

Н. Ю. ГОЛУБЄВА

2020
МОНОГРАФІЯ

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

МОНОГРАФІЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Н. Ю. Голубєва

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Монографія

Одеса
Фенікс
2020

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету
«Одеська юридична академія» (протокол № 1 від 18.08.2020 р.)

Автор: *Голубєва Неллі Юрійвна*, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри цивільного права, завідувач кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат.

Рецензенти: *Т. В. Степанова* – доктор юридичних наук, професор, в.о. завідуючого кафедрою конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
Д. М. Третьяков – магістр європейських студій (Коледж Європи), магістр з прав людини (Університет ім. Р. Шумана), юрист Секретаріату Європейського суду з прав людини.

Голубєва Н. Ю.

Г 62 Електронне судочинство: міжнародний досвід : монографія [Електронне видання] / Н. Ю. Голубєва. – Одеса : Фенікс, 2020. – 204 с. [URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14039>] DOI: 10.32837/11300.14039 ISBN 978-966-928-615-4

У монографії викладаються актуальні проблеми та питання впровадження досягнень науково-технічного прогресу, комп'ютерної техніки та інформаційних технологій у цивільне судочинство зарубіжних країн та України. Електронне судочинство виступає не тільки як інструмент організації судочинства для підвищення його ефективності, але й як спосіб полегшення доступу до правосуддя, а в ідеалі – новий спосіб відправлення правосуддя.

В роботі визначено напрями подальших наукових досліджень, пошуку нових законодавчих рішень, теоретичних формулювань.

Монографія призначена для науковців, юристів-практиків, аспірантів, студентів юридичних вузів і факультетів, а також для всіх, хто цікавиться даною тематикою.

УДК 347.99-028.27(477)

ЗМІСТ

Передмова	4
-----------------	---

Глава 1

ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА»

1. Використання термінів «електронне судочинство» та «інформатизація судів»	8
2. Значення впровадження електронного судочинства та принципи електронного судочинства	11

Глава II

СВІТОВІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ) У СУДОЧИНСТВІ

1. Використання ІКТ у судочинстві США	14
2. Стандарти та напрями інформатизації судової діяльності в Європейському Союзі	26
2.1. Загально-європейські інструменти впровадження інформаційних технологій в судову діяльність	26
2.2. Впровадження ІКТ у Європейському Суді (Люксембург)	41
2.3. Німеччина	45
2.4. Франція	50
2.5. Іспанія	53
2.6. Італія	57
2.7. Польща	62
2.8. Чехія	65
2.9. Норвегія, Бельгія, Литва (оглядово)	67
3. Використання ІКТ в судовій діяльності Великобританії	69
4. Використання ІКТ у судовій діяльності Китайської Народної Республіки	80
5. Використання ІКТ у судовій діяльності Південної Кореї	96
6. Використання ІКТ у судовій діяльності Сінгапуру	101
7. Використання ІКТ в судовій діяльності Малайзії	111
8. Використання ІКТ у судовій діяльності Канади	112
9. Використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у судовій діяльності Австралії	119
10. Електронне судочинство в країнах СНД	122
10.1. Республіка Білорусь	122
10.2. Російська Федерація	125
10.3. Казахстан	130
10.4. Узбекистан	135
10.5. Киргизстан	138

Глава 3	
ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ОНЛАЙН	
(ONLINE DISPUTE RESOLUTION – ODR)	140

Глава 4
ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

1. Правові засади розвитку інформаційного суспільства та нормативно-правове регулювання інформатизації судової діяльності	155
2. Стан упровадження елементів електронного судочинства в Україні до 2017 року.	157
3. Новели ЦПК щодо «електронізації» судочинства.	161
4. Сучасний стан впровадження елементів електронного судочинства в Україні.	173
5. Загальна характеристика Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС)	186
6. Правові засади використання Єдиного державного реєстру судових рішень. Порядок ведення ЄДРСР.	192

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	196
---	-----

Передмова

Зараз кожен із нас сильніше, ніж Президент Сполучених Штатів двадцять років тому: ми можемо відповісти на будь-яке питання, можемо провести відеоконференцію з будь-якою людиною, де б та не перебувала, ми можемо миттєво відправити повідомлення будь-кому, ми взагалі можемо робити просто неймовірні речі.

Ілон Маск



Упровадження ІТ-технологій у судову систему – це не данина моді, а необхідність і вимога сьогодення, один із шляхів прозорості діяльності суду та забезпечення доступності до судочинства, саме ці технології допомагають наблизити суд до людини.

Світ вже давно живе онлайн. Споживачі, підприємці та інші учасники цивільного обороту все більше купують поза магазинами та офісами, укладають договори і оформлюють замовлення на сайтах інтернет-магазинів, активно використовують *Viber*, *Facebook Messenger* та інші сервіси.

Бажання полегшити отримання різних товарів, послуг і робіт, встигати більше, «жити швидше» – вже повністю пронизало сучасний світ. Не дивно, що отримання різних сервісів у електронному вигляді і від держави давно стало затребуваним у світі. З'явилися «електронні уряди», «електронні суди» тощо. Україна активно включилася в ці процеси. Широко розрекламований «електронний суд» – досить дорогий для держави проект, але вигоди від його впровадження абсолютно очевидні. Потенційна можливість працювати віддалено дуже економить час для юристів, підприємців тощо.

Електронне судочинство – це зручно з точки зору мобільності сучасної людини, її ритму життя.

У різних країнах по-різному відбувається «електронізація» судочинства.

Розвиток електронного судочинства, зазвичай, починається з відкриття онлайн-доступу до джерел законів, баз даних, прецедентів, запуску пошукових

систем, формування стандартних шаблонів процесуальних документів, відкриття онлайн-доступу інформації про дату і час засідання, організації внутрішнього документообороту в суді та, на кінець, робляться спроби інтеграції електронних систем, а в ідеалі – відбувається судочинство у повністю віддаленому доступі.

«Електронне судочинство», в уявленні пересічної людини, – це різні технології, які застосовуються в судочинстві.

Певні опції електронного судочинства поступово запроваджуються в Україні вже більше 10 років: від реєстру судових рішень до автоматизованої системи документообороту суду, але концепція електронного судочинства, закладена у новій редакції Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), значно розширює цей функціонал. На відміну від проєкту змін до ЦПК, який був розроблений Радою з питань судової реформи у 2016 році, проєкт, розроблений і прийнятий у 2017 році, передбачає цілісну концепцію «електронізації» судочинства. В прийнятих нормах передбачена в перспективі можливість повного переходу до судочинства:

- 1) безпаперового (всі документи існуватимуть в електронній формі);
- 2) у віддаленому доступі (всі процесуальні дії зможуть відбуватися за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, за винятком тих, які за своєю суттю можуть бути вчинені лише безпосередньо).

Зрозуміло, що такі нововведення будуть фантастично економити час.

Нас чекає масштабне оцифрування судової системи.

Забезпечить впровадження електронного судочинства, зокрема електронний документообіг між судами, між судом і учасниками судового процесу Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (кабінет користувача підсистеми ЄСІТС під назвою «Електронний суд» почав роботу в тестовому режимі з 01.01.2019 р.).

Ці зміни можна назвати революційними щодо застосування сучасних телекомунікаційних можливостей мережі Інтернет в *цивільному, адміністративному, господарському процесах*. Судові справи будуть формуватися *виключно в електронній формі*, буде створено електронний архів розглянутих справ.

Учасник процесу може зі свого комп'ютеру, планшету знайомитися зі справою, надсилати документи, знайомитися із відеозаписом судового засідання тощо.

Звичайно, це буде відбуватися за дотримання певних правил, які необхідно знати, наприклад, порядку звернення в суд в електронному форматі, порядку надання електронних доказів тощо.

У Положенні про ЄСІТС мають бути детально описані вимоги до документів, які формати електронних доказів будуть підтримуватися системою та інші процедурні моменти, наприклад, з якого моменту документ вважається поданим.

Електронне судочинство – це симбіоз юридично-процесуального та електронного-технічного елементів.

Потрібне точкове налаштування і швидке реагування з боку розробників та Адміністратора системи. Технології повинні працювати максимально бездоганно. Не можна допустити песимізму щодо нових технологій. Інакше ми отримаємо мінімум – мляве використання нових можливостей, а максимум – дискредитацію взагалі цієї ідеї, яку буде важче подолати, ніж песимізм на початковому етапі, який завжди супроводжує впровадження чогось нового. Постійні експерименти в електронному судочинстві приведуть до втоми користувачів.

Для реального впровадження цієї реформи знадобиться велика кількість спеціалістів, обізнаних із новелами, адже не тільки співробітники судів мають докласти максимум зусиль і знань, але й юристи, які будуть користуватися системою електронного судочинства.

Одного створення доброї програми недостатнього, потрібно навчити людей нею користуватися, зробити її частиною повсякденного життя.

Сьогодні, зареєструвавши свою електронну пошту в електронному кабінеті (*cabinet.court.gov.ua*), користувач може подати заяву в суд за допомогою запропонованих системою *Електронний суд* шаблонів процесуальних документів, прикріпити додатки в електронному вигляді, оплатити судовий збір засобами електронного кабінету тощо.

Варто зазначити, що традиційні суди та традиційні моделі судових процесів все ще залишаються основними каналами вирішення спорів. Люди, які не використовують і не хочуть використовувати Інтернет для судових процесів, можуть вести судові процеси за традиційною моделлю – повністю *офлайн* чи частково *онлайн*. Але ми переконані, що майбутнє за онлайн судовими процедурами.

Дематеріалізація судових процедур – виклик часу. В умовах, коли велика частина життя звичайної людини відбувається в Інтернеті – від пошуку інформації та спілкування з іншими людьми до споживання численних послуг, судова система не може працювати в традиційному паперовому форматі, а має пропонувати та забезпечувати вирішення спорів за допомогою нових технологій. Інформаційно-комунікаційна система судових органів має відповідати викликам і вимогам часу, пропонувати інструментарій вирішення проблем за допомогою електронних каналів комунікації, вже звичайних у багатьох сферах життя.

Традиційне паперове судочинство виглядає марнотратно і нерозумно з точки зору збереження ресурсів. За кожною справою, яку розглядає суд, стоять заявники, фізичні та юридичні особи, адвокати, і кожен з них хоче отримувати актуальну інформацію. Кожну справу потрібно сформулювати, описати, зшити, зберігати в архіві. Судова система продукує величезну кількість документів, більшість з яких не мають цінності.

ІКТ в судочинстві – якщо не єдиний, то дуже важливий спосіб оптимізувати судочинство.

В цій роботі переважно буде йтися про системи електронного суду в державних судах.

ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА»

1. Використання термінів «електронне судочинство» та «інформатизація судів»

Впровадження інформаційних технологій у судову діяльність – є одночасно і додатковими можливостями, і новими викликами. Інформаційні технології (хмарні обчислення, штучний інтелект, великі дані, блокчейн тощо) одночасно є новими інструментами, породжують нове мислення та запроваджують нові методи, але також породжують багато видів нових спорів, які мають особливості їх вирішення. Ера інтернету докорінно змінює як самі правовідносини, так і способи їх вирішення.

Поняття «електронне судочинство» і «інформатизація судів» не тотожні, оскільки інформатизація судів передбачає, що суди використовують у своїй діяльності комп'ютерні технології як засіб підвищення ефективності за рахунок автоматизації окремих дій.

Під поняттям «електронний суд / судочинство / правосуддя» мають на увазі різні технології, які застосовуються в судочинстві.

Автоматизація судового діловодства, аудіо- і відеозапис судових процесів, об'єднання всіх судів у єдину комп'ютерну мережу, поява вебсайтів судів, публікація всіх судових рішень в Інтернеті – не є електронним правосуддям. Це лише автоматизація певних рутинних процесів і підвищення ефективності діяльності суду¹.

Натомість «електронне судочинство» – не просто використання інформаційних технологій у судовій діяльності, а використання інформаційних технологій як інструменту вчинення процесуальних дій.

Новий ЦПК передбачає багато таких інструментів: електронна судова справа, рух цієї справи з одного суду до іншого в електронній формі, подання позовів, реєстрація заяв, подання відгуків на позови в електронному вигляді, судові сповіщення за допомогою електронної пошти та SMS-повідомлень, судові засідання за допомогою відеоконференцій.

¹ Аносов А. В. (Александр Владимирович) Информационно-правовые вопросы формирования электронного правосудия в Российской Федерации : диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.13 – информационное право / А. В. Аносов ; науч. рук. Т. А. Полякова ; Институт государства и права РАН. – М., 2016. – 179 с. – С. 85.

В сучасній літературі також підкреслюється зміст поняття «електронного правосуддя» такий, як: «спосіб і форми здійснення учасниками судочинства процесуальних дій з використанням інформаційних технологій» чи «спосіб здійснення правосуддя, заснований на використанні інформаційних технологій». Іноді пишуть про поняття «електронне правосуддя» в широкому (сукупність різних автоматизованих та інформаційних систем – сервісів, що надають можливість для публікації судових актів, ведення електронної справи і доступу сторін до матеріалів електронної справи, але ці сервіси носять прикладний, допоміжний характер, не змінюючи способів ведення судового процесу) і вузькому сенсах (можливість суду та інших учасників судового процесу здійснювати передбачені нормативними правовими актами дії, що безпосередньо впливають на початок і хід судового процесу, наприклад, такі дії, як подача в суд документів в електронній формі або участь в судовому засіданні за допомогою системи відеоконференцзв'язку)», «судово-юрисдикційний порядок розгляду цивільних справ, який цілком, включаючи здійснення всіх процесуальних дій, опосередковується електронною формою вираження»².

Цілком слушно, що можна називати використання допоміжних сервісів у судовій діяльності як інформатизацією судової діяльності, так і електронним судом/правосуддям у широкому сенсі, пам'ятаючи, що дійсне електронне правосуддя – це зміна чи електронізація самого судового процесу.

Рекомендацією CM/Rec (2009) 1 KM PE державам-членам від 18 лютого 2009 року визначено *електронне правосуддя як використання ІКТ (інформаційних та комунікаційних технологій) у реалізації правосуддя усіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема для приватних осіб та підприємств*. Це включає в себе електронний зв'язок і обмін даними, а також доступ до судової інформації³.

Держави-члени Ради Європи мають забезпечити можливість:

- відкриття провадження за допомогою електронних засобів;
- здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження в середовищі електронного документообігу;

¹ Романенкова С.В. Понятие электронного правосудия, его генезис и внедрение в правоприменительную практику зарубежных стран // Арбитражный и гражданский процесс. – 2013. – № 4. – С. 47.

² Ганичева Е.С. Процессуально-правовые проблемы, связанные с использованием информационно-телекоммуникационных технологий в гражданском процессе // Материалы Международной научно-практической конференции «Использование элементов электронного правосудия в деятельности Экономического Суда СНГ и национальных судов» / Экономический Суд СНГ. – Минск, 2017. – 71 с. URL: http://sudsng.org/download_files/publication/2017/conf_2017_2.pdf

³ Рекомендації CM/Rec (2009) 1 KM PE державам-членам [Електронний ресурс] : від 18.02.2009 р. URL: [http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/Rec-CM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec\(2009\)IE_FINAL.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/Rec-CM2009_1_and_Accomp_Docs/Recommendation%20CM_Rec(2009)IE_FINAL.asp#TopOfPage).

- отримання відомостей про хід справи шляхом отримання доступу до судової інформаційної системи;
- отримання інформації про результати провадження в електронній формі (п. 3 Рекомендації Rec (2001) 3 КМ РЄ державам-членам «Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій»)¹.

Елементи електронного судочинства. До поняття «електронний суд / правосуддя / судочинство» можна відносити різні рівні «електронізації» судочинства: від можливості онлайн отримати інформацію про діяльність суду, ознайомитися із рішеннями судів, подавати окремі процесуальні документи в суд в електронному вигляді, до повної безпаперової комунікації суду і учасників процесу та можливості дистанційної участі у процесі.

Можна виділити такі елементи електронного судочинства (*в широкому значенні, включаючи інформатизацію судочинства*):

- публікація інформації про діяльність судів;
- реєстр судових рішень;
- інформація щодо часу і часу судового засідання;
- подача документів у електронній формі;
- електронні судові повідомлення;
- обмін документами між сторонами в електронній формі;
- використання нових технологій в судовому розгляді, в тому числі й дослідження електронних доказів;
- фіксування судових засідань шляхом аудіо- та відеозапису;
- ведення засідань за допомогою відеоконференцв'язку;
- винесення і оприлюднення судових актів;
- передача до виконання в електронному вигляді.

Таким чином, під «електронним судом/судочинством» можна розуміти різні програмні продукти, сервіси, що дозволяють публікувати, знайомитися із судовими актами, подавати процесуальні документи в електронному вигляді, формувати електронну справу та отримувати доступ до неї в електронному вигляді.

В вузькому значенні «електронне судочинство» передбачає право чи обов'язок учасників процесу та суду здійснювати процесуальні дії, передбачені законодавством, в електронному вигляді.

¹ Рекомендація Rec (2001) 3 КМ РЄ державам-членам «Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій» від 28.02.2001 р. URL: [http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/5.%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2001\)%203.pdf](http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/5.%20%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2001)%203.pdf).

2. Значення впровадження електронного судочинства та принципи електронного судочинства

Вдосконалення організаційно-технічних умов, в яких здійснюється діяльність судів за допомогою новітніх інформаційних технологій, дозволяє значно полегшити роботу судів, апарату судів та учасників цивільного процесу.

Судами загальної юрисдикції щорічно розглядається велика кількість справ. Наприклад, загальна кількість справ, що надійшли за 2017 рік: місцеві суди приблизно 668 тис. справ; апеляційні суди приблизно 214 тис. справ.; окружні суди приблизно 122 тис. справ; апеляційні адміністративні суди приблизно 73,5 тис. справ.; господарські суди 91 тис. справ; апеляційні господарські суди приблизно 42,5 тис. справ.

У середньому на одного суддю загальної юрисдикції місцевих судів припадає 14 справ та матеріалів на місяць, у великих містах цей показник вище, так, у м. Одесі – приблизно 80 справ та матеріалів на місяць, а у м. Київ – 125–130.

Таке надмірне навантаження не може сприяти нормальній роботі судді та веде до так званого «шаблонного правосуддя», а в кінцевому рахунку це приводить до невдоволення учасників судового процесу, надмірного психологічного та фізичного навантаження суддів, підриву авторитету судової влади.

Оптимізація діяльності суду та зниження навантаження на суддів без втрат в ефективності розгляду судових справ є нагальною необхідністю.

Звичайно, що спочатку впровадження електронного суду навантаження на суд дещо збільшиться. Адже необхідність звикати до нових процедур, зазвичай, займає час. Але з часом ці процедури стануть звичайними, як і багато інших технічних новацій до цього (друкувальні машинки, комп'ютери, Інтернет тощо).

Значення впровадження електронного судочинства має позитивно вплинути на декілька проблемних аспектів здійснення судочинства в Україні.

По-перше, економія часу на здійснення рутинних процесів як співробітниками суду, так і учасниками процесу, про що йшлося вище.

По-друге, особи, які мають офіційні електронні адреси, не зможуть ухилитися від отримання процесуальних документів.

По-третє, електронне судочинство дозволить спростити процедури подання позовних заяв, скарг до суду, отримання копій документів і ознайомлення з матеріалами справи, відпаде необхідність отримання виконавчих листів тощо.

По-четверте, буде забезпечено спрощений доступ до власне судових установ через відсутність необхідності особистих відвідувань суду, наприклад, для ознайомлення з матеріалами справи. Останнє особливо актуальне з огляду на «укрупнення судів», що відбувається в Україні.

По-п'яте, система електронного судочинства має покращити організацію роботи судової системи, в тому числі прискорити документообіг, забезпечити відкритість і гласність судових органів через спрощений доступ до інформації.

Відкритість судових органів для громадськості також позитивно вплине на правову просвіту населення. Правова просвіта забезпечує поінформованість людей, дає їм знання і розуміння своїх прав і питань права, поряд з упевненістю і навичками, які їм необхідні для вирішення спорів і отримання доступу до правосуддя. Не менш важливим є те, що воно допомагає людям розпізнати, коли їм потрібна підтримка, яка допомога є і як її отримати. Правова просвіта допомагає краще зрозуміти питання повсякденного життя, приймати кращі рішення та прогнозувати наслідки своїх дій, і уникати проблем¹.

Крім того, дуже важливим є полегшення пошуку юридичної інформації, тим більше, що зараз дуже активно і широко обговорюється питання про джерела права і про те, яке місце займає в системі джерел права судова практика. Для юридичної науки це питання залишається дискусійним, але фактично судова практика все частіше конкретизує закон. Доступність матеріалів судової практики для самого широкого кола осіб стає нагальною потребою. Допомогти в пошуку і зіставленні правових позицій судів можуть сучасні інформаційні технології, які дозволяють вивчати і узагальнювати судову практику та орієнтуватися у всьому її різноманітті².

Із впровадженням всіх опцій електронного судочинства, закладених оновленим процесуальним законодавством України, ми отримуємо:

- «оцифрування» роботи судової системи;
- електронне сховище всіх розглянутих і поточних справ;
- автоматичне формування звітності;
- налагоджену комунікацію в електронному вигляді всередині судової системи та з іншими органами;
- формування виконавчих документів у електронному вигляді, відсутність потреби їх дублювання, неможливість втратити;
- вирішення проблеми підробки судових актів.

При цьому, ключова ідея впровадження нових технологій не в тому, щоб зробити зручними умови професійної діяльності суддів і судових представників, вона набагато ширше і пов'язана з масштабним завданням підвищення ефективності судової захисту. Необхідно, щоб зміни, які пов'язані з перевага-

¹ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

² Ганичева Е.С. Процессуально-правовые проблемы, связанные с использованием информационно-телекоммуникационных технологий в гражданском процессе. URL: http://sudsng.org/download_files/publication/2017/conf_2017_2.pdf

ми прогресивних технологій, не привели до деформації правосуддя. Звичайно, ці зміни неминучі, але їх використання не повинно привести до вихолощення самої ідеї суду з його багатством процесуальних форм¹.

Принципами функціонування електронного судочинства є:

- відкритість, доступність, достовірність інформації про діяльність судів і своєчасність її надання;
- прозорість (транспарентність);
- забезпечення права на доступ до інформації про діяльність судів;
- дотримання прав громадян на недоторканність приватного життя, особисту і сімейну таємницю, захист їх честі, гідності та ділової репутації, права організацій на захист їх ділової репутації;
- свобода пошуку, отримання, передачі та поширення інформації про діяльність судів будь-яким законним способом;
- дотримання прав і законних інтересів учасників судового процесу при наданні інформації про діяльність судів;
- запобігання втручанню у здійснення правосуддя при наданні інформації про діяльність судів.

¹ Ганичева Е.С. Процессуально-правовые проблемы, связанные с использованием информационно-телекоммуникационных технологий в гражданском процессе. URL: http://sudsng.org/download_files/publication/2017/conf_2017_2.pdf

СВІТОВІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ) У СУДОЧИНСТВІ



1. Використання ІКТ у судочинстві США

Електронне забезпечення правосуддя у федеральних судах США почалося з 1974 року, у зв'язку з прийняттям Акту про пришвидшений розгляд справ судом (*Speedy Trial Act*). Згодом федеральний суддівський центр реалізував проєкт, названий «COURTRAN», який передбачав формування повної електронної системи для обліку кримінальних справ і відстеження дотримання процесуальних строків, встановлених Актом про пришвидшений розгляд справ судом. Спочатку роботу COURTRAN забезпечував надсучасний комп'ютер, розташований у Вашингтоні. В судах з'явилося з'єднання з цим комп'ютером, завдяки якому здійснювалися лише функції вводу/виводу даних, при цьому основний обсяг інформації перебував у Вашингтоні. У 1979 році закінчилося створення програми COURTRAN для використання в

цивільному судочинстві. У період до 1981 року програмний комплекс було доповнено модулями реєстрації й обліку відпусток персоналу та обліку матеріальних засобів судів¹.

Прийнятий у 2002 р. так званий «E-government act» містить ряд норм, які регулюють використання ІКТ в діяльності судів

Законом було встановлено вимогу щодо наявності у кожного суду вебсайту, на якому повинна відображатися адреса та контактна інформація суду, порядок доступу до інформації з розглянутих справ і матеріалів справ, а також інша інформація, «яка вважається судом необхідною для розміщення на вебсайті».

Відповідно до процесуального законодавства:

- суди уповноважені «дозволяти або вимагати від сторін подання документів у електронному вигляді»;
- всі документи, що подаються в електронному вигляді, мають бути у форматі Adobe Acrobat.

Впровадження у США системи електронного судочинства *Case Management/Electronic Case Files (CM/ECF)*² було розпочато в 1995–1996 роках. Зараз вона вдосконалюється, розроблено систему нового покоління *NextGen*.



Система CM/ECF була розроблена Адміністративним Офісом Федеральних судів США і запроваджена в 1996 році як дослідний зразок у декількох судах, її перше використання було досить успішним. Незабаром систему було доопрацьовано, її запровадили також в судах з питань банкрутства. На початку 1997 року експеримент було розширено – включено сім інших окружних судів, а в 1998 році система зазнала всебічної оцінки і була прийнята як основа для впровадження у всіх федеральних судах країни. На початку 2002 року 6 окружних судів і 38 судів у справах про банкрутство цілком перейшли на систему *e-court*. У 2003 році система CM/ECF працювала в 13-ти окружних судах і 61-му суді у справах про банкрутство, а також у Суді США з питань міжнародної торгівлі (*United States Court of International Trade*). До 2004 року понад шість мільйонів документів, пов'язаних з понад півмільйонами випадків, було подано більше ніж 15 000 адвокатами за до-

¹ Аносов А. В. Информационно-правовые вопросы формирования электронного правосудия в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.13 / Институт государства и права РАН. М., 2016. С. 31.

² Electronic Filing (CM/ECF). Верховный Суд США. URL: <http://www.uscourts.gov/courtrecords/electronic-filing-cmecf>

помогою системи *e-court*. Запровадження системи в усіх окружних судах почалося в 2003 році, а в апеляційних судах у 2004 році. До 2004 року всі федеральні суди вже мали систему CM/ECF¹.

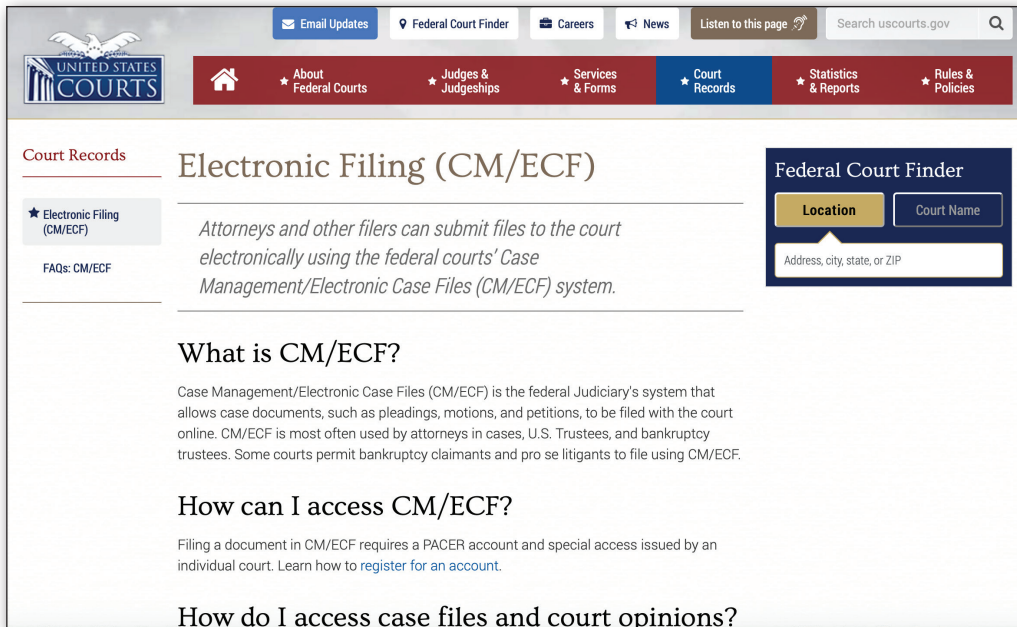


Рис. 1. Вигляд головної сторінки *Case Management / Electronic Case Files* (CM/ECF) (скріншот)

Сьогодні понад 41 млн справ і 500 млн документів знаходяться в системах CM/ECF, понад 700 000 адвокатів у США подають документи в електронному вигляді.

Система управління справами / електронні файли справи (CM/ECF) – це комплексна система управління справами Федеральної судової адміністрації для банкрутних, окружних і апеляційних судів.

Для подання документа в CM/ECF потрібен логін і пароль, видані певним судом. Вони надаються адвокатам, піклувальникам і опікунам у справах про банкрутство (суди визначають, які особи, крім адвокатів, можуть використовувати систему, а адвокати можуть реєструватися безумовно, пройшовши курс навчання використання системи). Система нового покоління *NextGen* дозволяє вже мати єдиний логін і пароль для всіх судів.

Проте деякі суди дозволяють подавати електронним шляхом заявки про банкрутство та інші документи й іншим категоріям суб'єктів. Хоча зазви-

¹ Приходько Л. Зарубежный опыт внедрения и использования системы «электронный суд» (e-court). URL: <http://www.dissert.h10.ru/artical/prihodkoL3.html>

чай CM/ECF використовується зареєстрованими адвокатами для отримання можливості подавати в електронному вигляді, через Інтернет, документи, пов'язані зі справами.

Федеральна судова система
Case Management/Electronic Case Files (CM/ECF)
дозволяє подавати документи справи, такі як заяви,
пропозиції та клопотання, подані до суду за допомогою комп'ютера
та підключення до Інтернету. Цей процес дає судам можливість
легко керувати цими файлами в електронному вигляді.

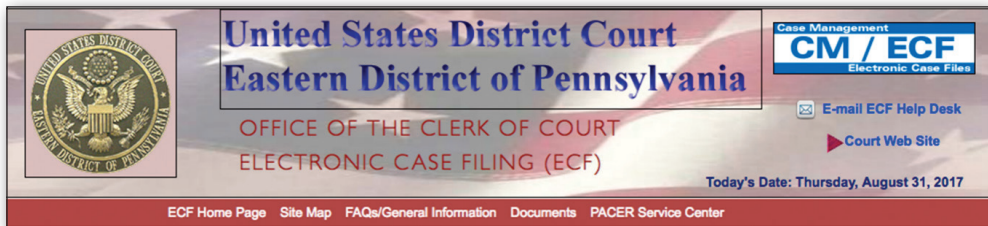


Рис. 2. Сайти судів містять доступ до системи

Для отримання додаткової інформації необхідно звертатися до місцевого суду.

CM/ECF є доступним у більшості окружних, банкрутських і апеляційних судів. Повний перелік судів CM/ECF: <http://www.pacer.gov/cmecf/ecfinfo.html>.

CM/ECF дозволяє судам приймати заявки та надає доступ до поданих документів в Інтернеті. CM/ECF надає доступ до файлів справ декільком сторонам і пропонує розширені можливості пошуку та звітування. Система також пропонує можливість негайно оновлювати документи, завантажувати документи та друкувати їх безпосередньо із системи.

Проблема впровадження електронного суду в США полягала в тому, що хоча Адміністративний Офіс планував створення централізованої системи, яка могла б зберігати всі електронні документи судів і управляти ними, однак кожний окремий суд počував себе досить самостійним, тому суди відмовлялись допускати третіх осіб до управління їхніми справами. Але для користувачів централізований доступ є зручнішим, оскільки значно спрощує користування системою, якщо бази даних об'єднані. Останніми роками цю проблему подолано та електронні архіви судових рішень об'єднано.

Користування системою CM/ECF є безоплатним. Зареєстровані адвокати подають документи 24 години на добу, 7 днів на тиждень.

Адвокати отримують копії кожного документа, поданого в електронному вигляді у своїх справах, за посиланням, яке вони отримують електронною поштою. Повідомлення про активність у справі, у формі «Повідомлення про

електронне подання», надсилається електронною поштою *filer* всім зареєстрованим учасникам у справі негайно після кожного електронного подання. Повідомлення про електронне подання містить гіперпосилання на поданий документ.

Сторони можуть ознайомитися з документами, які подаються іншою стороною. При цьому гіперпосилання на документ є обмеженим у часі. Якщо зацікавлена сторона не зберегла документ, то згодом вона зможе ознайомитися з ним вже оплатно через PACER.

Повідомлення про активність іншої сторони в реєстрі (*Notices of Docket Activity – NDA*) автоматично генерується. Повідомлення встановлює дату і час подання, сторону, що подає документ, гіперпосилання на поданий документ PDF. Кожен одержувач електронної пошти NDA отримує один безкоштовний перегляд документів, що додаються. Вільний перегляд закінчується через 15 днів з дати видачі Повідомлення про реєстрацію в реєстрі ¹.

Документ слід зберегти або роздрукувати при першому відкритті з NDA. За подальший електронний доступ до документу через PACER буде виставлено рахунок.

Користувач може зареєструвати більше однієї адреси електронної пошти для отримання NDA. Адресу потрібно регулярно контролювати. Розмір кошику електронної пошти має бути достатнім для отримання повідомлень про активність роботи з системою ECF.

CM/ECF доступний за допомогою стандартного офісного ПК.

Документи подаються тільки у PDF-форматі. Електронні документи мають бути обов'язково перетворені на PDF-формат. Для подання документів, які існують у паперовому вигляді, необхідний сканер для створення PDF-зображення документів. При цьому в правилах доступу до ECF, що містяться на сайтах судів, додатково зазначається, що сканер можна використовувати тільки якщо користувач не має доступу до електронної версії документа, який дозволить підготувати текстовий PDF. Паперові документи слід сканувати у PDF, у форматі 300 dpi із «чорно-білим» налаштуванням.

Кожен суд надає свій код доступу до системи та може містити окремі правила й обмеження щодо подання документів у електронному вигляді.

Кожен суд встановлює власні обмеження розміру файлів PDF для подання. Тобто через розмір, який файл буде займати на диску, та тривалість часу, потрібного на опрацювання великих документів, більшість судів встановлює обмеження щодо кількості сторінок, які будуть прийняті в електронному вигляді, або розміру файлу. Якщо документ перевищує ліміт, рекомендується розбити його на окремі, менші документи.

¹ United States court of appeals for the fourth circuit CM/ECF attorney manual. Апеляційний суд четвертого округу США. January 2020 [сайт]. URL: <http://www.ca4.uscourts.gov/docs/pdfs/cmecfatyusermanual.pdf>

Наприклад, на сайті *Окружного суду США Західного округу Техасу* (як і на сайтах інших судів) можна ознайомитися з порядком електронного подання¹. Окремо підкреслюється, що це обмежений вебсайт лише для юридичного бізнесу. Тобто доступ до нього мають адвокати. Адвокат, який хоче скористатися послугою електронного подання, має ввести реєстраційний логін CM/ECF і пароль. При цьому *обсяг документів*, які направляються в суд, є *обмеженим* – до 25 МБ у форматі PDF.



Для порівняння ми також проаналізували сайт *Федерального окружного суду Східного округу Північної Кароліни*. Цей суд реалізував CM/ECF у жовтні 2005 року. Сайт містить багато посилань на навчальні посібники з використання нових технологій і можливостей. Окремо застережено, що реєстрація в системі «...зобов'язує адвоката прийняти послугу електронним шляхом замість паперового сервісу від Суду та від адвоката-супротивника у будь-якому випадку, якщо він є адвокатом у цій справі».

Співробітники суду (як і інших судів, що використовують цю систему) проводять навчання для адвокатів щодо користування системою. Так зазначено, що перш ніж зареєструватися, необхідно пройти навчальний тренінг, який складається з 2-годинного практичного заняття.

На сайтах апеляційних судів також містяться інструкції електронного подання. Так, на сайті *Апеляційного суду четвертого округу США* (як і на інших подібних)² міститься докладне керівництво користувача³.



У *Посібнику користувача Апеляційного суду четвертого округу* зазначено, що всі документи, які подаються адвокатом, мають бути подані в електронному вигляді у форматі PDF (textPDF, якщо він доступний), за винятком: 1) офіційні резюме та додаток подаються в електронній і паперовій формі; 2) документи, що ініціюють справу, такі як клопотання про перегляд і клопотання щодо дозволу на апеляцію, можуть бути подані в електронному вигляді або в паперовій формі, та деякі інші випадки⁴.

Певною специфікою вирізняється електронне подання у *Верховному Суді США*. На сайті *Верховного Суду США* присутня опція електронного звернення⁵. Опція *Electronic Filing* (електронне подання) забезпечується численними інструкціями з її використання, з якими можна ознайомитися на сайті:



¹ Western District of Texas : Document Filing System. Окружний суд США по Західному округу Техасу [сайт]. URL: <https://ecf.txwd.uscourts.gov/cgi-bin/ShowIndex.pl>

² Апеляційний суд четвертого округу США [сайт]. URL: <http://www.ca4.uscourts.gov/>

³ United States court of appeals for the fourth circuit CM/ECF attorney manual. Апеляційний суд четвертого округу США. January 2020 [сайт]. URL: <http://www.ca4.uscourts.gov/docs/pdfs/cmecfatyusermanual.pdf>

⁴ United States court of appeals for the fourth circuit CM/ECF attorney manual. Апеляційний суд четвертого округу США. January 2020 [сайт]. URL: <http://www.ca4.uscourts.gov/docs/pdfs/cmecfatyusermanual.pdf>

⁵ Electronic Filing. URL: <https://www.supremecourt.gov/filingandrules/electronicfiling.aspx>

UNITED STATES COURT OF APPEALS
FOR THE FOURTH CIRCUIT



CM/ECF ATTORNEY MANUAL
DECEMBER 2019

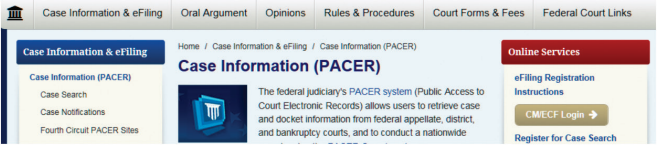
4. **Specific Documents:** All documents filed by counsel of must be filed electronically in PDF format (textPDF, if available) except that:
1. Formal briefs and appendix are filed in electronic AND paper form.
 2. Case initiating documents such as petitions for review and petitions for permission to appeal may be submitted electronically or in paper form. Counsel must serve respondent(s) case initiating documents in hard copy. For more information on submitting case-initiating documents electronically, see [eFiling \(CM/ECF\)](#).
 3. CJA payment vouchers are filed electronically using [CJA eVoucher](#).
 4. Assigned counsel vouchers are filed in paper form,
 5. Motions to withdraw in criminal cases when counsel is not a Fourth Circuit ECF filer and/or a member of the court's bar. Please contact the Fourth Circuit ECF help desk at 804-916-2767 for filing instructions.

Рис. 3. Витяг із Посібника користувача Апеляційного суду четвертого округу

III. How to Use the System – Step by Step

A. Accessing the CM/ECF System

1. Use any internet browser to <https://www.ca4.uscourts.gov/> and select the **CM/ECF Login** button under the Online Services heading on the right side of the screen. Then select **CM/ECF Document Filing System** to file documents.



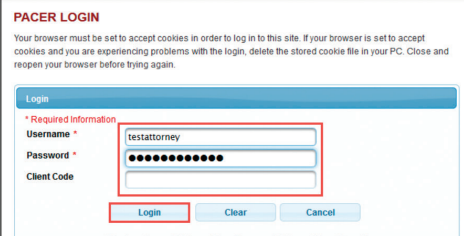
The screenshot shows the homepage of the CM/ECF system. The top navigation bar includes links for Case Information & eFiling, Oral Argument, Opinions, Rules & Procedures, Court Forms & Fees, and Federal Court Links. The main content area is titled "Case Information (PACER)" and includes a sidebar with links for Case Search, Case Notifications, and Fourth Circuit PACER Sites. The main text area describes the PACER system as a public access to court electronic records. On the right, there is a "Online Services" section with links for eFiling Registration Instructions, CM/ECF Login, and Register for Case Search.

B. Login to CM/ECF:

Note: Your login and password are case sensitive.

After clicking **CM/ECF Login**, the CM/ECF login screen will appear.

1. Enter your **PACER** login.
2. Enter your **PACER** password.
3. **Client Code** is optional.
4. Click **Login**.



The screenshot shows the PACER login screen. It has a title "PACER LOGIN" and a message: "Your browser must be set to accept cookies in order to log in to this site. If your browser is set to accept cookies and you are experiencing problems with the login, delete the stored cookie file in your PC. Close and reopen your browser before trying again." Below this is a login form with fields for Username (containing "testattorney"), Password (masked with dots), and Client Code. There are "Login", "Clear", and "Cancel" buttons. At the bottom, there are links for "Need an Account?", "Forgot Your Password?", and "Forgot User Name?".

Рис. 4. Керівництво CM/ECF (Апеляційного суду четвертого округу)

- «Керівні принципи подання документів до електронної системи Верховного суду»;
- короткі посібники щодо реєстрації та подання електронних звернень;
- «Керівництво користувача електронного подання» тощо.

Окремо зазначається, що електронна система подання Верховного Суду працює, хоча *напір залишається офіційною формою подання документів (!)*.

Більшість документів, що подаються в електронному вигляді, доступні в громадських палатах Суду безкоштовно. Користуватися системою можна створивши обліковий запис. Створити такий обліковий запис може адвокат.

«Керівництво користувача електронного подання»¹ (оновлено 09.11.2017 р.) містить докладну інструкцію (на 68 сторінках) щодо можливостей системи електронного подання та порядку його використання.

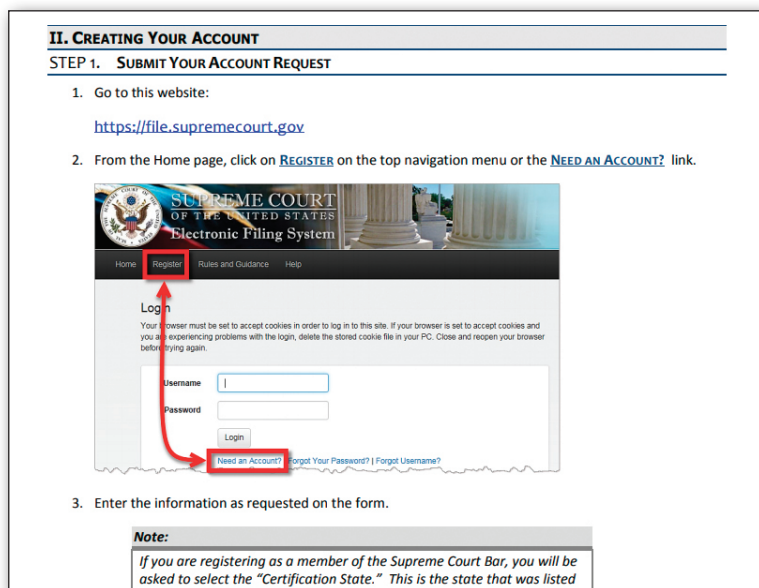


Рис. 5. Керівництво користувача електронного подання Верховного Суду США

Окремо звертається увага, що *Electronic Filing System* – це інформаційна система уряду США, призначена лише для авторизованих користувачів. Підозрілі порушення доступу або порушення поведінки системи можуть призвести до вивчення використання системи. Несанкціоноване або неналежне використання цієї системи є порушенням 18 USC § 1030 і може призвести до кримінальних, цивільних чи адміністративних покарань.

¹ Electronic Filing Filer User Guide. Верховний Суд США [Сайт]. URL: https://www.supremecourt.gov/filingandrules/Electronic_Filing_Filer_User_Guide.pdf



«Керівні принципи подання документів до електронної системи подання Верховного Суду» (оновлено 20.11.2017 р.)¹ докладно регламентують і описують особливості подання документів у систему електронного подання Верховного Суду США.

Зазначено, які типи документів повинні бути подані до Суду через систему *електронного* подання, а які лише у *паперовому* вигляді.

Перед поданням документів адвокати повинні зареєструватися на сайті <https://file.supremecourt.gov>. Тільки члени Верховного Суду та адвокати, **призначені для конкретної справи, мають право на реєстрацію**. Користувачі повинні захищати безпеку імені користувача та пароля, а також повинні одразу повідомити клієнта, якщо дізнались, що їх було скомпрометовано. Користувачі також несуть відповідальність за збереження контактної інформації в актуальному стані.

Щодо нормативного закріплення можливості електронного подання документів в суд. Правило 5 (е) Федеральних правил цивільного процесу, правило 5005 (а) Федеральних правил процедури банкрутства, Правило 25 (а) Федеральних правил процедури апеляції та Правило 49 (d) Федеральних правил Кримінального процесу дозволяють місцевій владі *дозволити або вимагати* подання документів електронними засобами.

Більшість судів, які пропонують електронне подання, видало місцеві документи, які встановлюють відповідні процедури електронного подання в цьому суді. Індивідуальні правила та процедури суду загалом доступні на їх вебсайтах.

Правила 5 (b) та 77 Федеральних правил цивільного процесу, Правила 25 та 26 Федеральних правил апеляційного процесу, Правила 45 та 49 Федеральних правил кримінального процесу та Правила 7005, 9014 та 9022 Федеральних правил процедури банкрутства також дозволяють надавати документи електронними засобами за згодою сторін.

Поправки до Федерального апеляційного, Банкрутного, Цивільного та Кримінального регламентів розглядають питання, пов'язані з конфіденційністю та доступом громадськості до електронних матеріалів справ.

Правила вимагають, щоб фільтри редагували певну інформацію про «особисті ідентифікатори», такі як ідентифікаційні номери соціального страхування або платників податків, дати народження, імена неповнолітніх дітей, номери фінансових рахунків, а у кримінальних справах і домашні адреси.

При вході в CM/ECF повідомлення нагадує адвокатам про їх відповідальність за редагування цієї особистої інформації з документів, які вони подають. Останній варіант цього нагадування також вимагає, щоб адвокати визнали, що вони прочитали повідомлення та дотримуватимуться правил редагування. Замовники не можуть завершити процес входу, не підтвердивши перевірку.

Документи, подані в CM/ECF, цілком захищені. Так, вони перевіряються двома програмами. Одна програма використовується для перевірки цілісно-

¹ Electronic Filing Guidelines. *Верховний Суд США* [Сайт]. URL: <https://www.supremecourt.gov/filingandrules/ElectronicFilingGuidelines.pdf>

сті документа PDF, як він представлений в CM/ECF. Друга окрема програма запускається автоматично в заданий час, щоб переконатися, що документи не змінилися з моменту їх подання ¹.

Щодо функції ознайомлення із прецедентами і судовими документами, то в США діє декілька недержавних інформаційних систем.

Державною інформаційною системою доступу до судових документів є *Public Access to Electronic Records (PACER)* ². Громадський доступ до судових електронних документів (PACER) – це електронна служба громадського доступу, яка дозволяє користувачам отримувати інформацію про справу та рішення в Інтернеті від федеральних апеляційних, окружних і банкрутних судів та *PACER Case Locator*.



Цікаво, що ініціаторами створення єдиної системи електронного доступу до документації судів були клерки судів, перевантажені роботою щодо запитів громадян про видачу матеріалів справ. Але ця ініціатива не була підтримана Конгресом. Тому в 1991 році Конференція суддів США встановила тарифну сітку розумних платежів за користування послугами такої системи, а також можливість використовувати кошти, що надходять від цих платежів, на утримання і функціонування системи ³.

PACER надає спливаюче меню, через яке користувач отримує таку інформацію про справу:

- перелік усіх сторін та інших учасників справи (включаючи суддів, юристів, повірених);
- відомості про справу (номер, дата, суть позову, розмір позовних вимог тощо);
- хронологію подій у справі тощо.

PACER також надає громадськості доступ до архівів із записами цифрового звукозапису. У березні 2010 року Конференція суддів США схвалила рішення зробити доступними цифрові звукозапису на PACER, після того як дворічний експериментальний проєкт виявив істотний громадський інтерес до отримання цих файлів. Голова суду визначає можливість надання доступу до аудіозаписів конкретного судового засідання користувачам системи PACER ⁴.

PACER забезпечується федеральною судовою системою, згідно з її зобов'язанням забезпечити громадський доступ до судової інформації через централізовану службу.

¹ Electronic Filing (CM/ECF). *Верховний Суд США* [Сайт]. URL: <https://www.uscourts.gov/courtrecords/electronic-filing-cmecf/faqs-case-management-electronic-case-files-cmecf#faq-Are-documents-filed-in-CM/ECF-secure?>

² Public Access to Court Electronic Records (PACER) [Сайт]. URL: <https://www.pacer.gov/>

³ I. Scott. Messinger, Order in the Courts: A History of the Federal Court Clerk's Office, Federal Judicial Center. Washinhton, 2002. P. 71–72.

⁴ Аносов А. В. Информационно-правовые вопросы формирования электронного правосудия в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.13. М., 2016. 179 с. URL: <http://www.igpran.ru/prepare/a.persons/Anosov/Anosov-diss..pdf>

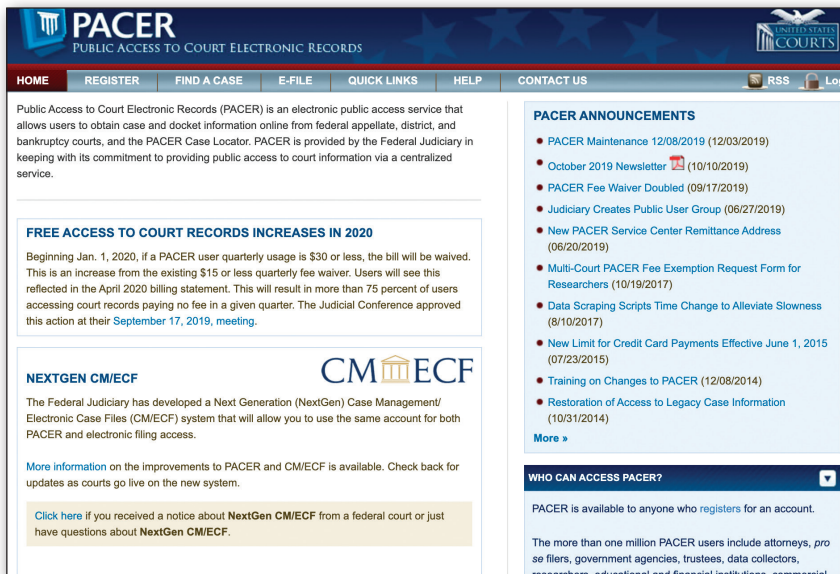


Рис. 6. Головна сторінка PACER

На відміну від CM/ECF, PACER доступний усім, хто зареєструє обліковий запис.

У системі PACER зареєстровано приблизно 2,5 млн користувачів (коли ми звертались до цієї інформації у 2017 році – було більше 1 млн, динаміка зростання використання системи вражає), а саме: адвокати, спеціалісти з маркетингу, державні установи, піклувальники, збирачі даних, дослідники, освітні та фінансові установи, комерційні підприємства, засоби масової інформації та широка громадськість.

Обліковий запис для PACER – той самий що і для електронного подання документів CM/ECF (якщо користувач має право ним користуватися, тобто є адвокатом).

Особливістю пошуку в PACER є те, що бажано знати, в якому суді розглянуто справу, що має інтерес для користувача. Річ у тім, що кожен суд зберігає інформацію про свою справу на місцевому рівні.

Але останнім часом з'явилась оновлена програма *PACER Case Locator* (PCL), яка дозволяє шукати справи в апеляційних, окружних судах і судах банкрутства, тобто здійснити загальнонаціональний пошук. Оновлений PCL буде мати новий вигляд і нові функції, щоб допомогти користувачам звузити результати пошуку та спростити процес пошуку справ.

PACER містить більше **одного мільярда** документів. Кожну ніч нові дані долучаються до PCL. Нові справи зазвичай з'являються у цій системі протягом 24 годин.

Всі Федеральні суди підтримують базу PACER щодо відомостей у справах, котрі стосуються їх юрисдикції.

Не зважаючи на те, що інформаційна система є державною, доступ до неї є платним. На експлуатацію та обслуговування PACER не витрачаються кошти із бюджету. За це платять лише ті, хто користується системою.

Вартість PACER становить 0,10 дол. США за сторінку, максимальна сума становить 3 дол. США за документ, за винятком стенограми.

Коли з'являється посилання на документ, у наступному вікні буде показано кількість сторінок, що підлягають оплаті, і відповідні витрати.

Будь-яка спроба зібрати дані з PACER таким чином, щоб уникнути виставлення рахунків, суворо заборонена і може призвести до кримінального переслідування або цивільного позову.

Для користувачів, які мало користуються системою доступу, передбачено звільнення від сплати, якщо сума оплати менше 15 дол. (а з 01.01.2020 – 30 дол.). Це призведе до того, що більше 75% користувачів системи не будуть платити за користування.

Адвокати отримують безкоштовну електронну копію кожного документа у їхній справі, громадськість має вільний доступ до інформації зі справи, а думки суддів доступні безкоштовно. Крім того, суди можуть звільнити від оплати фізичних осіб або групи осіб, наприклад, незаможних людей, безоплатних адвокатів, академічних дослідників та некомерційні організації.

В результаті цих заходів приблизно 87% усіх доходів PACER припадає лише на 2% користувачів – великі фінансові установи та великі комерційні підприємства, які збирають величезну кількість даних для аналізу та перепродажу¹.

Для збереження персональної таємниці деякі особисті ідентифікатори видаляються або редагуються в судових документах, перш ніж бути опублікованими, включаючи номер соціального страхування, номери фінансових рахунків, ім'я неповнолітнього, дату народження та домашню адресу в кримінальній справі. Крім того, деякі документи можуть бути недоступні для широкої публіки, зокрема документи про банкрутство до 2003 року.

Отримання судової статистики у США можливе на офіційному веб-сайті федерального суду (www.uscourts.gov). Ці звіти доступні безкоштовно.

Також у PACER розміщується ряд федеральних статистичних звітів. Ці доповіді включають Акт про реформу цивільного правосуддя, загальну довідку про банкрутство підприємств і бізнесу, зведену інформацію про кількість комерційних і небанківських звернень про банкрутство тощо. Звіти, розміщені на *PACER Case Locator*, доступні по 10 центів за сторінку.

В різних федеральних судах і судах штатів у США існують власні організаційно-технічні та правові рішення щодо організації електронного документообігу в судочинстві, наприклад, широко відомою є програма «Одіссей».

¹ Electronic Filing (CM/ECF). Верховний Суд США [Сайт]. URL: <https://www.uscourts.gov/news/2019/09/17/judiciary-adopts-new-model-edr-plan-doubles-fee-waiver-pacer#pacer>

2. Стандарти та напрями інформатизації судової діяльності в Європейському Союзі

2.1. Загально-європейські інструменти впровадження інформаційних технологій в судову діяльність

У Європейському Союзі діє вже чимало різних нормативно-правових актів, спрямованих на досягнення основної мети – створення загального простору свободи, безпеки та правосуддя. Одним із інструментів досягнення такої мети є впровадження інформаційних технологій в діяльність судів.

Стокгольмська програма «Відкрита та безпечна Європа, яка слугує своїм громадянам і захищає їх» (2010/С 115/01) зазначає, що електронне правосуддя представляє відмінну можливість для забезпечення більш легкого доступу до правосуддя.

Згідно «Європейській стратегії електронного правосуддя», використовуючи інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) в адміністративних процедурах судових систем, електронне правосуддя забезпечує явну перевагу з точки зору підвищення ефективності цих систем, співпраці правоохоронних органів і, що найбільш важливо, доступу громадян до правосуддя. Стратегія електронного правосуддя полягає також у поліпшенні співпраці між судовими органами на національному та європейському рівнях. У цій стратегії йшлося, зокрема, про необхідність створити портал електронного правосуддя, який буде виконувати як мінімум три функції: надання доступу до інформації про судові системи і процедури, а також про компетентні органи і способи отримання юридичної допомоги; направлення користувачів на інтернет-сайти європейських правових інститутів, мереж і реєстрів; надання прямого доступу до обраних процедур; у довгостроковій перспективі судові процедури можуть бути повністю електронними¹.

На сьогодні Портал Європейського електронного правосуддя (*The European e-Justice Portal*)² містить опції пошуку:

- законодавчих актів Європейського Союзу,
- судових рішень;
- судів Європейського Союзу та судів держав-членів ЄС;
- реєстрів Європейського Союзу та реєстрів держав-членів ЄС: компанії, нерухомості, банкрутств;

¹ European e-Justice Strategy. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee of 30 May 2008 – Towards a European e-Justice Strategy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISUM%3Ajl0007>

² The European e-Justice Portal [Сайт]. URL: <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home>

- адвокатів, нотаріусів, перекладачів і медіаторів держав-членів ЄС;
- керівництв з правової допомоги; з медіації; зі спадкування; зі складання та реєстрації заповітів; з відеоконференцзв'язку і співпраці в області судочинства у цивільних або комерційних справах;
- діючих офіційних форм судових і позасудових документів.

Крім Порталу Європейського електронного правосуддя, в ЄС розроблені або тестуються наступні:

1) Ідентифікатор європейського законодавства (*European Legislation Identifier – ELI*) включає в себе пошук нормативних актів ЄС і держав-членів ЄС за такими чотирма напрямками: а) офіційний журнал Європейського Союзу (є офіційним збірником законодавства ЄС); б) законодавство Європейського Союзу та пов'язані з ним документи; в) національне законодавство; г) законодавчі процедури.

2) Ідентифікатор європейського прецедентного права, який дозволяє знайти:

- прецедентне право Європейського Союзу (*case law of the European Union*), яке створюється Європейським судом справедливості (*European Court of Justice*) та спеціалізованими судами ЄС (Єдиний патентний суд (*the Unified Patent Court*), і Суд справедливості країн Бенілюксу (*the Benelux Court of Justice*).
- судову практику держав-членів ЄС (*case law of its Member States*);
- міжнародну судову практику (*international case law*) (містить посилання на сайти міжнародних судів: *European Court on Human Rights*, *International Court of Justice*, *International Criminal Court* та ін.).

Ці інструменти (портал і ідентифікатори), хоч і є елементами електронного правосуддя, але здебільшого спрямовані на інформування фізичних і юридичних осіб про національне та європейське законодавство й судову практику.

Далі більш докладно зупинимося на *Europeane-JusticePortal*, розбудові якого приділяється велика увага в ЄС.

Європейський портал електронного правосуддя/— *European e-Justice Portal*¹ надає громадянам практичну інформацію про судову систему, суміжні галузі та процедури. Всю інформацію на порталі перекладено на 23 офіційні мови Європейського Союзу.

Європейський портал е-правосуддя задуманий як майбутній електронний універсал у сфері правосуддя. Першим кроком він прагне полегшити життя людей, надаючи інформацію про системи правосуддя та покращення доступу до правосуддя по всьому ЄС.

¹ The European e-Justice Portal [Сайт]. URL: <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=en>



Рис. 7. Вигляд головної сторінки сайту *European e-Justice Portal*

European e-Justice Portal містить чотири групи правової інформації:

- для громадян: знайти адвоката; знайти нотаріуса; правила звернення до суду; права жертв злочинів у кримінальному судочинстві; сімейні питання; судове мито; права обвинуваченого в кримінальному судочинстві;
- для бізнесу: база неспроможних суб'єктів; реєстр підприємств; бланки платіжного доручення ЄС (Європейського наказного провадження); земельний кадастр; звернення до суду; грошові позови; адвокатура;
- практикуючим адвокатам: законодавство; судова практика; мережі адвокатури і судів; система Європейської співпраці в правовій сфері у цивільних та економічних справах; судові системи; реєстри; підготовка суддів в ЄС;
- для судової системи: законодавство; інструменти для судів і практикуючих адвокатів; система Європейської співпраці в правовій сфері у цивільних та економічних справах; підготовка суддів у ЄС; відеоконференція; форма для зняття показань свідків.

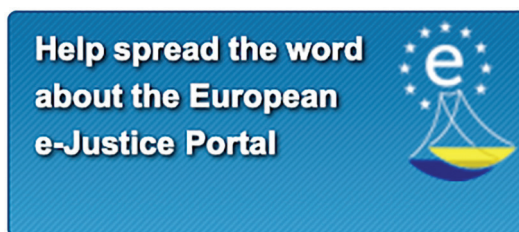
Європейський портал електронного правосуддя зміцнює прозорість систем правосуддя держав-членів, надаючи громадянам практичну інформацію рідною мовою про судову систему та процедури. Портал спрямований на те, щоб підвищити наочність, поліпшити доступ до правосуддя для громадян Європейського Союзу.

23 ОФІЦІЙНІ МОВИ ЄС
12 000 СТОРІНОК ІНФОРМАЦІЇ
ОСНОВНІ ПРАВА ГРОМАДЯН
ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ПРАВ ЖЕРТВ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ, ЇХ ПРАВО НА КОМПЕНСАЦІЮ
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ГРОМАДЯН ПОРУШИТИ СПРАВУ В СУДАХ ІНШИХ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ



Рис. 8. Функціонал сайту *European e-Justice Portal*

Європейський портал е-юстиції постійно працює над підвищенням відвідування portalу. «Допоможіть поширити інформацію про європейський портал судочинства», – саме такі слова розміщено на головній сторінці portalу.



На Порталі міститься детальна інформація і щодо окремих спрощених проваджень.

На Порталі можна отримати інформацію та конкретний інструментарій для доступу до спрощених судових процедур в ЄС:

1. European payment order. Європейське наказне провадження було запроваджено в дію Регламентом Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 1896/2006 від 12.12.2006 р. про запровадження Європейського наказного провадження.

European payment order (дослівно – Європейське розпорядження/заявка на оплату) – є спрощеною процедурою для міжнародних грошових позовів за стандартними формами, які не заперечуються відповідачем. Вже з цього визначення очевидні наступні її ознаки:

- процедура використовується тільки для грошових позовів;
- заявлені вимоги не заперечуються відповідачем;
- процедура відбувається за стандартними формами.

Видача Європейського судового наказу застосовується до справ транскордонного характеру або таких, що ускладнені транскордонним елементом.

Транскордонною є та справа, в якій серед учасників є доміцильована особа або яка постійно проживає в іншій державі-члені, ніж та, в якій знаходиться суд, що її розглядає.

Для забезпечення цієї процедури було розроблено національні інформаційні та онлайніві форми.

European payment order дозволяє кредиторам задовольнити свої безперечні цивільні та комерційні претензії відповідно до єдиної процедури, яка діє на основі стандартних форм.

Положення застосовується між усіма державами-членами Європейського Союзу, за винятком Данії.

Процедура не вимагає присутності в суді.

Положення передбачає сім стандартних форм.

Європейський портал електронного правосуддя надає інформацію про застосування Положень і зручний користувачу інструмент для заповнення форм.

Заява (*application*) має містити всю необхідну інформацію про сторони спору і про дебіторську заборгованість (суму боргу, на підставі чого утворився борг, наприклад, договір) і надати відповідні докази. Формуляр можна відправити в суд як у паперовому, так і в електронному вигляді з використанням електронно-цифрового підпису.

Термін розгляду судом питання про видачу європейського платіжного наказу – до 30 днів.

Після вручення наказу боржнику, у нього є 30 днів для добровільного виконання або подання заперечень на нього.

Правове регулювання наказного провадження в ЄС ґрунтується на понятті неоспорюваності вимог, а не на відсутності спору про право.

В останньому випадку справу буде розглянуто за правилами звичайного цивільного судочинства, якщо заявник не заперечував проти цього при поданні заяви про видачу європейського платіжного наказу.

Види вручення наказу боржникові – з повідомленням і без нього, а також вручення представнику.

Якщо відповідач не має заяви про заперечення, Європейське платіжне доручення стає автоматично примусовим. Копія Європейського платіжного доручення, а за необхідності й переклад, має бути відправлена до органів виконавчої влади держави-члена, де вона підлягає виконанню.

Виконання здійснюється відповідно до національних правил і процедур держави-члена.

Порядок виконання судового рішення детально описано на Порталі ¹ із зазначенням особливостей у державах-членах ЄС, надана доступна інформація про те, куди має звертатися заявник/кредитор.

Також пропонується ознайомитися з «Практичним керівництвом щодо застосування Положення про *European payment order*» ².



Рис. 9. Керівництво щодо застосування Положення про *European payment order*

Як відзначають практики, завдяки *European payment order* стало можливим отримання заборгованості з боржника-резидента будь-якої країни ЄС через електронну судову систему, не покидаючи свого офісу. Форма заяви уніфікована. Для визнання підстави щодо подання позову досить зазначи-

¹ The European e-Justice Portal [Сайт]. URL: https://e-justice.europa.eu/content_procedures_for_enforcing_a_judgment-52-en.do?clang=en

² The European e-Justice Portal [Сайт]. URL: https://e-justice.europa.eu/content_european_payment_order_forms-156-en.do

ти обґрунтування юрисдикції, безспірність боргу, а також документи, що підтверджують його наявність (договір, накладну, європейську форму відправлення товару тощо). Отже, існує можливість витративши в середньому 78 хвилин і 700 євро оформити заявки безпосередньо на 10 боржників-юридичних осіб, які є резидентами Італії, з офісу в Берліні, на повернення боргу загальною сумою на 90 000 євро. При цьому за ці 78 хвилин заяви буде прийнято в судах і передано на розгляд питання про відкриття провадження¹.

Правила оскарження *European payment order* стали предметом розгляду Європейського суду справедливості.

Так, у справі «Iwona Szyrocka v SiGer Technologie GmbH» (Case C-215/11) суд аналізував співвідношення європейського та національного законодавства в питаннях, пов'язаних з видачею європейського платіжного наказу, а також особливості розрахунку відсотків за прострочення та їх відображення у відповідних формулярах. У наступних справах суд ЄС розглянув різні аспекти оскарження європейських платіжних наказів, визнаних дійсними: юрисдикцію національних судів, підстави і межі такого оскарження. На особливу увагу заслуговує тлумачення судом ЄС положень ст. 20 (підстави оскарження) Регламенту № 1896/2006 у справах «Novontech-Zala kft. v Logicdata Electronic & Software Entwicklungs GmbH» (Case C-324/12), «Eco cosmetics GmbH & Co. KG v Virginie Laetitia Barbara Dupuy» (Case C-119/13), «Raiffeisenbank St. Georgen reg. Gen. mbH v Tetyana Bonchuk» (Case C-120/13), «Flight Refund Ltd v Deutsche Lufthansa AG» (Case C-94/14), «Thomas Cook Belgium NV v Thurner Hotel GmbH» (Case C-245/14). Простежується чітка тенденція обмеженого тлумачення виняткових обставин для оскарження, і якщо боржник міг відреагувати шляхом подання заперечень у рамках процедури європейського наказного провадження, він не повинен посилається на ст. 20 Регламенту для перегляду чинного європейського платіжного наказу. Тим самим підтверджується мета запровадження наказного провадження – спростити, прискорити і здешевити судовий процес у транскордонних справах, які стосуються безспірних грошових вимог².

Власне, на тему *European payment order* існує багато спеціальної літератури, тому вважаємо, що далі зупинятися на цьому питанні немає сенсу³.

2. «European Small Claims Procedure» – Європейська процедура щодо вирішення дрібних спорів.

¹ Gutovska & Partners European Order for Payment = Как использовать систему электронных судов Европейского Союза. URL: <https://www.gutovskapartners.com/single-post/epopart1>

² Буяло К., Сурма Л. Упрощение выражения. URL: <http://pravo.ua/article.php?id=i00113998>

³ Наприклад, Ізарова І. О. Науково-практичний коментар до цивільного процесуального законодавства Європейського Союзу: перші загальноєвропейські процедури розгляду і вирішення цивільних та комерційних справ транскордонного характеру – видачі Європейського судового наказу й вирішення дрібних спорів. Частина 1. / Пер. з англ. І. О. Ізарової, А. В. Сизової. Київ; ВД «Дакор», 2016. 308 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11337/Izarova_Naukovo-praktychnyi_komentar_do_tsyvilnoho_protsestualnoho.pdf?sequence=1

Європейська процедура щодо вирішення дрібних спорів – це спеціальна гармонізована судова процедура, доступна для транскордонних цивільних і комерційних позовів на суму до 5 000 євро в ЄС (за винятком Данії).

У Регламенті Європейського Парламенту та Ради від 11.07.2007 р. № 861/2007 про запровадження Європейської процедури щодо вирішення дрібних спорів ¹ зазначено, що ці Правила запроваджують Європейську процедуру вирішення дрібних спорів, спрямовану на спрощення та пришвидшення розгляду дрібних спорів транскордонного характеру, а також на скорочення витрат. Європейська процедура щодо вирішення дрібних спорів доступна для застосування як альтернатива процедурам, встановленим законодавством держав-членів. Цим Регламентом також усуваються проміжні процедури, необхідні для визнання та приведення до виконання судового рішення, ухваленого судом однієї з держав-членів в іншій.



Незважаючи на те, що Регламент є доступними вже більше 10 років, багато потенційних користувачів все ще недостатньо обізнані. Крім того, процедуру було переглянуто у 2017 році з метою розширення сфери її застосування та подальшого підвищення її ефективності. Тому на цей час розпочато інформаційну кампанію щодо нової Європейської процедури малих позовів, спрямованої на потенційних користувачів, переважно споживачів, малих і середніх підприємств, а також на юристів. Інформаційна кампанія проводитиметься в Інтернеті, в тому числі через соціальні мережі. Всі організації зацікавлених сторін, наприклад асоціації споживачів і бізнесу, запрошуються взяти участь у кампанії з метою підвищення обізнаності, знань і досвіду своїх членів. Все, що їм потрібно зробити, – це як використовувати матеріали, доступні на Європейському порталі електронного правосуддя. Матеріали, доступні на всіх офіційних мовах (крім датської та гельської), включають листівки, візуальні банери та кнопки замовлення у форматах, придатних для розміщення їх на вебсайтах та використання їх на найпопулярніших платформах соціальних медіа. Усі ці матеріали адаптовані до потреб трьох основних груп зацікавлених сторін: споживачів, бізнесу та юристів ².



Регламент передбачає чотири стандартні форми.

Портал європейського правосуддя надає інформацію щодо застосування Регламенту та форм, які можуть бути заповнені в електронному вигляді й надруковані.

¹ Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32007R0861>

² The European e-Justice Portal [Сайт]. URL: <https://beta.e-justice.europa.eu/sitenewsshow.do?plang=&newsId=214>

Також пропонується ознайомитися із «Практичним керівництвом щодо застосування відповідної процедури»¹.

Ці Правила застосовуються в цивільних і комерційних справах **транскордонного** характеру, незалежно від суду або уповноваженого органу, в яких розмір позовних вимог не перевищує *2000 євро (з 2015 року – 5000 євро)* на той час, коли стандартну форму заяви прийнято до суду або уповноваженого органу, який компетентний її розглядати, виключаючи всі відсотки, витрати і виплати. Вони не поширюються, зокрема, на справи про доходи, митні або адміністративні справи або щодо відповідальності держави за дії чи бездіяльність органів державної влади, на справи про статус або правоздатність фізичних осіб, право власності, на справи, що впливають зі шлюбних відносин, зобов'язань з утримання, заповітів і правонаступництва, банкрутства, соціального забезпечення та ін.



Рис. 10. Посібник для користувачів Європейської процедури щодо дрібних позовів

Позивач має розпочати процедуру вирішення дрібних спорів, заповнивши стандартну претензійну форму «А» (як зазначено у Додатку I), подати її до суду або трибуналу, що має відповідну юрисдикцію, безпосередньо, поштою або будь-яким іншим способом зв'язку, таким як факс або *електронна пошта*, прийнятною для держави-члена, де розпочато процедуру. Форма вимоги включає опис доказів, що підтверджують вимогу, і, де це доречно, супроводжуються будь-якими відповідними підтверджуючими документами.

На відміну від *European payment order*, ця процедура передбачає її застосування не тільки до грошових, а й негрошових вимог.

¹ The European e-Justice Portal [Сайт]. URL: https://e-justice.europa.eu/content_small_claims-42-en.do?clang=en

Згідно ст. 5 Регламенту № 861/2007, Європейська процедура вирішення дрібних спорів має бути письмовою. Суд або уповноважений орган повинен провести судові засідання, якщо вважатиме це за необхідне або за клопотанням сторін. Суд може відмовити в задоволенні такого клопотання, якщо вважатиме, що з урахуванням обставин справи судові засідання не є необхідним для справедливого розгляду справи.

Після отримання правильно заповненої форми заяви суд або уповноважений орган повинен заповнити частину I стандартної відповіді форми «С», викладеної в Додатку III. Копію форми заяви, де це необхідно, копії доданих документів разом з відповіддю у встановленій формі слід надіслати відповідачу. Ці документи мають бути відправленими впродовж 14 днів після отримання правильно заповненої форми заяви.

Відповідач повинен надати свою відповідь упродовж 30 днів, заповнивши частину II стандартної відповіді форми «С», додавши у разі необхідності підтверджувальні документи та повернувши її суду або уповноваженому органу, або в будь-який інший спосіб, не використовуючи запропоновану для відповіді форму.

Упродовж 14 днів з моменту отримання відповіді від відповідача суд має направити її копію з підтверджувальними документами заявнику.

Заявник має 30 днів з моменту їх одержання для відповіді на будь-який зустрічний позов.

Протягом 30 днів з моменту отримання відповіді відповідача (якщо така є) суд повинен або почати судовий розгляд за малою претензією, або вимагати подальших відомостей у письмовій формі від будь-якої зі сторін, або викликати сторони на усне слухання. Якщо відбувається усне слухання, адвокат не має бути присутнім, і якщо суд має відповідне обладнання, слухання слід проводити шляхом відеоконференції або телеконференції.

Рішення має бути виконано в усіх інших державах-членах Європейського Союзу без будь-яких інших формальностей. Єдиною причиною, через яку може бути відмовлено у виконанні в іншій державі-члені, є те, що це є несумісним з іншим рішенням у іншій державі-члені між тими самими сторонами. Виконання здійснюється відповідно до національних правил і процедур держави-члена, в якій здійснюється судові рішення.

Europeane-JusticePortal містить докладну інформацію щодо цієї судової процедури у кожній державі-члені ЄС.

Так, для прикладу візьмемо витяги окремих норм, які стосуються **Австрії**.

В Австрії компетенцію розглядати дрібні спори за встановленою процедурою повинні окружні суди (*Bezirksgerichte*), які мають юрисдикцію розглядати справи в першій інстанції відповідно до Регламенту (ЄС) № 861/2007.

Претензії згідно з Регламентом (ЄС) № 861/2007 зі змінами, внесеними згідно з Регламентом (ЄС) № 2421/2015, що встановлюють Європейську про-

цедуру щодо розгляду дрібних спорів, можуть бути подані в паперовому або електронному вигляді за допомогою електронної системи юридичної кореспонденції (*Elektronischer Rechtsverkehr* – «ERV»).

ERV є доступним всім фізичним і юридичним особам, хоча потребує спеціального програмного забезпечення та залучення посередницького агентства. Оновлений список агентств-посередників можна знайти на сторінці <http://www.edikte.justiz.gv.at/edikte/km/kmhlp05.nsf/all/erv>.

Матеріали та додатки можуть також бути розміщені в електронній формі за допомогою *Bürgerkartenfunktio* (підпис чип-карткою громадянина або мобільного телефону – див. <http://www.buergerkarte.at/>) з онлайновими формами на сайті Австрійської юстиції: www.eingaben.justiz.gv.at. Для використання *Mobile ID* потрібен мобільний телефон, готовий для прийому. Мобільний телефон або активована електронна картка громадянина є віртуальним ідентифікатором особи. Вони є безкоштовними та безпечними (лише правильна комбінація знань двох факторів (PIN-код або пароль) та володіння (електронна картка або мобільний телефон) дозволяє успішно їх використовувати.

Електронна картка громадянина є юридично дійсним електронним підписом в Інтернеті, еквівалентним рукописному підписові. *Citizen Card* дозволяє зручно входити в численні інтернет-служби державних органів (*FinanzOnline*, запити на отримання страхових даних тощо). Особа отримує (офіційну) пошту.

Документи **не** можна надсилати факсом або електронною поштою.

Якщо подання документів через ERV не є можливим, електронне обслуговування документів також може здійснюватися через адміністративний відділ для обслуговування документів відповідно до частини 3 Закону про служби документів (*Zustellgesetz*, розділи 28 і наступні).

До осіб, які можуть використовувати тільки ERV (але не інші системи електронного обслуговування), належать: адвокати (*Rechtsanwälte*), інші особи, уповноважені представляти обвинувачених у кримінальному процесі (*Verteidiger в Strafsachen*), нотаріуси (*Notare*), кредитно-фінансові установи (розділи 1 (1) та (2) Закону про банківську діяльність – BWG), установи соціального страхування, пенсійні установи, фінансовий прокурор (*Finanzprokuratur*, який представляє державу у певних типах справ) та асоціації адвокатів (*Rechtsanwaltskammern*).

Австрійський закон про судові збори не містить окремих положень стосовно судових зборів за Європейську процедуру дрібних позовів. Для позову та наступної процедури в першій інстанції застосовується тарифний пункт 1 (ТЗ 1) Закону про суми заробітної плати (GGG); для апеляції та наступної процедури в другій інстанції застосовується тарифний пункт 2 (ТП 2) цього ж Закону.

Щодо апеляційної процедури у справі, поданої відповідно до Регламенту (ЄС) № 861/2007, рішення суду, прийняте в першій інстанції окружним су-

дом, може бути оскаржене (*Berufung*). Апеляція має подаватись у *письмовій* формі в окружний суд, який виніс рішення в першій інстанції протягом чотирьох тижнів після закінчення судового рішення. Вона має бути підписана адвокатом (*Rechtsanwalt*).

Мова, прийнята відповідно до ст. 21а (1), є німецькою. Окрім офіційної мови (німецької) австрійські громадяни та громадяни країн, що є учасницями Угоди про Європейський економічний простір, можуть використовувати угорську, словенську, хорватську мову в окремих окружних судах.

На Порталі можна знайти багато іншої важливої інформації. Це особливо актуально, оскільки правові та судові системи країн ЄС досить різноманітні. Звичайній людині (і навіть юристу) досить складно орієнтуватися в таких великих масивах інформації, правил, процедур по кожній країні. На Порталі в доступній формі систематизовано всю потрібну інформацію. Наприклад, на сторінці щодо підсудності справ за цивільними та комерційними справами можна знайти інформацію щодо підсудності справи, якщо сталася дорожньо-транспортна пригода між двома особами, котрі проживають в Німеччині та Франції. Загальне правило полягає в тому, що особа має бути притягнута до відповідальності в державі, де він/вона проживає.

Крім того, інші юрисдикційні правила можуть використовуватися в якості альтернативи у конкретних випадках, наприклад, особу, яка не виконує контракт, може бути притягнуто до відповідальності в місці виконання відповідного зобов'язання (наприклад, у місці, куди мають бути поставлені отримані товари). Існують спеціальні правила для захисту таких груп, як споживачі, працівники та застраховані особи. У сімейному законодавстві існують правила ЄС, котрі визначають, де має бути розглянуто спір стосовно розлучення, батьківської відповідальності або утримання.

Користувач просто обирає прапор відповідної країни, щоб отримати детальну національну інформацію. Після отримання інформації щодо країни, за законодавством якої має бути розглянуто спір, користувач може скористатись судовим атласом у цивільних справах, який містить назви і адреси всіх судів у державах-членах, компетентних у цивільних і комерційних справах (суди першої інстанції, апеляційний суд і т. д.), а також географічних районів, в яких вони мають юрисдикцію.

Наразі *European e-Justice Portal* оновлюється, можна ознайомитися із beta-версією Європейського порталу електронного правосуддя. Нова версія Порталу регулярно оновлюється та вдосконалюється. На даний момент як поточна, так і нова версія Порталу працюватимуть паралельно ¹.



Як видно із наведеного, функціонал платформи значно розширено.

¹ The European e-Justice Portal [Сайт: бета версія]. URL: <https://beta.e-justice.europa.eu/home?action=home&plang=en>

Європейський портал електронного правосуддя в перспективі має стати електронною системою «єдиного вікна» у сфері правосуддя¹.

Особисто ми захоплюємося вичерпністю та доступністю інформації на Порталі та радимо практикуючим українським юристам обов'язково ознайомитися з її змістом.

Окремою інформаційною судовою платформою в Європейському Союзі є **EJN (EUROPEAN JUDICIAL NETWORK – Європейська судова мережа)**

EJN – мережа контактних пунктів у рамках ЄС, забезпечує правове співробітництво в Європейському Союзі.

Пріоритетом EJN є поширення інформації серед громадян, суддів і юристів, перш за все через його вебсайт. Секретаріат EJN функціонує як незалежний автономний підрозділ у складі персоналу Євроюсту, що базується в Гаазі².

Європейська судова мережа була створена в 1998 році на підставі Спільного рішення 98/428 JHA, з метою організації децентралізованої, гнучкої та об'єднаної боротьби з тяжкими злочинами. В 2008 році EJN було закріплено рішенням Ради ЄС 976 / JHA. На даний момент мережа налічує понад 400 контактних осіб із Європейського Союзу, а також із держав-кандидатів та інших країн.

EJN забезпечує ефективне правове співробітництво, зокрема в боротьбі з тяжкими злочинами, за допомогою активної посередницької роботи з метою: сприяння правовій співпраці; надання правової та практичної інформації уповноваженим місцевим органам управління, в тому числі через наш вебсайт; створення правової культури Європейського Союзу; співробітництва з іншими судовими мережами, країнами і партнерами; забезпечення безпечно-го телекомунікаційного зв'язку тощо³.

Для дослідників на сайті EJN буде цікавою сторінка **про електронні докази**, на якій зібрано посилання на низку нормативно-правових актів різних країн і міжнародного законодавства, в тому числі й щодо електронних доказів у цивільних справах⁴.

З роботою EJN (у кримінальних справах) також можна ознайомитися на бета-версії сайту *European e-Justice Portal*⁵.

EJN in civil and commercial matters (Європейська судова мережа в цивільних і комерційних справах) – це недержавна мережа,



¹ The European Judicial Network in criminal matters (EJN) [Сайт]. URL: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/PartnersDetail/EN/3>

² EJN Secretariat. The European Judicial Network in criminal matters (EJN) [Сайт]. URL: https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/EJN_DynamicPage/EN/28

³ Европейская судебная сеть. The European Judicial Network in criminal matters (EJN) [

⁴ e-Evidence // The European Judicial Network in criminal matters (EJN): [

⁵ The European e-Justice Portal [Сайт: бета версія]. URL: https://beta.e-justice.europa.eu/524/EN/european_judicial_network_in_criminal_matters

яка об'єднує національні судові органи, була заснована *Council Decision of 28 May 2001 establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters* (2001/470/EC)¹. Всі держави-члени, крім Данії, беруть участь в EЈN (у цивільних і комерційних питаннях). Вона спрямована на спрощення та зміцнення судової співпраці між державами-членами. Працюючи з 2002 року, вона покращує практичне застосування і реалізацію інструментів цивільного правосуддя ЄС.

Основними завданнями мережі є прямі контакти і ведення справ між контактними пунктами національних мереж, полегшення транскордонного доступу до правосуддя за допомогою інформації, наданої громадськості та практикуючим фахівцям у вигляді інформаційних бюлетенів та інших публікацій, доступних на Європейському порталі електронного правосуддя на всіх мовах Союзу, а також здійснення оцінки й обміну досвідом щодо застосування конкретних правових інструментів Союзу в цивільних і комерційних справах.

Із інформаційними листами та іншою корисною інформацією, розробленою EЈN (*in civil and commercial matters*) можна ознайомитися на сайті *European e-Justice Portal*².



Європейська судова мережа з боротьби із кіберзлочинами (*The European Judicial Cybercrime Network – EЈCN*) – це мережа прокурорів і слідчих суддів, що спеціалізуються на кіберзлочинності, злочинах із кіберзлочинністю та кримінальних розслідуваннях у кіберпросторі.

EЈCN була заснована 9 червня 2016 р.³ з метою сприяння обміну досвідом і кращою практикою, посилення співпраці між компетентними органами судової влади у сфері боротьби з кіберзлочинністю, злочинами з підтримкою кібер-розслідування та розслідуваннями в кіберпросторі, а також сприяння діалогу для забезпечення верховенства права у кіберпросторі. EЈCN збирається двічі на рік у приміщенні Євроюсту в Гаазі⁴.

Також Судом Справедливості Європейського Союзу було ініційовано у березні 2017 року (в честь 60-ї річниці підписання Римських договорів) створення **Судової мережі Європейського Союзу** (*The Judicial Network of the European Union* (англ.); *JNEU*, *Réseau judiciaire de l'Union européenne – RJUE* (фран.))⁵.

¹ Council Decision of 28 May 2001 establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters (2001/470/EC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX-02001D0470-20110101>

² The European e-Justice Portal [

³ URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10025-2016-INIT/en/pdf>

⁴ The European Judicial Network in criminal matters (EЈN) [

⁵ Conclusions of the Council of the European Union on the European Judicial Cybercrime Network. Brussels, 9 June 2016 (OR. en) 10025/16. URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_2170125/en/

Основна мета – розширення судового співробітництва в Європі для забезпечення високих стандартів правосуддя шляхом створення безпечної платформи для обміну між судами, які беруть участь в JNEU.

Через великий інтерес до інформації, представленої на цій платформі щодо розвитку і узгодженості законодавства ЄС, Суд Європейського Союзу і суди, що беруть участь в ньому, вирішили поділитися всіма неконфіденційними документами з широкою публікою, відкривши на сайті *Curia* (про цю платформу нижче) розділ, присвячений JNEU. Основна мета цього розділу полягає в обміні й централізації інформації та документів, корисних для застосування, поширення і вивчення законодавства ЄС, – як вони інтерпретуються і застосовуються не тільки Судом, а й національними судами. Він також спрямований на сприяння взаємному розумінню та розумінню законів і систем держав-членів з точки зору порівняльного права, що полегшує облік судових традицій кожної із держав-членів ¹.

Для цього простір JNEU дозволяє:

- отримувати прямий доступ до попередніх рішень у справі (завдяки заздалегідь визначеній конфігурації критеріїв пошуку в пошуковій системі);
- ознайомлюватися з рішеннями, винесеними національними судами ², які були відібрані конституційними і верховними судами держав-членів з урахуванням їх інтересу до законодавства ЄС;
- ознайомлюватися з різними науковими й освітніми документами, що впливають з дослідних або моніторингових робіт, котрі проводяться судами, які беруть участь в JNEU: з дослідженнями ³, інформаційними бюлетенями за прецедентним правом ЄС або інструментами правового моніторингу ⁴.



2.2. Впровадження ІКТ у Європейському Суді (Люксембург)

В Європейському Суді запроваджено *e-Curia* – це програма Суду Європейського Союзу, яка дозволяє представникам сторін у справах, що розглядаються в Суді та в Загальному суді Європейського Союзу, а також в національних судах і трибуналах у контексті посилання на Суд попереднього

¹ Суд ЄС надав доступ до процесуальних документів на своєму веб-сайті. URL: <https://yaizakon.com.ua/sud-es-predostavil-dostup-k-protsessualnym-dokumentam-na-svoem-veb-sajte/>

² Jurisprudence national. The court of justice of the European Union [

³ The court of justice of the European Union [

⁴ The Court of Justice of the European Union makes procedural and doctrinal documents freely accessible on its website : прес-реліз № 135/19 від 16.11.2019 р. The Court of Justice of the European Union [Сайт]. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-11/cp190135en.pdf>

рішення, обмінюватися процесуальними документами з канцелярією виключно електронними засобами¹.

Застосування *e-Curia* дозволяє подавати процесуальні документи в електронному вигляді та оптимізувати обробку справ. Її запровадження почалося в 2011 році, на даний момент вже налічується 4 230 власників облікових записів; наприклад, у 2017 році 83% з усіх заявок було подано за допомогою *e-Curia*. Позитивні відгуки користувачів, перевага безпосередності електронного передання і підвищення ефективності, які є результатом відмови від управління змішаними форматами (паперовий і цифровий), мотивували Загальний Суд активізувати процес переходу до безпаперових процедур.



Рис. 13. Вигляд головної сторінки *E-Curia*

З 1 грудня 2018 року *E-Curia* стала єдиним засобом обміну юридичними документами між сторонами, представниками та Загальним судом Європейського Суду. Це стосується всіх сторін і всіх видів процедур, включаючи термінову процедуру, зберігаючи певні винятки з дотримання принципу доступу до судів (зокрема у випадку, якщо використання *e-Curia* неможливо з технічних причин)².

Для впровадження обов'язкового використання *e-Curia*, 11.07.2018 р. було внесено зміни до Регламенту Загального Суду (Рішення Загаль-



¹ The Court of Justice of the European Union [Сайт]. URL: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_78957

² 'e-Curia' becomes the only means of exchange of legal documents between parties' representatives and the General Court with effect from 1 December 2018. *The Court of Justice of the European Union* [Сайт]. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-10/cp180157en.pdf>

ного суду від 11.07.2018 р. щодо подання та вручення процесуальних документів через *e-Curia*) та прийнято Рішення Суду ЄС від 16.10.2018 р. про подання та вручення процесуальних документів через *e-Curia* ¹. Останнім рішенням застосування *e-Curia* передбачено не тільки для Загального Суду, а й для судів, створених Судом Європейського Союзу, також допускається подання та вручення процесуальних документів електронними засобами за умов, встановлених цим Рішенням.

Інформацію про *e-Curia* можна знайти на вебсайті Суду ².

Для використання *e-Curia* необхідно подати запит на відкриття облікового запису за допомогою форми запиту облікового запису. Процедура відкриття облікового запису залежить від того, слідує користувач стандартній чи спеціальній процедурі.

Використання програми *e-Curia* є безкоштовним. Використання програми *e-Curia* є обов'язковим у Загальному суді.

Облікові записи, які не використовуються протягом трьох років, деактивуються автоматично (п. 14 Правил використання *e-Curia*) ³.

Процедурні документи повинні подаватися у форматі PDF. Подані файли не мають перевищувати 30 МБ. Подані документи не повинні бути підписані вручну. Отже, користувач може просто створити документ PDF за допомогою свого програмного забезпечення для обробки слів. За необхідності користувач може також додати до свого процесуального документа додатки. Як тільки документи, що підлягають відправленню, підтверджено, користувачеві надсилається підтверджуюче повідомлення. Тому не обов'язково надсилати оригінальний документ або завірені копії поштою (пп. 14–20 Правил використання *e-Curia*).

Користувач може змінити свій пароль, адресу електронної пошти або мову відображення свого профілю. Якщо користувач не пам'ятає ідентифікатор користувача або пароль, існує процедура відновлення їх. Представник сторони та особа, яка діє від імені суду або трибуналу, може також зареєструвати одного або декількох помічників, які можуть отримувати процесуальні документи, передані в реєстр. Помічник може підготувати документ



¹ Decision of the Court of Justice of 16 October 2018 on the lodging and service of procedural documents by means of e-Curia. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D1120\(01\)&from=FR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D1120(01)&from=FR); Decision of the General Court of 11 July 2018 on the lodging and service of procedural documents by means of e-Curia // [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D0925\(01\)&from=FR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D0925(01)&from=FR); Amendments to the Rules of Procedure of the General Court and Decision of the General Court of 11 July 2018 on the lodging and service of procedural documents by means of e-Curia (OJEU 2018, L 240, p. 68 and p. 72) (Поправки до Регламенту Загального суду та Рішення Загального суду від 11.07.2018 р.)

² The Court of Justice of the European Union [Сайт]. URL: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_78957

³ Conditions of Use of e-Curia. *The Court of Justice of the European Union* [Сайт]. URL: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-11/tra-doc-en-div-c-0000-2018-201808778-05_01.pdf

для подання, який потім має бути затверджений представником або особою, яка діє від імені суду.



Для поширення та полегшення використання *e-Curia* розроблено Керівництво користувача з покроковим описом роботи з програмою ¹.

Надсилання документів за допомогою *e-Curia* не вимагає накладення на ці документи цифрового підпису.

Використання *e-Curia* є можливим лише при реєстрації власного облікового запису доступу та використання персональної ідентифікації користувача й пароля. Процедурний документ подається до *e-Curia*, де є ідентифікатор користувача та пароль представника, що використовується для здійснення передання. Використання персонального ідентифікатора користувача та пароля є підписом відповідного процесуального документа. Тобто використовується простий електронний підпис (яким виступає персональний ідентифікатор та пароль доступу до системи цього користувача) ².

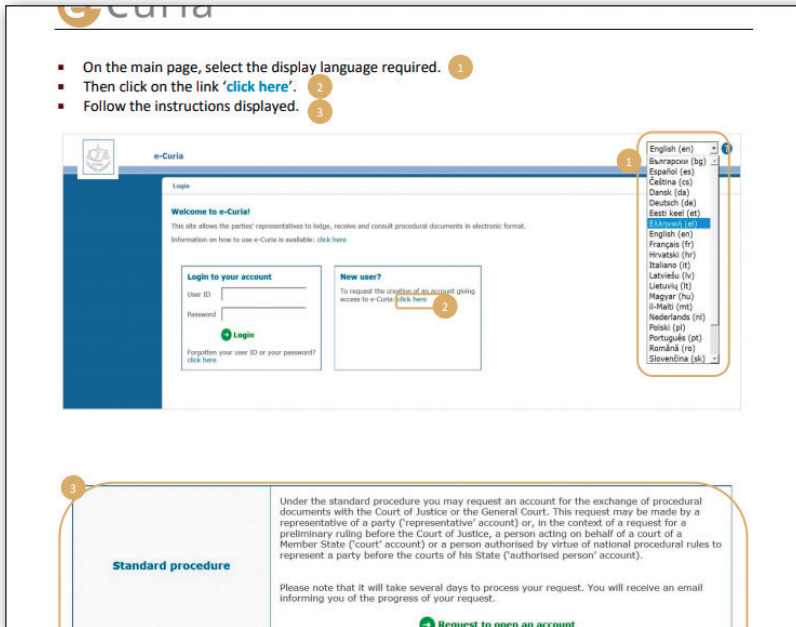


Рис. 14. Керівництво користувача *e-Curia*

Якщо технічно неможливо подати процесуальний документ через *e-Curia*, користувач повинен негайно повідомити про це *Registry* (секретарі-

¹ User Guide. *The Court of Justice of the European Union* [Сайт]. URL: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-11/e-curia_guide_en.pdf

² Decision of the General Court of 11 July 2018 on the lodging and service of procedural documents by means of e-Curia. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX-:32018D0925\(01\)&from=FR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX-:32018D0925(01)&from=FR)

ат) Загального Суду. Якщо представник зобов'язаний дотримуватися строку, він повинен надіслати копію документа будь-якими відповідними засобами (подання паперової версії або надсилання поштою, електронною поштою, факсом). Водночас це не виключає обов'язкового подання документу через *e-Curia*, як тільки знову це стане технічно можливо.

Цікаво, що ці Правила передбачають випадки, при настанні яких обліковий запис підлягає блокуванню. Так, користувачі зобов'язуються: 1) не передавати особистий пароль третім особам, не дозволяти дій третіх осіб з використанням ідентифікатора користувача; 2) без затримки повідомляти про будь-яку зміну адреси електронної пошти, зареєстрованої в *e-Curia*, і будь-яке припинення професійної діяльності; 3) регулярно входити в *e-Curia* та звертатися до процесуальних документів, адресованих йому (вважається врученим через 7 днів після направлення повідомлення про наявність цього документа *e-Curia*; 4) регулярно оновлювати список будь-яких асистентів, яких користувач може мати.

Недобросовісне використання *e-Curia* може призвести до дезактивації відповідного облікового запису доступу. Загальний суд вживає необхідних заходів для захисту *e-Curia* від будь-яких зловживань або шкідливого використання. Користувачів повідомляють електронною поштою про будь-які дії, вжиті згідно з цією статтею, які не дозволяють їм використовувати їх доступ облікового запису (§ 8 Рішення Загального суду від 11.07.2018 р. щодо подання та вручення процесуальних документів через *e-Curia*).

Такі норми, напевне, зумовлені відсутністю вимоги підписувати кожен документ цифровим підписом, сам факт входу в систему через обліковий запис і пароль вже вважається підписом всіх направлених документів. Тому важливо, щоб дії у «кабінеті» *e-Curia* здійснювались зареєстрованими користувачами. З огляду на те, що подання заяв і документів до Загального Суду можливо виключно через *e-Curia*, недобросовісний користувач ризикує взагалі втратити можливість звернення в цей суд, що для юриста, який працює у відповідній сфері, є досить відчутним. Тому напевно такі особи ризикнуть своєю професійною репутацією.

*Такий підхід можна запропонувати і вітчизняному законодавцю. Наприклад, при виявленні суттєвих та умисних порушень користувачів ЄСІТС дезактивувати їх електронні кабінети. Тим більше, що в Україні не існує вимоги обов'язково використовувати електронний кабінет (крім визначених осіб у ч. 6 ст. 14 ЦПК), тому право на доступ до суду не буде обмеженим, завжди можна подати процесуальні документи у паперовому вигляді. Такі санкції будуть позитивно впливати на використання ЄСІТС добросовісно. Оскільки в Україні передбачено, що електронний кабінет користувача може бути тільки один і не підлягає видаленню, пропонуємо тільки блокування електронного кабінету користувача (з можливістю активації), на відміну від Суду Європейського Союзу (в правилах використання *e-Curia* передбачено,*

що у випадку дезактивації облікового запису користувач має пройти процедуру реєстрації нового облікового запису).

2.3. Німеччина

На відміну від питань впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в судову діяльність інших країн, впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в судову діяльність Німеччини докладно досліджено, наприклад, у працях Н. Фішера (Електронне правосуддя у Німеччині, 2007 р.)¹ та К. Л. Брановицького (останній присвятив цій темі дисертацію в 2009 році: «Інформаційні технології в цивільному процесі Германії: порівняльно-правовий аналіз»)² та ін.

Але Німеччина за останній час просунулась далі в питаннях впровадження інформаційних технологій у судочинство, що потребує дослідження.

Найбільш досліджено питання *електронного наказного провадження* в Німеччині, започатковане ще у 80-х рр. минулого століття, а завершився перехід на автоматизоване наказне провадження в 2007 році у всіх землях Німеччини. Інститут електронного судового наказу достатньо описаний в літературі, тому не будемо тут на ньому зупинятися.

Із актуальним станом цієї процедури можна ознайомитися на *Порталі Європейського електронного судочинства* за посиланням³.

У Німеччині з 2001 року впроваджено можливість подання документів у цивільних справах в електронній формі на електронну пошту ву скриньку суду *DocumentBeam* (www.gerichtsbriefkasten.de).

Паралельно було включено до Цивільного процесуального кодексу Німеччини норми, що регулюють так званий **електронний цивільний процес**, які вступили в силу в 2001–2002 рр., а саме: § 128а. Судове засідання з передачею зображення і звуку; § 130 п. 6. Зміст процесуальних документів; § 130а. Електронний документ; § 174 ч. III. Вручення документів; § 292а. Кваліфікований електронно-цифровий підпис; § 299 ч. III. Ознайомлення зі справою, копії; § 299а Архів даних; § 371 ч. I п. 2. Доказ за допомогою огляду та ін⁴.

¹ Фишер Н. Электронное правосудие в Германии (критические замечания относительно внедрения информационных технологий в гражданское судопроизводство). *Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса*. 2007. № 6. С. 630–643.

² Брановицкий К. Л. Информационные технологии в гражданском процессе Германии (сравнительно-правовой анализ) : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. Екатеринбург, 2009. 26 с.

³ The European e-Justice Portal [Сайт]. URL: https://e-justice.europa.eu/content_order_for_payment_procedures-41-de-en.do?member=1

⁴ Брановицкий К. Л. Информационные технологии в гражданском процессе Германии (сравнительно-правовой анализ) : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. Екатеринбург, 2009. С. 7.



З 2001 року з'явилась можливість подавати письмові документи в електронному вигляді до Федерального суду у певних справах.

Відповідно до § 130а Цивільного процесуального кодексу, різні процесуальні документи, в тому числі заяви, пояснення третіх осіб тощо, можуть бути представлені до суду у вигляді електронного документа. Електронний документ повинен бути придатним для опрацювання судом. *Електронний документ супроводжується кваліфікованим електронним підписом* відповідальної особи або підписується відповідальною особою та представляється безпечними засобами передачі.

З 2005 року діє Закон «Про використання електронних форм комунікації в судочинстві» (*Justizmodernisierungsgesetz*), який регулює основи системи документообігу між учасниками судочинства та відкриває можливість відправки судових документів у електронному вигляді.

Цей Закон забезпечив необхідне правове регулювання у сфері електронного правового документообігу для подання електронних документів до суду, їх опрацювання всередині суду (включаючи можливість ведення справи в електронній формі), а також для винесення рішення в електронній формі та його подальшої доставки. Особливістю системи електронного подання документів в Німеччині є вимога про використання електронного підпису на таких документах. Для подання документів в електронній формі використовуються зазвичай два способи: завантаження на електронну поштову скриньку суду або надсилання електронною поштою. При цьому в різних судах може використовуватися той чи інший спосіб ¹.

Впровадженням інформаційних технологій в судочинство Німеччини з 2012 року займається Рада *E-Justice* (з питань електронного судочинства). Її завданнями є сприяння співробітництву при плануванні, побудові та експлуатації інформаційно-технологічних систем у судовій системі, визначення ІТ-стандартів і стандартів сумісності ІТ, визначення стандартів безпеки ІТ тощо ².



Федеральна державна комісія з опрацювання та раціоналізації даних у судах активно працює над проблемою електронних правових відносин. Мета полягає в тому, щоб дозволити особам, які беруть участь у судовому провадженні, надсилати обов'язкові заяви судам в електронному вигляді. Було розроблено та впроваджено концепцію комплексної реєстраційної служби (SAFE). Система SAFE була введена в експлуатацію в 2011 році ³.

¹ Романенкова С. В. Понятие электронного правосудия, его генезис и внедрение в правоприменительную практику зарубежных стран. *Арбитражный и гражданский процесс*. 2013. № 4. URL: <http://www.center-bereg.ru/h227.html>

² E-Justice-Rat. *Justizportal des Bundes und der Länder*. URL: https://justiz.de/e_justice_rat/index.php

³ Elektronischer Rechtsverkehr. *Justizportal des Bundes und der Länder*. URL: https://justiz.de/elektronischer_rechtsverkehr/index.php?sessionid=DF8F04BD98C475E3D2B02DDCF6543F70

Також було ініційовано велику кількість пілотних проєктів з електронних правовідносин. У 2009 році прийнято закон «Про продаж з інтернет-аукціонів у межах виконавчого провадження».

З 2018 року суди Німеччини вже на всій території та по всіх юрисдикціях застосовують електронний документообіг. Так, з 1 січня 2018 року вступили в силу правові норми про електронні відносини з громадськістю прокуратури та судів, що регулюються наступними нормативно-правовими актами:

- Закон про сприяння електронним правовідносинам з судами (про електронний документообіг) від 10.10.2013 р. («Федеральний закон» № 3786),
- Регулювання технічних умов електронного документообігу та спеціальної електронної поштової скриньки (ERVV) від 24.11.2017 р.;
- Закон про запровадження електронного файлу в судовій системі та сприяння електронному правосуддю від 05.07.2017 р. (Бюлетень федеральних законів I, стор. 2208 сл.)¹.

1 січня 2018 р. у відповідності до Закону від 20.10.2013 р. (*Gesetz zur Förderung des elektronischen Rechtsverkehrs mit den Gerichten*) електронний доступ до всіх цивільних, трудових, соціальних, адміністративних і податкових судів є рівномірно відкритим федеральними землями та федеральним урядом.

Постанова (ERVV) від 24.11.2017 р. визначила технічну базу для створення й опрацювання електронних документів для цих юрисдикцій – *E-Justice-Dienste* (<http://www.justiz.de>).

З 1 січня 2018 року закон передбачає такі шляхи передання:

- для юристів – спеціальна електронна поштова скринька адвоката (beA);
- для державних органів – спеціальна поштова скринька електронної пошти (beVPO);
- для всіх – відправлення через обліковий запис *De-Mail* (на адресу Федерального Верховного Суду) з підтвердженням безпечної реєстрації або кваліфікованого електронного підпису;
- відправлення електронною судовою та адміністративною поштовою скринькою (EGVP) з кваліфікованим електронним підписом. Електронна судова та адміністративна поштова скринька EGVP забезпечує комунікацію особи з судами та владою.

Передання електронних повідомлень іншими засобами, – повідомляється на сайті Федерального Суду², – зокрема електронною поштою, є юридично неефективним.

¹ Детальніше: Голубева Н. Ю. Впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в судову діяльність Німеччини та Франції. *Вісник асоціації слідчих суддів України*. 2018. № 1 (4). С. 37–41.

² Bundesgerichtshof [Сайт]. URL: http://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/Elektr-Rechtsverkehr/elektrRechtsverkehr_node.html

Отже, передача документів з 01.01.2018 р. може здійснюватися за допомогою безпечних засобів передачі. У цих випадках вважається дотриманою вимога письмової форми документу.

Ця форма комунікації замінює попередній, переважно паперовий документообіг.

Так, на сайті Федерального Суду Німеччини зазначено, що з 01.01.2018 р. електронні документи у Федеральному суді дозволені законом для широкого кола різних видів спорів. Головними правилами, які одночасно створюють основні вимоги до якості поданих документів, є: розділ 130а (2) Цивільного процесуального кодексу (ZPO) та розділ 32а Кримінально-процесуального кодексу (StPO).

Інші закони також містять посилання на можливість відправлення електронних документів в суд, зокрема: розділ 9 Закону про судочинство у сільськогосподарських справах (LwVfG); розділ 125а (2) Патентного закону (PatG); ст. 21 (1) Закону про корисні моделі (GebrMG); розділ 95а (2) Закону про торговельні марки (MarkenG); розділ 25 (2) Закону про проектування (DesignG); § 73 № 2 та § 76 (5) Закону про обмеження конкуренції (GWB); § 85 № 2 та § 88 (5) Закону про енергетику (EnWG); розділ 110с Закону про адміністративні правопорушення (OWiG); ст. 112с (1) Закону про федеральних адвокатів (BRAO) тощо ¹.

Технічні умови для електронного документообігу регулюються Указом про технічну структуру електронних юридичних відносин і про спеціальну електронну поштову скриньку (ERVV). Варто підкреслити, що в якості формату файлу дозволяється лише формат PDF. Файл має бути друкованим, скопійованим і, наскільки це можливо, технічно можливим для пошуку. До 31.12.2020 р. допускаються всі версії PDF до 2.0, включаючи PDF A-1, PDF A-2 та PDF UA. До 31 грудня 2018 року кількість електронних документів у повідомленні обмежена максимум 100 файлами, обмежується й обсяг електронних документів у повідомленні – максимум до 60 мегабайт.

Документи, які надсилаються **не** за допомогою спеціальної електронної поштової скриньки адвоката, спеціальної поштової скриньки, що підтверджує безпечний вхід, повинні супроводжуватися *кваліфікованим електронним підписом*.

На сайтах органів юстиції окремих земель надано докладну інформацію про правові та технічні основи запровадження нових правил електронного документообігу. Так, для прикладу нами було промоніторено офіційний сайт Берліну, який містить і інформацію Управління юстиції Берліну. Зазначено, що берлінська судова система відкрила електронний доступ до всіх судів і прокурорів з 1 січня 2018 року ². Можна ознайомитися із Положенням про електронно-пра-

¹ Bundesgerichtshof [Сайт].URL: http://www.bundesgerichtshof.de/DE/DasGericht/ElektrRechtsverkehr/RechtlicheGrundlagen/rechtlicheGrundlagen_node.html;jsessionid=EE-99A1437EF383DB311A997FBA188582.1_cid294

² Allgemeines zum Elektronischen Rechtsverkehr in der Berliner Justiz. Das offizielle Hauptstadtportal. URL: <http://www.berlin.de/sen/justiz/service/elektronischer-rechtsverkehr/artikel.261847.php>

вові відносини з судовою системою в *Land Berlin* (ERVJustizV) від 27.12.2006 р., з Положенням про електронні правові відносини з трудовими судами в *Land Berlin* (ERVArbeitV) від 12.03.2010 р. та з іншими корисними посиланнями.

2.4. Франція

Питання впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в судовій діяльності Франції забезпечується Міністерством юстиції.

В 2003 році було впроваджено систему *e-Graffe* за рахунок співпраці між Міністерством юстиції та Адвокатської асоціацією Парижа. Вона дозволила адвокатам отримувати електронні судові повідомлення і швидкий доступ до судових рішень. Це закрита система обміну електронною кореспонденцією між адвокатами і технічним персоналом суду.

Але її використання було обмеженим, зміни до процесуальних правил внесені не були, в силу чого тривало використання паперових документів. Система вважалася експериментальною, і це призвело до менших, ніж очікувалося, масштабів поширення. Цікаво відзначити, що спочатку для доступу до системи потрібно було використовувати цифровий сертифікат і заплатити € 750 за трирічну підписку. Вона не була національною, її могли використовувати тільки члени Паризької Асоціації адвокатів. Тому Національна рада адвокатських асоціацій вирішила реалізувати національну систему електронного судочинства (причиною був і елемент конкуренції між нотаріусами та адвокатами, оскільки у нотаріусів вже існувала своя мережа)¹.

Тому Цивільний процесуальний кодекс було доповнено положеннями, що дозволяють визнавати електронні реєстри в якості офіційних версій документів, і таким чином було усунуто одну із перешкод, з яким зіткнулася система *e-Graffe*. Зміни до Кодексу включали й потребу гарантії цілісності та конфіденційності інформації, що зберігається в системі; це дозволило передавати документи електронним способом із застереженням, що сторона має дати згоду на отримання таким способом. Також було включено ряд інших застережень, щоб забезпечити відповідну ідентифікацію сторін, які використовують електронну систему².

З 2005 року починає працювати система *e-Barreau*, яка на сьогодні є досить успішною.

¹ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

² Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

Спочатку вона виявилася не дуже привабливою для користувачів (ними можуть бути лише адвокати!), оскільки була досить дорогою.

Інтерфейс користувача включає безпечну електронну пошту і цифровий сертифікат, завантажений на USB-ключ.

За роки розвитку системи було зроблено багато змін у законодавстві, які дозволили здійснювати листування за допомогою електронних повідомлень і поширення документів між судами й сторонами у справі. На особливу увагу заслуговує одне доповнення, що стосується електронного підписання документів. *Хоча адвокатів забезпечили цифровими сертифікатами, щоб підписувати документи, у судів не було можливості здійснювати перевірку сертифікатів за допомогою прозорого забезпечення. Щоб подолати цю проблему, було видано указ, згідно з яким документи, надіслані через систему e-Barreau, вважалися підписаними*¹ (два роки тому ми писали, що це рішення може бути цікавим для України, яка стикнулася з аналогічною проблемою, але на сьогодні вже існує аналогічне рішення вітчизняного Верховного Суду).



Рис. 15. Вигляд головної сторінки e-Barreau²

Інше доповнення до законодавства зобов'язало використання електронного зв'язку з 1 вересня 2011 року для розглянутих апеляційними судами цивільних справ, коли мова йде щодо повідомлення про апеляцію і про захист відповідача, а з 1 січня 2013 року про всі інші дії в справах з обов'язко-

¹ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

² e-Barreau [Сайт]. URL: <https://ebarreau.fr/index.php>

вим представництвом. З 1 вересня 2011 року і з 1 січня 2013 року відповідно адвокати та управління державних обвинувачів зобов'язані використовувати процедуру електронного провадження. Недотримання цієї вимоги може привести до того, що правові рішення або заходи з їх участю можуть бути визнані неприйнятними¹.



З 15 вересня 2014 року сертифікати *e-Barreau* відповідають стандарту RGS та оснащені кваліфікованим підписом, який вважається надійним у розумінні ст. 1316–4 Цивільного кодексу Франції. Для отримання сертифіката необхідно зареєструватися на *e-Bar* (на сторінці <https://ebarreau.certeurope.fr>, надіслати необхідні документи CNB, обов'язково надати дійсний ідентифікаційний номер (лише Національна ідентифікаційна картка, паспорт чи картка проживання)). За доступ до ключа сплачується 162 € (за чеком, що підлягає сплаті CERTEUROPE) за 36 місяців.

Розроблено також програму *e-Bar Mobile* для всіх юристів, зареєстрованих у системі, яка дозволяє використовувати програму з мобільного телефону, планшету. Користувачі можуть скасувати реєстрацію при втраті або крадіжці пристрою.

З метою розвитку електронних комунікацій, у цивільних справах 03.05.2019 р. було видано Указ № 2019–402, який встановлює різні заходи стосовно електронного зв'язку у цивільних справах і повідомлення про документи за кордоном. Указ містить різні положення, спрямовані на спрощення і модернізацію цивільного процесу. Він вносить зміни до положень, що стосуються винесення судового рішення в електронній формі. Указ адаптує правила електронного зв'язку, що використовується з особами, зазначеними у ст. 692–1 Цивільного процесуального кодексу. Особам, які погодилися з цим, відкривається можливість отримання на порталі («Судовий портал» Міністерства юстиції у справах про судові розгляди повідомлень, скликань і квитанцій, спрямованих їм. У ньому зазначається дата повідомлення судового або позасудового документа щодо одержувача, якщо останній проживає за кордоном².



На сайті Верховного Суду Франції³ окремо підкреслюється високий рівень дематеріалізації процедури в Суді, важливість розвитку відкритих даних (*BigData*) судової системи. Саме це (на думку Бертрана Лувеля, голови Суду) дозволить адвокатам і суддям бачити тенденції в прецедентному праві, що сприятиме послідовності рішень і

¹ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

² Légifrance, service public de la diffusion du droit par l'internet [Сайт]. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr>

³ La Cour de cassation [Сайт]. URL: <https://www.courdecassation.fr/>

юридичних міркувань. Завдяки такій прозорості громадяни будуть краще інформовані та більш впевнені в судовому органі, чиї рішення будуть більш передбачуваними.

За останні двадцять років глибоко трансформувались методи роботи та процедури у Верховному Суді Франції в сенсі дематеріалізації процедур, а саме, відбулись: розвиток IT-менеджменту, відкриття доступу до баз даних, встановлення електронного зв'язку з учасниками, дематеріалізовано процесуальні документи. Архітектура інформаційно-комунікаційної системи була завершена для залучення всіх користувачів.

2.5. Іспанія

В Іспанії впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у судочинство розвивалась поступово. Так, Органічним законом 16/1994 від 8 листопада вперше було передбачено можливість використання технічних засобів для розвитку діяльності та здійснення функцій судів і трибуналів. Пленарне засідання Конгресу депутатів 22.04.2002 р. затвердило Положення про Білль про права громадян до правосуддя. У розділі 21 встановлено, що правосуддя має бути технологічно розвиненим, визнається право «...спілкуватися з Адміністрацією юстиції через електронну пошту, відеоконференцію та інші телематичні засоби відповідно до положень процесуальних законів». Закон 15/2003 від 26 травня проголосив План судової прозорості, в якому повне використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні правосуддям визначалось як важливий інструмент досягнення мети прозорості.

Іспанія докладася значних зусиль для розвитку електронного адміністрування. У звіті про *eReadiness* Організації Об'єднаних Націй Іспанію розміщено на десятому місці у світовому рейтингу. Сьогодні понад 24 мільйонів іспанців вже мають електронний DNI. Один із двох податкових надходжень податків здійснюється через телематику. 90% процедур із Генеральною державною адміністрацією можна здійснити електронними засобами.

Все це стало можливим завдяки Закону 11/2007 щодо електронного доступу громадян до державних служб і сприяння розвитку інформаційного суспільства через розробку плану Аванза.

У контексті модернізації одним із найважливіших елементів, як відмічають розробники, є впровадження нових технологій у судові установи. Його використання сприятиме поліпшенню управління в судових органах, покращенню його діяльності та підвищенню рівня ефективності.

З цією метою було розроблено дорожню карту для перетворення адміністрації правосуддя на сучасну державну службу, а саме: План модернізації правосуддя, затверджений 12.11.2008 р., який передбачав:

застосування нових технологій (*e-Justice*); координацію державних і регіональних програм; удосконалення комп'ютерних систем процесуального управління.

5 липня 2011 р. було прийнято Закон 18/2011, який регулює використання інформаційних і комунікаційних технологій при здійсненні правосуддя¹.

CGPJ (Генеральна Рада Суддів – аналог Вищої Ради правосуддя в Україні) несе відповідальність за надання технологічних засобів, необхідних для задоволення потреб судів і суддів при здійсненні ними юрисдикційної роботи.

Зараз застосування ІКТ дозволяє ефективно обмінюватися інформацією між різними судовими органами, а також з іншими адміністраціями.

Впровадження ІКТ у судочинство Іспанії здійснює Комісія з інформаційних технологій. Її повноваження викладено в Положенні 1/2005 щодо окремих аспектів судової діяльності, затвердженому рішенням Пленуму Генеральної ради суддівської ради від 15.09.2005 року.

Сайт Генеральної Ради Суддів Іспанії² містить розділ «e-Justice», інформацію про судову статистику, реєстр рішень суду та інших документів суду, інформацію про сповіщення SMS, інформацію про судові збори.

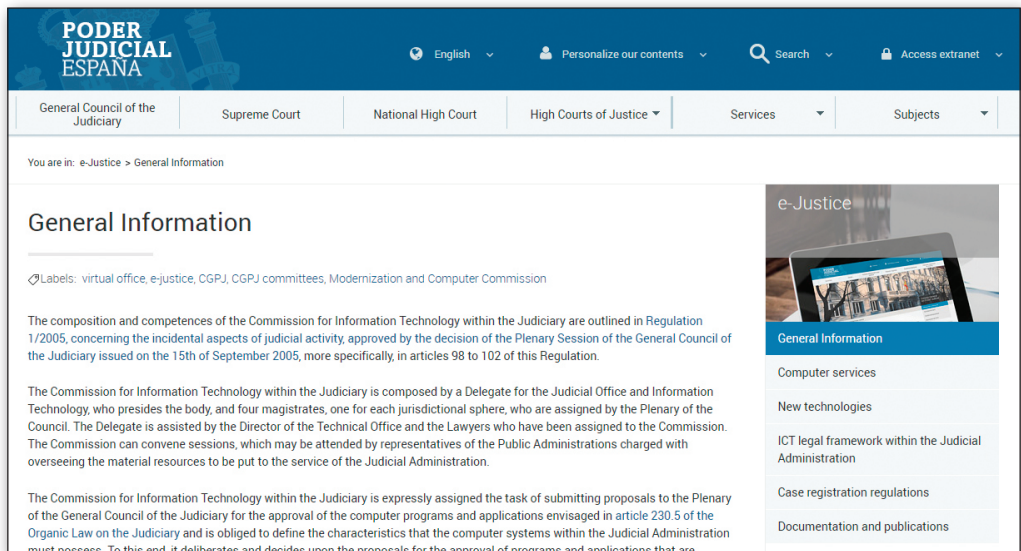


Рис. 16. Вигляд головної сторінки електронного правосуддя на сайті Генеральної Ради Суддів Іспанії

¹ Закон 18/2011 від 5 липня, що регулює використання технологій, інформації та комунікацію при здійсненні правосуддя. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2011-11605>

² e-Justice. General Information. *General Council of the Judiciary* [Сайт]. URL: <http://www.poder-judicial.es/cgpj/en/Subjects/e-Justice/General-Information/>

Закон 18/2011 від 05.07.2011 р., що є нормативною базою для використання інформаційних технологій при здійсненні правосуддя¹, регулює конкретні питання використання ІКТ саме у судочинстві. Всі особи мають право на ефективний захист своїх прав. Основними його цілями є встановлення загальних правил використання нових технологій для професіоналів правосуддя, визначення набору мінімальних вимог для гарантування безпеки при передачі даних тощо.



Наприклад, закон містить поняття електронного підпису та вимог до нього, електронного файлу, електронного документу, електронного судового штабу, поняття копій електронних документів, правила передачі електронних копій.

Титул 2 Закону передбачає, що громадяни мають право спілкуватися з Адміністрацією юстиції, використовуючи електронні засоби. Крім того, громадяни мають такі права:

- обирати серед доступних засобів канали, через які можна зв'язатися з Адміністрацією юстиції;
- рівність в електронному доступі до послуг адміністрації юстиції;
- знати стан процедури, в яких вони є учасниками;
- отримувати електронні копії електронних документів, що входять до складу процедур, в яких вони мають статус сторони або мають законні інтереси;
- зберігати в електронному вигляді електронні документи з боку Адміністрації юстиції, які є частиною файлу відповідно до правил, що діють у сфері судових архівів;
- використовувати системи ідентифікації та електронного підпису національного документа ідентичності або будь-якого іншого, визнаного для будь-якої електронної процедури в строки, встановлені процесуальними законами;
- гарантовану безпеку та конфіденційність даних, що входять до складу файлів, систем і додатків Адміністрації;
- гарантовану якість державних послуг, що надаються електронними засобами тощо.

Згідно ст. 5 Закону, Адміністрації, що мають компетенцію у справах правосуддя, мають забезпечити можливість використовувати різні канали або засоби для надання електронних послуг, які забезпечать доступ до них для всіх громадян, незалежно від їхніх особистих обставин, засобів чи знання, у формі, яку вони вважають доречною.

Стаття 6 Закону передбачає права й обов'язки професіоналів у сфері права:

¹ Закон 18/2011 від 5 липня, що регулює використання технологій, інформації та комунікація при здійсненні правосуддя. URL: <http://www.boe.es/boe/dias/2011/07/06/pdfs/BOE-A-2011-11605.pdf>

- доступ до електронних засобів та отримання інформації про статус обробки процедур, в яких вони є процесуальними представниками;
- отримання електронних копій електронних документів, що входять до складу процедур, в яких вони є процесуальними представниками або засвідчують законний інтерес;
- збереження в електронному вигляді з боку Адміністрації юстиції електронних документів;
- використання системи електронного підпису Національного ідентифікаційного документа або будь-який інший визнаний, за умови, що така система його ідентифікує. При цьому має бути забезпечений доступ електронним шляхом до реєстру професіоналів. Професійні асоціації гарантують, що вони включають їх професійні дані, такі як колегіальний номер, професійна адреса, номер телефону та факсу, адреса електронної пошти;
- гарантування безпеки та конфіденційності даних, що містяться у файлах, системах і додатках Адміністрації юстиції.

Компетентні органи у справах правосуддя забезпечують доступ до електронних послуг, що надаються галузі за допомогою *пунктів електронного доступу*.

Головне поняття в іспанському електронному судочинстві – «Електронне місце/штаб судочинства» (*La sede judicial electrónica*) (Електронна судова служба, Електронне судове відділення) – це адреса електронної пошти, доступна для громадян і фахівців юстиції через телекомунікаційні мережі, за допомогою яких вони можуть здійснювати своє право доступу до інформації, послуг і електронних процедур Управління юстиції. Електронне судове відділення має такий вміст: а) ідентифікація електронної довідкової адреси штабу, що включає в себе назву домену, яку компетентна адміністрація надає йому; б) ідентифікація володільця, а також адміністративного органу чи органів, відповідальних за управління та послуги, надані громадянам і професіоналам в ньому; в) визначення каналів доступу до послуг, доступних у штаб-квартирі, вказівка за можливості телефонів і офісів, через які особа має доступ до них; г) наявні канали для формулювання пропозицій і скарг щодо послуг, надаваних штаб-квартирою. Створення електронного судового штабу тягне за собою відповідальність щодо гарантування цілісності й оновлення наданої інформації, а також доступ до послуг, що надаються ним.

Електронна судова служба пропонує громадянам низку послуг: реєстрація, подання процесуальних документів, інформація про стан обробки судових матеріалів, список систем електронного підпису, допущених у судовому штабі, подання в електронному вигляді скарг і пропозицій щодо роботи штаб-квартири, дата і час реєстрації процедур, консультаційні послуги для правильного використання штабу тощо.

Форми ідентифікації та автентифікації: електронний підпис згідно закону 59/2003 від 19.12.2003 р. про електронний підпис. Водночас згідно ст. 14 Закону 18/2011 від 05.07.2011 р. допускається і простий електронний підпис. Так, допустимими є навіть використання ключів, сформованих при реєстрації як користувача, або інші некриптографічні системи.

Електронний судовий файл/справа являє собою набір електронних документів під загальним ідентифікаційним номером. Доступ до цього файлу/справи можливий лише тим суб'єктам, які визначені процесуальним законом.

Закон 42/2015 від 5 жовтня «Про реформу закону “Про цивільний процес”» вніс численні зміни у процесуальне законодавство, закріпивши різні правила щодо електронного судочинства. Зокрема ст. 273 цього закону передбачає, що всі професіонали в судочинстві зобов'язані використовувати телематичні або електронні системи, які існують в Управлінні юстиції, для подання документів таким чином, щоб була гарантована справжність і достовірність отримання доказів, дати, коли вони були зроблені. Особи, не представлені прокурором, можуть в будь-який час обрати, діяти їм за допомогою електронних засобів чи ні. Обраний варіант можна буде змінити в будь-який час. Але в будь-якому випадку зобов'язанні брати участь у здійсненні правосуддя за допомогою електронних засобів: а) юридичні особи; б) особи без правосуб'єктності; в) ті, хто здійснює професійну діяльність, наприклад адвокати; г) нотаріуси та реєстратори; д) ті, хто представляє зацікавлену сторону, яка зобов'язана взаємодіяти з Управлінням юстиції в електронному вигляді; є) посадові особи державних адміністрацій, якщо вони діють в силу своєї посади.

У випадку недотримання обов'язку використовувати технології, судовий секретар надає максимум п'ять днів для виправлення, інакше документи будуть вважатися не поданими. Документи можуть бути представлені на папері, якщо це прямо визначено в законі.

2.6. Італія

З 2005 року в окремих судах Італії розпочався експеримент щодо тестування *Processo Civile Telematico* (електронної системи цивільного судочинства – РСТ). Основні цілі РСТ: зробити судові установи більш доступними, поліпшити керування «паперовими» процедурами, скоротити робочий час працівників судів.

Першим став Арбітражний суд м. Верони. Потім до проєкту долучились інші арбітражні суди щодо видачі електронних наказів. Для збільшення використання РСТ у 2007 році було підписано угоду між Міністерством юстиції та Асоціацією банків Італії.



Рис. 17. Вигляд головної сторінки сайту Італійського цифрового агентства

Спочатку РСТ розглядалась як додаткова можливість для сторін у процесі, суддів, працівників суду вирішити ряд технічних проблем, використовуючи електронну передачу даних. При цьому РСТ було саме правом, а не обов'язком сторін. Відповідно, РСТ була додатковим електронним засобом до звичайної процедури документообігу в цивільному судочинстві.

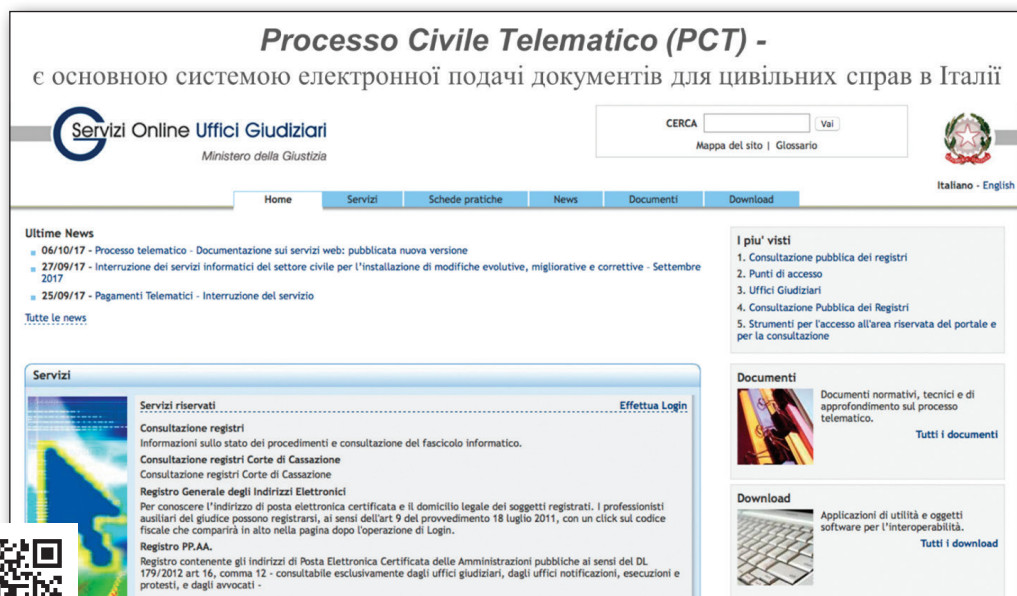


Рис. 18. Вигляд головної сторінки сайту *Processo Civile Telematico – PCT* (http://pst.giustizia.it/PST/en/homepage.wp?request_locale=en)

Першим цивільним судом, де почала застосовуватися РСТ, був Міланський суд (з 2007 р.), пізніше до нього приєдналися інші міста Італії.

Постанова Міністерства юстиції від 17.07.2008 р. визначала технічні та експлуатаційні правила використання ІТ-інструментів у цивільному процесі.

Телематичне управління цивільним процесом передбачає наявність ІТ-інструментів: електронного підпису, сертифікованої поштової скриньки (РЕС).

Відповідно до положень італійського законодавства (ст. 2702 Цивільного кодексу Італії; Л. 15.03.1997 р., 59, DPR 10.11.1997 р. 513), електронний документ, підписаний електронним підписом, має таку ж юридичну силу, як і підписаний у простій письмовій формі ¹.

Наприклад, у 2014 році в італійських судах розглядалось 3 800 000 справ. При цьому лише за перші шість місяців 2014 року адвокатами було подано 597 000 документів у електронному вигляді та 943 472 документа від 3 000 суддів. Наведені операції здійснено через онлайн систему електронного цивільного процесу (*Processo Civile Telematico* – РСТ), що є основною системою електронного подання документів для цивільних справ в Італії ².

Судові справи в РСТ ведуться у цифровий папці, котра містить як документи, відправлені електронним способом адвокатами за допомогою сертифікованої електронної пошти, так і всі акти, прийняті судом у процесі.

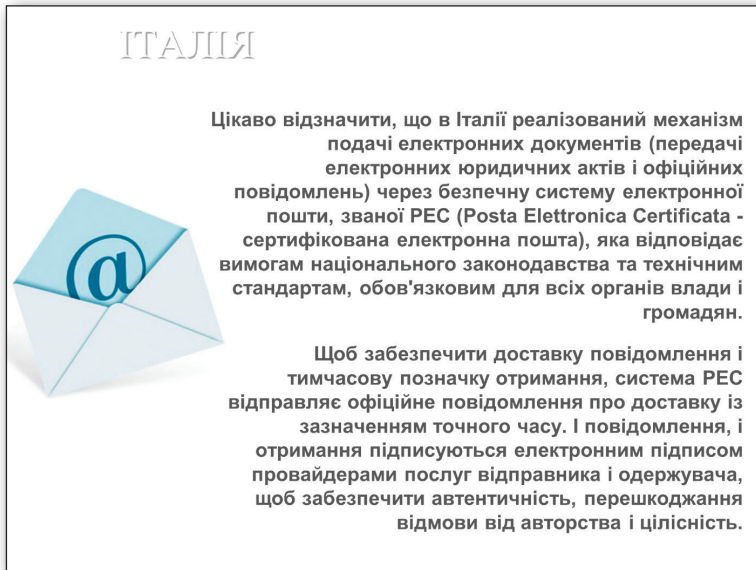
Система електронного цивільного процесу (РСТ) була заснована президентським указом № 123/2001 (Положення про використання механізмів ІТ і телекомунікацій у цивільному процесі, адміністративному процесі та в процесах у відділеннях Рахункових палат) після запровадження положень Закону від 15.03.1997 р. № 59 і президентського указу від 10.11.1997 р. № 513 щодо електронного підпису документів.

Система РСТ дає можливість зареєстрованим користувачам взаємодіяти поза судом (наприклад адвокатам, судовим засідателям, органам влади, громадянам і компаніям), а також зареєстрованим користувачам у суді (суддям і клеркам) через інфраструктуру з високим рівнем безпеки, яка забезпечує надійність передач, перевірку справжності, цілісності, неможливість відмови від авторства і конфіденційність.

¹ Dr. Domenico Rinaldi, Electronic civil proceeding in Italy. URL: <https://pravo.ru/store/doc/doc/italy.pdf>

² Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

За допомогою РСТ можливі: електронне заповнення процесуальних документів; віртуальні консультації щодо використання системи та подання електронних документів; електронні запити та надання електронних копій; можливість використання спеціальної електронної адреси, за якою користувачі можуть отримувати інформацію з канцелярії суду.



Сертифікована система електронної пошти дає користувачам можливість надсилати та отримувати електронні документи.

З 2005 року вживались численні заходи регулювання, спрямовані на заохочення використання сертифікованої електронної пошти в різних галузях, у тому числі в цивільному процесі ¹.

Спочатку використання РСТ не було обов'язковим.

РСТ використовувався як доповнення до традиційного (паперового) судочинства. Але якщо сторони починали використовувати РСТ – всі повідомлення та документи мали бути представлені виключно в електронному вигляді. За допомогою РСТ **судді** можуть відправляти свої рішення та постанови. При цьому вони можуть виконувати ці дії, **перебуваючи за межами суду**, використовуючи ноутбук або смартфон ².

Міністерство юстиції визнало, що перехід до РСТ має відбуватися поетапно, і законодавство, прийняте в 2011 році, передбачало оцифровку доку-

¹ L'elezione di domicilio e la posta elettronica certificata nel processo civile. URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2015/01/21/l-elezione-di-domicilio-e-la-posta-elettronica-certificata-nel-processo-civile>

² Dr. Domenico Rinaldi, Electronic civil proceeding in Italy. URL: <https://pravo.ru/store/doc/doc/italy.pdf>

ментів справ, розпочатих до запровадження системи. Крім того, воно встановлювало, що всі повідомлення, пов'язані зі справою, повинні відбуватися в електронному вигляді. Спочатку, з 2005 по 2009 роки, система працювала тільки щодо грошових позовів і була реалізована в 5 із 165 судів (судів першої інстанції та апеляційних судів), але користування збільшилося за останні роки, і це викликано почасти обов'язковим характером подання документів через систему РСТ. З 2011 року запроваджено систему сертифікованої електронної пошти (РЕС). З 2014 року – електронне подання заяв через РСТ стало юридично обов'язковим для забезпечувальних заходів суду і дебатів у нових справах (у всіх судах), а з 4-го кварталу 2014 року – електронне подання заяв стало юридично обов'язковим для всіх дебатів (у всіх судах). З 2015 року електронне подання заяв є юридично обов'язковим у всіх апеляційних судах ¹.

Безпека в системі електронного подання заяв забезпечується за допомогою використання карти з мікросхемою, в якій зберігається електронний підпис, що дозволяє отримати доступ до «точки доступу», встановленої та керованої провайдером послуг. Перевірку професійної придатності адвоката до юридичної практики (відповідно, і доступ до системи) здійснюють адвокатські асоціації Італії. Документи, що надсилаються через систему, мають юридичну силу тільки якщо підписані розширеним електронним підписом ².

Наразі електронний цивільний процес активно діє на всій території Італії. В наукових та юридичних колах цієї країни широко обговорюються питання електронного/телематичного цивільного процесу. На спеціальному сайті (<https://www.processociviletelematico.it/>) ³ можна знайти відповідну інформацію щодо її впровадження, практику судів щодо застосування електронних документів та інше.

¹ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

² Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

³ Processo Civile Telematico [Сайт]. URL: <https://www.processociviletelematico.it/>. Також для тих, хто цікавиться цією проблематикою, пропонуємо ознайомитися з книгою «Il deposito telematico: le regole, gli eventi successivi e le problematiche irrisolte» di Maurizio Reale, яку можна скачати безплатно за посиланням: URL: www.altalex.com/documents/biblioteca/2019/04/16/deposito-telematico-ebook. Також на сайті <https://www.altalex.com/> цілий розділ присвячено телематичному процесу в Італії з цікавою інформацією: <https://www.altalex.com/processo-telematico>





Рис. 19. Вигляд головної сторінки сайту, спеціально присвяченої електронному/телематичному цивільному процесу

Позитивним досвідом Італії можна вважати те, що система РСТ поступово впроваджувалася в судову діяльність і спочатку охоплювала лише невелику кількість інстанцій і справ. Використання системи стало обов'язковим після її вдосконалення, коли Міністерство юстиції Італійської Республіки переконалося в її високій стабільності та функціональності.

Наразі робляться спроби впровадження тематичного кримінального й адміністративного процесів, а також у справах щодо неповнолітніх.

2.7. Польща



У Польщі, в м. Люблині, вже 10 років діє *Електронний суд* (нині VI цивільний відділ Люблінського-Західного окружного суду), який розпочав свою діяльність у січні 2010 року ¹.

В Польщі було внесено зміни до Цивільного процесуального кодексу Законом від 09.01.2009 р. та інші акти (опубліковані в «Офіційному журналі», 2009 р., № 26, п. 156), а потім запрацював е-суд.

У цьому суді справи «понудительного» провадження (*postępowanie upominawcze*, аналогічне українському наказному провадженню) розглядаються в режимі електронних процедур за допомогою Інтернету. До компетенції електронного суду входить переважно розгляд справ про стягнення грошових коштів. За регламентом суду, рух усієї документації в суді здійснюється в режимі онлайн, з можливістю оформлення електронних витягів

¹ ЕПУ [Сайт]. URL: www.e-sad.gov.pl

із документів для надання їх сторонам процесу. Для цього діє спеціальна електронна адреса суду.



Електронний суд м. Любліна (Польща) розпочав свою діяльність з січня 2010 року. Справи (крім кримінальних) розглядаються в режимі електронних процедур, тобто через Інтернет. До компетенції електронного суду входить переважно розгляд справ про стягнення коштів. За регламентом суду, рух всієї документації в суді здійснюється в режимі онлайн, з можливістю оформлення електронних витягів із документів для надання їх сторонам процесу. Для цього діє спеціальна електронна адреса суду.

Рис. 20. На фото Люблінського-Західний окружний суд
(<https://lublin-zachod.sr.gov.pl/>)

Хоча він фактично знаходиться в одному із районних судів м. Любліна, але розповсюджує свою дію на всю територію Польщі. Так, на сайті цього суду зазначено, що юрисдикція електронного суду охоплює всю територію Польщі незалежно від місця постійного проживання відповідача. Він компетентний розглядати грошові претензії громадян (у тому числі комерційні та трудові позови). Суд не має компетенції стосовно негрошових претензій і вимог сімейного права.

Не передбачено граничної суми, яку можна заявляти в рамках наказного провадження. Існують лише технічні обмеження, які дозволяють подати грошову вимогу в розмірі 100 000 000 (ста мільйонів) злотих.

Подання позову до електронного суду є лише альтернативою традиційному провадженню.

Після реєстрації на платформі <http://www.e-sad.gov.pl> заявник може редагувати, надсилати форму заявки та подальші зауваження до *e-court*. Для цього необхідно мати електронний підпис. При цьому можна використовувати *простий електронний підпис та безпечний електронний підпис*.

Простий електронний підпис отримується в EPU безкоштовно, цьому має передувати налаштування облікового запису. Після активації облікового запису необхідно подати заявку на сертифікат Центру сертифікації EPU, приблизно через дві години вже можна скачати сертифікат. Для правильної установки сертифіката в операційній системі потрібен пароль сертифіката, який надсилається електронною поштою. Термін дії простих сертифікатів електронного підпису становить один рік.

Безпечний електронний підпис підтверджується дійсним кваліфікованим сертифікатом однієї із сертифікаційних компаній (електронний кваліфікований підпис).



Рис. 21. Головна сторінка сайту EPU

Позивач спілкується із Судом виключно в електронному вигляді за допомогою системи електронного суду (телеінформаційної системи). Документи, надіслані традиційним способом (поштою), не обробляються.

Відповідач може обрати або електронний, або традиційний спосіб для спілкування з електронним судом. Проте, якщо відповідач обирає електронний спосіб, він пов'язує себе тільки ним.

Якщо вимога є обґрунтованою, електронна система готує проект розпорядження, який згодом підписується посадовою особою з використанням електронного підпису (спеціальний індивідуальний код судді). У випадку, якщо претензія є безпідставною, справа передається компетентному суду для детального розгляду.

Позивач може відкликати вимогу до кінця провадження. З цією метою він має подати скаргу після входу до справи на вкладці «Апеляційний лист». Цей лист має включати вимогу позивача відкликати вимогу з номером банківського рахунку. Позивач може скасувати вимогу повністю – тоді він **відмовляється від правової охорони всіх (і в повному обсязі) вимог**, поданих у позові. Відкликання позову може стосуватися лише його частини, так зване часткове відкликання позову. У відкликаному листі необхідно зазначити номер банківського рахунку, щоб повернути судовий збір.

Після сплати позивачем визначеної в судовому наказі суми судового збору суддя розглядає справу без участі сторін і приймає рішення, ґрунтуючись виключно на описі доказів, викладених у позові. Рішення у справі з електронним підписом судді надсилається в електронній і письмовій формі позивачу і відповідачу.

Цікавим є те, що відповідач не знає, що проти нього подано позов, доки не отримає рішення суду у справі.

Відповідач може письмово подати заяву про заперечення до судового наказу протягом двох тижнів. Заява про заперечення не повинна відповідати особливим формальним вимогам і її мінімальні стандарти дотримуються, якщо вона відображає волю відповідача проти постанови.

Подання заяви від відповідача про заперечення до судового наказу анулює його і в результаті передає справу на розгляд до компетентного суду.

Якщо відповідач не подає заяву про заперечення, – судовий наказ стає остаточним. Отриманий наказ про виконання, за поданням заявника, дозволяє виконавцю суду розпочати виконавче провадження.

Відповідач може подавати заперечення в електронному вигляді за умови, що у нього є активний акаунт користувача в системі ІКТ і дійсний сертифікат електронного підпису.

Судовий збір у *e-court* становить 1,25% від вартості спору, але не менше 30 злотих.

Якщо позов подає представник позивача, йому не потрібна електронна довіреність. Відповідно до ст. 89 § 1 Цивільно-процесуального кодексу, повноважний представник не приєднує доручення до справи, але має посилатися на нього, вказуючи дату надання, обсяг повноважень.

Тільки за перший період роботи суду (з 1 січня 2010 р. по 17 вересня 2012 р.) до нього надійшло 4 055 510 справ. Причому за 98% із них було прийнято рішення. В місяць це складає приблизно 180 тисяч справ.

І це при тому, що в електронному суді працює лише 8 суддів, 62 референдарія (підсудді) та 5 асистентів суддів, а організаційно-технічне забезпечення суду здійснюють ще близько 20 працівників (секція сканування документів, експедиція, архів тощо).

Крім вищезазначеної платформи електронного суду, у Польщі існує можливість подання електронних документів у Верховний суд за допомогою електронної поштової скриньки на платформі ePUAP: <http://epuap.gov.pl> (платформа для отримання державних послуг).

2.8. Чехія

Портал правосуддя Чехії містить численну інформацію про суди, правила їх роботи, посилання на сторінки конкретних судів ¹.

¹ Офіційний сайт Міністерства юстиції. URL: <https://portal.justice.cz/Justice2/Uvod/uvod.aspx>



Сервіс електронного суду Чехії носить назву «електронна реєстраційна кімната»¹.

За допомогою цього сервісу суд приймає цифрові документи (далі – документи) відповідно до: Закону № 499/2004 Coll. Щодо архівування та передачі документів та внесення змін до деяких актів; Закону № 300/2008 Coll. Про електронні акти та санкціоноване конвертування документів; Закону № 227/2000 Coll. Про електронний підпис та про внесення змін до деяких інших законів (Закон про електронний підпис); Указу № 259/2012 Про роботу файлової служби; Указу № 212/2012 Про перевірку дійсності гарантованого електронного підпису.

Електронні файли можна подавати до суду: 1) електронною поштою, 2) через поштові ящики даних, 3) за допомогою вебдодатку *ePodatelna*; 4) за допомогою віддаленого доступу, безпосередньо шляхом заповнення в електронному вигляді з використанням інтернет-додатків².

Електронні подання можна надсилати до суду в будь-який час. Проте їх опрацювання здійснюється тільки в робочі години реєстраційного відділу.

Наприклад, на сторінці районного суду Праги 1 Порталу правосуддя Чехії зазначена поміж іншим і офіційна електронна пошта цього суду (*podatelna@osoud.pha1.justice.cz*). Там же зазначено ID ящика даних: *pd3ab3a*.

Сервіс «скриня даних» (чеш. – *Datové schránky*) – це урядовий сервіс для комунікації громадян і юридичних осіб з урядовими органами. Обсяг його використання вражає – так, на головній його сторінці зазначено, що через сервіс відправлено 537 903 210 повідомлень (ця цифра, звичайно, змінюється щодня).

За допомогою цього сервісу юридичні і фізичні особи можуть надсилати документи в електронному вигляді органам державної влади та отримувати від них відповіді. Цей спосіб зв'язку – через поля даних – замінює класичний спосіб доставки у паперовому вигляді, оскільки закон *порівнює документ та електронну версію документа*. При цьому надіслане повідомлення вважається отриманим на момент доставки до поштової скриньки державного органу, тобто практично відразу після його відправлення.

Щодо вебпрограми *ePodatelna*, – вона працює з 1 жовтня 2007 року і призначена надсилати електронні подання та їх вкладення в суд. Програма призначена тільки для користувачів із *визнаним електронним підписом на основі кваліфікованого сертифіката*, виданого акредитованим постачальником послуг щодо сертифікації.

¹ Офіційний сайт Міністерства юстиції. URL: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?o=166&j=176&k=1696&d=92756>

² Як бачимо, в цій країні передбачено декілька «вікон» відправлення електронних документів у суд. В інших країнах ми бачимо інший підхід – єдине вікно, що дозволяє, нам здається, більш ефективну обробку надходжень. Так, в Україні передбачена можливість подання документів тільки через кабінет користувача «Електронного суду», а не через, наприклад, офіційну електронну адресу суду.

Програма приймає в якості вкладення лише документи PDF, DOC, DOCX, XLS, XLSX, TXT та RTF.

Сайт *ePodatelna* також надає електронні форми у форматі PDF для спеціальних видів подання в електронному вигляді, включаючи інструкції щодо їх заповнення та способів їх надсилання.

Лише офіційно визначені види документів можуть бути подані через зазначений сервіс (щодо видачі електронного платіжного доручення, деякі документи для розгляду справи про банкрутство тощо).

Окремо зазначено, що суд ігнорує та не приймає електронні дані, якщо вони містять комп'ютерні програми, здатні завдати шкоди інформаційній системі суду (наприклад, віруси). Про це заявнику буде повідомлено окремо. Так само передбачено і для випадків, коли відправлення виконано незрозумілим чином (наприклад, якщо документ неможливо прочитати або роздрукувати, він вважається пошкодженим документом).

В суд можуть бути подані в електронному вигляді не тільки позови і скарги, але й докази: договори, рахунки-фактури, сертифікати, статичні зображення, динамічні зображення і звукові документи.

Для забезпечення безпеки та цілісності вмісту документа рекомендовано надсилати всі матеріали в електронному вигляді у форматі PDF або PDF/A. Подання цього формату також забезпечить найшвидше опрацювання подання.

Максимальний розмір повідомлень даних (електронна пошта, програми та дані поля *ePodatelna*), включаючи вкладені документи, має бути не більше 10 МБ.

Документи, що направляються до суду в електронній формі, мають відповідати процесуальним нормам, таким як: розділ 42 (1) Цивільного процесуального кодексу; розділ 59 (1) Кримінального процесуального кодексу; розділ 37 (4) КоАП; розділ 37 (2) Кодексу про адміністративну юстицію. Мають бути підписані визнаним електронним підписом на підставі кваліфікованого сертифікату. Інші електронні документи (наприклад, докази, контракти, рахунки, візуальна документація тощо) повинні бути підписані визнаним електронним підписом з урахуванням їх характеру.

Інші правила подання див. за посиланням ¹.

2.9. Норвегія, Бельгія, Литва (оглядово)

Норвегія посідає друге місце в Європі у використанні ІТ-технологій в державних сферах, у тому числі приділяє значну увагу впровадженню електронно-цифрових технологій у судах.

¹ Možnosti elektronického podání – elektronická podatelna. URL: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?o=166&j=176&k=1696&d=92756>

Це робиться як за допомогою загальних розробок у судах, так і за допомогою проєкту DIGITALE DOMSTOLER (*Digital Courts* – Цифрові суди). Згідно задуму розробників (Судової адміністрації), до 2023 року всі суди стануть безпаперовими. Основний акцент робиться не лише на подання в електронному вигляді, але й проведення дистанційного судового засідання за допомогою відеоконференцз'язку. Проєкт «Цифрові суди» доступний за адресою digitaledomstoler@domstol.no¹.

У **Бельгії** певні опції електронного правосуддя доступні в якості частини загального доступу до інтернет-сервісів електронного уряду². Документи в суд можна подати через вебпортал електронного депозиту (e-Deposit), для цього особа має мати eID. Електронна ідентифікаційна карта є електронним посвідченням особи бельгійця. Посвідчення особи є доказом того, що особа зареєстрована в національному реєстрі фізичних осіб. Електронний підпис за допомогою eID має ту ж юридичну цінність, що і власноручний підпис.

Адвокати також можуть зареєструватися через DPA-депозит (цифрова платформа для адвокатів).

Суди, в які громадяни, підприємства й адвокати можуть надсилати подання в цифровому вигляді через вебпортал електронного депозиту, є обмеженими, їх перелік зазначено на сайті³. Цифрове подання документів поки неможливе в судах першої інстанції (кримінальних), в судах у справах неповнолітніх, у Касаційному суді та в деяких інших.

Сайт Верховного Суду **Литви** містить перехід до Порталу електронних послуг литовських судів e.teismas.lt⁴.



E-Service Portal
of Lithuanian Courts

На порталі «Електронний суд» є можливість: переглянути інформацію про випадки, в яких користувач є учасником справи (прослухати аудіозаписи судових засідань; ознайомитись із судовими процесами); формувати та надсилати процесуальні документи в суд (формувати документи у відповідності до підготовлених форм; отримувати повідомлення про прийняття

¹ Hva er Digitale domstoler? URL: <https://www.domstol.no/digitaledomstoler/hva-er-digitale-domstoler2/>

² Сайт е-уряду Бельгії. URL: https://www.belgium.be/nl/online_dienst

³ Сайт Міністерства юстиції Бельгії. URL: https://justitie.belgium.be/nl/online_diensten/leg_conclusies_en_stukken_neer

⁴ Портал електронних послуг. URL: <https://e.teismas.lt/en/public/home/>

документів, виявлені помилки, слухання зі справи); здійснити оплату (судового збору, штрафу, накладеного судом) ¹.

При цьому можна заповнити бланки документів безпосередньо на порталі або роздрукувати, заповнити вручну та сканувати. Документ, доставлений через Інтернет, буде мати таку ж юридичну силу, як і документ, підписаний особою та доставлений у звичайному порядку. Інформація про судовий процес отримується користувачем на порталі та електронною поштою.

Підключення нового користувача порталу здійснюється через шлюз електронного уряду.

Професійні учасники судового процесу зобов'язані приймати документи і судові повідомлення, спрямовані їм за допомогою електронних засобів. Це обов'язок судових приставів, адвокатів, страхових компаній, державних і муніципальних, фінансових установ, нотаріусів ².

Статтею 117 Цивільного процесуального кодексу Литви визначено, що процесуальні документи можуть бути передані за допомогою телекомунікаційного обладнання тільки за погодженням особи.

Учасники процесу можуть отримувати і надсилати процесуальні документи в електронному вигляді у добровільному порядку за допомогою вищезазначеного порталу.

3. Використання ІКТ в судовій діяльності Великобританії

Дивно, але світова столиця юриспруденції – Лондон, не стала прикладом найкращих систем електронного судочинства. Великобританія мала декілька спроб «електронізації» судочинства, не завжди вдалих.

Проект «Libra» Великобританії виявився дорогим проектом (його вартість £ 390 мільйонів), але не отримав поширення. Однією з проблем було те, що розробники не перебудували робочі процедури суду, а просто автоматизували їх ³.

Більш вдалою виявилась система онлайн-стягнення грошових вимог *Money Claim Online*. Ця система електронного подання документів функціонує в Англії й Уельсі та є доступною для громадян і адвокатів. Вона почала працювати в 2002 році й працює досі.

¹ Портал електронних послуг. URL: <https://e.teismas.lt/en/public/services/>

² Електронний суд в Україні: можливості, проблеми, перспективи. URL: <http://sud.ua/newspaper/2016/04/04/89028-elektronnij-syd-v-ukraine-vozmozhnosti-problemi-perspektivi>

³ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

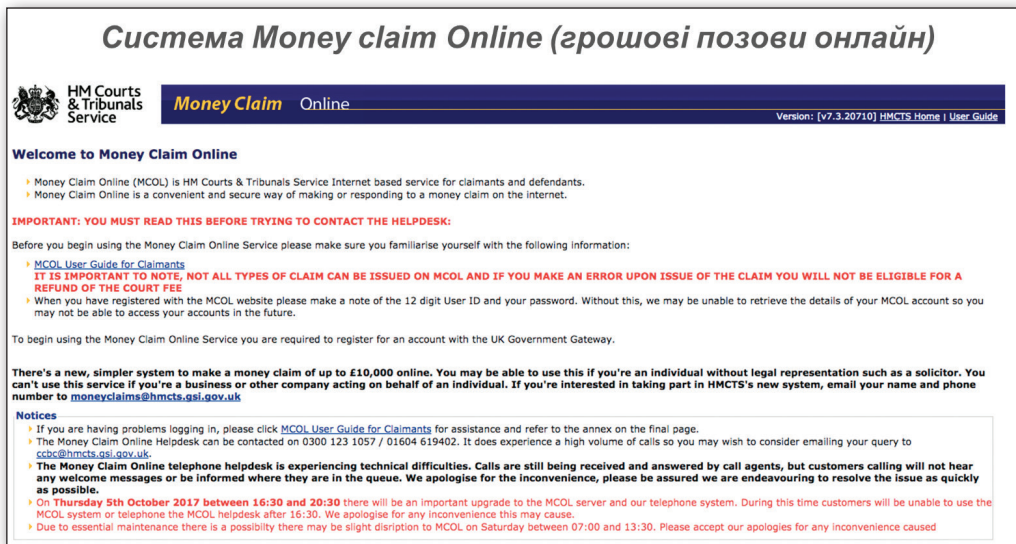


Рис. 22. Вигляд головної сторінки *Money Claim Online*

Money claim Online можна використовувати для позовів:

- про стягнення лише грошових коштів;
- якщо сума претензій не перевищує £ 100 000;
- якщо сума зафіксована (її розмір не потрібно доводити, вона має бути відомою);
- більше ніж до двох осіб (фізичних чи юридичних).

Money claim Online була запроваджена для вирішення однієї з болючих проблем англійського судочинства – доступності до правосуддя. Всім відомо, що «судитися» у Великобританії – справа недешева. Витрати на адвокатів подекуди є більшими, ніж ціна позову. Скористатися ж *Money claim Online* можна й самотужки, без залучення адвоката.

Судовий збір за позови в розмірі £ 10 000,01 – £ 100 000 становить 4,5% від вартості позову (а не 5%, якщо б позов подавався у традиційному вигляді)¹.

Спосіб ідентифікації заявника – обліковий запис користувача урядового міжмережевого інтерфейсу (процедура її отримання неважка).

Розглядає всі позови (з будь-якого куточку Англії та Уельсу) Окружний суд Нортгемптона (*Northampton*).

Якщо потрібні слухання, позови автоматично переходять до місцевого суду для дебатів позивача або відповідача.

Останнім часом систему вдосконалено. Раніше систему можна було використовувати для позову у фіксованому розмірі, менше £ 100 000 проти

¹ Make a court claim for money. URL: <https://www.gov.uk/make-court-claim-for-money/court-fees>

не більше ніж двох людей або організацій, тому вона не годилася для справ, у яких сума невідома і має бути визначена судом.

Систему було доопрацьовано для подання відповідачами своїх заперечень через Інтернет. Тепер система дозволяє сторонам спору відстежувати всі матеріали справи через мережу Інтернет ¹.

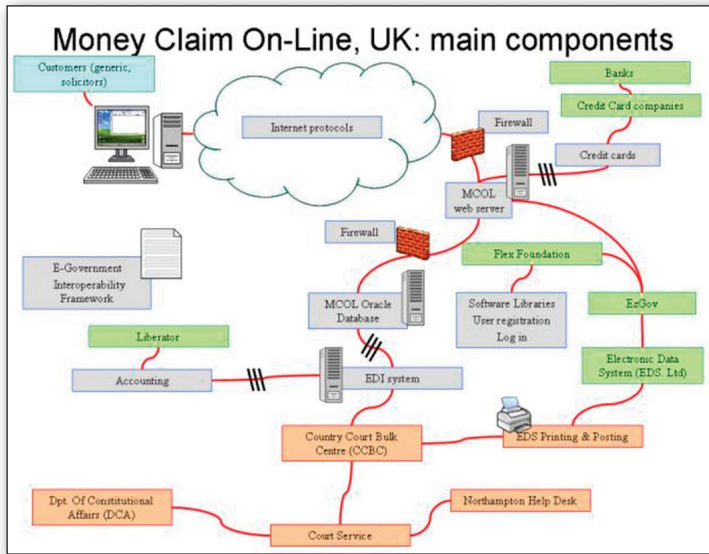


Рис. 23. Структура *Money claim Online* ²

Взагалі, останнім часом система вдосконалюється, часто вносяться зміни у *Civil Procedure Rules* (Правила цивільного судочинства). З цими змінами можна ознайомитися за посиланням ³.

Влітку 2013 року уряд Великобританії представив програму реформування системи *кримінального правосуддя* під назвою «Swift and Sure Justice» («Правосуддя швидко і невідворотне»), в основі якої – максимальна діджиталізація судового процесу через віддалене засідання суду в режимі телеконференції. Перший «віртуальний суд» пройшов у мировому суді Бірмінгем – найзавантаженішому в країні, і був визнаний вдалим ⁴.

¹ Більш докладно з правилами цієї платформи можна ознайомитися за посиланням: Money Claim Online (MCOL) – User Guide for Claimants. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/762843/mcol-userguide-eng.pdf

² Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

³ Civil Procedure Rules. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil>
Також на цій сторінці Ви зможете ознайомитися із змінами, що були внесені у зв'язку із Covid-19

⁴ Голубева Н. Ю. «Електронный суд» в мире. URL: <http://yaizakon.com.ua/elektronnij-sud-v-mire/>

Зазначалось, що реформа дозволить потерпілим і свідкам брати участь у судових засіданнях, у тому числі в перехресних допитах, за допомогою відеозв'язку. Це допоможе їм уникнути психологічних травм, викликаних особистою зустріччю із злочинцем. Крім того, на думку експертів, дистанційна участь дозволить потерпілим краще згадати обставини відповідних подій ¹.



Британські судді зможуть приймати в онлайн-режимі рішення про взяття підсудного під варту, а також виносити вирoki про позбавлення волі. Завдяки системі «живий зв'язок» судді зможуть виносити рішення на попередніх слуханнях, коли обвинувачені, адвокати і прокурори зобов'язані бути присутніми в залі засідань. Зокрема мова йде про призначення застави за звільнення. На думку представників судової системи Британії, такі нововведення дозволять заощадити час і гроші, що витрачаються на дорогу до суду і транспортування обвинувачених у спеціально обладнаному транспорті, а також позбавлять неповнолітніх свідків і потерпілих, які отримали психологічні травми, від перебування в залі суду разом зі злочинцями. Очікувалося, що першим судовим процесом, в рамках якого буде випробувано нову систему, стане справа 86-річного Рольфа Харріса, якого звинувачували у скоєнні злочинів сексуального характеру ².

На цей час ідея використання відеослухань у кримінальному судочинстві розвивається, хоча і часто критикується з боку користувачів, у тому числі лунають побоювання, що вони можуть посилити у обвинувачених почуття ізоляції, стресу і виключення із системи кримінального правосуддя, що відеослухання можуть особливо негативно впливати на обвинувачених, які погано говорять англійською мовою, на тих, хто не має представника, а також на молодих і літніх людей ³. Відповідачам може бути складніше проконсультуватися зі своїм адвокатом під час слухання. У адвокатів захисту немає можливості поговорити зі своїм клієнтом після слухання, щоб пояснити, що сталося, а клієнт може залишитися розчарованим і розлюченим. Обвинуваченим і адвокату також складніше обмінюватися документами через відеозв'язок, а кабінети для відеоконференцій в судах і тюрмах часто не мають звукоізоляції, що викликає стурбованість з приводу конфіденційності ⁴. По-

¹ Удаленное правосудие. URL: http://zib.com.ua/ru/125641-v_velikobritanii_provedut_cifrovuyu_sudebnuyu_reformu.html; У Великобританії можна буде брати участь в судовому засіданні, не виходячи зі свого будинку // <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-news/3332-u-velikobritaniji-mozhna-bude-brati-uchast-v-sudovomu-zasidanni-ne-vikhodyachi-zi-svogo-budinku>

² Британские судьи смогут выносить приговоры по Skype и Facetime. URL: <https://pravo.ru/interpravo/news/view/137882/>

³ Written evidence from Criminal Justice Alliance (CTS0050). URL: <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/justice-committee/hmcts-court-and-tribunal-reforms/written/97795.html>

⁴ Court and Tribunal reforms. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201919/cmselect/cmjust/190/19002.htm>

при ці побоювання, ідея проведення судових засідань за допомогою відеозв'язку розвивається.

На базі деяких судів діє Програма електронного документообігу (*Electronic Working Pilot Scheme*) з 2009 року (Адміралтейського (морського), Торгового судів, Лондонського промислового і торгового суду при Королівському суді (*Commercial and London Mercantile Courts at the Royal Court of Justice (RCJ)*)). Порядок її використання регламентується Правилами цивільного судочинства Англії (*Civil Procedure Rules*, 1998). Подальший документообіг також відбувається в електронному вигляді. Крім вебсайту суду можна користуватися електронними скриньками, надсилати документи в електронному вигляді. Проте електронна форма подання позову до суду не є обов'язковою¹. Із правилами цього пілотного проєкту можна ознайомитися за посиланням².



У Великобританії навіть існують плани створити «мобільні суди», з онлайн-доступом до них у громадських центрах і навіть в школах та університетах³. Згідно з ініціативою аналітичного центру Великобританії *Justice*, ці суди будуть містити легко транспортуємі судові декорації, дистанційні відео-екрани, а також технології для онлайн-доступу. Так звані «суди в коробці» «...матимуть ключові елементи, які можуть бути легко транспортовані та зібрані на місці». В аналітичному центрі підкреслюють, що наразі утримання існуючих в Британії судових будівель щорічно обходиться платникам податків у 500 млн фунтів стерлінгів (\$ 724 млн)⁴.

Вважаємо, що створення таких судів може перетворити судочинство на «побутову послугу» («булочная за углом» – рос.). Спростуючи доступ до суду, не варто забувати, що правосуддя не може зводитись до «штампування» судових рішень. Судочинство – не конвеєр, таке спрощення звернення до суду закономірно збільшить кількість справ і зростання судових помилок. Інформатизація судочинства не повинна перетворюватися на самоціль, а головні правові принципи мають бути дотримані.

У 2014 році Державною Радою з цивільного судочинства (*Civil Justice Council*)⁵ презентовано проєкт створення єдиної системи **онлайн-судів**.

¹ Електронне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку. *Юридичний вісник України* [Електр. газета]. URL: http://yurincom.com/ua/yuridichnyi_visnyk_ukrainy/overview/?id=5533

² Practice direction 51O – the electronic working pilot scheme. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part51/practice-direction-51o-the-electronic-working-pilot-scheme#3.1>

³ В Великобританії появится онлайн-суд для рассмотрения недорогих денежных споров. URL: <http://pravo.ua/news.php?id=0055300>

⁴ В Великобритании предложили создать «мобильные суды». URL: <https://pravo.ru/interpretation/news/view/129220/>

⁵ Докладніше див.: Голубева Н. Ю. «Электронный суд» в мире. URL: <http://yaizakon.com.ua/elektronnyj-sud-v-mire/>

Основна думка розробників полягала в тому, що неперспективно використовувати інформаційні технології для підтримки існуючих процедур у судовій системі, тобто покращення того, що вже існує сьогодні. Це принципово не змінює основних процесів і процедур. Більш перспективним є використання нових способів відправлення правосуддя з підтримкою методів ODR. Йдеться не про власне ODR, а запозичення його ідей. Традиційний зал суду або кімната для засідання взагалі не має використовуватися, а використовується онлайн-сервіс.

Online dispute resolution system призначена для вирішення найбільш поширених цивільних позовів до 25 000 фунтів. За її допомогою можна отримати онлайн-роз'яснення, до якої категорії належить справа, а після цього система направляє відразу до судді, який вирішує спори онлайн. Розробники системи впевнені, що вона дозволить громадянам заощаджувати і вирішувати свої справи без залучення юриста ¹.

Онлайн-суд передбачає розгляд справ суддями-людьми (звісно поки не йдеться про заміну людини на технологію), але не в фізичних залах судових засідань. Замість цього докази і аргументи надаються через онлайн-сервіс. У свою чергу, судді виносять свої рішення не у відкритому судовому засіданні, а знову через онлайн-платформу. Розгляд не ведеться в одному ефірі з допомогою відео, аудіо або чату в реальному часі².

Online dispute resolution system дозволяє набагато частіше знайти альтернативні, позасудові способи вирішення спору для сторін, ніж при звичайному порядку. На трьох стадіях розгляду онлайн-спору сторони в будь-який момент можуть вдаватися до примирливих процедур, про які програма буде їм невпинно нагадувати. У тому числі нагадувати про це їм буде підвищене судове мито – дешевше не сваритися. Розробники реформи планують наймати студентів-юристів, які за необхідності зможуть по телефону або при особистій присутності допомагати громадянам, які не вміють користуватися Інтернетом ³.

26 вересня 2016 року відбувся симпозіум Королівського інституту арбітрів, де обговорювалося питання про користь «альтернативного» вирішення спорів у порядку онлайн-суду. Онлайн-суд буде також спиратися на «недовикористані» прецеденти, виділяючи дрібні позови в єдиному окружному суді за позовами до 10 000 фунтів стерлінгів. Це дасть поштовх для більш чіткого вирішення сімейних спорів. Також на інтернет-порталі онлайн-суду можна буде знайомитися з матеріалами справ, які знаходяться у провадженні ⁴.

¹ Английское онлайн-правосудие расширит границы. URL: <https://legal.report/article/07102016/anglijskoe-onlajn-pravosudie-rasshirit-granicy>

² Susskind Richard. Online Courts and the Future of Justice. OUP Oxford. 2019

³ Английское онлайн-правосудие расширит границы. URL: <https://legal.report/article/07102016/anglijskoe-onlajn-pravosudie-rasshirit-granicy>

⁴ В Великобритании будет работать онлайн-суд. *Я и Закон* : інформаційно-юридичний сайт. URL: <http://yaizakon.com.ua/v-velikobritanii-budet-rabotat-onlajn-sud/>

Однак Британська асоціація юристів, що спеціалізуються на цивільних справах (*The Association of Costs Lawyers*), занепокоїлася через проєкт *Online dispute resolution system* – вони вважають, що вирішення справ без залучення юриста принесе скоріше не економію, а збільшене навантаження на суддів. Адже якщо раніше громадяни залучали юриста, щоб обґрунтувати суми своєї вимоги, а судді залишалося лише прийняти рішення про стягнення, то тепер всі питання оцінки належить вирішувати самому судді. Така їх оцінка *The Association of Costs Lawyers* ґрунтується на підставі аналізу діяльності вже існуючої з 2001 року системи онлайн-стягнення грошових вимог (*Money Claim Online*) для юридичних осіб. Вона виявилася складною для сторін, і користувачі все одно змушені вдаватися до правової допомоги ¹.

Думається, що такі побоювання необґрунтовані та здебільшого викликані занепокоєнням юристів поширенням способів вирішення спорів без залучення адвокатів, що зменшить доходи останніх.

Докладно про ідею *Online dispute resolution system* можна прочитати в презентації проєкту, яка була представлена у лютому 2015 року ². Службі судових і трибуналів рекомендовано створити нову судову службу на базі Інтернету – *HM Online Court (HMOC)*, з урахуванням досвіду та на принципах ODR.

Об'ява про початок амбіціозної програми реформування щодо модернізації судової системи була опублікована у вересні 2016 року Службою судів і трибуналів ³ (*Her Majesty's Courts & Tribunals Service*⁴). Служба судів і трибуналів НМ (HMCTS) є виконавчим агентством Міністерства юстиції, відповідає за управління судами і трибуналами. Уряд зобов'язався інвестувати понад 700 млн фунтів на модернізацію судів і трибуналів та понад 270 млн фунтів у систему кримінального правосуддя.

Програма реформування судів і трибуналів складається з більше ніж 50 проєктів, і HMCTS регулярно публікує інформацію про хід реформ на своєму вебсайті.

Багато проєктів знаходяться в експериментальній фазі. Так, у бета-версії тестується новий онлайн-сервіс «Civil money claims online» для заявки на £ 10 000 або менше ⁵. Це цифрова послуга, що є простою, доступною та



¹ Британское онлайн-правосудие попало под критику. URL: <https://legal.report/article/11032016/britanskoe-onlajn-pravosudie-popalo-pod-kritiku>

² Online dispute resolution for low value civil claims. *Online Dispute Resolution Advisory Group*. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2015/02/Online-Dispute-Resolution-Final-Web-Version1.pdf>

³ Transforming Our Justice System By the Lord Chancellor, the Lord Chief Justice and the Senior President of Tribunals. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/553261/joint-vision-statement.pdf

⁴ Служба судів і трибуналів (HMCTS) є виконавчим агентством Міністерства юстиції і відповідає за управління судами і трибуналами.

⁵ Make a money claim online. URL: <https://www.gov.uk/make-money-claim>

пропорційною. До кінця квітня 2019 року з використанням цієї системи було подано понад 62 000 позовів на більше ніж 6,36 млн фунтів стерлінгів.

Крім названих спроб «електроніфікації» судочинства нещодавно з'явилась можливість у цивільних та сімейних справах **надсилати документи в суд за допомогою електронної пошти**. З керівництвом щодо цієї послуги можна ознайомитися за посиланням ¹.

На сайті Верховного суду можна ознайомитись із «Загальними принципами для електронного подання» (*General guidelines for electronic bundles in The Supreme Court of the United Kingdom and Judicial Committee of the Privy Council* ²) та правилами подання документів до Секретаріату Верховного Суду в електронному вигляді ³, – також за допомогою спеціальної електронної пошти.

В *The Chancery Division* Високого Суду (відділення Високого суду Великобританії, яке слухає в якості суду першої інстанції цивільні справи, пов'язані з управлінням майном, довірчою власністю тощо) діє **CE File** – це електронна система реєстрації та ведення справ, що працює з жовтня 2014 року, ТСС – з листопада 2014 року, в Адміралтейському і Комерційному суді – з липня 2015 року, і тепер вона також використовується для банкрутства компанії. Ця система дозволяє надсилати документи в суд в електронному вигляді та оплачувати судові збори онлайн ⁴.

З 25 лютого 2019 року електронне подання документів через *CE-File* поширено на комерційні та майнові суди за межами Лондона (*Business and Property Courts – B & PC*).

Сторони зможуть використовувати *CE-File* для подання документів до Електронної судової справи. З 30 квітня 2019 року професійні користувачі зобов'язані надавати всі нові матеріали в електронній формі через *CE-File* ⁵.

Наразі *CE-File* використовується також у *Senior Courts Costs Office* (суд із визначення судових витрат, є частиною Високого Суду), а також для розгляду претензій і апеляцій у Відділення королівської лави Високого суду.

¹ Email guidance General guidelines for electronic bundles in The Supreme Court of the United Kingdom and Judicial Committee of the Privy Council. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/email-guidance#cannotfile>

² General guidelines for electronic bundles in The Supreme Court of the United Kingdom and Judicial Committee of the Privy Council. URL: <https://www.supremecourt.uk/procedures/electronic-bundle-guidelines.html>

³ Practice direction. URL: <https://www.supremecourt.uk/procedures/practice-direction-14.html#-footnotes>

⁴ E Filing. URL: <https://www.judiciary.uk/you-and-the-judiciary/going-to-court/high-court/the-rolls-building/e-filing/>

⁵ Electronic filing in the Business and Property Courts outside of London. URL: <https://www.judiciary.uk/announcements/electronic-filing-in-the-business-and-property-courts-outside-of-london/>

Для юристів використання *CE-File* є обов'язковим у названих судах. Спроби подати документи поштою, факсом або електронною поштою не будуть задоволені ¹.

Crown Court Digital Case System ² – платформа цифрової системи діловодства у Королівському Суді (*Crown Court*). Вона використовується для доступу, підготовки та подання інформації у справі. За її допомогою можна передавати документи не тільки в суд, а й іншій стороні, а також спільно працювати над документами ³.

В галузі кримінального правосуддя розроблено програму *Better Case Management*, направлену перш за все на скорочення часу на обвинувачення та судові процедури за рахунок «раннього визнання провини» ⁴. Розроблено онлайн-систему, за допомогою якої обвинувачений, який в ній зареєструвався, зможе вивчити всі матеріали справи, включаючи обвинувальний висновок. Якщо фігурант визнає себе винним, він повинен обрати відповідну опцію в програмі, після чого сплатити штраф.

Про різні проекти реформи кримінальної юстиції дивись за посиланням ⁵.

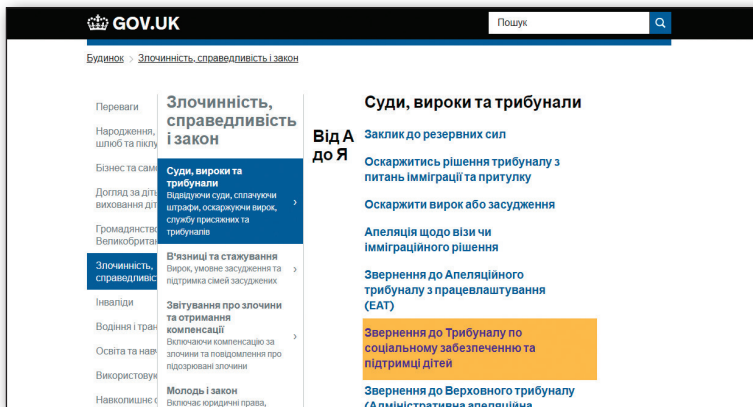


Рис. 24. Вигляд сторінки про основні органи альтернативного розгляду справ за деякими категоріями спорів на порталі державних послуг Великобританії (скріншот, машинний переклад)

¹ CE-File system information and support advice. URL: <https://www.gov.uk/guidance/ce-file-system-information-and-support-advice>

² Вхід до платформи *Crown Court Digital Case System* знаходиться за адресою: URL: <https://crowncourtcdcs.caselines.co.uk/>

³ Із керівництвом по використанню можна ознайомитися за посиланням: *Crown Court Digital Case System training guides and videos*. URL: <https://www.gov.uk/guidance/crown-court-digital-case-system-training-guides-and-videos>

⁴ The BETTER CASE MANAGEMENT (BCM) . URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/02/bcm-guide-for-practitioners-05032018.pdf>

⁵ Criminal justice reform. URL: <https://www.gov.uk/crime-justice-and-law/criminal-justice-reform>

У Великобританії на порталі державних послуг крім інформації про державні суди (яким чином до них необхідно звертатися, їх місцезнаходження, основні права учасників процесу тощо) також є доступ до сервісів «Податковий трибунал», «Трудовий трибунал», «Трибунал із соціального забезпечення» тощо, пов'язаних із найбільш вразливими для життя звичайної людини трудовими, соціальними, податковими, земельними, житловими тощо сферами.

Так, звернення у «Податковий трибунал» (*the tax tribunal*)¹ можливо в електронному вигляді.

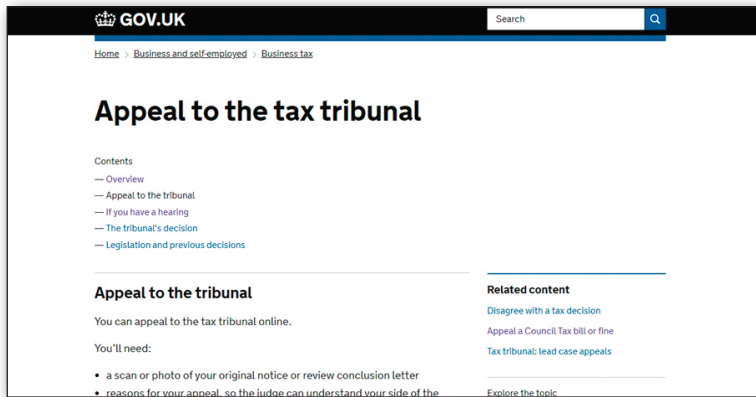


Рис. 25. Вигляд сторінки «Податкового трибуналу» на порталі державних послуг Великобританії

Для цього необхідно надіслати скан-копію чи фотографію оригіналу податкового повідомлення та зазначити причини його оскарження.

Трибунал може попросити надати більше документів для підтримки справи. Не всі справи слухаються публічно, але особа може заявити про бажання розгляду її справи на публічному слуханні.

На слухання особа має принести копії всіх документів, що стосуються оскарження (наприклад, листи, рахунки-фактури), обґрунтування оскарження.

Згідно задуму розробників (*HM Courts & Tribunals Service*), ці пілотні проекти (щодо цифрових послуг для підтримки вирішення цивільних, сімейних справ і справ трибуналів) відкривають нові шляхи до правосуддя, які з часом стануть повноцінним «онлайн-судом». «Наші реформи спрямовані на спрощення процедур та надання людям нових шляхів до правосуддя, щоб допомогти поліпшити доступ до правосуддя, скоротити затримки і скоро-

¹ Appeal to the tax tribunal. URL: <https://www.gov.uk/tax-tribunal/legislation-and-previous-decisions>

тити витрати. Вони включають в себе зміни щодо отримання доступу до судових послуг в Інтернеті та створення нових систем, які допоможуть людям вирішити більше спорів самостійно... Це звільнить час для суддів, щоб зосередитися на найбільш спірних питаннях. У цивільній юрисдикції існуючі процеси можуть бути тривалими, неефективними і дорогими. Ми створюємо систему, яка дозволяє людям впоратися і вирішити спір справедливо і швидко. Це зажадає більше посередництва і менше судових слухань. Система буде включати в себе більш прості процеси і онлайн-маршрути для тих, хто використовує цивільне правосуддя, і надасть якісні цифрові інструменти для заміни неефективних паперових документів»¹.

Рішення

Рішення, прийняті до квітня 2003 р., Не доступні під час пошуку

ПДВ | Спеціальні комісари | Митні збори | Акцизні збори | Страховий податок з преміум | Податковий полігон

Ви можете отримати доступ до всіх наших рішень з квітня 2003 року, переглянувши нашу базу даних про рішення нижче.

Категорія: - Вибірть категорію -

Підкатегорія: - спочатку вибрати категорію -

Дата прийняття рішення: (ДД / ММ / РРРР)

Номер файлу:

Дата від (вкл.): (ДД / ММ / РРРР)

Дата до (вкл.): (ДД / ММ / РРРР)

Позивач:

Суддя: - Вибірть судді -

Кількість повідомлень R () /

Пошук

Дата	Номер файлу	Категорія	Підкатегорія
28/02/2018	TC-05365	ПРОЦЕДУРА	Інший

Рис. 27. На сайті цього трибуналу також можна ознайомитися з базою даних рішень трибуналу (скріншот, машинний переклад)

Програма заходів з реформування судочинства від *HM Courts & Tribunals Service* містить досить широкий перелік (більше 50-ти проєктів), з яким можна ознайомитися за посиланням².



Розробники реформи, керуючись бажанням полегшити доступ до правосуддя (адже складна система захисту прав не повинна заважати пошуку справедливості), акцентують увагу на бажанні створити ефективну систему правосуддя, «об'єднати наші поважні традиції з потужною технологією», створити «саму чудову систему правосуддя у світі»³.

¹ Reform Update. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/806959/HMCTS_Reform_Update_Summer_19.pdf

² HMCTS reform events programme. URL: <https://www.gov.uk/guidance/hmcts-reform-events-programme#previous-civil-events>

³ Reform Update. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/806959/HMCTS_Reform_Update_Summer_19.pdf



Водночас програма НМСТS щодо реформування судочинства знає значної критики від широкого кола експертів. У жовтні 2019 року на сайті парламенту (<https://www.parliament.uk/>) опубліковано ґрунтовну критичну оцінку цих реформ¹.



Зокрема, концепція *Online Court* отримує від громадськості та професійних кіл кардинально протилежні оцінки: від прямого осуду – «це буде просто дуже коштовна катастрофа» (від Янг Бар) до найвищих та емоційних оцінок – «я найщасливіша людина в Англії» (від професора Річарда Сускінда). Загалом, більшість відгуків про Інтернет-суд підтримує концепцію нового суду, призначеного для навігації без юристів.

Більшість критики стосується окремих аспектів побудови концепції та її потенційних наслідків².

У публікаціях фахівців широко поширена думка про те, що модернізація системи судів і трибуналів давно назріла. Навіть ті, хто висловив різку критику щодо певних аспектів програми реформ НМСТS, визнають необхідність оновлення ІТ-систем, поліпшення WiFi- і відеотехнологій у залах засідань судів і трибуналів, модернізації будівель судів і поліпшення адміністрування НМСТS.

4. Використання ІКТ у судовій діяльності Китайської Народної Республіки

Перш ніж розпочати виклад основного матеріалу за темою цього підрозділу, зауважимо, що оскільки основна частина монографії була написана в 2017 році, але не видана, то «сівши за завершення монографії» наприкінці 2019 року, ми були здивовані ривком у впровадженні ІТ в судочинство Китаю. Це щось вражає. За два роки ця країна еволюціонувала так, що важко навести приклади подібних змін.



Дуже цікавим є китайський досвід впровадження ІТ у судочинство, з огляду не тільки на технологічні рішення, а й з точки зору досвіду такого провадження в досить масштабну судову діяльність КНР. Так, щороку в КНР розглядається близько 20 млн справ, тож використання

¹ Court and Tribunal reforms. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201919/cmselect/cmjust/190/19002.htm>

² Наприклад див.: Civil Courts Structure Review: Final Report by Lord Justice Briggs. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/07/civil-courts-structure-review-final-report-jul-16-final-1.pdf> (ця праця містить докладний аналіз перспектив розвитку і ризиків онлайн-суду, тому рекомендуємо її для тих, хто цікавиться темою для більш докладного дослідження; також вийшла друком чергова праця професора Річарда Сускінда: **Susskind Richard. Online Courts and the Future of Justice.** OUP Oxford. 2019; крім того рекомендуємо книгу **Ethan Katsh та Orna Rabinovich-Einy Digital Justice: Technology and the Internet of Disputes.** Oxford University Press, 2017).

сучасних технологічних рішень є дуже важливим для підвищення ефективності судової системи в цілому.

З 2013 року в Китаї з'явилася перша єдина державна відкрита база судових рішень (*China Judgements Online*)¹.



Рис. 28. Скриншот головної сторінки *China Judgements Online* із машинним перекладом (<http://wenshu.court.gov.cn/>)

На головній сторінці сайту цієї пошукової системи зазначено, що на день звернення (18.12.2019 р.) її відвідало більше 38 млрд користувачів. Вона містить 84 млн судових актів – це вражає.

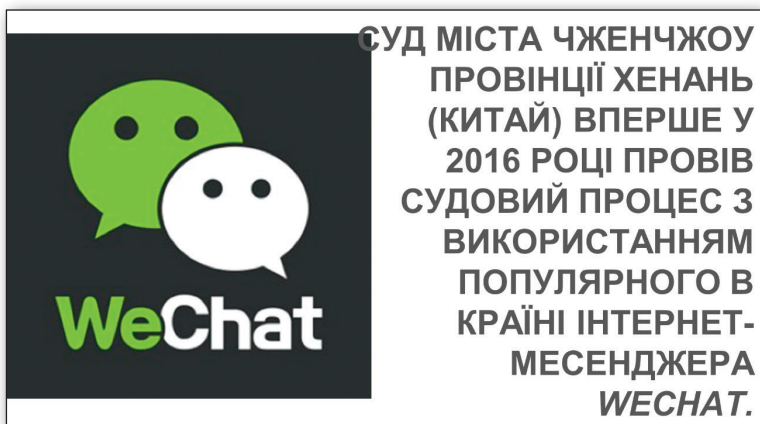
В Китайській Народній Республіці прийнято Закон про електронні підписи, Закон про цивільний процес, Закон про кібербезпеку.

Перші кроки дистанційного розгляду судових справ почалися у 2016 році. Суд міста Чженчжоу провінції Хенань уперше провів судовий процес з використанням популярного в країні інтернет-месенджера *WeChat*. Суддя і адвокати зв'язувалися через додаток з різних точок країни і записували голосові повідомлення для матеріалів справи. За допомогою цього месенджера китайська влада збиралася прискорити розгляд адміністративних справ і знизити завантаженість судів – перший «віддалений» процес потребував у суду замість традиційного робочого дня всього півгодини². Тобто тоді йшлося лише про нескладні адміністративні справи за участі адвокатів.

Цей експеримент виріс у масштабний проєкт «Мобільний мікросуд», про який нижче.

¹ China Judgements Online [Сайт]. URL: <http://wenshu.court.gov.cn/>

² Удаленный суд. URL: <http://saling.livejournal.com/1661893.html>



Більш масштабним проектом є запусканий у 2017 році «перший в світі онлайн-суд» (саме так презентували його китайські ЗМІ). Інтернет-суд Ханчжоу було офіційно створено 18 серпня 2017 року. Він спирався на досвід пілотних онлайн-судів електронної комерції, ініційованих у 2015 році Вищим народним судом провінції Чжецзян у судах, що належать до його юрисдикції, зосередившись на розгляді справ щодо онлайн грошових вимог, порушення авторських прав, спорів про угоди тощо.

План зі створення першого інтернет-суду було схвалено 28 червня 2017 року в ході 36-ї сесії Центрального комітету Комуністичної партії Китаю щодо всебічного поглиблення реформ.

У цьому «віртуальному» суді всі судові процедури відбуваються через інтернет. Слухання й оголошення рішення також транслюються онлайн на спеціальному сайті в режимі реального часу. Сторони вважаються присутніми на засіданні шляхом участі у відеотрансляції.

Процедура подання позову:

1. На сайті онлайн-суду заявник створює особистий аккаунт, за допомогою якого може направити в суд в електронній формі свою позовну заяву або скаргу, електронні форми всіх документів, що додаються. Письмові докази слід заздалегідь сканувати. На сайті зазначено, що позивач подає позов до суду, заповнивши форму відповідно до формату, після того як він потрапляє в реєстраційну зону та після перевірки його справжнього імені.

2. Судячи з опису процедури звернення до онлайн-суду, наступним обов'язковим етапом є медіація. Зазначено, що після подання позову відбувається досудове посередництво. Протягом п'ятнадцяти (15) календарних днів медіатор контактує із сторонами та здійснює посередництво у справі через інтернет, телефон або відеоконференцію. Розроблено професійну та надійну онлайн-платформу посередництва¹.

¹ Онлайн-платформа посередництва [Сайт]. URL: <https://hzhf.tiaojiecloud.com/>



Рис. 29. Інтернет-суд Ханчжоу. Вигляд головної сторінки сайті онлайн-суду, сайт функціонує на китайській мові та в англійській версії ¹



3. Якщо посередництво не було успішним, позов буде офіційно подано у відділ подання справ до суду. Після підтвердження подання справи позивач сплачує судові мито онлайн.

Якщо у людини немає доступу до мережі, вона може оформити позов через термінал у приміщенні суду.

Відповідач, отримавши інформацію електронної служби, входить до свого «судового позову», вводить код запиту та читає інформацію про скаргу. Потім бере участь у процедурі медіації. Якщо суд затвердить подання заяви після невдалого посередництва, він негайно надає відповідачу повідомлення про можливість надання відповіді на скаргу позивача.

Певну технічну проблему становить ідентифікація в режимі онлайн учасників судових слухань, але вона вирішується адміністративним персоналом онлайн-суду, від допомоги якого неможливо відмовитися навіть у віртуальному світі. Перевірка осіб здійснюється за допомогою співставлення їх паролів і демонстрації документів, знову ж таки, в режимі віддаленого доступу. За необхідності проводяться телефонні переговори. Система дозволяє здійснювати відеозв'язок у режимі телеконференції («всі з усіма»), що важливо для проведення судових дебатів, а також в режимі приватних телеканалів («один з деякими»), що важливо для проведення опитування свідків, участі в судовому засіданні неповнолітніх громадян, збереження комерційних і державних секретів ².

¹ Інтернет-суд Ханчжоу. URL: <http://www.netcourt.gov.cn/portal/main/en/index.htm?spm=al28s.8020632.0.0.6e634318xTbIYf>

² Дробышев П. Правосудие он-лайн. Кому и зачем в нашей стране нужен видео-суд? URL: https://zakon.ru/blog/2018/01/28/pravosudie_on-lajn_komu_i_zachem_v_nashej_strane_nuzhen_video-sud



Рис. 30. Інтернет-суд Ханчжоу (скріншот, машинний переклад сторінки на українську мову)

Спори, які розглядає суд ¹:

1. Договірний спір з онлайн-магазином. На сайті навіть пояснюється, які відносини можуть спричинити такий спір (продавець демонструє свою продукцію в Інтернеті та робить пропозицію; покупець здійснює пошук інформації в Інтернеті та приймає пропозицію; обидві сторони складають договір. Їх спір виникає з моменту підписання чи виконання договору).

2. Спір щодо відповідальності за завдану шкоду товарами, що виникає в результаті купівлі онлайн (виробники (продавці продукту) несуть відповідальність перед споживачами (покупцями продукту) або третіми особами, які зазнають травми, майнової шкоди чи існує ризик їх настання).

3. Спір щодо контракту на інтернет-послуги (інтернет-провайдер ISP). ISP надає послуги в Інтернеті, спори виникають щодо підписання чи виконання договору про інтернет-послуги, який підписано та виконується в мережі).

4. Спори, що виникають з договору фінансового кредиту (між позичальником і фінансовою установою, яка підписує та виконує кредитний договір в Інтернеті, але позичальник не повертає позику з відсотками за графіком; у зв'язку з невеликим кредитним договором між позичальником і фінансовою установою). Зокрема йдеться про кредитні договори з фінансовими устано-

¹ На сайті Інтернет-суду міститься як наочна інформація щодо юрисдикції суду, так і більш докладний офіційний документ. *Керівні принципи юрисдикції Інтернет-суду Ханчжоу*. 2018 р. URL: <https://www.netcourt.gov.cn/portal/indexRpc/viewProcedure.json?fileIdStr=45qVse-3KUTMdxczZpwEfJA>

вами та невеликими кредитними компаніями, за винятком спорів з кредитування P2P.

5. Спир щодо порушення авторських прав у Інтернеті. Стосуються спорів, що виникають у зв'язку з авторськими правами на твори, опубліковані вперше в Інтернеті, спори щодо суміжних прав.

6. Спори щодо права власності на доменні імена, що виникають зазвичай унаслідок несанкціонованого використання доменних імен, зареєстрованих правовласниками.

7. Спори з приводу цивільних прав та інтересів, таких як особисті права і майнові права в Інтернеті, стосуються спорів про деліктну відповідальність, що виникають у зв'язку з порушенням особистих і майнових прав інших осіб в Інтернеті (здебільшого, порушення прав на зображення фізичних осіб, репутацію та приватне життя фізичних осіб).

8. Спори, порушені органами прокуратури в суспільних інтересах проти використання Інтернету для порушення національних і суспільних інтересів.

9. Адміністративні спори за участі Управління послугами Інтернету, Управління інформаційним вмістом в Інтернеті, Управління безпекою Інтернету.

10. Інші цивільні та адміністративні справи, призначені судом вищої інстанції.

Як видно, справи, що віднесені до підвідомчості цього суду, пов'язані з відносинами, які виникли в Інтернеті. Дві перші категорії справ пов'язані з інтернет-торгівлею та захистом прав споживачів. Цікаво, що в м. Ханчжоу, яке є місцем розташування суду, також розташована штаб-квартира китайського гіганта інтернет-торгівлі *Alibaba*.

Ринкова вартість торгової інтернет-платформи *Alibaba* – \$ 472,1 млрд.

Чисельність аудиторії *Alibaba* становить біля 500 млн активних користувачів. Щорічний приріст активних користувачів складає 10–12%. В 2016 г. – в «День холостяка», *Alibaba* продала товарів на \$ 17,8 млрд., а в 2017 г. – на \$ 1 млрд за 2 хвилини, на \$ 25 млрд – за добу.

Звісно, що при такому обсязі правочинів виникає і багато спорів. Але варто згадати, що не всі спори, котрі виникають у зв'язку із купівлею-продажом на платформі *Alibaba*, вирішуються у державному суді. У *Alibaba*, як і у його головного суперника за лідерство в інтернет-торгівлі, американської компанії *Amazon*, розроблено онлайн-процедури примирення між виробниками/продавцями та покупцями.

Крім того, правила використання того чи іншого онлайн-магазину, як правило, містять обов'язки всіх користувачів пройти досудову онлайн-процедуру примирення у разі виникнення конфлікту щодо продукції, послуг.

Судовий розгляд. Всі дії щодо підготовки до судового розгляду і щодо участі в ньому здійснюються тільки в онлайн-режимі.

Першим віртуальним позивачем стала відома китайської новелістка Ву Цзілянь, яка звинуватила китайського онлайн ритейлера *Tencent* у тому, що він без її дозволу почав продавати книгу своїм клієнтам.

У залі суду був присутній лише суддя, численні журналісти та гості, які спостерігали за онлайн-розглядом.



Рис. 31. Фрагмент новин про відкриття онлайн-суду

Перше засідання суду тривало всього 30 хвилин. Учасники процесу знаходилися в різних частинах країни (у містах Ханчжоу і Пекіні) і спілкувалися за допомогою відео-чату.



Рис. 32. Фрагмент новин про відкриття онлайн-суду

Запис матеріалів справи відбувався за допомогою комп'ютерної програми для розпізнавання мови.

У вересні 2018 року почали роботу інтернет-суди м. Пекіна та м. Гуанчжоу.

Три інтернет-суди створили вісім спеціалізованих підрозділів, в яких працює загалом 84 судді¹.

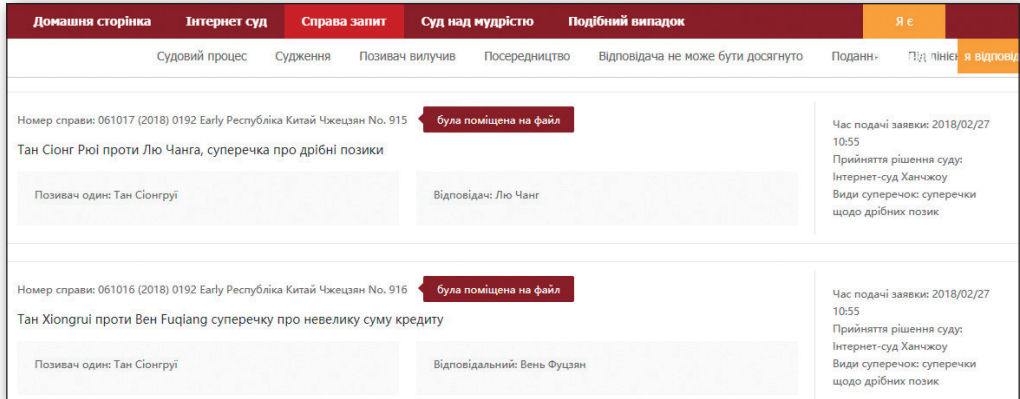


Рис. 33. Інтернет-суд Ханчжоу. На сайті онлайн-суду можна дізнатися про справи, які він розглядає (скриншот, машинний переклад сторінки на українську мову)

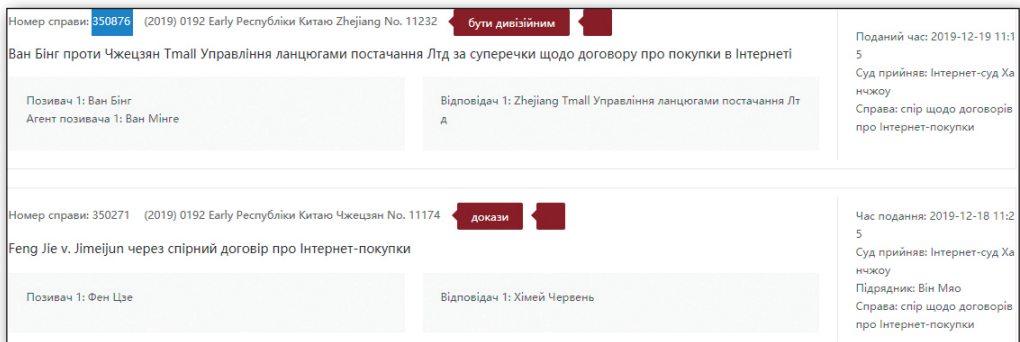


Рис. 34. Інтернет-суд Ханчжоу. Скриншоти (рис. 33–34) зроблені 01.03.2018 р. та 20.12.2019 р. При цьому бачимо, що станом на кінець лютого, за пів року роботи інтернет-суду, було подано приблизно 61 тис. позовів, а вже наприкінці 2019 р. – 350 тис. позовів

Інтернет-суди розроблено як первинні суди з визначеною юрисдикцією, що охоплює 11 типів справ, пов'язаних з Інтернетом.

Згідно зі статистикою, станом на 31.10.2019 р. інтернет-суди в Ханчжоу, Пекіні та Гуанчжоу розглянули 118 764 справ. Середній судовий

¹ Китайський Інтернет-суд / складено Верховним народним судом КНР (грудень 2019 р.). URL: <https://docs.google.com/document/d/1OQZyZs55N9DPOZ3C5GUac4XQ1QmUFltqsgEdWZ-q2cw/edit>

розгляд в Інтернеті тривав 45 хвилин. Середній період судового розгляду справи становить близько 38 днів, що заощаджує приблизно половину часу порівняно з традиційним судовим процесом. До 98% рішень не оскаржується ¹ (такий показник підтверджує ефективність процедури та довіру до неї).

У вересні 2018 року Верховний Суд сформулював та видав «Положення про деякі питання у справах Інтернет-судів», в якому роз'яснено правила судових процесів, такі як автентифікація особи, подання в Інтернеті, електронні докази, судові засідання в Інтернеті, доставка електронних матеріалів та електронне дос'є.

Також інтернет-суд Ханчжоу запроваджує **«асинхронний процес»**, який не вимагає одночасної присутності сторін. Беручи до уваги, що сторони можуть бути на роботі, у відрядженні чи за кордоном, підхід «асинхронного судового розгляду» дозволяє увійти в судовий процес у різний час і в різних місцях для участі в перехресному допиті та в інших судових діях. Всього 2 495 справ було успішно завершено через цю систему, заощадивши сторонам у середньому 6 годин ².

Варто відзначити посил, що міститься у доповіді Вищого народного суду КНР, який було опубліковано 04.12.2019 р., що мета всіх цих реформ – побудова універсального різнобічного вирішення спорів. Ще до судового провадження система інтернет-судів надає сторонам ранню допомогу, щоб збалансувати вигоди та витрати на багаторазове вирішення спорів і підтримку прийняття рішень із чітко підібраними шляхами вирішення проблем, включаючи посередництво, арбітраж і судові процедури, і успішно інтегрується в онлайн та офлайн послуги ³.

Крім інтернет-судів, «звичайні» суди також активно запроваджують ІТ-технології, надають судові послуги *онлайн* та *офлайн*, стандартизують процедури. До 31 грудня 2018 року 2 995 судів по всій країні створили офіційні вебсайти для судових справ, 1 623 судів запустили мобільні додатки. Пекінські суди запустили систему онлайн-подання. Протягом одного року, в пілотний період, було зареєстровано 100 311 справ у Інтернеті, що становить 14,2% від усіх справ, поданих до пекінських судів ⁴.

¹ Інформація з сайту Комітету з кібербезпеки та інформації ЦК Компартії КНР. URL: http://www.cac.gov.cn/2019-12/18/c_1578204600910740.htm

² Китайський Інтернет-суд / Складено Верховним народним судом КНР (грудень 2019 р.). URL: <https://docs.google.com/document/d/1OQZyZs55N9DPOZ3C5GUac4XQ1QmUFltqsgEdWZ-q2cw/edit>

³ Китайський Інтернет-суд / Складено Верховним народним судом КНР (грудень 2019 р.). URL: <https://docs.google.com/document/d/1OQZyZs55N9DPOZ3C5GUac4XQ1QmUFltqsgEdWZ-q2cw/edit>

⁴ Китайський Інтернет-суд / Складено Верховним народним судом КНР (грудень 2019 р.). URL: <https://docs.google.com/document/d/1OQZyZs55N9DPOZ3C5GUac4XQ1QmUFltqsgEdWZ-q2cw/edit>

Цікавим є досвід пілотних проєктів народного суду Сучжоу (див. за посиланням)¹ та народного суду провінції Хайнань² щодо побудови **розумних судових процесів**. Так, створено інтелектуальну систему судового розгляду з трьома ланками: реєстрація справи, судовий розгляд і рішення. П'ять платформ для поглибленого використання та висвітлення судового процесу судового розгляду, а саме: генерація електронних досьє зі справою, копіювання матеріалів у хмарному кабінеті, інтелектуальна транскрипція судових засідань, фліп-лист електронного перехресного допиту, а також виготовлення судових документів.

Формування електронних досьє означає, що при поданні справи матеріали судових процесів надсилаються та надходять централізовано, а відскановані зображення PDF перетворюються на текстові документи за допомогою технології OCR, які можна скопіювати та здійснювати пошук, а весь процес можна відстежувати та шукати автоматично. Зв'язок між хмарними кабінетами – це одночасний обіг паперових матеріалів та електронних досьє, що є зручним і швидким, автоматично залучаючи інформацію до справи, залишаючи електронні позначки протягом усього процесу; інтелектуальна транскрипція судових слухань – це використання системи з голосовим керуванням для пошуку в електронних досьє. Використовуються технології розпізнавання мовлення. Система може автоматично визначати конкретні вказівки доповідача під час судового розгляду, точно отримати відповідні електронні докази, такі як документи, зображення, аудіо та відео в електронному досьє, отримати їх у режимі реального часу та відобразити на моніторах усіх сторін.

Виготовлення судових документів відбувається за допомогою комп'ютерної технології розділеного екрану: на лівій стороні екрану – електронне досьє, праворуч – канцелярські допоміжні інтерфейси. Створюючи юридичний документ, суддя може безпосередньо копіювати та вставляти вміст електронного досьє, також зручні системи оперативного використання доказів і пошуку полегшують роботу з документами.

Вирішуючи труднощі отримання електронних доказів, зберігання доказів та їх посвідчення, в КНР запропоновано **інноваційний метод електронного зберігання доказів у Інтернеті**, заснований на великому обсягу даних, хмарних сховищах і технології *blockchain*.

Так, Верховний Суд створив «Єдину платформу народної судової блокчейн-конвенції» та застосував технологію *blockchain* для розподіленого зберігання та боротьби з фальсифікацією доказів. Функція боротьби з фальсифікацією дійсно захищає справжність доказів і значно зменшує труднощі суддів

¹ Народний суд Сучжоу [Сайт]. URL: <http://cqzyz.chinacourt.gov.cn/article/detail/2017/09/id/2996099.shtml>

² Народний суд провінції Хайнань [Сайт]. URL: http://www.gov.cn/xinwen/2017-11/18/content_5240695.htm

щодо виявлення доказів. Встановлено обов'язкову силу доказів *blockchain* у судових спорах ¹.

Уніфіковану платформу побудовано на основі *blockchain*, вона має 27 вузлів, таких як суди, національні центри обслуговування, багатосторонні посередницькі платформи, нотаріальні контори та центри судових оцінок. Загалом у ланцюжку було збережено понад 180 мільйонів даних, а докази перевірено. Це не лише розвідка та практика технології *blockchain* у судовій галузі, але також позитивний та інноваційний захід для здійснення справедливості та покращення довіри до судових інстанцій ².

Наприклад, платформа підтримує верифікацію криміналістичних експертиз, фінансових, авторських прав тощо.



Фото: Сюй Хуей, генеральний менеджер відділу юстиції *Ant Blockchain*, доповідає про побудову платформи. URL: <http://caii.ckgsb.com/noopsyche/content/56?from=1>

З точки зору аналітиків, судовий *blockchain* може вирішити проблему достовірності щодо створення, зберігання, передачі та вилучення судових електронних доказів ³. Можливо, це єдиний у світі депозитарій судових електронних доказів.

Згідно «Специфікації електронної доказової платформи інтернет-суду Ханчжоу» гарантується, що суд повністю контролює роботу платформи та ефективно запобігає витоку даних, щоб запобігти неправильному використанню даних ⁴. Згідно ст. 6 Специфікації, платформа містить офіційні елек-

¹ Єдина платформа народної судової блокчейн-конвенції [Сайт]. URL: <https://www.beekuai-bao.com/article/651841058637594624>

² Єдина платформа народної судової блокчейн-конвенції [Сайт]. URL: <http://caii.ckgsb.com/noopsyche/content/56?from=1>

³ Верховний народний суд строит единую судебную платформу блокчейна для Народного суда. URL: <https://www.btc123.com/en/news/32518>

⁴ Специфікація електронної доказової платформи Інтернет-суду Ханчжоу [Сайт]. URL: <https://www.netcourt.gov.cn/portal/indexRpc/viewProcedure.json?fileIdStr=VAPWTJ3Xn6pg-Malwx8Za-g>

тронні дані (ті, що формуються державними органами, установами тощо відповідно до їх обов'язків) та приватні електронні дані (нотаріальні документи, дані сторонніх власників даних, третіх осіб).

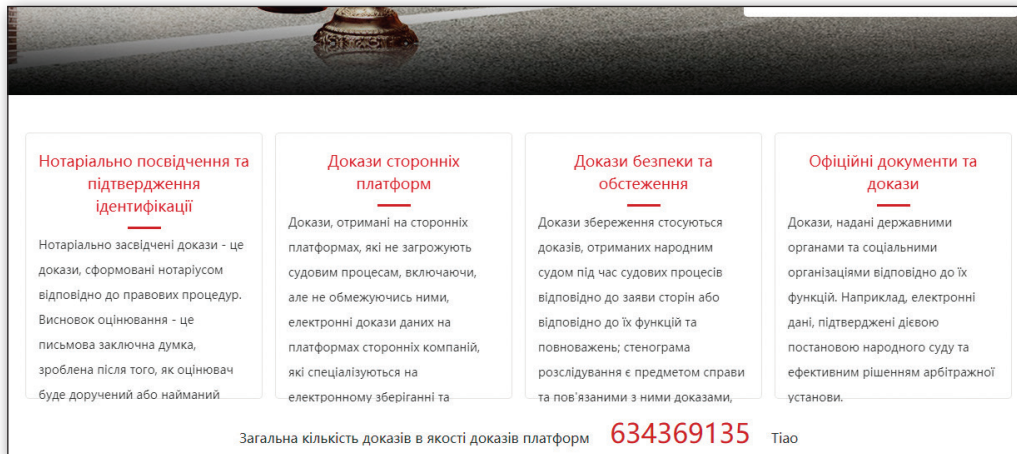


Рис. 36. Вигляд головної сторінки електронної доказової платформи інтернет-суду Ханчжоу (машинний переклад на українську мову).
<https://evidence.netcourt.gov.cn/#/page>



Також технологію *blockchain* застосовує суд Шанхаю для полегшення збереження майна. Так, у грудні 2019 року повідомлялось, що Другий проміжний народний суд Шанхаю відкрив «Платформу служб інтелектуальної безпеки» після семи місяців тестування. Це інтерактивна платформа між сторонами, гарантійними установами та судами ¹.

У березні 2019 року Верховний народний суд запустив пілотний «Мобільний мікросуд» у 12-ти провінціях (автономних областях і муніципалітетах) на базі міні-програми *WeChat*, яка надає електронну платформу для судових процесів. «Мобільний мікросуд» дозволяє подати позов через *WeChat*, оплатити, подати докази, брати участь у судовому процесі дистанційно.

Цей проєкт образно характеризують різні джерела як «судові процеси під рукою», «спори на пальцях», «кишеньковий судовий процес», «пальчиковий судовий процес» чи «керування справами в долоні».

Станом на 31.10.2019 р. в «мобільному мікросуді» було зареєстровано 1,16 млн користувачів, 73 200 зареєстрованих адвокатів та 3,14 млн судових процесів ².

¹ Платформа служб інтелектуальної безпеки [Сайт]. URL: <https://www.chinacourt.org/article/detail/2019/12/id/4732933.shtml>

² Інтернет-правосудие открывает новую судебную модель. URL: http://www.cac.gov.cn/2019-12/18/c_1578204600910740.htm

На домашній сторінці «мобільного мікросуду» розміщено дев'ять функціональних модулів, таких як «Подання заяв», «Моя справа», «Рішення» тощо. На кожному кроці є підказки, повідомлення, нагадування чи пояснення. Цей інтелектуальний сервіс – «покроковий посібник» – полегшує сторонам освоєння та дотримання правил судових процесів. Крім того, «мобільний мікросуд» має заздалегідь встановлені зразки форм деяких поширених судових документів. Завантажуючи відповідні матеріали судових процесів, сторони можуть або робити фотографії та завантажувати їх, або використовувати вбудований шаблон для заповнення заготовок і надсилання їх судді¹.



Щоб гарантувати безпечність і автентичність процесу судового розгляду, в останній версії 4.0 застосовується найновіша інтернет-технологія проти фальсифікацій та технологія проти спотворення. Під час ідентифікації сторін мобільний мікросуд використовує стандартну технологію розпізнавання обличчя *WeChat*, яка може охопити всю країну. Під час автентифікації в реальному часі версія 4.0 вимагає від сторін залишити стандартний підпис і використовувати технологію *blockchain*, щоб запобігти підробці стандартного підпису. У подальшому процесі підписання з мобільного телефону сторонам потрібно лише натиснути місце підпису та кнопку підпису, щоб завершити підпис.

Мобільний мікросуд також відіграє важливу роль у справах про примусове виконання. Виконавча поліція може використовувати методи малюнків, відеозаписів, позиціонування тощо для передання заявнику інформації в реальному часі, такої як арешт, вилучення та затримання. Заявник також може надсилати до виконавчої поліції підказки про виконання, а також може підключатися до місця виконання відеозаписом. Ефективно усунуто асиметрію інформації між сторонами та судами².

У грудні 2019 року Верховний народний суд опублікував книгу під назвою «Інтернет-справедливість у судах Китаю» (Біла книга) про Інтернет-правосуддя, де докладно висвітлено питання сучасного стану впровадження нових технологій у судочинство³ (рекомендуємо обов'язково з нею ознайомитися).

Швидко розвиваються в КНР також різні платформи із застосуванням штучного інтелекту (AI). Так, з лютого 2017 року у Вищому народному суді Шанхая застосовується «Шанхайська інтелектуальна допоміжна система з розгляду кримінальних справ»⁴.



¹ Мобільний мікро-корт. URL: <https://baike.baidu.com/item/%E7%A7%BB%E5%8A%A8%E5%BE%AE%E6%B3%95%E9%99%A2/22822208?sefr=xinhuaawang>

² Мобільний мікро-корт. URL: <https://baike.baidu.com/item/%E7%A7%BB%E5%8A%A8%E5%BE%AE%E6%B3%95%E9%99%A2/22822208?sefr=xinhuaawang>

³ «Біла книга» (текст китайською та англійською). URL: <https://file.chinacourt.org/f.php?id=43639&class=file>

⁴ Вищий народний суд Шанхая [Сайт]. URL: <https://www.chinacourt.org/article/detail/2019/01/id/3713361.shtml>



Презентація «Білої книги»

Фото: <https://www.beekuaibao.com/article/651841058637594624>

Якщо ми вірно зрозуміли інформацію з сайту Верховного Народного Суду КНР, то під час експериментального судового розгляду колегія, прокурор, захисник, підсудний та аудиторія використовують електронні екрани. На екрані відображається зона розпізнавання голосу, інтелектуальна зона та зона доказів. Електронний екран підсудного відображає лише судовий процес. Зона розпізнавання голосу перетворює голос на судові стенограми миттєво, ефективно й точно; інтелектуальна зона автоматично фіксує та відображає відповідні доказові матеріали за допомогою розпізнавання та розуміння голосової інформації на основі питань судового розгляду обвинувачення та захисту. Основна увага приділяється відображенню демонстраційної функції судового розгляду, функції перевірки доказів і функціонування вербальних доказів, зосереджується на перегляді недоліків доказів та суперечливості доказів, виявлених під час судового розгляду.

З квітня 2017 року у Вищому народному суді провінції Хайнань тестується «Система стандартизованої інтелектуальної допомоги з розгляду кримінальних справ і обрання міри покарання». У Вищому народному суді міста Чунцина з квітня 2017 року тестується «**Платформа професійної оцінки аналогічних справ**» та інших доступних інтелектуальних систем-помічників¹.

Пекінський інтернет-суд у червні 2019 року запустив онлайн-центр судочинства з «першим у своєму роді у світі» віртуальним суддею з штучним інтелектом (AI). Розроблений на основі інтелектуальних технологій синтезу мови і зображення AI-суддя допомагатиме суддям завершувати основну

¹ Наталья Непейвода. AI: реальность и будущее отрасли юридических услуг на примере опыта КНР. URL: https://zakon.ru/blog/2019/12/05/ai_realnost_i_budushee_otrasli_yuridicheskikh_uslug_na_primere_opyta_knr

роботу, що періодично повторюється, включаючи прийом позовної заяви, і таким чином дозволить професійній практиці зосередитися на судовому розгляді. Голос, міміку обличчя і рухи віртуального судді скопійовано з реальної людини. Він також може надати користувачам керівництво щодо судових розглядів у режимі реального часу, допомагаючи їм використати онлайн-платформу судових розглядів. Нововведення, як очікується, підвищить якість і ефективність судової роботи. Ймовірно, що мірою розвитку технологій AI-суддя виступатиме помічником, здатним проводити інтелектуальне спілкування у форматі «питання-відповідь» з користувачами на підставі даних у сфері професійних знань і керівництва з боку реальних суддів¹.

Численні проєкти з розвитку інформаційних технологій у судах дозволили КНР досить швидко зреагувати на епідемію COVID-19. Верховний народний суд 18.02.2020 р. поширив повідомлення «Про посилення і стандартизацію судочинства в режимі онлайн на час запобігання епідемії коронавірусу та боротьби з ним»².

Верховний народний суд поклав на суди різних рівнів обов'язок активно застосовувати різні платформи, наведені вище, особливо платформи мікросуду *China Mobile*.

Судові засідання в режимі онлайн, такі як посередництво, обмін доказами і судовий розгляд, можуть ефективно задовольнити судові потреби людей під час запобігання епідеміям і боротьби з ними, а також забезпечити безперебійну і впорядковану роботу судових процесів, – зауважує Верховний народний суд.

Але суд не може зобов'язати сторони розглянути справу онлайн. Учасники справи мають право відмовитися від розгляду справи онлайн і подати клопотання про відкладення або призупинення судового онлайн-розгляду. Суд зобов'язаний розглянути клопотання і винести обґрунтовану ухвалу про подальший рух справи.

Народні суди на всіх рівнях можуть розглядати справи в режимі онлайн. Щоб гарантувати справжність ідентифікаційних даних учасників, здійснюється перевірка особистості в режимі онлайн шляхом перевірки сертифікатів, біометричної ідентифікації, зіставлення номерів мобільних телефонів тощо.

Якщо сторони відчують труднощі при поданні матеріалів у режимі онлайн, вони можуть подати матеріали у найближчий суд в деяких випадках³ (напевно, цей суд має відсканувати документи для залучення до матеріалів справи).

¹ Пекинский интернет-суд задействовал виртуального судью с искусственным интеллектом. URL: http://russian.news.cn/2019-06/28/c_138180695.htm

² Верховний народний суд [Сайт]. URL: <https://www.chinacourt.org/article/detail/2020/02/id/4803035.shtml>

³ Верховний народний суд [Сайт]. URL: <https://www.chinacourt.org/law/detail/2020/02/id/150105.shtml>

Цивільні, комерційні та адміністративні справи, як правило, можуть розглядатися в режимі онлайн, але в тих випадках, якщо сторони не погоджуються на судовий розгляд онлайн, не мають технічних умов для онлайн-судового слухання і потребують ідентифікації особистості на сайті, онлайн-судове слухання не застосовується. У кримінальних справах обвинуваченого може бути допитано за допомогою віддаленого відео, вирок може бути оголошено, а справу про пом'якшення або умовно-дострокове звільнення може бути розглянуто.

Онлайн судове слухання має проводитися у формі онлайн-відео і не може відбуватись у письмовій або голосовій формі. При цьому вимагається дотримання етикету судового розгляду – він має бути урочистим, цивілізованим і впорядкованим.

Якщо сторони погоджуються на онлайн-судове слухання, але не беруть участі вчасно або відключаються від судового розгляду без дозволу, то така поведінка може розглядатися як «відмова бути присутнім на суді» і «залишення суду», якщо тільки це явно не пояснюється як відмова мережі, пошкодження обладнання, перебої в поданні живлення або форс-мажорні обставини.

Підкреслено, що суд має активно використовувати технологію розпізнавання голосу для одночасної генерації електронних протоколів судових засідань, які повинні бути підтверджені в режимі онлайн суддями, помічниками суддів, клерками, сторонами та іншими учасниками судових процесів для забезпечення ефективності онлайн-судових слухань. Процес онлайн-слухання має проводитися відповідно до «Положень Верховного народного суду про аудіозаписи та відеозаписи судового розгляду в народному суді» і повинен записуватися та архівуватися протягом усього процесу ¹.

Цікаво, що у вищезгаданому акті передбачено, що в період запобігання епідеміям і боротьби з ними народні суди на всіх рівнях можуть дозволяти суддям віддалено (з дому!) перевіряти електронні файли, працювати над справами і готувати суддівські документи тощо.

Тобто суддям дозволяється частково виконувати свою роботу взагалі не в приміщенні суду. Але вони повинні строго дотримуватись відповідних правил стосовно електронного управління файлами і забезпечення конфіденційності.

Отже, Китайська Народна Республіка є прикладом надшвидких темпів розвитку ІТ у судочинстві, а представники судової влади – основна рушійна сила позитивних змін. Цей досвід є цікавим і тому, що охоплює велику країну, а в таких країнах проводити зміни складніше.

¹ Верховний народний суд [Сайт]. URL: <https://www.chinacourt.org/law/detail/2020/02/id/150105.shtml>

5. Використання ІКТ у судовій діяльності Південної Кореї

Південна Корея – високотехнологічна країна, тому не дивно, що розвиток електронного уряду та суду в ній розвивається стрімко.

У Республіці Корея роботи зі створення системи електронного судочинства було розпочато в 1979 році за допомогою Корейського інституту науки і технологій (KIST).

У 1986 році Верховний Суд розробив систему UNISYS 1100, в 1988 році UNISYS 2200 та системи комп'ютеризації цивільних справ, а в 2002 році завершив розробку системи управління справами (*Case Management System*).

У 2001 році було прийнято Генеральний план впровадження ІКТ у діяльність судів, відповідно до якого впровадження електронного судочинства почалося із впровадження системи подання позовів до суду через мережу Інтернет.

У 2007 році було створено систему JUSTICE (*Judge's Unified System for Intelligent Case Management* – Об'єднана система суддівства для інтелектуального управління справами), яка дозволяла планувати судові процеси, управляти справами, писати рішення електронним шляхом тощо. У 2008 році запрацював Інформаційний центр Верховного суду, побудовано інфраструктуру інтегрованої роботи судової інформаційної системи, а також побудовано допоміжні центри обробки даних у великих містах Республіки Корея ¹.



У Республіці Корея роботи зі створення системи електронного судочинства було розпочато в 1979 році, а завершилися вони розробкою системи **UNISYS 1100 в 1986 році** та **UNISYS 2200 у 1988 році**

Система електронного судочинства
(Electronic Case Filing System)
складається із двох основних частин:

File and Serve

Дозволяє подавати позови до суду і отримувати повідомлення із суду в електронному вигляді, відстежувати рух справи за допомогою мережі Інтернет

Litigation Procedure

Дозволяє автоматизувати розгляд справ у судах

¹ Верховний Суд Кореї [Сайт]. URL: <https://eng.scourt.go.kr/eng/judiciary/eCourt/history.jsp>

Можливість подавати електронним шляхом документи в суд розширювалась з кожним роком за різними категоріями справ. Так, служба електронного подання для патентних справ була започаткована у квітні 2010 року, у цивільних справах – у травні 2011 року, у сімейних та адміністративних справах – у січні 2013 року, у справах про банкрутство – у квітні 2014 року.

Впровадження ІКТ у діяльність судів було досить успішним. На нашу думку, такий успіх був забезпечений двома головними чинниками. По-перше, впровадження ІКТ у діяльність судів здійснювалося *поетапно* і за *спеціалізацією* судів:

- у 2006 році для монетарних вимог,
- у 2010 році для судів з патентних спорів.

По-друге, впровадження ІКТ у діяльність судів здійснювалось за підтримки законодавця та із своєчасними змінами у діючому законодавстві. Так, у 2006 році було прийнято Закон про використання електронних документів у цивільному процесі (*Act on the Use of Electronic Documents in the Civil Litigation*).

Для того, щоб скористатися електронним поданням документів у суд, необхідно було зареєструватися в системі відповідно до правил Верховного суду Республіки Корея. Обов'язковою умовою також було використання електронного цифрового підпису.

Із впровадженням комп'ютерних технологій Суд надає широкий спектр судових інформаційних послуг для широкої громадськості, включаючи правову інформаційну систему (CLIS), пошук справ, відділ реєстрації в Інтернеті.

Судова мережа використовує локальну мережу та міжмережеву мережу. Всі суди, у тому числі районні та муніципальні, пов'язані через маршрутизатори, що являють собою величезну внутрішню мережу. Крім того, для максимального підвищення ефективності роботи мережі Міністерство безпеки та державного управління, прокуратури, банки є пов'язаними з системою судової мережі. Для посилення безпеки судової мережі встановлено систему виявлення вторгнень (IDS) та антивірусну систему. Для забезпечення додаткової безпеки при підключенні до зовнішніх мереж було задіяно віртуальну приватну мережу (VPN). Щорічно розширюється пропускна здатність судової внутрішньої/зовнішньої мережі та посилюється безпека, оскільки обсяг електронних даних в обігу збільшується ¹.

Система управління справами (*Case Management System (CMS)*) в даний час використовується всіма суддями та судовими посадовими особами усіх національних судів для комп'ютеризації документів справи. CMS підтримує суддів і посадових осіб суду в комп'ютеризації всіх видів справ (цивільних, сімейних, кримінальних та адміністративних). Після того як у 1998 році було розроблено інтегроване меню «Система управління справами», розпоча-

¹ Верховний Суд Кореї [Сайт]. URL <https://eng.scourt.go.kr/eng/judiciary/eCourt/history.jsp>



лась робота над загальною системою для отримання справ, розподілу справ, управління офіційними документами, подання документів, збереження документів тощо. Пізніше CMS почали впроваджувати поступово – за типом справ, починаючи з цивільних справ, потім сімейних, адміністративних, справ про банкрутство та ін. З 2000 року функція CMS була значно покращена шляхом сегментації робочих місць і вдосконалення системи. Що стосується кримінальних справ, то відбувається обмін електронною інформацією між поліцією, прокуратурою та Міністерством юстиції через Корейську інформаційну систему служб кримінального правосуддя. Зокрема, система Е-Резюме, за допомогою якої всі випадки обробляються електронним способом, виконуються в деяких коротких випадках, таких як водіння в нетверезому стані або неліцензійне водіння¹.

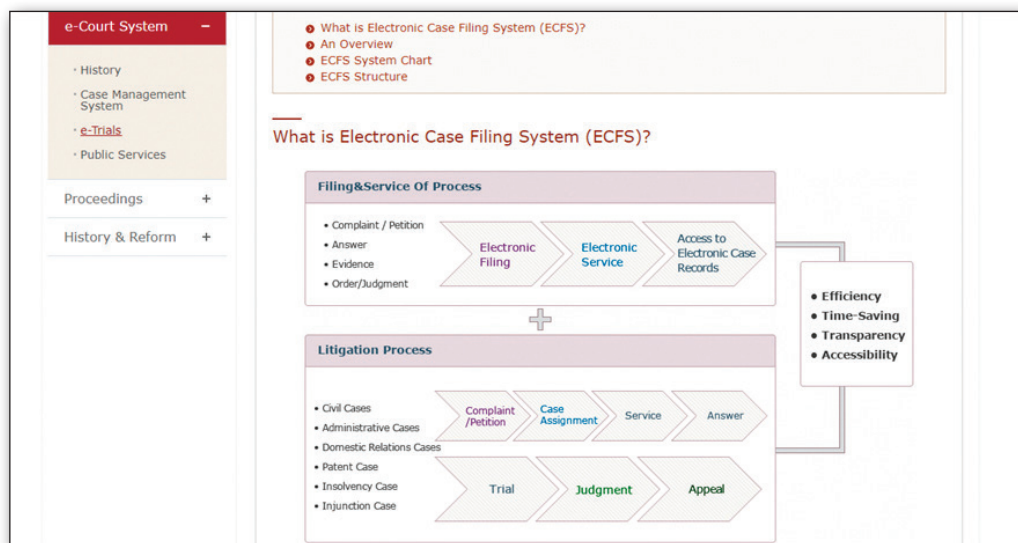


Рис. 37. Про систему електронного суду –
Офіційний сайт судової влади Республіки Корея

Сьогодні в судовій системі працює удосконалена система – Електронна система подання справ (ECFS, модель нового покоління CMS / <http://ecfs.scourt.go.kr>) – система електронних судових процесів Корейської судової системи. Це комплексна система, яка дозволяє сторонам та їх адвокатам подавати справи й управляти ними, а також отримувати доступ до судової інформації та процедур в електронному вигляді. Вони можуть подавати всі судові документи, документальні свідчення та цифрові докази через Інтернет без фізичного відвідування судів. Після подання заяви через ECFS позивачі/заявники отримують повідомлення електронної пошти та текстові повідом-

¹ Верховний Суд Кореї [Сайт]. URL: <https://eng.scourt.go.kr/eng/judiciary/eCourt/case.jsp>

лення, коли інші сторони подають документи до суду. Якщо відповідачі/респонденти дають згоду на електронне подання, вони також можуть отримувати електронні сповіщення про подання інших сторін. Таке повідомлення, у поєднанні з доступом до записів про справи та процедур в електронному вигляді, дозволяє всім сторонам, що використовують ECFS, оперативно перевіряти поточний стан провадження ¹.

Судді можуть проводити безпаперові слухання, оскільки всі електронні файли справ, у тому числі документи, вилучаються із центральних баз даних і переглядаються на моніторах та великих екранах у залі суду.

Через міркування конфіденційності та безпеки, доступ до електронних справ мають учасники та їх адвокати, але не громадськість.

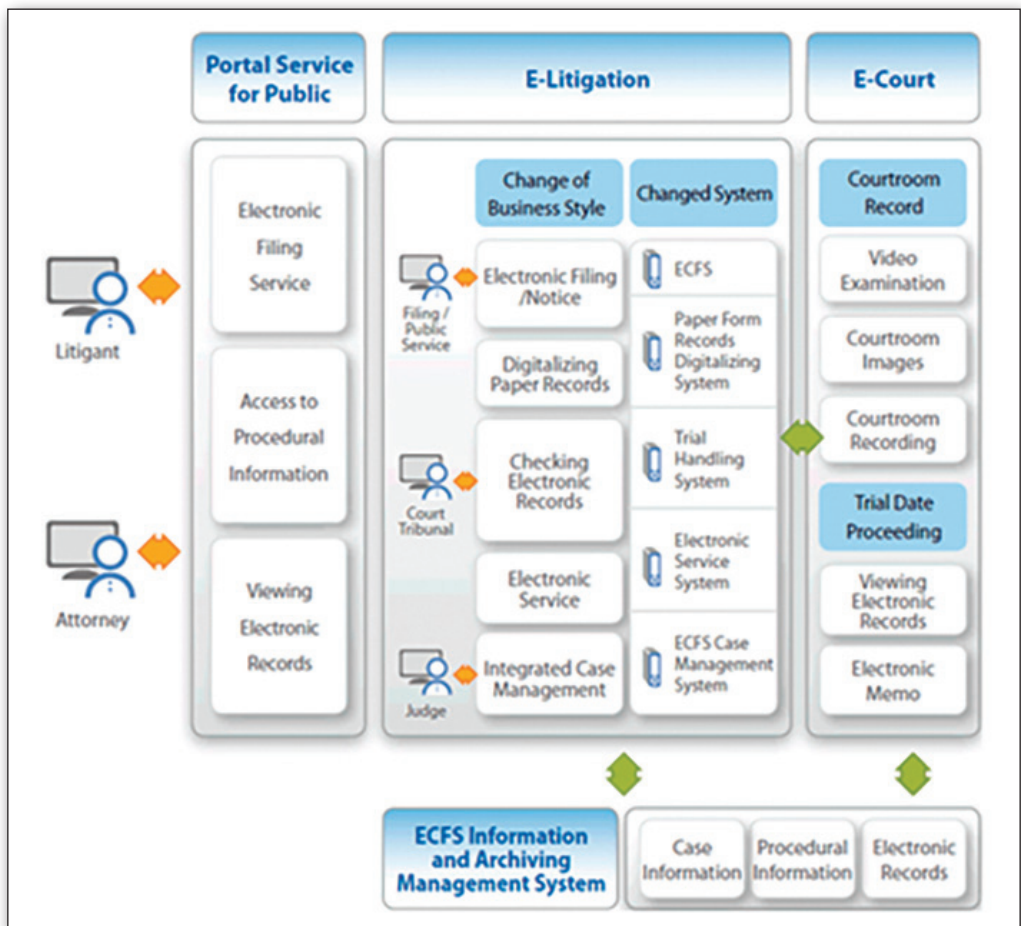


Рис. 38. Схема роботи ECFS ²

¹ Верховний Суд Кореї [Сайт]. URL: <https://eng.scourt.go.kr/eng/judiciary/eCourt/eTrials.jsp>

² Верховний Суд Кореї [Сайт]. URL: <https://eng.scourt.go.kr/eng/judiciary/eCourt/eTrials.jsp>

Судді та їх адвокати можуть електронним шляхом подавати документи та докази щодо певних типів спра на вебсайті ECFS. Вони також можуть отримати доступ до матеріалів справи та процесуальної інформації, шукати юридичну інформацію, таку як рішення Верховного суду, статті чи новини щодо закону. Крім того, ECFS надає сторонам кілька стабільних і зручних послуг, пов'язаних з електронними послугами фінансових установ, реєстраційних офісів та інших державних установ, що займаються питаннями, пов'язаними із судовими справами.

Судді та посадові особи суду можуть управляти справами для електронних судових процесів шляхом ефективного планування та підготовки до слухань через ECFS.

Окремо відзначимо простий і доступний офіційний вебсайт судової влади, який у зручній формі надає найважливішу інформацію про судову систему Республіки Корея.

Так, офіційний вебсайт корейської судової адміністрації – www.scourt.go.kr, щоденно нараховує близько 100 000 користувачів. Він містить чотири меню: введення до судової системи, до Верховного суду, до судів кожної інстанції та обслуговування населення. Кожен вебсайт Верховного суду та судів кожної інстанції надає такі послуги, як звернення в суд, рішення суду та повідомлення. Зокрема, меню Служби для громадськості надає різні послуги, такі як пошук справ, судових рішень, правової інформаційної системи, всілякі повідомлення, заявки на надання інформації, новини тощо.

Вебсайт є легко доступним для людей з вадами зору, людей з порушенням слуху. Сайт для дітей було окремо створено для ознайомлення дітей із роботою суду, типів судових процесів і процедур. Картинки та веселі вікторини також створюють імідж суду. Вебсайти для кожного рівня судів надають аналогічні послуги. Індивідуально працюють також англійські вебсайти (www.scourt.go.kr/eng) для іноземців та мобільний сайт для користувачів смартфонів¹.



Існує також цікавий інструмент для населення – *Self-represented Litigation homepage (Civil Case)* (<http://pro-se.scourt.go.kr>). Це вебсайт, який надає самостійно представленому учаснику інформацію, необхідну для подання справи, яку він представляє сам, без допомоги представника. Домашня сторінка містить детальну інформацію про процедури судового розгляду та способи реагування на вимоги іншої сторони. Також домашня сторінка дозволяє завантажувати необхідні форми документів і надає інструкції щодо заповнення необхідних документів для судового розгляду. Суб'єкт, який представляє себе самостійно, може легко створювати пробні документи в електронному вигляді за допомогою цього вебсайту, а зареєстрована інформація може бути багаторазово

¹ Верховний Суд Кореї [Сайт]. URL: <https://eng.scourt.go.kr/eng/judiciary/eCourt/public.jsp#t101>

використана судами. Домашня сторінка надає послуги щодо шести видів грошових позовів (кредит, заробітна плата, оплата покупок, орендний депозит, контрактна оплата, перерахований платіж), які складають більшість із цивільних справ. Затребуваною є також сторінка його обслуговування щодо шести видів претензій, таких як вимоги до рахунків-фактур для товарів, вимоги до рахунків-фактур на будівництво, вимоги до векселів, вимоги про збитки тощо.

Comprehensive Legal Information System – Комплексна система юридичної інформації (CLIS). Ця система пошуку інформації дозволяє швидко та точно знаходити прецеденти Верховного суду та нижчих судів, законодавства Республіки Корея, правила Верховного суду, внутрішні правила та нормативні акти, юридичну літературу. Люди можуть шукати найновішу правову інформацію через свою інтелектуальну пошукову систему. Оснащена базою даних на основі технології XML (*eXtensible Markup Language*), система надає інформацію щодо законодавчих актів Міністерства державного управління та Національної Асамблеї Республіки Корея.

В даний час у системі знаходиться приблизно 80 000 судових рішень Верховного суду, 50 000 рішень судів нижчих судів та 3 000 рішень Конституційного суду. Всі закони Республіки Корея, включаючи Конституцію, надаються користувачам безкоштовно.

Особливості CLIS включають в себе: по-перше, доступний *Hyper Link*, який органічно об'єднує інформацію про прецеденти, законодавство та юридичну літературу; по-друге, вона швидко та точно надає сучасну юридичну інформацію, пов'язану з внутрішньою системою управління судовим рішенням, включаючи недавні прецеденти; по-третє, система полегшує доступ громадськості до пошуку правової інформації, надаючи юридичний тезаурус та функцію автоматичного заповнення запитів¹.

6. Використання ІКТ у судовій діяльності Сінгапуру

Прогнозованим лідером щодо впровадження інформаційних технологій у судочинство є Республіка Сінгапур (далі – Сінгапур), адже в дослідженні ООН з питань державного управління у 2014 році Сінгапур було визнано зразковим у реалізації електронного управління.

З 1997 року в судовій системі почала застосовуватися в якості експериментальної програми *Electronic Filing Service* (EFS – електронна система подання документів).

EFS використовувалась для подання і вручення документів у судовому процесі на *добровільних* для сторін засадах.

¹ Верховний Суд Кореї [Сайт]. URL: <https://eng.scourt.go.kr/eng/judiciary/eCourt/public.jsp#t101>

У СІНГАПУРІ СУДОЧИНСТВО ПОВНІСТЮ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ БЕЗ ПАПЕРОВИХ НОСІЇВ



З 2000 року *EFS* стала обов'язковою для використання при поданні документів до суду з усіх категорій цивільних справ.

Вона дозволяла передплатнику, який використовував карту з мікросхемою для підтвердження особи, подавати документи в суди за цивільними або сімейними справами. Користувач міг використовувати *EFS* для відправки повідомлення іншій особі. *EFS* також автоматизує документообіг і кореспонденцію в самих судах ¹.

EFS розроблена як система управління документами та оптимізації документообігу в суді. По суті, *EFS* є спеціалізованою системою електронного документообігу. Тобто електронний документ, що надійшов до суду, автоматично перевіряється на відповідність вимогам процесуального закону і спрямовується на відповідний реєстр для опрацювання. *EFS* автоматично визначає маршрут проходження документа в суді, що дозволяє досягти значної економії часу розгляду документа, який надійшов на адресу суду, а також виключає помилкове залучення документа до іншої справи і забезпечує, по суті, супровід в суді «електронної справи» ².



Система автоматично розробляє подальшу маршрутизацію документів у суді, дозволяє звести до мінімуму фізичне переміщення людей і документів в судових підрозділах, виключає неправильне залучення документа до справи, створює можливості для більш повного використання переваг електронного зберігання документів.

¹ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

² Решетняк В. И. Электронное правосудие в гражданском процессе Сингапура. *Российский юридический журнал*. 2012. № 2. С. 75–80.

EFS також надає юристам і представникам громадськості доступ до Електронної інформаційної служби (*Electronic Information Service*), за допомогою якої вони можуть в режимі реального часу отримувати інформацію про всі процесуальні дії суду у справі.

**У EFS діє Служба електронного вилучення документів
(Electronic extract Service)**

За допомогою цього сервісу юридичні фірми мають можливість у режимі онлайн шукати документи, які надійшли до суду в цивільній справі, за їх реквізитами, знайомитися с ними, з дозволу суду переглядати та роздруковувати документи і рішення, прийняті судом з різних процесуальних питань. Можливим є одночасний перегляд і вивчення документів кількома учасниками процесу і судовими працівниками.

Після подання позову складається графік проведення обов'язкових попередніх конференцій (*Pre-Trial Conferences*). Такі конференції вирішують два завдання – співпоставити позиції сторін цивільно-правового спору на предмет можливості досудового врегулювання, чітко позначити предмет спору і спрогнозувати процес у цілому.

Представники суду і учасники процесу беруть участь у попередній конференції шляхом відеоконференцз'язку (як і особи, участь яких у процесі є неможливою), що істотно підвищує ефективність витрат часу та судочинства в цілому. Сам процес записується, і потім суддя може звернутися до потрібного епізоду процесу.

Після прийняття позову із використанням EFS секретаріат суду включає його в графік проведення попередніх конференцій. Дата і час слухання зазначаються в судовій постанові, яка надсилається сторонам після прийняття судом позову.

Проведення попередніх конференцій має дві мети:

По-перше, співпоставити позиції сторін цивільно-правового спору, щоб вивчити можливість мирного врегулювання

По-друге, звузити предмет спору, оцінити, наскільки сторони готові до судового розгляду, і призначити дату судового розгляду

На стадії судового розгляду суди теж широко застосовують інформаційні технології.

Зали судових засідань оснащено комп'ютерними системами. Учасники процесу можуть підключитися до комп'ютерної мережі суду. Судові зали оснащено аудіо- та відеотехнікою для представлення учасниками процесу доказів у справі. Докази, збережені на відеоносіях, цифрових компакт-дисках та інших цифрових носіях, можна відтворювати та переглядати на різних екранах під час суду ¹.

У 2013 році (в тестовому режимі – у 2011 році) було запущено *Integrated Electronic Litigation System* (iELS – інтегрована система електронного судочинства) або *eLitigation*.

Інтегрована електронна судова система (*eLitigation*) пропонує юридичним фірмам і судовим користувачам єдину точку доступу для початку роботи і активне управління матеріалами справ у процесі судочинства.



Варто підкреслити, що підписка на *eLitigation* доступна *лише* зареєстрованим юридичним фірмам і окремим державним установам Сінгапуру. Фірми, які мають намір подати судову документацію в електронному вигляді, можуть звернутися по допомогу до зареєстрованої юридичної фірми або до службових бюро *CrimsonLogic* ².

Для ефективного використання нової системи електронного подання паралельно було внесено зміни в Судові регламенти Верховного Суду Сінгапуру, місцевих судів (*State Courts*), сімейних судів і в Кримінальний процесуальний кодекс.

Система була розроблена спільно судовою владою і адвокатурою.

Система *eLitigation* привнесла ряд удосконалень у EFS. Основні функції та переваги *e-Litigation*:

- користувачі *e-Litigation* можуть подавати та отримувати вхідні документи або судову кореспонденцію через централізовану «**поштову кімнату**». Для юристів електронний файл справи дозволяє забезпечити повний доступ до всіх документів, поданих або надісланих до них, до тих пір, поки справа залишатиметься на розгляді, замість «вікна у 14 днів», після якого документи архівуються (як це було у EFS).
- до суду подаються електронні форми судових документів (*eForm*) із вбудованою верифікацією та перевіркою правильності вимог.

В *eLitigation* передбачено використання технології для подання більшості процесуальних документів у певних електронних формах. На відміну від EFS (де судовий документ готувався в текстовому редакторі, сканувався у форматі PDF для подання та надавалась необхідна інформація в онлайн-вебформі), *eLitigation* надає користувачам бібліотеку електронних форм суду. Їх не

¹ Решетняк В. И. Информационные технологии в судебной системе Сингапура. URL: <http://www.center-bereg.ru/h457.html>

² eLitigation [Сайт]. URL: <https://www.elitigation.sg>

потрібно роздруковувати та сканувати, а тільки заповнити та подати. При заповненні форми програма сповіщає про помилки або недостатність інформації, що призведе до відхилення прийняття документу та зайвого відрахування судових зборів ¹.

Технології дозволяють зберігати та повторно використовувати інформацію, введену користувачами в електронну форму.

З огляду на повторне використання інформації, *eLitigation* має більше можливостей для синдикації вмісту. Наприклад, списки слухань можуть бути синдиговані в юридичній фірмі для інтеграції дат проведення слухань у календарі фірми та адвоката. *ELitigation* дозволяє краще інтегруватися з практикою управління та обліку систем адвокатської фірми.

3. Також було скасовано вимогу карти з мікросхемою для перевірки користувача, натомість для отримання доступу до модулю *eLitigation* необхідний *SingPass ID* (це електронний ідентифікатор для отримання онлайн державних послуг). Та в цілому система стала простіше в плані доступу і подання до різних пристроях (наприклад, планшети, стільникові телефони) ².

За допомогою більш простої системи автентифікації судові документи можна подавати будь-де та з будь-якого пристрою, а не тільки з офісу юридичної фірми.

Кожен документ підписаний цифровим способом кваліфікується як надійний електронний запис.

Окремо зупинимось на новій системі ідентифікації. Загальнонаціональна *SingPass* (національна система аутентифікації в Інтернеті для електронних урядових послуг), замість того, щоб вимагати смарт-карт та їх зчитувачів у EFS, значно спростила доступ до електронного судочинства.

Після ретельного розгляду судова влада вирішила, що система змагальності та відкритості процесу судочинства є достатньою перевіркою будь-якого потенційного зловживання.

Юристи та співробітники юридичної фірми отримали доступ до підпису *eLitigation*. Юридичні фірми можуть обмежувати подання документів меншій групі користувачів і надавати кожному адвокату та його допоміжному персоналу доступ до справ, до яких вони залучені (але не інші). Коли хтось вийде з фірми, він буде видалений зі списку авторизованих користувачів.

SingPass з вересня 2018 року замінено на нову систему ідентифікації для отримання цифрових послуг від Уряду Сінгапуру. Це стосується тільки юридичних осіб, які обов'язково повинні зареєструватися та встановлювати

¹ eLitigation [Сайт]. URL: <https://www.elitigation.sg>

² Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

CorpPass, оскільки *CorpPass* буде єдиним способом входу для онлайн-операцій з Урядом.

CorpPass – це цифрова ідентифікація для корпоративних (юридичних осіб) користувачів для взаємодії з урядовими агентствами в Інтернеті від імені їхніх організацій. Він замінить *SingPass* на всі транзакції електронної служби уряду (G2B).

eLitigation також з 18 вересня 2018 року *CorpPass* став єдиним способом входу для доступу до *eLitigation*¹.

Думаємо, що це дуже позитивний крок, адже співробітник юридичної фірми звертається до свого *SingPass* як в особистих цілях, так і як «представник» юридичної фірми, а таке поєднання не завжди бажане, навіть попри те, що цього співробітника можна обмежити у доступі до деяких справ, вилучити із списку користувачів тощо.

З впровадженням *CorpPass* цифрова ідентифікація для корпоративних справ та особистих справ можуть бути ефективно розділені, що підвищує конфіденційність персоналу та забезпечує кращий захист чутливої інформації про компанію.

***eLitigation* забезпечує наступні можливості для юридичних фірм та адвокатів:** подавати документи в електронному вигляді в суд (шляхом заповнення розроблених форм документів – *eForm*); зберігати матеріали по справі, так, юридична фірма може використовувати систему як віртуальне сховище матеріалів, що мають відношення до справи, якою вони займаються; направляти в електронному вигляді документи іншим юридичним фірмам за допомогою *eService*; отримувати повідомлення, пов'язані зі справами, якими займаються юридична фірма; ведення календаря слухань; прикріплювати документи в форматі PDF на різних стадіях процесу; створювати звіти про фінансові транзакції у справі; швидкого пошуку справ, які користувачі створили або оформили тощо².

Юридична фірма легко може знайомитися із файлом справи в Інтернеті: інформація про учасників, документи, слухання, дані про білінг та сповіщення легко доступні в таблиці. Доступ до матеріалів справи допускається до тих пір, поки справа не буде розглянута. Юридичні фірми також можуть зберігати весь файл справ у форматі PDF, використовуючи функцію *Pack-N-Go*.

Для юристів електронний файл справи дозволяє забезпечити повний доступ до всіх документів, поданих або надісланих до справи, до тих пір, поки справа залишатиметься на розгляді.

eLitigation також може бути координаційним центром для співпраці юристів та їхніх клієнтів. Папка може бути вказана у файлі справи для обміну між клієнтами та юристами. У «спільній папці» клієнти можуть заван-

¹ CorpPass [Сайт]. URL: <https://www.corppass.gov.sg/corppass/common/findoutmore>

² eLitigation [Сайт]. URL: <https://www.elitigation.sg>

тажувати документи та переглядати проєкти документів, використовуючи *eLitigation*. Крім того, різноманітні сповіщення (за допомогою RSS, електронної пошти та SMS) дозволяють адвокатам активно інформувати про документи, подані або подані на них. Адвокати також можуть отримувати нагадування про майбутні слухання¹.

Цікавою опцією *eLitigation* є можливість *при поданні процесуального документу відзначити бажаний для себе час його розгляду*. Так, коли подаються певні заяви, вікно доступних слухань відкриє для адвоката вибір бажаної дати. Це повинно гарантувати, що принаймні заявник буде доступний. Якщо є потреба в терміновій даті слухання, такий «спеціальний» запит може бути зроблений, коли документ подано. Секретар Судової справи може подати запит або він може попросити адвоката ще раз обґрунтувати своє прохання, перш ніж приймати рішення².

eLitigation забезпечує наступні можливості для співробітників суду: всі працівники судів мають доступ до електронних матеріалів справи, які класифіковані за юридичним фірмами, що їх надали. Програма передбачає автоматичне прийняття певних документів і автоматичне планування судових засідань, що дозволяє істотно скоротити ручну роботу. У програмі передбачена Автоматична маршрутизація документів, заснована на законодавстві або характерних судових прецедентах, що сприяє інтелектуальному розподілу роботи в різних департаментах, що підвищує ефективність процесів в судах³.

При цьому користувачі в судах мають доступ до файлів справ, які є майже дзеркальними відображеннями того, що бачать юридичні фірми. Але судові внутрішні документи, такі як проміжні листи та інші службові документи, не доступні юридичним фірмам. Система дозволяє автоматично приймати певні документи та автоматично планувати слухання, що скорочує «ручну» роботу. Авто-маршрутизація документів на основі законодавства або характеру справи, крім інших критеріїв, дозволяє розумний розподіл роботи різних підрозділів, що підвищує ефективність судів. Наявність сповіщень та повідомлень допомагає користувачам своєчасно виконувати різні завдання⁴.

У судових процесах використовується Цифрова система аудіозапису (DTS), яка дозволяє отримати цифровий запис звуку у всіх відкритих судових засіданнях. На основі даних цифрових аудіозаписів формується офіційний протокол судового засідання.

¹ eLitigation [Сайт]. URL: <https://www.elitigation.sg>

² eLitigation [Сайт]. URL: <https://www.elitigation.sg>

³ Аносов А. В. (Александр Владимирович). Информационно-правовые вопросы формирования электронного правосудия в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.13. М., 2016. 179 с. URL: <http://www.igpran.ru/prepare/a.persons/Anosov/Anosov-diss.pdf>

⁴ Integrated Electronic Litigation System. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Integrated_Electronic_Litigation_System



Введена в серпні 2005 року, DTS є доступною для всіх кримінальних процесів і судових розглядів у цивільних справах. За умови схвалення Суду та сплати необхідної суми, сторони можуть отримати копію стенограми судового процесу ¹.

Як і в Південній Кореї впровадження ІКТ в діяльність судів були забезпечені такими чинниками як поетапне впровадження ІКТ в діяльність судів, професійність учасників процесу (адвокатська монополія) та із сучасними змінами у діюче процесуальне законодавство. Але тут, відмітимо, ще один важливий чинник – *обов'язковість для сторін подання документів в електронному вигляді*. Як вже відзначалось, з 2000 року EFS стала обов'язковою для використання при поданні документів до суду з усіх категорій цивільних справ, що веде до значного застосування опцій електронного судочинства.

Важливу роль в забезпеченні доступності судової влади грають сайти судів, на яких розміщена інформація для різних категорій користувачів: юристів, осіб, які самостійно представляють себе як учасників процесу, громадськості та засобів масової інформації.

Для більш детального ознайомлення із особливостями електронного судочинства Сінгапуру можна звернутися до веб-сайт Верховного суду Сінгапуру – **www.supremecourt.gov.sg** – за допомогою якого користувачам надається низка інформаційних та інтерактивних послуг.

Окремо зупинимось на «електронізації» судів з розгляду дрібних позовів Сінгапуру.

Так, в судовій системі Сінгапуру є спеціальні суди, Трибунали дрібних позовів – ***Small Claims Tribunals (SCT)***, діяльність яких регулюється Законом про суди дрібних позовів (*Small Claims Tribunals Act, 1985*). Названий суд розглядає будь-які спори, що виникають на підставі договору купівлі-продажу товарів або надання послуг (так звані споживчі спори), спори від заподіяння шкоди майну, за винятком випадків, якщо шкода майну виникає внаслідок використання транспортного засобу.

Починаючи з 1985 року трибунали для малих претензій працюють, щоб забезпечити швидкі та ефективні засоби вирішення спорів між споживачами та постачальниками. Для звернення в SCT необхідно було особисто подати свої позови та відповідні документи на папері.

У 2015 році був заснований Відділ юстиції та трибуналів (CJTD), який поєднав Трибунал дрібних позовів (***Small Claims Tribunals – SCT***), Трибунал вирішення спорів між сусідами (***Disputes Resolution Tribunals – CDRT***); CJTD також розглядає заяви відповідно до Закону про захист від переслідування (***Protection from Harassment Act – POHA***).

Для спрощення доступу до розгляду справ у цих Трибуналах розроблено програму переводу її в онлайн-розгляд. Так, на сайті Державних судів ([www.](http://www.supremecourt.gov.sg)

¹ Верховний Суд Сінгапуру [Сайт]. URL: <https://www.supremecourt.gov.sg/services/court-services/supreme-court-transcription-services>

statecourts.gov.sg) активно просувається Система (CJTS), яка була запущена Відділом юстиції та трибуналів Співтовариства (CJTD).

Інтернет-подання CJTS допоможе сторонам економити час і гроші, оскільки вона не має приходити до суду для подання своїх документів.

З цією новою системою сторони можуть подати свої претензії, подати свої документи, здійснити платежі в Інтернеті 24/7. Вони також зможуть переглядати документи представлені іншою стороною та моніторити їх. CJTS робить весь процес безпаперовим і багато іншого зручного для залучених сторін ¹.



Проект було впроваджено в експлуатацію у травні 2016 року. З моменту запуску першої фази CJTS на 10.07.2017 р. було зареєстровано 4 760 випадків SCT подано в Інтернеті станом на 31.12.2017 року. Чотири випадки SCT були врегульовані сторонами за допомогою електронних переговорів

Фізичні особи можуть отримати доступ до CJTS за допомогою *SingPass*, а юридичні особи – *CorpPass*.

Важливі можливості CJTS – це *електронне посередництво* – онлайн-сеанс за допомогою посередника суду. Е-медіація може відбуватися через CJTS в дату і час, найбільш відповідні для обох сторін. Якщо сторони погоджуються вирішити спір, вони можуть відкликати свою претензію або подати заявку на онлайн-замовлення згоди через CJTS ².



У CJTS є функція *пошуку справ онлайн*. Особи можуть перевірити як свої претензії так і інших осіб, наприклад, щоб перевірити добросовісність контрагента та зробити обґрунтований вибір при підписанні контракту з конкретним постачальником.

CJTS приймає заявки від зацікавленої сторони та керує процесом заповнення та подання супровідних документів.

Далі сторони приймають участь в електронному посередництві на захищеній, конфіденційній платформі (після подання позову, але до того, як сторони прийдуть до Державних судів).

Якщо було мирне врегулювання досягнуте через е-переговори, сторони мають можливість подати заявку в Інтернеті на видачу судового розпорядження безпосередньо з системи не приходячи до SCT. В іншому випадку претензія перейде на етап консультації та слухання.

Медіаторами виступають т. з. волонтери-судді, які працюють у Відділі юстиції та трибуналів (CJTD) та Центрі державних судів з вирішення спорів (SCCDR).

¹ State Courts launch Community Justice and Tribunals System. *Judiciary Times*. 2017. 08. URL: https://www.familyjusticecourts.gov.sg/QuickLink/Documents/JudiciaryTimes_Issue2_2017August.pdf

² Офіційний сайт Державних судів Сінгапуру. URL: <https://www.statecourts.gov.sg>

Так, медіатори-волонтери суду є посередниками у вирішенні спорів, поданих у SCT, щоб допомогти сторонам досягти мирного врегулювання. Посередники, судові волонтери в SCCDR проводять посередництво як у цивільних справах, так і в справах магістрату, що займаються незначними кримінальними правопорушеннями, щоб допомогти сторонам вирішувати свої спори мирно, без розгляду судом.

На сайтах судів звертається увага на можливість застосувати *Alternative Dispute Resolution* (альтернативне вирішення спору) – онлайн-медіацію.

Іншою корисною функцією CJTS є те, що користувачі можуть вибирати бажану судову дату протягом визначеного даного періоду.

З введенням CJTS, заявники можуть зменшити помилки при поданні заявки, збільшити ймовірність врегулювання спор на своїх умовах, і заощадити час від відвідування суду для вирішення спору стосовно дрібних позовів.

Ця ідея буде розвиватися далі і у Сімейній юстиції (в Сінгапурі діють Сімейні суди – *Family Justice Courts* (FJC)). У 2017 був проведений практичний форум щодо цього питання та представлена програма: *Integrated Family Application Management System* (iFAMS – це електронна платформа) and *Family Protection Centre* (FPC – Центр захисту сім'ї).

Нова платформа iFAMS охоплює формування справ, відстеження, маршрутизацію робочого процесу, слухання справи та створення електронних листів, наказів суду, і статистичні звіти. Це безпаперова система, яка може включати інші заяви, пов'язані з роботою судів, в майбутньому вона буде інтегрована системами своїх партнерів.

У створеному FPC – Центр захисту сім'ї (він створений в межах FJC – Сімейного суду) особа зможе починати взаємодію з судами і отримати потрібну їм допомогу в зручному оточенні в фахівців сімейних центрів.

Основними функціями FPC є: 1) універсальний центр для застосування РПО (*Personal Protection Order* – це розпорядження, винесене Судом судового округу, що має захистити від нападу, загрози, переслідування або переслідування іншою особою), оскільки центр покликаний забезпечити більшу конфіденційність, комфорт та почуття впевненості для заявників; 2) можна взяти участь у судовому засіданні за допомогою відеозв'язку; 3) можна скористатися кіоском самодопомоги на місці – переглядати інформаційні та файлові програми ¹.

Як бачимо, навіть досить розвинуте електронне судочинство Сінгапуру перебуває у постійному розвитку, оскільки на попередньому етапі не всі судові інстанції були залучені до електронного судочинства.



¹ State Courts launch Community Justice and Tribunals System. *Judiciary Times*. 2017. 08. URL: https://www.familyjusticecourts.gov.sg/QuickLink/Documents/JudiciaryTimes_Issue2_2017August.pdf

7. Використання ІКТ в судовій діяльності Малайзії

Через вебсайт Верховного суду Малайзії (www.kehakiman.gov.my/en) можна отримати інформацію про судову систему країни, зокрема інформацію про Верховний суд та інші суди.

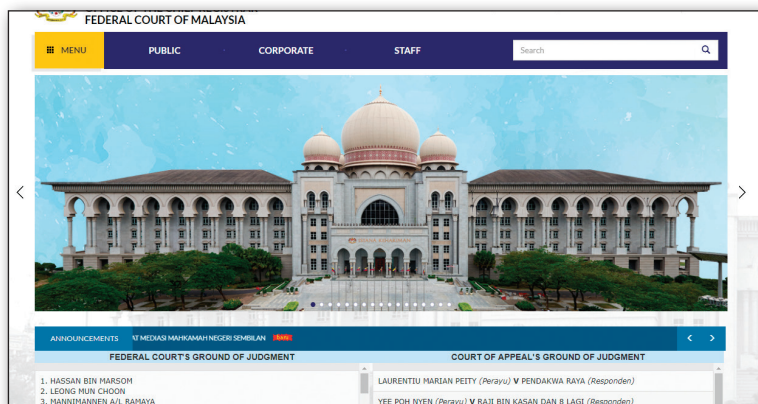


Рис. 39. Головна сторінка сайту Верховного суду Малайзії

На сайті існують додаткові функції для осіб з обмеженими можливостями (слабозорі користувачі можуть скористатися функцією збільшення шрифту, обрати колір шрифту, заливку фону темним кольором тощо). Сайт розроблено на трьох мовах.

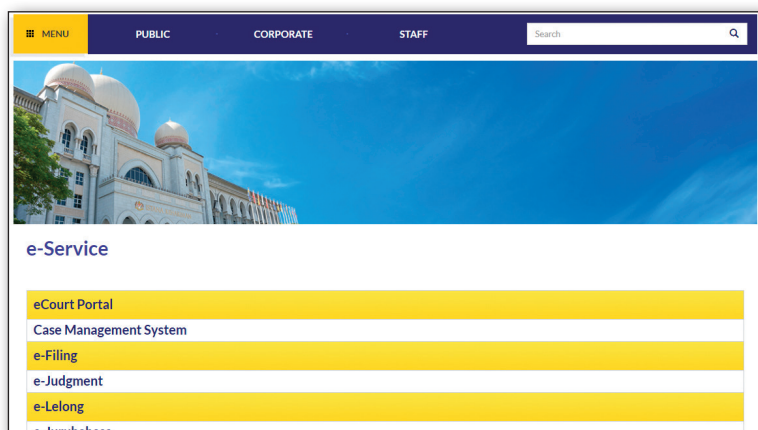


Рис. 40. Доступ до електронних сервісів ¹

¹ Office Of The Chief Registrar Federal Court Of Malaysia [Сайт]. URL: <http://www.kehakiman.gov.my/en/e-service>

Через сайт користувачам надається цілий ряд інтерактивних послуг, у тому числі система електронного подання заяв, електронна форма скарг, система управління справ тощо.

Крім того, для користувачів розроблено й розміщено на сайті кілька посібників з використання послуг – керівництво щодо використання послуг сайту, формування і відправки електронної пошти, заповнення і подання заяв, звернення до судових інстанцій.



На порталі електронного правосуддя міститься вся необхідна інформація (<https://ecourt.kehakiman.gov.my/faq/>). Оскільки системою електронного правосуддя користуються юридичні фірми та деякі інші професійні користувачі, інформація подана лаконічно. Крім звичайних для електронного правосуддя опцій (пошук справи, подання документів тощо) на порталі електронного правосуддя Малайзії існує категорія «Аукціони», де розташована інформація про виставлену на торги нерухомість, і категорія «e-visit system» для подання заявок про відвідання судів.

8. Використання ІКТ у судовій діяльності Канади

В канадських судах існує декілька систем електронного подання документів, і кожна з них має свої особливості. Їх властивості варіюються залежно від юрисдикції.

Під електронним поданням документів (*e-filing*) мається на увазі передача даних (процесуальних документів сторін, заяв та ін.) у форматі, визначеному судом, електронною поштою або за допомогою інших електронних інструментів.

Незважаючи на те, що електронне подання документів набуло широкого поширення, воно використовується не у всіх юрисдикціях. При цьому в деяких юрисдикціях допускається надання в суд електронних документів за допомогою цифрового носія інформації (компакт-диска). По суті, в Канаді кожен суд у межах своєї юрисдикції визначає вимоги щодо подання документів в електронному вигляді, і в залежності від юрисдикції ці вимоги можуть істотно відрізнятися в частині як формату електронного документа, так і способу його подання в суд¹.

З грудня 2008 року в *Верховний суд Канади* сторони процесу зобов'язані подавати в електронному форматі заяви про апеляцію, виклад обставин справи, матеріали судової справи і документи, що підтверджують повноваження заявника. В ході судового слухання ці матеріали доступні судді, виступаючим особам, адвокатам і пресі (тільки представникам канадських

¹ Романенкова С. В. Понятие электронного правосудия, его генезис и внедрение в правоприменительную практику зарубежных стран. *Арбитражный и гражданский процесс*. 2013. № 4. URL: <http://www.center-bereg.ru/h227.html>

ЗМІ). Верховний суд Канади також вимагає представити *всі документи в друкованому вигляді*¹.

На офіційному сайті Верховного суду Канади докладно викладено основні положення подання документів у «Керівних принципах для підготовки документів, поданих до Верховного суду Канади (друкованих і електронних)»².



Федеральний суд Канади не вимагає подавати документи в електронному вигляді, але допускає це в будь-якому апеляційному процесі. Подавати документи в електронному вигляді дозволяється будь-якій стороні або її представникам.

Про «електронний судовий процес» йдеться в Національному типовому практичному керівництві для використання технологій у цивільних процесах (*National Model Practice Direction for the Use of Technology in Civil Litigation*)³. Електронний судовий процес визначається в Додатку «D» як «слухання, в рамках якого докази надаються і зберігаються в електронному вигляді в суді». У справі, до якої можна застосувати Практичне Керівництво, суд може за заявою однієї зі сторін вирішити, що судовий процес буде проведено за електронною процедурою. У такому випадку судові документи, включаючи свідчення, виклад висновків експертів, хронологію подій, виклад аргументів та інші документи, мають бути викладені в електронній формі для Протоколу судового засідання; загальний пакет документів буде сформовано в електронному виді, з обмеженням щодо використання у судовому процесі паперових документів; можуть надаватися й будь-які інші приписи, які суд вважає доцільними⁴.



За заявою однієї зі сторін про проведення електронного судочинства сам суд вирішує, задовольняти таку заяву чи ні. Якщо заява задоволена, то сторони за 60 днів до судового засідання повинні довести до відома суду свої міркування з приводу того, яким чином краще провести засідання і які при цьому використати технології⁵.

Кожна юрисдикція в Канаді допускає проведення відеоконференцій і використання інших технологій. Рішення, чи підходить використання відеоконференції або інших технологій, як правило, залишається на розсуд судді. На підставі заяви в суд із зазначенням належних підстав для цього суд може

¹ Документи в суд по интернету. Опыт Канады. Часть I. URL: <https://pravo.ru/interpravo/practice/view/15951/>

² Верховний суд Канади [Сайт]. URL: <https://www.scc-csc.ca/parties/gl-ld2017-01-01-eng.aspx>

³ Див. оригінальний текст: URL: National Model Practice Direction for the Use of Technology in Civil Litigation. [http://www.cjc-ccm.gc.ca/cmslib/general/JTAC%20National%20Model%20Practic\(1\).pdf](http://www.cjc-ccm.gc.ca/cmslib/general/JTAC%20National%20Model%20Practic(1).pdf)

⁴ Канада: компьютерные технологии в суде. URL: <https://pravo.ru/interpravo/news/view/16895/>

⁵ Електронне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку. *Юридичний вісник України* [Електр. газета]. URL: http://yurincom.com/ua/yuridichniy_visnyk_ukrainy/overview/?id=5533

дозволити подання доказів по телефону, аудіовізуально або за допомогою інших засобів, які відповідають суду ¹.

Відомо, що Конституція Канади дає федеральному уряду виключне право видавати закони кримінального права, в той час як провінції мають винятковий контроль над цивільним законодавством. Розглянемо, наприклад, можливість подання документів у електронному вигляді в судах **Онтаріо**. *Правилами цивільного процесу Онтаріо* передбачено, що процесуальні документи мають бути надруковані на машинці, написані або відтворені розбірливо... (п. 4.01). При цьому документ, який виданий або поданий в електронному вигляді відповідно до цих правил, є достатнім, незважаючи на зазначене у п. 4.1, якщо він відповідає стандартам програмного забезпечення, затвердженого Міністерством юстиції (оригінальна назва – *Ministry of the Attorney General*) з цією метою. Також містяться окремі правила щодо термінів подання таких документів (пп. 4.1, 4.2). При цьому згідно з п. 4.10 особа, яка в електронному вигляді подає документ, котрий був спочатку підписаний, завірений або введений в експлуатацію в паперовому форматі, має: а) зберігати оригінал документа в паперовому форматі до тридцятого дня після закінчення терміну подання апеляції в ході розгляду; б) надати оригінал документа в паперовому вигляді для ознайомлення і копіювання не пізніше, ніж через п'ять днів після запиту суду або іншої сторони, яка бере участь у розгляді.

Пункт 4.05. містить норми про *Civil Claims Online Portal*. «Онлайн-портал цивільних позовів» – програмне забезпечення, затверджене Міністерством юстиції для використання з метою, зазначеною в Правилах цивільного процесу: подання позовів, відзивів на позов та ін. ².

Якщо сторона, що подає документ через інтернет-портал *Civil Claims*, не погодиться з його умовами використання, включно з наданням адреси електронної пошти, на який вона погоджується приймати документи від суду в електронному вигляді, вона не може використовувати портал.

Форми процесуальних документів містяться на порталі ³.

Наприклад, якщо необхідно подати позов на суму більше 35 000 доларів, він подається до Вищого суду провінції Онтаріо. Вищий суд розглядає практично всі типи цивільних справ, крім випадків, коли закон передбачає, що справа має бути передана в спеціальний державний орган або суд (скарги на оренду житла, питання компенсації працівникам і трудові відносини та ін.), а також випадків, коли справа повинна розглядатися в Федеральному суді (податкові питання, імміграційні питання, патенти і товарні знаки).



¹ Канада: компьютерные технологии в суде. URL: <https://pravo.ru/interpravo/news/view/16895/>

² Правила гражданского процесса Онтаріо. *Rules of civil procedure. RULES OF CIVIL PROCEDURE*. URL: <https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194>

³ Ontario Court Forms. URL: <http://ontariocourtforms.on.ca/en/>

Документи з цивільної справи подаються онлайн у Вищий суд за вищенаведеними правилами згідно з Правилами цивільного процесу Онтаріо ¹.



Має особливості розгляд справ у **Суді дрібних тяжб**, який є підрозділом Вищого суду Онтаріо і розглядає майже половину всіх цивільних позовів у провінції (під цивільними позовами розуміються позови у спорах не тільки між фізичними, а й юридичними особами).

Суд дрібних тяжб має юрисдикцію відносно грошових претензій на суму до 35 000 дол. або повернення особистого майна на суму до 35 000 доларів. Судочинство в ньому регулюється Правилами дрібних тяжб ².

Цікаво, що зазвичай судовими процесами в суді дрібних тяжб керують заступники суддів. Заступниками суддів є старші юристи, які призначаються старшим регіональним суддею зі схвалення Генерального прокурора на строк.

Подати претензію можна онлайн (а також сплатити судові витрати онлайн), особисто або поштою.

Щоб подати претензію онлайн потрібно мати обліковий запис *ServiceOntari*.

Якщо позов подано через Інтернет, бланк претензії позивача з печаткою суду буде повернутий позивачеві електронною поштою. Заявник має доставити копії цього документу кожному відповідачу. Для входження в систему потрібно використовувати свій ідентифікатор *ONe-key* – це унікальна електронна ідентифікація, яка дозволяє безпечно спілкуватися з онлайн-сервісами уряду.

Якщо претензія становить 3 500 дол. або більше, можна подати апеляцію на рішення Суду дрібних тяжб. Її розглядає Окружний суд, який є підрозділом Вищого суду Онтаріо ³.

Наразі електронне подання документів доступно тільки особам, що пред'являють претензії (позивачам), а відповідач не може використовувати онлайн-систему.

Інші важливі процедурні питання регулюються Правилами ⁴.



Окремо зупинимось на розвитку електронного судочинства в судах провінції **Британська Колумбія**, де широко використовується система електронного подання документів, і на яку певним чином орієнтується судова система всієї Канади.

У 2006 році суддя Верховного суду Британської Колумбії Дональд Бреннер видав Практичне керівництво щодо електронних документів і доказів у

¹ Подробнее см: File civil case documents online. URL: https://www.ontario.ca/page/file-civil-claim-online?_ga=2.163422136.503084145.1592914677-2119014144.1579376750

² Правила суда мелких тяжб. *Rules of the small claims court*. URL: <https://www.ontario.ca/laws/regulation/980258>

³ См. руководство: What is Divisional Court? URL: http://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/courts/divisional/What_is_Divisional_Court_EN.html

⁴ Small Claims Court E-filing Service User Guide. URL: https://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/courts/scc/e-filing/small_claims_e-filing_user_guide.html

цій провінції. Воно визначає межі електронного обміну документами між сторонами та подання електронних документів до суду. Воно застосовується за згодою сторін або якщо суд видав відповідний наказ. Сторонам пропонується скористатися Практичним керівництвом, якщо значна частина документів знаходиться в електронній формі (де є більше 1000 потенційно відкритих документів) або якщо в процесі бере участь більше трьох сторін. Практичне керівництво включає в себе контрольні списки та глосарій термінів, щоб допомогти в ефективній реалізації. Варто відзначити, що Консультативний комітет суддівської технології Канадської судової ради здійснював моніторинг практики Британської Колумбії та розглядав його як модель для прийняття іншими юрисдикціями по всій Канаді ¹.



На сайті Вищого суду Британської Колумбії можна ознайомитися з деталями та правилами подання електронних процесуальних документів, електронних доказів (*Electronic Evidence Practice Direction – July 1, 2006*). Це типовий стандарт для електронних документів, які подаються в суд, і, як підкреслюється, з найменш суворими до них вимогами ².

Розвивається електронне судочинство і в місцевих судах (*The Provincial Court of British Columbia*, близько 150 суддів якого працюють у більш ніж 80 населених пунктах по всій провінції та розглядають понад 225 000 справ на рік). Провінційний суд розглядає всі цивільні позови про вимоги від 5 001 до 35 000 дол. («Малі претензії»), близько 50% всіх сімейних справ, більшість кримінальних справ ³.

Заявки на суму до 5 001 дол., як правило, надсилаються до CRT (докладніше нижче). Претензії на суму понад 35 000 доларів, як правило, подаються до Вищого суду Британської Колумбії.

Онлайн-трибунал цивільного судочинства Британської Колумбії (*Civil Resolution Tribunal – CRT*) розглядає заяви на суму до 5 000 дол. у справах, що стосуються: боргів або збитків, відшкодування особистого майна чи протилежних претензій до майна особи, виконання договорів про особисте майно або послуги. **CRT не розглядає:** претензії на наклеп, злочинне переслідування, претензії за чи проти уряду, конституційні питання, питання про те, чи існує конфлікт між Кодексом прав людини та іншим законом.

Інтернет-суд (CRT) забезпечує три-етапний процес, що включає:

- 1) **переговори** – спочатку сторони спілкуються онлайн між собою, щоб виявити, чи можуть вони самі мірно вирішити спір;
- 2) **посередництво** – співробітники CRT намагатимуться допомогти сторонам вирішити проблему;

¹ Technological Solutions between Lawyers. URL: https://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/about/pubs/cjrp/180_technology.php

² The Supreme Court of British Columbia [Сайт]. URL: http://www.courts.gov.bc.ca/supreme_court/practice_and_procedure/electronic_evidence_project.aspx

³ Provincial Court of British Columbia [Сайт]. URL: <http://www.provincialcourt.bc.ca/>

- 3) **судовий процес** – якщо сторони не можуть вирішити спір, член суду може прийняти рішення, і воно буде виконано як рішення суду в провінційному суді, якщо одна зі сторін не надасть заперечення¹.



CRT був започаткований Законом Британської Колумбії (*Civil Resolution Tribunal Act, 2012*). Трибунал впроваджується поетапно. Він почав роботу зі спорів щодо **кондомініумів** у липні 2016 року.

1 червня 2017 року CRT розпочав розгляд спорів щодо малих позовів на суму до 5 000 доларів. Використання CRT буде обов'язковим для більшості претензій до 5 000 доларів.

Учасники можуть вирішувати спори через CRT на своїх смартфонах, ноутбуках та планшетах цілодобово. Телефонні та поштові послуги також доступні для тих, хто не може отримати доступ до Інтернету.

Як перший у світі онлайн-суд (так зазначається на його офіційному сайті), інтегрований у систему цивільного правосуддя, CRT пропонує безкоштовні шляхи та інструменти цивільного судочинства, які можуть бути використані, щоб допомогти людям краще зрозуміти проблеми та вивчати варіанти раннього вирішення спорів і малих претензій. Ті, хто не може скористатися ним самостійно, можуть звернутися до CRT за допомогою – для примирення з іншими учасниками або отримання обов'язкового експертного рішення від члена трибуналу².

На першому етапі, перш ніж подати заяву на CRT, потрібно скористатись ***Solution Explorer***, що містить інформацію та інструменти, які можуть допомогти вирішити спор.

На другому етапі (фасилітації) фасилітатор має сприяти примиренню сторін. Процес сприяння примиренню, як правило, включає чотири етапи: 1) пояснення претензії: фасилітатор поговорить з усіма учасниками, щоб переконатися, що вони розуміють, про що йде мова; 2) посередництво: фасилітатор буде здійснювати посередництво зі сторонами, щоб з'ясувати, чи зможуть вони вирішити питання; 3) обмін доказами; 4) якщо сторони не зможуть вирішити спір під час надання допомоги, фасилітатор підготує їх до процесу прийняття рішень трибуналу (роз'яснить процедуру, етапи тощо).

Більш детально про процедури та правила можна ознайомитися на сайті *Civil Resolution Tribunal* (<https://civilresolutionbc.ca/>).

На сайті Міністерства юстиції провінції Британська Колумбія запропоновано спеціальний електронний сервіс, який має допомогти особі отримати доступ до правосуддя: ***Court Services Online*** (<https://justice.gov.bc.ca/cso/index.do>).

Судові служби в Інтернеті (CSO) – це електронне обслуговування, яке є частиною загальної стратегії уряду для забезпечення альтернативних варіан-

¹ Provincial Court of British Columbia [Сайт]. URL: <http://provinciacourt.bc.ca/types-of-cases/small-claims-matters/claims-5k-crt>

² Small Claims under \$5,000 Coming to the CRT on June 1, 2017. URL: <https://civilresolutionbc.ca/small-claims-5000-coming-crt-june-1-2017/>

тів та додаткової зручності для доступу до державних послуг. Вона надає наступні послуги: **eSearch** – перегляд файлів провінційних і вищих цивільних судів (6,00 дол. США за файл); перегляд та друк електронних документів (за наявності) (6,00 дол. США за файл тощо); **щоденний графік розгляду справ суддями**: доступ до щоденних судових списків у справах про дрібні претензії провінційного суду та палати Верховного суду (доступно безкоштовно); **eFiling** – подання електронним шляхом документів до цивільного суду (7 дол. США за подання). При цьому **eSearch** не надає доступу до кримінальних справ Верховного суду, до більшості сімейних справ (зокрема розлучення, усиновлення тощо), до інформації зі справ до 1989 р. тощо.

Доступ до Судової служби в Інтернеті (CSO) є можливим за обліковим записом, який має особа, якщо вже отримувала інші послуги е-уряду та має Бізнес BCeID (для бізнесу) або Основний BCeID (для фізичних осіб).

Документи надсилаються у форматі PDF. Хоча користувачі можуть подавати документи цілодобово, але документи, що подаються в електронному вигляді до 16:00 в робочий день, вважатимуться поданими в той же день, а будь-які документи, подані після 16:00, вважатимуться поданими наступного робочого дня.

Вебсайт www.canlii.org/ надає доступ до судових рішень і канадського законодавства.

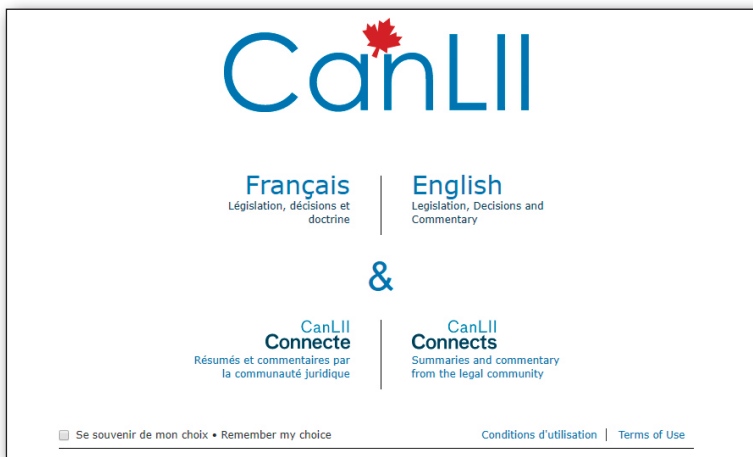


Рис. 41. Вигляд головної сторінки сайту *Canlii*

Як видно із цього скриншоту, на сайті можна не тільки отримати інформацію про законодавство та судові рішення, а й ознайомитися із коментарями до них. Так, далі підкреслюється, що *CanLII Connects* було створено для того, щоб забезпечити юридичним фахівцям і громадськості доступ до високоякісних юридичних коментарів стосовно канадських судових рішень.

9. Використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у судовій діяльності Австралії

З 2000 року почала впроваджуватися система *e-court* у Федеральному суді Австралії, який запровадив електронне подання документів. Система *Electronic Filing System (eFiling)* дозволяла через вебсайт суду позивачам подавати заяви і супровідну документацію, а також проводити платежі за використання системи за допомогою кредитної карти. Надалі з'явилася можливість повідомлення клієнтів про отримання та прийняття/відхилення їх документів. З 2010 року Федеральний суд випустив свій новий електронний засіб для подання заяв онлайн – *eLodgment* замість *eFiling*.

В Австралії система *e-court* включає: електронне зберігання даних, «онлайн-засідання», систему управління судовими справами і документами тощо.

Система **Electronic Court Files (ECF)** у Федеральному суді Австралії¹ має досить потужний функціонал.



Рис. 43. Сторінка з інформацією про електронне подання у Федеральному суді Австралії²

Electronic Court Files (ECF) – «тиха революція», – саме так презентують цю систему на сайті Федерального суду Австралії її розробники. На презентаційному відео (розміщено за посиланням: <http://www.federalcourt.gov.au/>

¹ Федеральний суд Австралії [Сайт]. URL: <http://www.fedcourt.gov.au/>

² Федеральний суд Австралії [Сайт]. URL: <http://www.fedcourt.gov.au/>



[about/electronic-court-file/videos/low-res](#)) розробники ECF підкреслюють, що Суд переходить від паперових до цифрових судових справ. «Електронний судовий файл» забезпечує необхідну інформацію у легкодоступному та доступному для пошуку форматі. Проєкт ECF допомагає заощаджувати, одночасно покращуючи управління справами.

ECF дозволяє подати документи в будь-який час, і за умови дотримання правил суд буде приймати та підтверджувати отримання в найкоротші терміни протягом робочого дня. Федеральний суд був одним із перших судів Австралії, який представив електронне розміщення документів. Популярність цієї ініціативи означала, що все більше й більше послуг буде надаватись в електронному вигляді. Федеральний суд отримує понад 70 000 документів на рік, і більше 50% із них зараз розміщуються таким чином.

Зміни стосуються і ведення справи: передбачається, що у судовому засіданні в судовій залі будуть використовуватися два екрани: один відображатиме весь судовий файл, другий – конкретні документи, обрані з цього файлу. Посилання будуть знайдені миттєво.

Нововведення стосуються не тільки приміщення суду, але й офісів суддів у написанні судових рішень. Судді разом з колегами, виконавчими асистентами та іншими працівниками одержують матеріали із забезпеченням більшої ефективності та безпеки. Судді будуть довіряти повноті файлу. Вони також матимуть можливість створювати електронний робочий файл – власну версію судових документів, де вони можуть додавати коментарі. Документи одномоментно можуть бути доступні декільком особам.

Проєкт «Електронний судовий файл» спростить роботу суду, дозволяючи всім судовим споживачам зосередити увагу на питаннях, які їх найбільше стосуються, вирішуючи розбіжності як можна швидше, недорого та ефективно.

Новаторська стратегія електронного обслуговування Федерального суду досягла значного етапу, коли перший файл Суду, який повністю існував, керувався та зберігався в електронному вигляді, було створено 14 липня 2014 року. Створення електронних судових справ насамперед впливає на внутрішні функції Суду, але також дозволяє користувачам Суду розширити можливості взаємодії з Судом.

На сайті Федерального суду Австралії пропонуються наступні інтернет-послуги:

1. **eLoggment** – це сервіс електронного подання до Федерального суду Австралії та Федерального окружного суду Австралії (раніше Федеральний суд магістратів).

Сервіс дозволяє позивачам або їх юридичним представникам подавати заяви та інші документи в суд електронним способом. Система включає покрокове керівництво для подання документів і такі можливості, як оплата за подання документів і реєстрація кредитною карткою.

Судова існуюча система *eLoggment* – це спосіб, за допомогою якого документи розміщуються в електронному судовому файлі (ECF). Тобто за допомогою *eLoggment* формується електронна справа, зокрема з документів, які надсилають користувачі до суду.

Особа має зареєструватись для використання онлайн-ових послуг.

У рамках постійного вдосконалення послуг, що надаються користувачам Суду, Федеральний суд інтегрував *eCourtroom* і *eLoggment*, щоб забезпечити єдину реєстрацію для зареєстрованих користувачів. Це означає, що користувач може отримати доступ до обох служб під одним ім'ям і паролем та подавати документи через *eLoggment* з *eCourtroom*.

Поданий документ підтверджується користувачем. Як тільки введено підтвердження, з'являється сторінка, що містить спеціальний номер. Далі персонал суду має підтвердити прийом документа, тобто має його зареєструвати.

Підтвердження має форму надрукованого документа PDF, який суд надсилає електронною поштою.

Можна завантажувати лише наступні типи файлів: doc, docx, pdf, rtf, xls, xlsx, jpg, gif, & tif. Розмір окремого файла не повинен перевищувати 3 МБ.

Перед надсиланням електронних документів користувачі повинні: перевірити розмір шрифту, колір і тип, що відповідає пропозиціям Суду; видалити будь-який прихований текст; увімкнути коментування та копіювання в документах PDF; використати розпізнавання тексту OCR, щоб переконатися, що відсканований PDF-файл буде доступним для пошуку; деактивувати будь-які параметри безпеки в документі, включаючи захист паролем, шифрування або обмеження функцій.

Підготовка документів до Суду докладно викладена на відповідній сторінці сайту ¹.

2. *eCourtroom* – інтернет-зал для слухання деяких питань у віртуальному форматі між зареєстрованими користувачами у Федеральному суді Австралії або Федеральному окружному суді Австралії.

eCourtroom інтегрований з *eLoggment*, надаючи сторонам посилання на *eLoggment* для подання документів. Крім того, *eCourtroom* надає сторонам можливість обміну кореспонденцією та проектами документів за допомогою додаткової програми адміністрування *eCase*.

Умови використання містяться в протоколі *eCourtroom*, доступному на вебсайті Федерального суду. Користувачі повинні дотримуватися цих вимог при використанні *eCourtroom* і вести себе так, ніби користувач перебуває у справжньому залі суду. Це означає, що суддя або реєстратор контролюватиме та розпочне обговорення й подання матеріалу, і *eCourtroom* не буде використовуватися як середовище вільної форми для спеціального нефор-



¹ Федеральний суд Австралії [Сайт]. URL: <https://www.fedcourt.gov.au/online-services/preparing-documents-for-the-court>

мального зв'язку між сторонами та палатами. Він розроблений таким чином, щоб з часом стати ефективним способом взаємодії без потреби у фізичному відвідуванні суду.

3. Портал судів Співдружності – інформаційний сервіс, що дозволяє зареєстрованому користувачу отримати доступ до своїх файлів, включаючи документи та списки подій, документи, подані іншими сторонами. Користувач може налаштовувати повідомлення електронною поштою про активність у своїх файлах (активність інших учасників).

4. Пошук справ – вибірка інформації про справи, подані до Федерального суду та Федерального окружного суду. Дозволяє користувачам пошук інформації за конкретними справами.

База даних оновлюється в режимі реального часу і включає всі справи за останні майже 30 років.

Докладно на сайті Федерального суду Австралії викладено питання проведення відеоконференцій: вимоги, технічні характеристики, замовлення, підготовка, участь та оплата тощо ¹.

Якщо використовується електронна судова справа (ECF), то користувачі мають такі переваги: 1) автоматичне прийняття супровідних документів; 2) збільшення діапазону документів, доступних для перегляду авторизованими користувачами на порталі суду Співдружності; 3) подані документи будуть доступні негайно (два рази на робочий день) на порталі судів Співдружності, а там, де можливо, будуть доступні миттєво.

Переваги для Суду: 1) негайний доступ до судового файлу та супровідних документів різним уповноваженим особам у суді одночасно; 2) підвищення ефективності у справі управління; 3) усунення можливостей втрати або неповноти паперових файлів; 4) зменшення поточних витрат на зберігання та архівування, оскільки Суд зобов'язаний зберігати певні судові записи назавжди.

10. Електронне судочинство в країнах СНД

10.1. Республіка Білорусь

У Республіці Білорусь початок розвитку електронного судочинства пов'язаний із новаціями, запропонованими Вищим Господарським Судом. Програма *e-justice* дозволяла: подання позову й іншого процесуального документа; використання засобів доказування в електронній формі; проведення судового засідання онлайн через відеоконференції, надсилання електронною поштою; формування електронного дос'є (електронної справи); доступ до

¹ Федеральний суд Австралії [Сайт]. URL: <http://www.federalcourt.gov.au/services/videoconferencing-guide>

матеріалів справи учасникам процесу та іншим особам через Інтернет; використання електронних судових повісток; здійснення всього судочинства виключно за допомогою Інтернету – електронний суд або *cybercourt*.

На законодавчому рівні термін «електронне правосуддя» закріплено у Програмі діяльності Уряду Республіки Білорусь на 2011–2015 рр., згідно з якою одним із механізмів інформатизації всіх сфер діяльності є в тому числі сприяння формуванню електронного правосуддя. Повномасштабне застосування елементів *e-justice* в господарських судах почалося з 2010 року, що дозволило оптимізувати судочинство та мінімізувати час розгляду судових справ, при цьому застосовувалися такі елементи «електронного правосуддя»: подання електронних копій документів, електронний розклад судових засідань, розміщення в резолютивній частині постанов касаційної інстанції в online режимі на порталі господарських судів Республіки Білорусь *court.by*; ще – аудіо-, відеофіксування судових засідань, використання документ-камер і т. ін. Електронне звернення можна було подати з використанням веб-сайту ВГС. Наприклад, за допомогою сервісу «електронні форми подання звернень» у ВГС можна було подавати: позовну заяву, відгук на позовну заяву, скаргу на дію судового виконавця, заяву про порушення наказного провадження, заяву про банкрутство та ін. Нормативно закріплено положення, що забезпечують використання в господарському судочинстві електронного документообігу та інформаційних технологій: використання електронних копій документів; розсилка повідомлень про дату і час проведення судових засідань електронною поштою; застосування відеоконференцз'язку для проведення судових засідань, здійснення окремих процесуальних дій онлайн¹.

З січня 2014 року відбулось об'єднання загальних і господарських судів у єдину систему судів загальної юрисдикції, господарські суди перейменовано на економічні суди областей та м. Мінська, а Вищий Господарський Суд Республіки Білорусь приєднано до Верховного Суду Республіки Білорусь.

З 15 серпня 2017 року на інтернет-порталі судів загальної юрисдикції в тестову експлуатацію введено Систему електронних сервісів «E-court» (*Електронне судочинство, далі – E-court*).

E-court надає користувачам наступні сервіси:

- Розклад судових засідань,
- Банк даних судових постанов,
- Картотека звернень,
- Картотека справ,
- Повідомлення.



Банк даних судових постанов забезпечує можливість перегляду резолютивних частин судових постанов з економічних справ, розглянутих у першій інстанції. Доступ до ресурсу надається безкоштовно на рівних умовах усім

¹ Федотов О. Электронное правосудие в Республике Беларусь. URL: <http://e-gov.by/ekspert/elektronnoe-pravosudie-v-respublike-belarus>

zareestrovanim korystuvacham internet-portalu, yakі proyshli avtorizatsіu. Peredbacheni reestratsiia ta avtorizatsiia korystuvachiv u sistemі dlia vivchennia aktivnosti ta stupenniu zatrebuvanosti servisiv, a takozh uporiadkuvannia robo- ti z resursom.

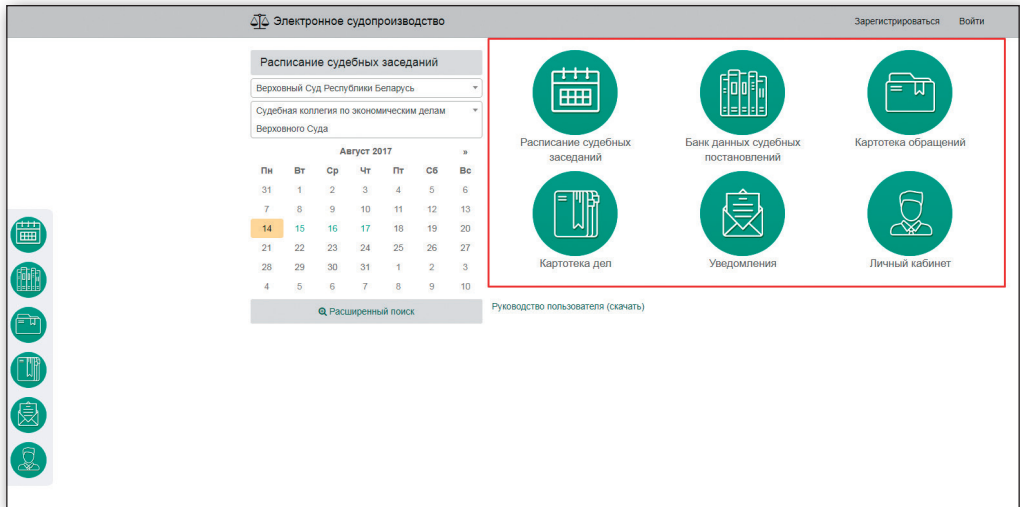


Рис. 44. Головна сторінка *E-court*¹

Банк даних судових постановок формується з серпня 2017 року, тому не містить постанов, прийнятих до 15.08.2017 року.

Сервіс надає можливість подавати в суд, який розглядає економічні відносини, процесуальні звернення, зазначені в ч. 1 ст. 7 Господарського процесуального кодексу Республіки Білорусь, в електронному вигляді за допомогою заповнення форми, розміщеної на інтернет-порталі судів загальної юрисдикції. Документи, подані в економічний суд через електронний сервіс, приймаються до розгляду, якщо оплачено адміністративний збір через систему ЕРІП або заявника звільнено від сплати держмита відповідно до ст. 257 Податкового кодексу Республіки Білорусь.

В інших випадках заявник зобов'язаний надати в економічний суд оригінал документа, що підтверджує факт сплату держмита. У разі подання звернень в електронному вигляді без надання оригіналу квитанції про сплату держмита суд може залишити позовну заяву без руху відповідно до абзацу 3 ч. 1 ст. 162 ГПК, або повернути звернення (абзац 6 ч. 1 ст. 272 ГПК – при поданні апеляційної скарги, абзац 5 ч. 1 ст. 288 ГПК – при поданні касаційної скарги і т. д.)².

¹ Электронное судопроизводство [Сайт]. URL: <http://service.court.by/ru/public/schedule>

² Толкачева Е., Морозов Л. Публичный доступ к решениям судов. URL: http://www.lawtrend.org/wp-content/uploads/2017/11/PUBLICHNYJ-DOSTUP-K-RESHENIYAM-SUDOV_ISSLEDOVANIE.pdf

Відповідно до ч. 2 ст. 84 ГПК Республіки Білорусь документи, отримані за допомогою факсимільного, електронного чи іншого зв'язку, в тому числі з використанням глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, а також документи, підписані електронним цифровим підписом або іншим аналогом власноручного підпису, допускаються в якості письмових доказів з дотриманням вимог, встановлених ГПК Республіки Білорусь.

Однак, якщо копії документів представлено в суд, який розглядає економічні відносини, в електронному вигляді, суд може вимагати подання оригіналів цих документів.

На сторінці *E-court* сайту Верховного Суду Республіки Білорусь можна ознайомитись із Посібником користувача «Електронні сервіси “Електронне судочинство”» та з вимогами до документів, які направляються в суд за допомогою сервісів «Електронне судочинство». Як і у всіх інших подібних вимогах в інших країнах, існує вимога кожен окремий документ прикріпляти у вигляді окремого файлу, а файли можуть мати такі формати: PDF, RTF, DOC, DOCX, XLS, XLSX, JPEG (JPG). Назва файлу повинна дозволяти ідентифікувати документ і кількість аркушів у ньому. Один файл повинен мати обсяг не більше 10 МБ, загальний обсяг файлів, що вкладаються – не більше 30 МБ. Відсканований документ (масштаб – 1:1, якість – не менше 300 dpi) повинен містити всі ознаки автентичності (графічний підпис особи, печатку, штамп, вихідний номер, дату звернення і д. р.). Текст документа має бути машинозчитуваним. Відсканований документ не повинен бути захищений від друку та копіювання, а також містити інтерактивні та мультимедійні елементи, впроваджені сценарії на мовах програмування.

Також на платформі *E-court* вдосконалено сервіс «Розклад судових засідань», який інформує про розгляд всіх категорій справ у Верховному Суді, обласних (Мінському міському) та економічних судах республіки.

10.2. Російська Федерація

Розвиток ІКТ у судах Російської Федерації відбувається досить стрімко останніми роками. Існує низка нормативно-правових актів, що їх впроваджують (за хронологією): Федеральний закон від 22.12.2008 р. «Про забезпечення доступу до інформації про діяльність судів в Російській Федерації»; Постанова Ради суддів Російської Федерації від 27.01.2011 р. № 253 «Про затвердження Регламенту організації розміщення відомостей про справи, що знаходяться в суді і текстів судових актів в інформаційно-телекомунікаційній мережі «Інтернет» на офіційному сайті суду загальної юрисдикції»; Наказ Судового департаменту при Верховному Суді Російської Федерації від 11.12.2013 р. № 241 «Про затвердження Порядку

розміщення в інформаційно-телекомунікаційній мережі Інтернет інформації про позапроцесуальні звернення»; Наказ Судового департаменту від 25.12.2013 р. № 257 «Про затвердження Регламенту організації сповіщення учасників судочинства за допомогою СМС-повідомлень»; Постанова Президії Верховного Суду Російської Федерації від 24.11.2014 р. «Про затвердження Положення щодо створення та супроводження офіційних інтернет-сайтів судів загальної юрисдикції Російської Федерації»; Наказ Судового департаменту при Верховному Суді Російської Федерації від 14.05.2015 р. № 125 «Про організацію експлуатації, супроводу і розвитку Державної автоматизованої системи Російської Федерації “Правосуддя” і автоматизованих систем федеральних арбітражних судів»; «Регламент організації застосування відеоконференцзв’язку у федеральних судах загальної юрисдикції», затв. Наказом Судового департаменту при Верховному Суді Російської Федерації від 28.12.2015 р. № 401; Наказ Судового департаменту при Верховному Суді Російської Федерації від 02.11.2015 р. № 335 «Про затвердження Регламенту розміщення інформації про діяльність федеральних судів загальної юрисдикції, федеральних арбітражних судів, мирових суддів, органів суддівського самоврядування в інформаційно-телекомунікаційній мережі “Інтернет”».

Також відповідні питання висвітлено у Постанові Пленуму Верховного Суду Російської Федерації від 13.12.2012 р. № 35 «Про відкритість і гласність судочинства і про доступ до інформації про діяльність судів». І нарешті Закон «Про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації в частині застосування електронних документів у діяльності органів судової влади» від 23.06.2016 р., який передбачив впровадження ІКТ в усіх судах РФ (а не тільки арбітражних і деяких «пілотних» судів, де система електронного судочинства вже працювала).

Верховний Суд РФ з грудня 2011 року надав можливість громадянам отримувати інформацію електронною поштою про зміну стану судових справ і скарг, зокрема про призначення до слухання, публікацію тексту судового акту на сайті Верховного Суду РФ тощо. З січня 2012 року громадяни мають можливість отримувати дану інформацію і з використанням SMS-повідомлень. Дані технології згодом стали використовуватися в багатьох інших судах загальної юрисдикції. З 2002 року ведеться робота з розміщення в електронній формі текстів судових рішень. У 2002 році для протоколювання судових засідань встановлено систему технічної фіксації судових процесів. З 2011 року за допомогою цієї системи автоматизовано створення не лише аудіо, але й відеопроколу судових засідань, які проводяться у Верховному Суді РФ.

Згодом у приміщеннях судів з’явилися інформаційні кіоски. Дістала розвитку мережа відеоконференцзв’язку в судах загальної юрисдикції (яка є однією з найбільш використовуваних у світі за кількістю проведен-

ня сеансів зв'язку – понад 400 на добу, а перше судове засідання відбулося 18.11.1999 р.)¹.

На сучасному етапі в судовій системі Російської Федерації застосовується Державна автоматизована система «Правосуддя». Основним її завданням є здійснення комплексної автоматизації всіх функціональних і забезпечувальних завдань, що стоять перед судами загальної юрисдикції, органами суддівського самоуправління, Судовим Департаментом при Верховному Суді Російської Федерації. Система забезпечує наступні основні завдання: автоматизація робочих місць суддів і працівників судів, ведення аудіозапису судових засідань, забезпечення доступу до електронних баз даних і правових інформаційних систем, інформування громадян про діяльність судів, публікація на інтернет-сайтах інформації про розглянуті справи і судові рішення. Всі федеральні суди загальної юрисдикції мають офіційні сайти в мережі «Інтернет», де регулярно розміщують інформацію про свою діяльність. Велика кількість залів судових засідань оснащена системами аудіопротоколювання та обладнанням відеоконференцзв'язку.

У РФ з 1 січня 2017 року набув чинності закон «Про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації в частині застосування електронних документів у діяльності органів судової влади» від 23.06.2016 р.), який вніс поправки в усі процесуальні кодекси – кримінальний, цивільний, арбітражний та адміністративного судочинства, за рахунок яких учасники судових справ змогли направляти клопотання, заяви, скарги та додані до них докази в електронному вигляді – для цього необхідно завізувати документ електронним підписом і подати через *спецформу* на сайті суду. Така форма давно діє для арбітражних судів у рамках системи «Мій Арбітр»².

Попередня процедура, що діяла тільки в арбітражних судах, передбачала направлення в суд лише відскановані копії документів. Згодом сторони представляли оригінали самому суду. Принциповим нововведенням, запровадженням поправками, стала можливість направлення в суд електронних документів з цифровим підписом. У таких документів немає оригіналів на папері³. У законі сказано, що він повинен застосовуватися за наявності у суду технічної можливості.

Подання процесуальних документів в електронному вигляді до суду здійснюється в особистому кабінеті користувача на офіційному інтернет-порталі (www.sudrf.ru). Електронний документ, засвідчений підписом, створюється шляхом заповнення форми на сайті; своєю чергою, електронний образ документа створюється за допомогою засобів



¹ Информационные технологии в судах России. URL: <http://worldjurist.ru/content.php?id=68>

² Президент разрешил выносить приговоры в электронном виде. URL: <http://pravo.ru/news/view/130574/?cl=DT>

³ Порядок электронного обращения в арбитражные суды определит Судебный департамент. URL: https://zakon.ru/discussion/2016/12/20/poryadok_elektronnogo_obrascheniya_v_arbitrazhnye_sudy_opredelit_sudebnyj_departament_vs_otmenil_po

сканування в PDF і також завіряється простим або кваліфікованим цифровим підписом ¹.

Через особистий кабінет користувачі можуть отримувати копії судових актів, повідомлення, виклики до суду та інші документи в електронному вигляді.

Всі документи необхідно підписувати електронним підписом. При цьому отримувати ЕЦП не обов'язково, оскільки в якості ключа простого електронного підпису використовується обліковий запис фізичної особи ЄСІА (єдиної системи ідентифікації і аутентифікації, яка застосовується для доступу до порталу держпослуг).

Спочатку законопроект Мін'юста передбачав, що всі електронні документи, які подають у суд учасники процесу, мають бути підписані кваліфікованим електронним цифровим підписом. Ця ідея була розкритикована юристами як надто жорстка: далеко не всі мають такий підпис, а його отримання й обслуговування вимагають витрат ².

На всіх сайтах судів загальної юрисдикції з'явилася кнопка «звернутися до суду в електронному вигляді».

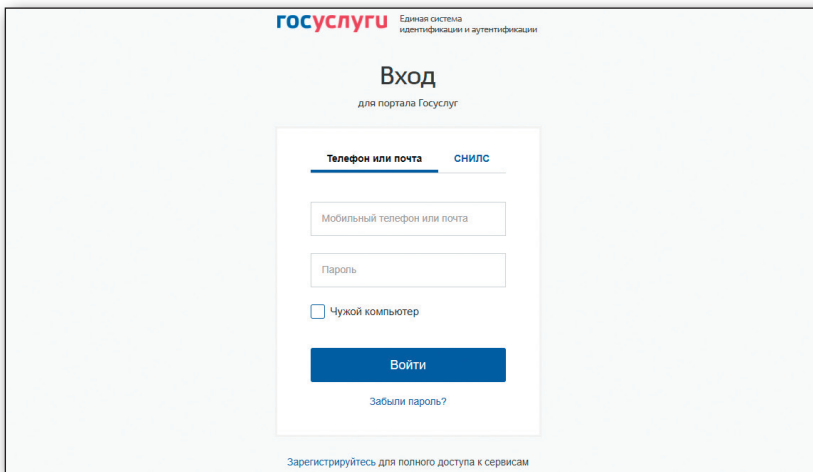


Рис. 45. Вигляд сторінки входу до порталу Держпослуг

Судові рішення мають підписуватися тільки посиленням кваліфікованим електронним підписом.

Електронне правосуддя за економічними спорами доступно на сайті «Мій арбітр».

¹ Утверждены правила подачи документов в суды общей юрисдикции в электронном виде. URL: http://rapsnews.ru/judicial_news/20161228/277461665.html

² Присяжные в районных судах и электронные документы. URL: https://zakon.ru/discussion/2016/6/8/prisyazhnye_v_rajonnyh_sudah_i_elektronnye_dokumenty_gosduma_prinyala_zakonoproekty_reformiruyuschi

Сайт «Мій арбітр» містить сервіси: «електронний страж», «банк рішень арбітражних судів», «календар судових засідань», «картотека справ». Зазначено порядок подання документів у електронному вигляді, в тому числі відклику на позов (для останнього необхідно знати номер справи), порядок направлення будь-яких документів у справах про банкрутство через єдиний сервіс. Особистий кабінет, калькулятор держмита, калькулятор заборгованості (з можливістю вирахувати проценти за порушення грошового зобов'язання за різні періоди та за різними ставками).

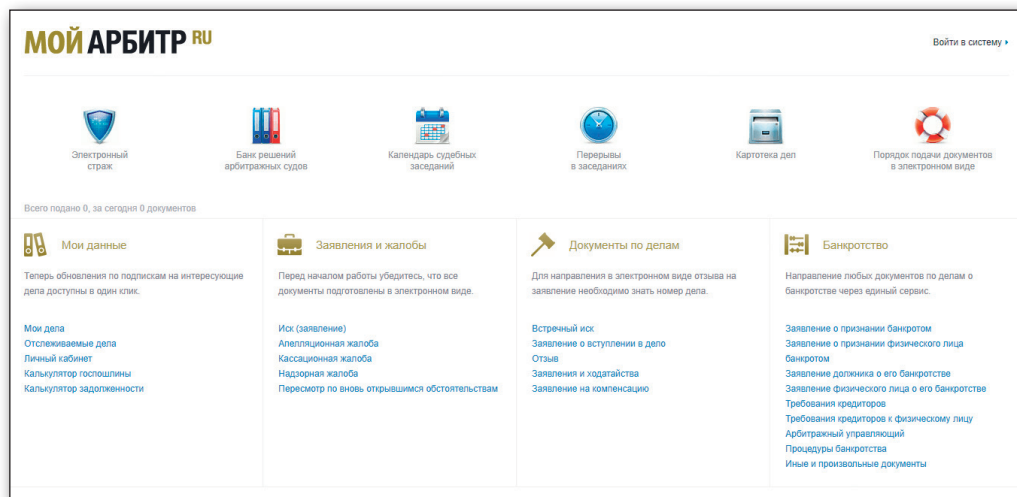


Рис. 46. Вигляд головної сторінки платформи «Мій арбітр»

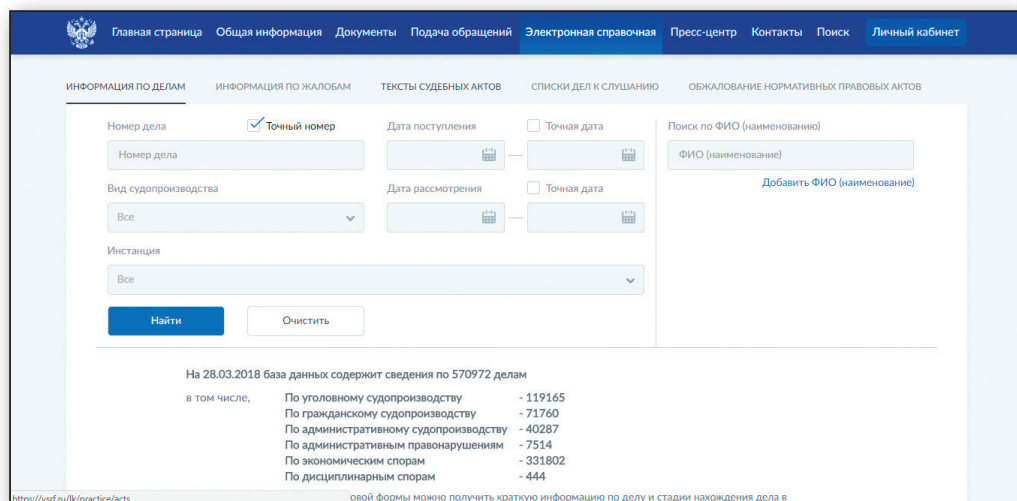


Рис. 47. «Електронна довідкова» – сайт Верховного Суду РФ

На сайті Верховного Суду РФ працює сервіс «Калькулятор державного мита», який дозволяє самостійно розрахувати розмір державного мита, що підлягає сплаті при поданні позовних заяв.

У спеціальному блоці «Електронна довідкова» можна ознайомитися з текстами судових актів (деперсоніфікованих), з інформацією про призначення до слухання справ тощо.

Для зручності відвідувачів сайту існує «Особистий кабінет». У користувачів немає необхідності постійно запитувати інформацію за необхідними справами. Досить один раз обрати відповідну справу – і всі зміни за справою будуть доставлятися відвідувачу автоматично ¹.

Глава Ради суддів анонсував і активну розробку суперсервісу «Право-суддя-онлайн» в рамках існуючої «ГАС-Правосуддя». На його розробку потрібно близько 580 млн рублів. Ця система буде мати і зручне дистанційне подання документів до судів, і можливість участі в засіданнях онлайн з біометричною системою аудіоідентифікації учасників процесу. Згодом з'явиться повністю оцифрована інфраструктура судових засідань. На його думку, такий розвиток допоможе підвищити привабливість російської юрисдикції і для іноземних інвесторів ².

10.3. Казахстан



Програма електронного правосуддя Казахстану досягла значних результатів. Концепція інформатизації судової системи РК до 2020 року, затв. розпорядженням в.о. голови Верховного Суду Республіки Казахстан від 28.07.2014 р. № 165, передбачила основні задачі та шляхи запровадження ІТ в судах ³.

У 2014 році в країні було реалізовано: 1) модернізовані Інтернет-ресурси судової системи Республіки Казахстан; 2) систему сповіщення учасників судового процесу за допомогою надсилання SMS-повідомлень та електронної пошти; 3) сервіс «Ознайомлення з судовими документами»; 4) сервіс «Графіки розгляду судових справ»; 5) сервіс «Судовий кабінет»; 6) сервіс «Судова повістка»; 7) Call-центр судових органів з єдиним номером 1401; 8) всі місцеві суди республіки, канцелярії обласних і прирівняних до них судів включено до складу учасників «Єдиної системи електронного документообігу державних органів» ⁴.

¹ Информационные технологии в судах России. URL: <http://worldjurist.ru/content.php?id=68>

² Цифровизация правосудия и эффективность новых судов: итоги Совета судей. URL: https://pravo.ru/story/216641/?desc_chrono_2_3=

³ Текст див. на сайті Верховного Суду Республіки Казахстан. URL: <http://sud.gov.kz/rus/content/informacionnye-tehnologii-v-sovremennyh-sudah-kazahstana>

⁴ Інформація з на сайті Верховного Суду Республіки Казахстан. URL: <http://sud.gov.kz/rus/content/informacionnye-tehnologii-v-sovremennyh-sudah-kazahstana>

У Республіці Казахстан у 2014 році запроваджено сервіс «Судовий кабінет», який надає більше 50 видів послуг в електронному вигляді в усіх напрямках судочинства: подання заяв, звернень, скарг і клопотань, а також для надсилання листів у судові органи Республіки Казахстан. За допомогою даного сервісу можна зробити пошук судових документів і справ, оплатити онлайн державне мито, відстежувати хід розгляду справи, отримати частково державну послугу «Апостилювання офіційних документів, що виходять з судових органів», можна також перейти на форум «Талдан», запущений Верховним Судом Республіки Казахстан на офіційному інтернет-ресурсі, який включав в себе: узагальнення судової практики, в разі її відсутності – довідкову інформацію про законодавство, що регулює відповідні правовідносини, банк судових актів тощо ¹.

Верховним судом Республіки Казахстан реалізовано мобільний додаток «Судовий кабінет» на мобільних платформах *iOS*, *Android*, *WindowsPhone*. Ця програма надає можливість переглянути новини судової системи, в режимі онлайн знайти інформацію про призначені судові засідання, переглянути документи, подані в судові органи за допомогою сервісу «Судовий кабінет» з можливістю скачати їх на мобільний пристрій, відслідковувати статуси поданих документів до судових органів, переглянути інформацію про заяви, що не були користувачем підписані і відправлені в судові органи, а також можливість користувачам обмінюватися текстовими повідомленнями ².

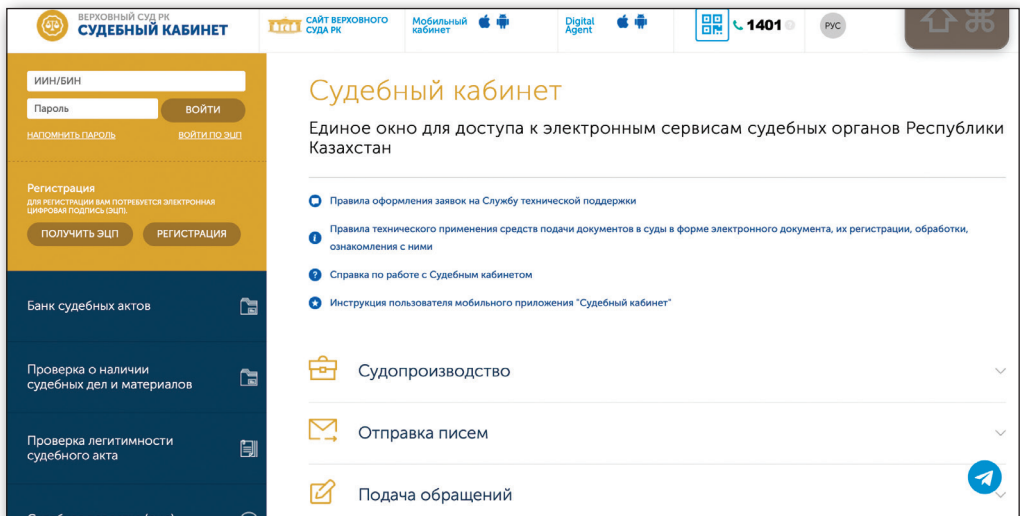


Рис. 49. Сервіс «Судовий кабінет»

¹ Электронное правосудие. URL: <https://www.zakon.kz/4933681-elektronnnoe-pravosudie.html>

² Верховный Суд Республики Казахстан [Сайт]. URL: <http://sud.gov.kz/rus/content/informacionnye-tehnologii-v-sovremennyh-sudah-kazahstana>



Рис. 50. Досягнення судової системи щодо забезпечення доступності та прозорості правосуддя ¹

Впроваджено сервіс «Суди-Gis, за допомогою якого можна знайти контакти судів, адвокатів, медіаторів, нотаріусів в конкретному регіоні. Також запущено телеграм-бот «Smart-sot», через який можна отримати відповіді на виникаючі питання.

В судах Республіки запроваджена система аудіо- та відео фіксації (АВФ) судових процесів у цивільних, кримінальних і адміністративних справах, яка забезпечує відкритість і прозорість правосуддя; підвищує довіру до нього, в тому числі шляхом підвищення ефективності та якості розгляду справ; забезпечує незалежність суддів; підвищує рівень виконання судових актів. Особливістю аудіо- та відеозаписів є відображення будь-яких подій об'єктивно і всебічно. В рамках впровадження АВФ розвивається і проведення дистанційних судових засідань за допомогою відеоконференцз'язку зі слідчими ізоляторів, виправними, медичними установами, з районними та обласними центрами країни, судами Республіки. Дана технологія скорочує терміни розгляду судових справ, вирішує проблеми участі в розгляді справ осіб, які

¹ Достижения судебной системы в обеспечении доступности и транспарентности правосудия. Брошюра. 2017. [Сайт Верховного Суду Республіки Казахстан]. URL: <http://sud.gov.kz/rus/content/informacionnye-tehnologii-v-sovremennyh-sudah-kazahstana>

проживають або перебувають далеко від місця розташування суду, фізично обмежених до переміщення за медичними показаннями, які перебувають в місцях позбавлення волі або під вартою¹. У судах запроваджено електронний протокол.

«Правила технічного застосування засобів подання документів в суди у формі електронного документа, їх реєстрації, обробки, ознайомлення з ними», затв. наказом Керівника Департаменту із забезпечення діяльності судів при Верховному Суді Республіки Казахстан від 09.06.2018 р.², докладно регулюють питання подання документів в суд, їх підписання, вимоги до формату й обсягу документів, можливість подання електронної довіреності тощо.



Сервіс «Пошук судових справ» надає доступ учасникам процесу до інформації по судовим справам, а також судовим актам, що розглядаються у відкритому судовому засіданні.

Сервіс «Календар учасника процесу» призначено для занесення учасниками судового процесу відомостей про свою відсутність/зайнятість на певний час. У сервісі відображаються дані про призначені судові засідання у справі учасникам процесу. Для детального перегляду необхідно натиснути на запис. Відкриється вікно, де зазначена дата і час початку судового засідання, номер справи, що розглядається, місце проведення засідання, учасники процесу. В календарі учасника судового засідання відображаються дані про набрання рішенням законної сили³.

У Верховному суді Казахстану всі зали судових засідань оснащено системами аудіовідеофіксації. 98% судових засідань у всіх судах Казахстану відбувається із застосуванням аудіовідеофіксації. При цьому виключена можливість коригування записів аудіовідеофіксації та забезпечено її гарантоване збереження.



У разі необхідності, за допомогою системи аудіовідеофіксації в суді дистанційно може взяти участь будь-який учасник судового процесу, перебуваючи в будь-якій точці країни, з найближчого до нього суду.

Працює єдина система моніторингу роботи судів, яка дає можливість в онлайн-режимі цілодобово збирати й аналізувати судову інформацію. Через даний центр Верховний суд має можливість бачити в реальному часі порушення в роботі судів⁴.

¹ Электронное правосудие. URL: <https://www.zakon.kz/4933681-elektronnnoe-pravosudie.html>

² Правила технического применения средств подачи документов в суды в форме электронного документа, их регистрации, обработки, ознакомления с ними. URL: <http://sud.gov.kz/rus/content/pravila-tehnicheskogo-primeneniya-sredstv-podachi-dokumentov-v-sudy-v-forme-elektronnogo>

³ Правила технического применения средств подачи документов в суды в форме электронного документа, их регистрации, обработки, ознакомления с ними. URL: <http://sud.gov.kz/rus/content/pravila-tehnicheskogo-primeneniya-sredstv-podachi-dokumentov-v-sudy-v-forme-elektronnogo>

⁴ Жилхайдаров С. Современное электронное правосудие в Казахстане. URL: <https://kokshetau.asia/pravo/28214-sovremennoe-elektronnnoe-pravosudie-v-kazakhstane>

Запущено нову Автоматизовану інформаційно-аналітичну систему судових органів Республіки Казахстан «Төрелік»: в частині діловодства – з 1 квітня 2015 року, в частині судочинства у Військовому Суді Республіки Казахстан і його гарнізонах – з 1 вересня 2015 року, а по всій республіці – з 1 січня 2016 року ¹.



Рис. 51. Достижения судебной системы в обеспечении доступности та прозорості правосуддя ²

Переваги системи «Төрелік»: 1) перехід на безпаперові технології взаємодії з державними і правоохоронними органами; 2) збереження матеріалів справ у центральній базі мірою надходження та онлайн-доступ зацікавлених осіб до документів і судових актів; 3) автоматизований розподіл справ; 4) контроль строків на різних рівнях судової системи (контроль канцелярій судів і суддів щодо термінів розгляду заяв, справ, скарг, складання і вручення судових актів; 5) аудіо-, відеофіксація (АВФ) надає можливість запису судового засідання з його автоматизованим протоколюванням, після запису

¹ Інформація з Верховного Суду Республіки Казахстан. URL: <http://sud.gov.kz/rus/content/informacionnye-tehnologii-v-sovremennyh-sudah-kazahstana>

² Достижения судебной системы в обеспечении доступности и транспарентности правосудия. Брошюра. 2017 [Сайт Верховного Суду Республіки Казахстан]. URL: <http://sud.gov.kz/rus/content/informacionnye-tehnologii-v-sovremennyh-sudah-kazahstana>

судового засідання посилення на аудіо-, і відеофіксацію, а також протокол судового засідання автоматично надходять в інформаційну систему; 6) «судовий кабінет» надає можливість доступу до електронних сервісів судових органів Республіки Казахстан.

У поточному році вже 91% цивільних позовів надсилались електронно.

Особливу популярність у громадян набирає сервіс «Судовий кабінет» як електронне вікно доступу до всіх судових послуг (за допомогою якого можна направити в суд понад 90 видів електронних звернень, подати відповідну заяву та брати участь в засіданні без виїзду до суду та інше)¹.

Верховний суд спільно з НВП «Атамекен» працює над ІТ-програмою для судової аналітики і прогнозування результату судової справи. Мета – зробити правосуддя передбачуваним.

Судова система Казахстану змогла оперативно забезпечити віддалені (дистанційні) засідання у судах при запровадженні карантину у зв'язку із COVID-19. У перший тиждень режиму надзвичайного стану суди щодня розглядали близько 1 тис. справ (або 50 % всіх судових засідань) дистанційно із забезпеченням запису онлайн-засідання. До кінця першої декади квітня – майже 2 тис. (99 %). Для порівняння: в 2018 році за допомогою відеоконференц-зв'язку в судах щодня проводилося всього 40 засідань, в 2019 році – 110, в 2020 до НС – 150 засідань в день. ЗМІ та соціальні мережі роз'яснили роботу судів та ІТ-сервісів. При такому навантаженні, звичайно, виявилися труднощі із забезпечення технічної можливості каналів зв'язку, тому було встановлено 85 додаткових серверів мобільного відеоконференц-зв'язку (всього тепер їх 152). В результаті суд зміг 100% своїх основних функцій реалізувати в е-форматі².

Як бачимо, високий рівень впровадження інформаційних технологій у судову діяльність, дозволив швидко зреагувати на проблему, яку зумовив коронавірус (COVID-19) майже у всьому світі та забезпечити повноцінну роботу судів та доступ до правосуддя в Казахстані.

10.4. Узбекистан

Постановою Кабінету Міністрів Республіки Узбекистан «Про заходи щодо впровадження в діяльність судів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій» від 10.12.2012 р., а також Законом Республіки Узбекистан «Про відкритість діяльності органів державної влади і управління» від 2014 р., було закладено підвалини впровадження ІКТ у судову систему Республіки Узбекистан.

Верховний суд Республіки Узбекистан у тісній співпраці з ПРООН у 2012–2014 роках реалізував проєкт «Реформа цивільного судочинства: ефек-

¹ Правосудие на удалёнке. URL: <https://time.kz/news/2020/04/17/pravosudie-na-udalyonke>

² Правосудие на удалёнке. URL: <https://time.kz/news/2020/04/17/pravosudie-na-udalyonke>

тивне судове адміністрування». В рамках даного проєкту була розроблена і пілотувалась система електронного судочинства «E-SUD»¹.

У 2013 році Верховний суд Республіки Узбекистан, спільно з ПРООН в Узбекистані, започаткував Національну інформаційну систему електронного судочинства *E-Sud*, яка в тестовому режимі почала працювати в Зангіятінському міжрайонному суді з цивільних справ. У 2017 році почалася її загальна експлуатація. Завдання системи: підвищення ефективності функціонування судів у цивільних справах, збір, опрацювання та зберігання інформації про діяльність судів, а також надання інтерактивних послуг в області судочинства, забезпечення відкритості та прозорості.

Тільки за перше півріччя 2017 року від юридичних і фізичних осіб прийнято 85 000 заяв у цивільних справах через Національну інформаційну систему електронного судочинства *E-Sud* Республіки Узбекистан. Сьогодні система електронного судочинства використовується в усіх міжрайонних судах за цивільними справами Ташкента, а також у Ташкентській, Андижанській, Ферганській, Наманганській, Сирдар'їнській і Джизакській областях. Для роботи в системі у 2017 році спеціальні тренінги пройшли 550 співробітників.

Можливості Національної інформаційної системи електронного судочинства *E-Sud* Республіки Узбекистан:

- дистанційне подання позовних заяв і додаткових до них документів у зручний для громадян час;
- автоматичний доступ до судових актів в «особистому кабінеті» відразу після їх підписання суддею;
- віддалене відстеження останніх змін за заявою громадян;
- доставка судових актів на адресу електронної пошти громадянина;
- впровадження анкетних (заявочних) форм позовних заяв та інших заяв, що подаються до суду;
- безпаперовий документообіг у суді та виключення ведення судами реєстраційних книг;
- підвищення ефективності використання суддями робочого часу шляхом генерування інформаційною системою шаблонів процесуальних актів (шаблони 104 ухвал, 11 судових наказів, більше 40 рішень розроблено і включено в інформаційну систему) на підставі даних про розглянуту справу натисненням однієї кнопки;
- автоматизація збору, узагальнення та систематизації статистичних даних про діяльність цивільних судів централізовано, без залучення суддів і персоналу суду²;

¹ Партнёрство в сфере верховенства закона. *Информационный бюллетень*. 2015. № 1. URL: http://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/projectdocuments/ggu/ruleoflaw/un_uzb_ROL_Newsletter_1_Rus.pdf

² Партнёрство в сфере верховенства закона. *Информационный бюллетень*. 2015. № 1. URL: http://www.uz.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/projectdocuments/ggu/ruleoflaw/un_uzb_ROL_Newsletter_1_Rus.pdf

- доставка судових повісток і повідомлень в електронній формі (автоматично після їх складання);
- ознайомлення з судовою практикою суду – рішеннями і ухвалами (після їх знеособлення).

Зараз ведуться роботи щодо інтеграції системи *E-Sud* з Міжбанківською універсальною нетінговою інформаційною системою (Муніс), яка буде застосована для підтвердження сплати державного мита при зверненні до судів у цивільних справах ¹.

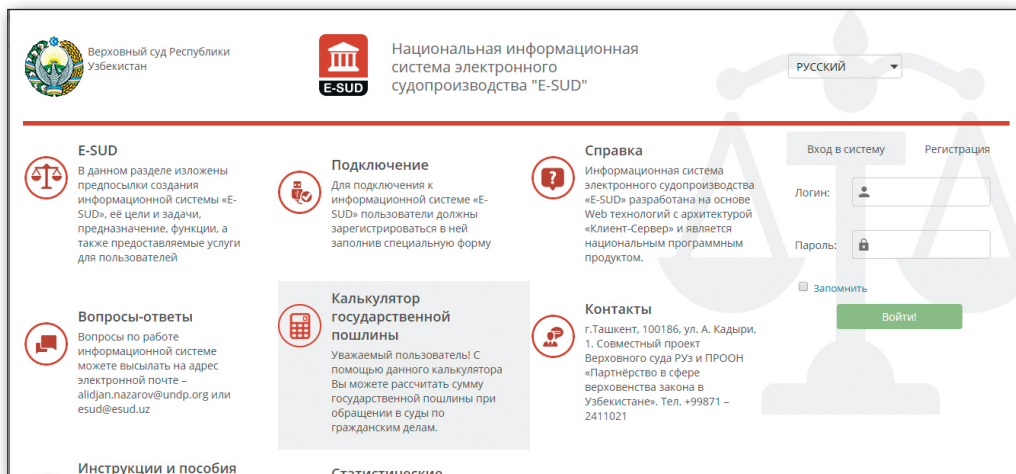


Рис. 52. Вигляд головної сторінки веб-порталу *E-Sud* Республіки Узбекистан ([www.v3.esud.uz](http://v3.esud.uz))



Вся інформація про особливості реєстрації, подання документів, правила підсудності, калькулятор судового мита тощо докладно описані на сайті *E-Sud*. Також розроблено детальні інструкції для роботи із системою електронного суду: Посібник з роботи в інформаційній системі *E-SUD* для зовнішніх користувачів; Посібник з роботи в інформаційній системі *E-SUD* для суддів; Посібник з роботи в інформаційній системі *E-SUD* для завідувачів канцелярій; Презентація щодо установки браузера *E-IMZO* і ключа ЕЦП ГНК РУз. для роботи в інформаційній системі *E-SUD*; Презентація щодо роботи в інформаційній системі *E-SUD* для внутрішніх користувачів; Презентація щодо роботи в інформаційній системі *E-SUD* для зовнішніх користувачів ².

Інформаційна система електронного судочинства *E-SUD* складається з двох взаємопов'язаних між собою модулів. Перший модуль – «Вебпортал»

¹ Первые итоги внедрения электронного судопроизводства в Узбекистане. URL: <https://digital.report/pervyie-itogi-vnedreniya-elektronного-sudoproizvodstva-v-uzbekistane/>

² Веб-портал *E-Sud* Республіки Узбекистан. URL: <http://v3.esud.uz/?locale=ru#>



інформаційної системи *E-SUD*. Другий модуль – «Система управління справами», є модулем, що виконує функції умовного «бек-офісу». «Система управління справами» за своєю суттю є системою електронного документообігу для ведення цивільних справ, яка враховує особливості діловодства в судах за цивільними справами.

На сьогодні Портал інтерактивних послуг Верховного суду Республіки Узбекистан (<https://my.sud.uz/#/>) пропонує такий перелік послуг:

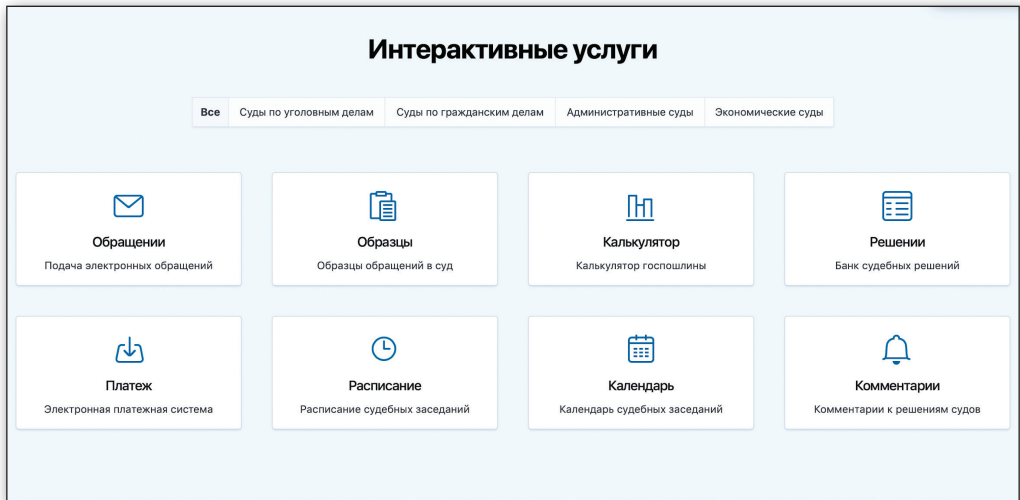


Рис. 53. Інтерактивні послуги, які пропонуються на сайті Верховного Суду Республіки Узбекистан ¹

Можливість електронного подання документів доступна за посиланням: <https://exsud.sud.uz/main>.

10.5. Киргизстан

У судову систему Киргизстану ще не впроваджено електронне правосуддя через відсутність необхідних для цього належних умов і фінансових ресурсів. Але перші спроби вже здійснюються. Пілотне впровадження електронного судочинства в районні суди **Киргизстану** почалось з грудня 2016 року. Розробка програмного забезпечення АІС (автоматизованої інформаційної системи) районних судів почалася в червні 2016 року компанією СВІ (Центр бізнесу та інновацій). Наразі АІС пілотується вже в декількох судах.

¹ Портал інтерактивних послуг Верховного суду Республіки Узбекистан. URL: <https://my.sud.uz/#/>

АІС конфігурується і допрацьовується відповідно до побажань користувачів змін у чинному законодавстві.

АІС Суду включає в себе три типи судочинства районного суду – цивільне, кримінальне і судочинство у справах про адміністративні правопорушення. Крім цього, розроблений продукт містить у собі функціонал повноцінного електронного документообігу¹.

Відповідно до закону «Про доступ до інформації» з 2016 року всі судові акти повинні публікуватися за адресою: <http://act.sot.kg/>

У Верховному суді працює система автоматичного розподілу справ.

¹ Пилотное внедрение электронного судопроизводства в районные суды Кыргызстана.
URL: <http://www.cbi.kg/novosti/pilotnoe-vnedrenie-jelektronnogo-sudoproizvodstva-v-rajonnye-sudy-kyrgyzstana.html> канад

ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ОНЛАЙН (*Online Dispute Resolution – ODR*)

Альтернативне вирішення спорів (ABC) (від англ. Alternative Dispute Resolution, ADR) – популярний напрямок досліджень та елемент (пункт) у різних концепціях та стратегіях реформування судових систем в Україні та світі.

Популярність цього інституту зумовлена наступним. Ми звикли до монополії суду у вирішенні найбільш значущих конфліктів, які доречі, є невід’ємною частиною суспільної взаємодії з моменту існування людства. Однак роль суду у вирішенні спорів не може бути абсолютною, оскільки це суперечить ідеї побудови громадянського суспільства, основними ознаками якого можна назвати якомога більшу його автономію від держави (розмежування компетенції держави та суспільства), наявність інститутів самоорганізації та саморегуляції, динамічність системи, плюралізм тощо.

Гарантоване Конституції України право захисту своїх прав і свобод від порушень і протиправних посягань будь-яким не забороненими законом засобами дозволяє суспільству формувати інститути захисту права, відмінні від судової влади – способи альтернативного вирішення спорів. Вони не складають якогось єдиного механізму, але є загальною назвою для позасудових способів врегулювання спорів – арбітраж, примирення, медіація, переговори та міні-суд – це деякі з них, які називаються ABC.

Способи альтернативного вирішення спорів (*Alternative Dispute Resolution*, далі – ADR) прогнозовано зазнали трансформацій із розповсюдженням Інтернету. Не лише спілкування між людьми перемістилось у мережу, а й велика кількість комерційних відносин. Якщо людина замовила товар онлайн, очікувано, що вона бажатиме вирішувати онлайн і спори щодо такої купівлі та не бажатиме вирішувати відповідні спори офлайн (у державному суді чи у медіатора тощо).

Тому з появою Інтернету з’явилися і т. з. **ODR** – онлайн вирішення спорів (*Online Dispute Resolution*). Іноді говорять про **IDR** (*Internet Dispute Resolution*) та **EDR** (*Electronic Dispute Resolution*).

Вирішення спорів онлайн, або онлайн-врегулювання спорів, в якості комплексу заходів з’явилося під впливом взаємодії альтернативних технологій регулювання спорів (ADR) з новітніми інформаційними технологіями. Спочатку вирішення спорів онлайн з’явилося як альтернативний варіант для вирішення конфліктних ситуацій, що виникають між приватними особами

або компаніями в мережі Інтернет, оскільки застосування традиційних методів було неможливим або малоефективним ¹.

Так, ODR розпочав своє існування як «Інтернет-ADR» і мав бути мережевим еквівалентом офлайн-процесів вирішення спорів, наприклад, шляхом переговорів, посередництва та арбітражу. Він намагався імітувати традиційні процеси, але на відстані. У перших експериментах в ODR використовували медіаторів, які працювали в мережі замість зустрічі віч-на-віч ².

ODR – це сукупність методів врегулювання спорів у режимі онлайн. Вважається, що ODR – це не нова за суттю процедура, а лише зміна форми традиційного ADR (посередництво, примирення, арбітраж тощо). Хоча деякі дослідники говорять не тільки про зміну форми з розвитком ODR, але й про зміну якості вирішення конфліктів (можливо, вони праві, особливо враховуючи стрімкий розвиток технологій).

Так, *Orna Rabinovich-Einy* та *Ethan Katsh* зазначають, що навіть більше ніж у минулому є справедливим, що «конфлікт – це галузь зростання», оскільки у споживачів виникають проблеми із транзакціями, громадяни хвилюються за збереження своєї ідентичності, підприємства стикаються із загрозою їх репутації, соціальні мережі сприяють антисоціальній поведінці, уряди мають забезпечити безпеку, пацієнти стикаються з новими можливостями охорони здоров'я і всі мають досвід недосконало функціонуючих вебсайтів. Зараз існують можливості для розробки потужних систем – як для запобігання, так і для вирішення проблем і спорів. Зрозуміло, що ODR – це не просто більш ефективний процес, ніж ADR. Поява ADR свого часу привнесла нове мислення, також буде і з ODR. ADR передбачає не лише нові інструменти й методи, але й різні припущення, принципи та цінності, і це буде з ODR. Сьогодні логіка сфери вирішення спорів значною мірою залишається такою, як і в останню чверть XX століття. Це неминуче зміниться, адже машини стають більш розумними, програмне забезпечення стає більш потужним ³.

Система онлайн-вирішення спорів – це багатоступінчастий механізм, що включає в себе різні способи, пов'язані з інформуванням про можливості ADR, з автоматизованим зверненням (заповненням формуляра), електронними консультаціями, можливістю винесення рішення залученим експертом онлайн, можливістю онлайн-обговорення конфліктної ситуації.

У найбільш узагальненому вигляді можна виділити три мети використання телекомунікаційних механізмів у зв'язку з ODR:

¹ Разрешение споров онлайн: первые шаги и перспективы. URL: <http://www.iccwbo.ru/blog/2016/razreshenie-sporov-onlayn-pervye-shagi-i-perspekti/>

² Orna Rabinovich-Einy, Ethan Katsh Reshaping Boundaries in an Online Dispute Resolution Environment. *International Journal of Online Dispute Resolution*. 2014. № (1) 1. С. 6. URL: http://www.international-odr.com/documenten/ijodr_2014_01_01.pdf

³ Orna Rabinovich-Einy, Ethan Katsh Reshaping Boundaries in an Online Dispute Resolution Environment. *International Journal of Online Dispute Resolution*. 2014. № (1) 1. С. 5–36. URL: http://www.international-odr.com/documenten/ijodr_2014_01_01.pdf

- 1) інформаційна;
- 2) пред'явлення вимог суб'єктам ADR дистанційним (онлайн) шляхом;
- 3) проведення всієї процедури ADR онлайн ¹.

Спочатку системи ODR розроблялися для онлайн-ових спорів, що виникали в межах інтернет-спільнот. Мета в таких системах полягала у поєднанні вирішення проблеми з профілактикою. Прикладом системи ODR є механізм вирішення спорів на *eBay*, що добре відома своїм високим рівнем використання та вражаючими показниками успішності. Вивчаючи дані, виявлені в процесі вирішення спорів, *eBay* вдалося виявити загальні джерела проблем і структурувати інформацію та сервіси на його сайті з метою уникнення цих проблем. Ще одна складна система ODR розроблена *Вікіпедією*. Система пропонує своїм користувачам різноманітні відомі способи ADR (наприклад переговори, посередництво та арбітраж), а також деякі нові варіанти (наприклад, опитування в Інтернеті). Цікаво, що певні елементи системи *Вікіпедії* були розроблені «знизу вгору» – користувачами, які не мали досвіду вирішення спорів. Відповідно, особливості такого процесу були нетиповими для традиційного ландшафту вирішення спорів (але відображали онлайн-культуру взагалі та *Вікіпедію* зокрема), забезпечуючи відкритий процес медіації, в ході якого вирішуються спори, та рішення були широко доступними для публічного перегляду і ретельного контролю ².

Одночасно із зусиллями щодо вирішення спорів *Вікіпедія* зосереджувалась і на їх запобіганні, спираючись на технологічні інструменти не тільки для вивчення моделей спорів та ефективних стратегій вирішення, але й для автоматичного виявлення таких проблем, як нелегітимне редагування вмісту на своєму вебсайті та негайне видалення такого вмісту, навіть перш ніж користувачі повідомляли про зловживання. *eBay* і *Wikipedia* запропонували ефективні механізми вирішення спорів, інтегровані з сайтом (або спільнотою). Вони могли не лише задовільно вирішувати окремі конфлікти, але й змогли запобігти певним проблемам, тим самим підвищили довіру до сайту та поліпшили його зміст і продуктивність. У цій місії технології були не лише побічним продуктом онлайн-операцій таких сайтів, але виявилися безцінним інструментом пошуку проблемних зразків і запровадження ефективних, часто автоматизованих рішень ³.

¹ Здрок О. Н. Перспективы развития процедур онлайн урегулирования споров в международном и национальном судопроизводстве. *Использование элементов электронного правосудия в деятельности Экономического Суда СНГ и национальных судов* : матер. Междунар. научно-практ. конф. / Экономический Суд СНГ. Минск, 2017. С. 60. URL: http://sudsng.org/download_files/publication/2017/conf_2017_2.pdf

² Orna Rabinovich-Einy, Ethan Katsh Reshaping Boundaries in an Online Dispute Resolution Environment. *International Journal of Online Dispute Resolution*. 2014. № (1) 1. С. 5–36. URL: http://www.international-odr.com/documenten/ijodr_2014_01_01.pdf

³ Orna Rabinovich-Einy, Ethan Katsh Reshaping Boundaries in an Online Dispute Resolution Environment. *International Journal of Online Dispute Resolution*. 2014. № (1) 1. С. 5–36. URL: http://www.international-odr.com/documenten/ijodr_2014_01_01.pdf

ODR стрімко розвиваються, вже існує багато її різновидів залежно від категорії спорів, учасників таких спорів тощо. Особливо популярним цей інструмент став у Європейському союзі.

Найперспективнішим виглядає використання цих процедур при захисті прав споживачів у сфері електронної торгівлі. Так, у ЄС було прийнято *Директиву № 2013/11 / ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про альтернативне вирішення спорів за участю споживачів» та Регламент № 524/2013 «Про врегулювання спорів за участю споживачів онлайн»*.

Стаття 1 Регламенту ЄС № 524/2013 визначає його мету, а саме: «Шляхом досягнення високого рівня захисту прав споживачів внести свій вклад в належне функціонування внутрішнього ринку ЄС шляхом створення європейської платформи онлайн-вирішення спорів (*ODR platform*)». Регламент застосовується до розгляду і вирішення спорів стосовно договірних зобов'язань, які виникли з договорів онлайн-продажів між споживачами – мешканцями держав-членів ЄС і онлайн-продавцями на платформі ODR (ст. 2 Регламенту)¹.

Створення, підтримку, технічне обслуговування, фінансування і забезпечення безпеки даних платформи ODR забезпечує Єврокомісія (платформа за адресою: <https://ec.europa.eu/consumers/odr>).

Використовувати платформу ODR можна лише за умов:

- 1) якщо споживач є мешканцем ЄС або Норвегії, Ісландії, Ліхтенштейну;
- 2) якщо продавець базується в країні ЄС або в Норвегії, Ісландії, Ліхтенштейні;
- 3) якщо скарга стосується товару або послуги, куплених в Інтернеті.

За допомогою платформи споживач може обговорити проблему безпосередньо з продавцем або узгодити орган вирішення спорів, який буде вести справу.

Так, платформу ODR можна використовувати для вирішення проблеми безпосередньо з продавцем. Платформа ODR повідомить продавця про запит. Якщо продавець готовий до діалогу, споживач зможе обмінюватися повідомленнями прямо через свою панель управління – відправляти вкладення, такі як фотографії продуктів, і призначати онлайн-зустрічі. У сторін є 90 днів для досягнення угоди. Споживач і продавець можуть відмовитися від прямих переговорів у будь-який час².

Торговець також може запропонувати список органів з вирішення спорів, які можна використовувати замість безпосереднього пошуку рішення. В цьо-

¹ Див. текст: Regulation (EU) No 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Regulation on consumer ODR). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0524>

² Доступ до Платформи ODR за адресою. URL: <https://ec.europa.eu/consumers/odr/main/?event=main.home.howitworks>

му випадку споживач має 30 днів на узгодження органу з вирішення спорів, в іншому випадку справа буде закрита на платформі.

Якщо продавець повністю відхиляє запит, одна зі сторін виходить з процесу, або якщо 90 днів минуло безрезультатно, то споживач може:

- 1) спробувати знайти рішення за допомогою органу з вирішення спорів. В цьому випадку у споживача буде 30 додаткових днів, щоб узгодити з продавцем затверджений орган з вирішення спорів для розгляду справи;
- 2) спробувати інший інструмент вирішення спорів (про це нижче) ¹.

Після того як споживач і онлайн-продавець домовляться про установу, яка вирішить їх спір, платформа ODR автоматично передає скаргу цій установі. Уповноважена особа установи опрацьовує випадок повністю онлайн і досягає результату протягом 90-ти днів.

Орган із вирішення спорів – це нейтральна третя сторона, яка допомагає споживачам і продавцям владнати розбіжності неконфронтаційним способом. Зазвичай це дешевше і швидше, ніж звернення до суду.

Альтернативні органи вирішення спорів мають відповідати суворим критеріям якості ЄС, які гарантують, що вони будуть розглядати спір ефективним, справедливим, незалежним і прозорим чином.

Name	Country	
Agentur für Passagier- und Fahrgastrechte (apf) <i>Agency for Passenger Rights (apf)</i>	 Austria	More inform
Energie-Control Austria	 Austria	More inform
Gemeinsame Schlichtungsstelle der Österreichischen Kreditwirtschaft <i>Joint Conciliation Board of the Austrian Banking Industry</i>	 Austria	More inform
Internet Ombudsmann - nur für im Internet abgeschlossene Verträge <i>Internet Ombudsman - only for contracts concluded on the internet</i>	 Austria	More inform
Ombudsstelle Fertighaus <i>Ombudsman for prefabricated buildings</i>	 Austria	More inform
Postschlichtungsstelle bei der Rundfunk- und Telekom Regulierungs-GmbH <i>Postal mediation service at the Regulatory Authority for Broadcasting and Telecommunications</i>	 Austria	More inform
Rundfunk & Telekom Regulierungs-GmbH <i>Regulatory Authority for Broadcasting and Telecommunications</i>	 Austria	More inform
Schlichtung für Verbrauchergeschäfte <i>Mediation for consumer transactions</i>	 Austria	More inform
Commission Conciliation Automoto - Verzoeningscommissie Automoto <i>Automotive Conciliation Commission</i>	 Belgium	More inform
Commission de Litiges Voyages - Geschillen Commissie reizen <i>Travel Disputes Commission</i>	 Belgium	More inform
L'Ombudsman des Assurances - Ombudsman van de verzekeringen <i>Insurance Ombudsman</i>	 Belgium	More inform
L'Ombudsman en conflits financiers (Ombudsfin) - Ombudsman in financiële geschillen (Ombudsfin)	 Belgium	More inform

Рис. 54. Скриншот екрану сторінки з інформацією про органи вирішення спорів (див. за посиланням: <https://ec.europa.eu/consumers/odr/main/?event=main.adr.show2>)

¹ Див. список цих інструментів за наступним посиланням. URL: Dispute resolution tools <https://ec.europa.eu/consumers/odr/main/?event=main.consumer.rights#inline-nav-2>

Платформу можуть використовувати продавці з ЄС або Норвегії, Ісландії, Ліхтенштейну, а також подати скаргу *на споживача*, якщо він проживає в Бельгії, Німеччині, Люксембурзі чи Польщі.

Платформа ODR є інтерактивним вебпорталом, доступним безкоштовно, хоча окремі органи вирішення спорів мають свої власні правила і процедури, можливо, включаючи оплату. Але навіть платне посередництво часто обходиться дешевше, ніж судовий розгляд.

Всі інтернет-магазини і трейдери в ЄС, Ісландії, Ліхтенштейні чи Норвегії зобов'язані надати легкодоступне посилання на платформу ODR (*ec.europa.eu/consumers/odr*) та на адресу електронної пошти, за якою платформа ODR зможе зв'язатися з ними (ст. 14 Регламенту (ЄС) № 524/2013). Недостатньо надати лише інтерактивну контактну форму (замість електронної пошти).

ODR сприяє розвитку сучасної культури *out-of-court* (поза судом) – неконфліктного вирішення спорів між споживачами та продавцями.

До інших інструментів належать:

1) Європейські споживчі центри (*ECC Net*). **ECC Net** – це мережа незалежно керованих офісів, що фінансуються Європейською Комісією. Допомога від *ECC Net* доступна, якщо споживач живе в ЄС, Ісландії, Норвегії або Великобританії, та полягає у наданні інформації про права споживачів, у врегулюванні спору з продавцем з іншої країни ЄС (або Ісландії чи Норвегії). У 2020 році *ECC Net* відзначає своє 15-річчя, вона надала допомогу більше ніж 1 000 000 споживачів¹.

2) **FIN-NET** (інструмент проти постачальника фінансових послуг в іншій країні ЄС). Постачальники фінансових послуг – це компанії, які управляють грошима від імені клієнтів (банки, кредитні спілки та інші компанії споживчого фінансування компанії, що випускають кредитні карти, емітенти електронних грошей та інші платіжні установи, страхові компанії, інвестиційні фірми). **FIN-NET** може допомогти вирішити скаргу в позасудовому порядку, якщо споживач мешкає в Європейському Союзі, Ісландії, Ліхтенштейні чи Норвегії, а постачальник – в іншій країні (з числа наведених). Споживач може завантажити та заповнити форму **FIN-NET** для міжнародних скарг, а також безпосередньо зв'язатися з будь-яким членом **FIN-NET** і попросити його ради. Далі споживач має надіслати форму учаснику **FIN-NET**. Більшість учасників **FIN-NET** можуть надати допомогу безкоштовно або за невисокою ціною. Зазвичай вони досягають результату протягом 90 днів. Постачальники фінансових послуг зазвичай не зобов'язані виконувати рішення членів **FIN-NET**, але більшість з них, як правило, роблять це добровільно. В іншому випадку, або якщо спожи-

¹ Див. посилання на місцеві осередки *ECC Net* в різних країнах: European Consumer Centres Network. URL: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/resolve-your-consumer-complaint/european-consumer-centres-network-ecc-net_en

вач не задоволений тим, як була розглянута скарга, можливо, доведеться звернутися до суду ¹.

3) Національні органи захисту прав споживачів ²;

4) Процедура дрібних претензій, Європейське платіжне розпорядження ³ та традиційна судова процедура. З цими інструментами можна ознайомитись на Європейському порталі електронного правосуддя/– **European e-Justice Portal** ⁴, який надає громадянам практичну інформацію про судову систему, суміжні галузі та процедури. *European payment order* було впроваджено в дію Регламентом Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 1896/2006 від 12.12.2006 р. про запровадження Європейського наказного провадження. Воно є спрощеною процедурою для міжнародних грошових позовів, які не заперечуються відповідачем за стандартними формами. *European Small Claims Procedure* – це спеціальна гармонізована судова процедура, доступна для транскордонних цивільних і комерційних позовів на суму до 5 000 євро в ЄС (за винятком Данії). Вона запроваджена Регламентом Європейського Парламенту та Ради від 11.07.2007 р. № 861/2007 про запровадження Європейської процедури щодо вирішення дрібних спорів ⁵. Наведені процедури, як і традиційний судовий розгляд (неспрощений) за претензіями споживачів, звичайно до ODR не належать.

Національні уряди також створюють різні інструменти ODR. Так, у **Бельгії** розроблено електронну платформу **Belmed** – це інструмент, наданий споживачам і підприємствам Федеральною державною службою економіки для вирішення споживчих спорів поза судом і через Інтернет шляхом звернення до незалежного посередника. *Белмед* використовується при спорах: щодо продажу товарів народного споживання; щодо страхування, банківської справи, будівництва, енергетики, подорожей та ін.; щодо транскордонних спорів між споживачем, який проживає на території Європейського Союзу, і компанією, зареєстрованою в *Banque-Carrefour des Entreprises*; щодо комерційних спорів між компаніями. Не можна використовувати *Белмед* у

¹ Див. докладніше: Make a complaint about a financial service provider in another EEA country. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/consumer-finance-and-payments/retail-financial-services/financial-dispute-resolution-network-fin-net/make-complaint-about-financial-service-provider-another-eea-country_en

² Тут посилання на національні органи захисту прав споживачів. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/consumers/consumer-protection/our-partners-consumer-issues/national-consumer-bodies_en

³ Див. докладніше. URL: https://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/consumers-dispute-resolution/formal-legal-actions/index_en.htm

⁴ The European e-Justice Portal [Сайт]. URL: <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=en>

⁵ Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32007R0861>

спорах з податковими органами або з приводу соціальних законів, у спорах між фізичними особами¹.

СМС – інформаційний ресурс щодо цивільного, комерційного посередництва і посередництва в **Англії й Уельсі**². СМС – це благодійна організація, мета якої – сприяти вирішенню конфліктів і спорів, заохочувати використання посередництва й інших методів вирішення спорів, а також сприяти освіті громадськості щодо питань, пов’язаних із цим. СМС управляє системою добровільного регулювання для цивільних/комерційних посередників і постачальників послуг. Медіатори і постачальники, зареєстровані в СМС, дотримуються Кодексу поведінки, пройшли навчання відповідно до прийнятих галузевих стандартів, мають відповідну страховку, проводять безперервне навчання і розвиток, за необхідності пропонують доступ до процесу розгляду скарг.

Подібних ресурсів у світі на цей час вже дуже багато.

ODR-платформи швидко розвиваються та, як правило, підтримуються й вітаються державою як шлях зменшення конфліктів у суспільстві та зменшення завантаження судів.

Лідером за обсягами застосування технології ODR є США. Перша пілотна версія ODR на *Ebay* (розроблена Ітоном Катчем (*Ethan Katsh*)) за два тижні з початку роботи дозволила розглянути 200 спорів за допомогою електронної пошти. Ця система еволюціонувала в повністю автоматизовану платформу, яка вирішує до 60 млн спорів на рік (станом на 2016 р., при цьому 90% з яких було зроблено автоматично, без втручання людини). Центр вирішення спорів *eBay* (*Ebay Disputes Resolution Center*) – це система вирішення спорів в Інтернеті (ODR) для покупців і продавців на *eBay*³.

Система проводить користувача за різними типовими сценаріями, якщо сторони не виправдовують очікувань один одного, і пропонує стандартні процедури. Однак *eBay* передасть справу до державних правоохоронних органів, якщо вони вважатимуть, що мало місце порушення закону.

PayPal Dispute Resolution. *PayPal* – найбільша електронна платіжна система. Дозволяє клієнтам оплачувати рахунки і покупки, надсилати і отримувати грошові перекази. З жовтня 2002 р. є підрозділом компанії *eBay*.

Якщо продавець і покупець не змогли при спілкуванні (в будь-який спосіб, наприклад, електронною поштою) врегулювати спір, *PayPal Dispute Resolution* допомагає їм прийти до вирішення. Як тільки покупець починає процес вирішення спору, *PayPal* утримує кошти цієї транзакції до тих пір, поки спір не буде вирішено. Якщо покупець і продавець не можуть дійти

¹ Belmed: votre partenaire en règlement alternatif de litiges. URL: <https://economie.fgov.be/fr/themes/line/belmed-mediation-en-ligne/belmed-votre-partenaire-en>

² About The CMC. URL: <https://civilmediation.org/>

³ Ebay Disputes Resolution Center. URL: <https://resolutioncenter.ebay.com/ua/en-us>

згоди, спір може бути переведено в претензію. Потім *PayPal* проведе розслідування і винесе рішення¹.

Відповідна система з вирішення спорів існує і в гіганта електронної комерції – **Alibaba Group**². На *AliExpress* вирішуються спори в рамках захисту покупців – *AliExpress Case Management*³.

Найчастіше вирішення спорів онлайн застосовується у конфліктних ситуаціях, пов'язаних з доменними іменами. Найбільш яскравий приклад у цій сфері – сформована ICANN Політика вирішення спорів в області доменів, що забезпечує захист власників торгових брендів від кіберсквотингу. Система **UDRP** застосовується для боротьби з недобросовісними підприємцями, що реєструють домени для отримання прибутку на репутації провідних брендів. Уже понад 30 000 спорів виграно власниками торгових марок в системі UDRP, що забезпечує впевненість клієнтів у питаннях протидії недобросовісній реєстрації доменів і надає позитивний ефект розвитку електронної торгівлі в цілому⁴.

Основним постачальником програмних продуктів, що використовуються у сфері регулювання конфліктів, є підприємство із США *SquareTrade*. Перший продукт компанії, орієнтований на вирішення спорів онлайн, з'явився в 2000-ті роки, а першим її клієнтом став популярний ресурс *eBay*. Надалі контракти на надання послуг в області ODR компанія уклала з такими зубрами онлайн-комерції, як *Амазон*, *Cutchfield*, *Buy.com*, *Vanns*, *Abt* тощо. У продуктах *SquareTrade* були відсутні функціонали для регулювання конфліктів між відвідувачами і власниками *eBay*. Їх завдання полягало в регулюванні відносин продавців і покупців шляхом використання двох варіантів вирішення спорів – медіації та переговорних процесів. Згідно зі статистикою використання продуктів *SquareTrade*, були вирішені мільйони конфліктів в 120-ти державах на п'яти мовах світу. Останнім часом на ринку з'являються й нові розробники спеціального програмного забезпечення для ODR, серед яких можна виділити *Qualtrust*⁵.

У 2017 р. в Україні була проведена масштабна конференція «Суди і вирішення спорів в режимі онлайн: покращення доступу до правосуддя в Україні». Протягом двох днів зацікавлені особи в Україні знайомилися з можли-

¹ Dispute resolution process. URL: <https://www.paypal.com/us/webapps/mpp/security/seller-dispute-resolution>. Докладніше про процедуру див. за посиланням. URL: [Understanding disputes https://www.paypal.com/us/brc/article/understanding-disputes](https://www.paypal.com/us/brc/article/understanding-disputes); Resolving a dispute with your seller. URL: <https://www.paypal.com/hk/webapps/mpp/buyer-dispute-resolution>

² Правила разрешення споров по транзакциям Alibaba.com. URL: <https://rule.alibaba.com/rule/detail/8882.htm?spm=a271m.8038972.0.0.48a26d823t6K77>

³ AliExpress Case Management. URL: https://www.aliexpress.com/buyerprotection/how_do_I_make_a_file_claim.html

⁴ Разрешение споров онлайн: первые шаги и перспективы. URL: <http://www.iccwbo.ru/blog/2016/razreshenie-sporov-onlayn-pervye-shagi-i-perspekti/>

⁵ Разрешение споров онлайн: первые шаги и перспективы. URL: <http://www.iccwbo.ru/blog/2016/razreshenie-sporov-onlayn-pervye-shagi-i-perspekti/>

востями онлайн-врегулювання спорів як засобу сприяння своєчасному вирішенню спорів, зменшенню завантаженості судів та підвищенню задоволеності сторін спору результатами його вирішення; знайомились із кращими практиками впровадження програм онлайн-врегулювання спорів у Канаді, Європі та США ¹. Представники найуспішніших проєктів презентували свої платформи з ODR. Ознайомимось з деякими з них.

Demander Justice (<https://www.demanderjustice.com/>) – є провідною онлайн службою подання судових позовів у дрібних справах у Франції.

Demander Justice дозволяє сторонам звертатися в суд без сторонньої допомоги повністю через онлайн-процедуру всього за два кроки. З моменту свого створення (2012 р.) *Demander Justice* отримала від клієнтів біля 1 200 000 повідомлень/кейсів у таких сферах, як страхування, банківська справа, телекомунікаційні операції, електронна комерція, сусідські спори, неоплачені рахунки-фактури клієнтів тощо.

Платформа функціонує наступним чином. Позивач має спочатку відповісти на декілька запитань про спір через *AskJustice.com*. По-перше, робиться спроба мирного врегулювання з опонентом, тобто відбувається редагування і автоматична відправка до судового реєстру офіційного повідомлення і декларації, адаптованої до спору. Опоненту автоматично надсилаються документи, немає необхідності друкувати що-небудь. Якщо після відкриття справи опонент погоджується врегулювати спір, то може бути укладена мирова угода. По-друге, якщо після закінчення 8-ми днів з моменту відкриття справи опонент не відповість, буде розпочато судовий процес.

Сервіс сформує документи і всі поштові відправлення в автоматичному режимі, гарантує суворе дотримання положень Цивільного процесуального кодексу, що дозволяє уникнути відхилення справи через недотриманість форми. Далі справа розглядається Окружним судом або Радою з трудових спорів.

Youstice (<http://www.youstice.com/en/>) – визнане прикладне програмне забезпечення, призначене для використання через Інтернет як засіб допомоги у розгляді скарг споживачів і полегшення здійснення покупок через Інтернет.

Будь-які претензії щодо куплених товарів і послуг споживач може донести через *Youstice*. Якщо сторонам все-таки не вдається домогтися взаємної угоди, клієнти можуть «вжити більш серйозні заходи» щодо своєї претензії та попросити нейтрального експерта прийняти рішення ².

Modria (<http://modria.com/>) – спеціально створена платформа для вирішення спорів у режимі онлайн (ODR), яка допомагає сторонам крок за кроком

¹ Онлайн трансляція конференції «Суди і вирішення спорів в режимі онлайн» (день перший) доступна за посиланням: <https://youtu.be/-dVMJ14veoA>

² Ознайомтесь із системою за адресою (доступно у тому числі російською мовою): Как можно попробовать работать с системой Юостис? URL: <https://youstice.com/ru/how-it-works>

вирішувати спори в найкоротші терміни. Система містить готові процедури вирішення проблем і автоматично вирішує найбільш поширені й трудомісткі спори (наприклад, боргові, орендні, дрібні претензії, навіть опікунство над дітьми та інші складні типи справ). Містить: вбудований постійний чат, доступний на час вирішення спору; шаблони документів і електронних листів; панелі моніторингу в реальному часі; попередньо налаштовані звіти і параметри експорту даних; підтримує посередництво, щоб нейтральні сторони могли допомогти або вирішити проблему.

Modria – провідний у світі продукт ODR (розроблений командою, яка була піонером у вирішенні спорів в режимі онлайн на *eBay* і *PayPal*), що дозволив успішно розглянути понад мільйон випадків у США і по всьому світу¹.

ODR застосовується не лише до спорів, що виникають у ході здійснення онлайн-транзакцій, а також до спорів у інших сферах. Раніше термін ODR стосувався взагалі вирішення конфліктів, що виникли в Інтернеті, а саме – в спорах щодо правочинів у електронній комерції або в соціальних мережах. З часом технологічні засоби все частіше застосовуються для вирішення традиційних офлайн-спорів.

Наприклад, спеціалізована онлайн-платформа для врегулювання спорів у Нідерландах **Rechtwijzer** надає допомогу навіть у сімейних справах, наприклад, пропонує подружжю можливість створити власний план розлучення за наявності необов'язкової та обов'язкової онлайн-підтримки (впроваджена Радою правової допомоги Нідерландів у рамках державного-приватного партнерства).



Рис. 55. Онлайн-платформа в Нідерландах Rechtwijzer (скріншот головної сторінки). URL: <https://rechtwijzer.nl/>

¹ Див. докладніше: Modria. Increase access to justice with online dispute resolution. URL: <https://www.tylertech.com/products/modria>

Платформа має наразі досить великий функціонал і забезпечує вирішення сімейних спорів, включаючи розлучення і роздільне проживання, спорів між орендодавцем і орендарем та трудові спори. Платформа допомагає людям дізнатися про можливі варіанти вирішення спору, а потім вступити в діалог один з одним. Якщо вони не можуть вирішити питання самостійно, *Rechtwijzer* забезпечує посередництво, винесення судового рішення та нейтральний розгляд будь-яких угод.

Ставлення до розвитку онлайн-примирних процедур у цілому позитивне, оскільки вони посилюють ті переваги, які традиційно є характерними для ADR. Можливість дистанційного спілкування сторін спору значно скорочує часові й матеріальні витрати (в тому числі щодо явки сторін до місця вирішення спору), особливо у спорах транскордонного характеру. ODR задовольняють потребу споживачів у транспарентності процедури (споживачі оцінюють такий процес порівняно із судовим розглядом як прямий і прозорий). Можливості програмних засобів значно полегшують спілкування: наприклад, функція електронної розсилки з метою інформування про можливості використання ODR; автоматична реєстрація та інформування зацікавлених осіб про звернення; можливість коригування повідомлень (фільтрація і видалення з повідомлень нецензурних виразів)¹.

Дослідники із США Е. Katsh, J. Rifkin дали визначення платформам ODR як «четвертої сторони», яка стає учасником процесу вирішення спору поряд зі сторонами угоди і третьою стороною (медіатором/посередником)².

Наразі існує багато курсів, які навчають навичкам посередника. Наприклад, навчальний курс з ODR від досвідчених юристів на сайті *ODR Training* (<https://odrtraining.com>).

Цікаво, що платформи ODR, як правило, розробляються без юристів. Починаючи від *eBay* і до недавніх ініціатив ODR добре зарекомендували себе програми, які допомагають людям вирішувати спори без допомоги юристів. Фактично, ці програми зазвичай спеціально призначені для виключення юристів з процесу вирішення спорів³.

Додамо, що багато сайтів ODR (одним із перших сайтів ODR, створених в 1996 р., був *Virtual Magistrate* – США) не змогли добитися успіху на цьому шляху⁴.

¹ Здрок О. Н. Перспективы развития процедур онлайн урегулирования споров в международном и национальном судопроизводстве. *Использование элементов электронного правосудия в деятельности Экономического Суда СНГ и национальных судов* : матер. Междунар. научно-практ. конф. / Экономический Суд СНГ. Минск, 2017. С. 59. URL: http://sudsng.org/download_files/publication/2017/conf_2017_2.pdf

² Katsh E., Rifkin J. Online Dispute Resolution: Resolving Conflicts In Cyberspace. Jossey-Bass Inc., San Francisco, 2001. P. 93–116.

³ Is There a Future for Online Dispute Resolution for Lawyers? URL: <https://www.lawsitesblog.com/2016/04/future-online-dispute-resolution.html>

⁴ З оглядом таких спроб можна ознайомитися за посиланням: Is There a Future for Online Dispute Resolution for Lawyers? URL: <https://www.lawsitesblog.com/2016/04/future-online-dispute-resolution.html>

В Україні розвиток онлайн-вирішення спорів не має помітного розвитку. Можливо, через вартість звернення до суду, яка навіть після збільшення судового збору в 2015 р. є меншою, ніж у розвинутих країнах. Не останню роль грають і особливості національного характеру – впевненість у власній правоті і відсутність бажання йти на поступки та шукати компроміс. Крім того, ринок електронної комерції в Україні хоча і зростає рік від року, але є порівняно невеликим, а сума одноразової покупки-онлайн зазвичай має низьку вартість.

Як приклад ODR в Україні можна навести *Pinky solutions* – платформу з онлайн вирішення справ¹. На жаль, нам не вдалось у відкритому доступі знайти статистику успішно вирішених спорів за допомогою цієї системи.

ODR має переваги перед іншими способами вирішення спорів: 1) неформальний, гнучкий і не пов'язаний строгими правилами процедури та доказування способ; 2) низька вартість участі або її відсутність; 3) підходить для осіб, які знаходяться далеко одна від одної; 4) підходить для спорів, у яких сторони емоційно не можуть перебувати в одній кімнаті; 5) підходить для людей з обмеженими фізичними можливостями; 6) не потрібно залучення юристів².

Мірою розширення використання ODR виникає питання про те, що відрізняє ODR від традиційних форм вирішення спорів, а також, який вплив матиме ODR на різні форми ADR. Унікальні функції ODR обертаються наступним чином: 1) комунікація на відстані та 2) інтелект машини. Ці можливості привабливі, оскільки додають гнучкості та ефективності. Онлайн-комунікація та керування даними можуть забезпечити як нові інструменти, так і підходи до управління взаємодіями та виконання інформаційних завдань, таких як мозковий штурм, визначення варіантів та з'ясування інтересів. Очікується, що розвиток технологій у майбутньому забезпечить екрани з більш тонкою роздільною здатністю, таким чином полегшуючи думку про те, що спілкування віч-на-віч може відбуватися на відстані³.

Мінусами ODR є: побоювання людей щодо нових інтернет-технологій, небажання знайомитися з ними; відсутність особистої взаємодії; винайдене рішення в ході ODR не підлягає обов'язковому виконанню; погано підходить для складних справ, а також для випадків, що вимагають негрошових засобів правового захисту⁴.

До мінусів ODR можна віднести й те, що легкість оскарження певної дії продавця через дистанційність збільшує кількість таких скарг.

¹ Pinky solutions. URL: <http://pinky.solutions/#About>

² Is There a Future for Online Dispute Resolution for Lawyers? URL: <https://www.lawsitesblog.com/2016/04/future-online-dispute-resolution.html>

³ Orna Rabinovich-Einy, Ethan Katsh Reshaping Boundaries in an Online Dispute Resolution Environment. *International Journal of Online Dispute Resolution*. 2014. № (1) 1. С. 5–36. URL: http://www.international-odr.com/documenten/ijodr_2014_01_01.pdf

⁴ Is There a Future for Online Dispute Resolution for Lawyers? URL: <https://www.lawsitesblog.com/2016/04/future-online-dispute-resolution.html>

Так, просто розміщення шаблонів у Інтернеті або легкий доступ до телефонних номерів обслуговування клієнтів має тенденцію до збільшення кількості скарг. Коли *eBay* коригував свій вебсайт – впровадив додаткове клацання мишкою для отримання шаблону скарги, – загальна кількість скарг зменшилась. Коли він перемістив сторінку вирішення скарг ближче до домашньої сторінки, кількість скарг збільшилась. Хоча збільшення скарг може здаватися тривожним у реальності, але воно допомагає виявленню моделей і джерел спорів. Доцільно припустити, що використання технології забезпечує ODR більше можливості виявити системних учасників конфлікту та системні можливості зменшити конфлікт. У цьому сенсі доцільно охарактеризувати процеси ODR як більш задіяні в управлінні конфліктами, ніж подібні системи ADR, оскільки останні зосереджені на вирішенні окремих справ¹.

Крім того, впровадження ODR кидає виклик спільним очікуванням щодо конфіденційності в ADR. У багатьох випадках поточне використання ODR обмежується «простими», неемоційними спорами, де зменшення конфіденційності не принципове. З часом бар'єр конфіденційності для використання ODR ще зменшиться. Але зараз соціальне ставлення до конфіденційності різко змінюється порівняно з минулим, підрастаюче покоління готове викладати в Інтернеті велику кількість особистої, чутливої інформації. Хоча деякі розглядають це як наслідок невігластва чи незнання, здається, що тенденція є сильною і, ймовірно, незворотною, її вплив неминуче спричинить кардинальні зміни в нашому ставленні до конфіденційності. Тобто ступінь дотримання конфіденційності в короткостроковій перспективі може розглядатися як недолік, котрий обмежує сферу застосування ODR, але в перспективі виявиться менш значущим, ніж дехто може уявити².

Можемо очікувати, що використання ODR ще більше пошириться завдяки трьом аспектам: 1) зміна поглядів на інтернет-середовище та цифровий зв'язок (зростання цифрової комунікації в житті людей у сучасному суспільстві); 2) розроблення все більш потужного програмного забезпечення (нове програмне забезпечення все більше розширюватиме функцію «четвертої сторони»); 3) постійне незадоволення функціонуванням судів та ADR³.

Співвідношення ODR та Онлайн-судів. Так звані *онлайн-суди* – це власне не приклад ODR, вони є самостійною формою вирішення спорів, але водночас поєднують властивості традиційних судів і ODR, оскільки, як пра-

¹ Orna Rabinovich-Einy, Ethan Katsh Reshaping Boundaries in an Online Dispute Resolution Environment. *International Journal of Online Dispute Resolution*. 2014. № (1) 1. С. 5–36. URL: http://www.international-odr.com/documenten/ijodr_2014_01_01.pdf

² Orna Rabinovich-Einy, Ethan Katsh Reshaping Boundaries in an Online Dispute Resolution Environment. *International Journal of Online Dispute Resolution*. 2014. № (1) 1. С. 5–36. URL: http://www.international-odr.com/documenten/ijodr_2014_01_01.pdf

³ Orna Rabinovich-Einy, Ethan Katsh Reshaping Boundaries in an Online Dispute Resolution Environment. *International Journal of Online Dispute Resolution*. 2014. № (1) 1. С. 5–36. URL: http://www.international-odr.com/documenten/ijodr_2014_01_01.pdf

вило, є державними судами, але з широким використанням примирливих процедур онлайн. Якщо ж примирливі процедури не привели до вирішення конфлікту – суддя вирішує справу, також онлайн. В ході цього дослідження наводились приклади онлайн-судів: Онлайн-трибунал цивільного судочинства Британської Колумбії, Інтернет-суд м. Ханчжоу, м. Пекіна та м. Гуанчжоу (Китай), HM Online Court (Великобританія).

Україна планує запозичити досвід Онлайн-трибуналу цивільного судочинства Британської Колумбії. Так, в процесі підготовки експериментальна програма запровадження онлайн-суду в Київському районному суді м. Одеси за прикладом CRT.

Вебплатформа зі зручною навігацією та привабливим дизайном розробляється для надання можливості створення електронної заяви в суд або в поліцію на оскарження протоколу про адміністративне порушення, а також подання електронної заяви в суд щодо розірвання шлюбу та витребування аліментів на виховання дитини.

Тобто спочатку планується експеримент із обмеженою категорією справ. Цільовою аудиторією сайту стануть: 1) водії, які мають на меті оскаржити протокол про адміністративне порушення правил дорожнього руху; 2) один із подружжя, який має на меті розірвати шлюб; 3) батько або мати, які виховують спільних дітей і мають намір витребувати аліменти.

Планується, що сайт має бути інтегрованим із електронним судом України (<https://cabinet.court.gov.ua/login>) для можливості подання електронної заяви в суд за допомогою електронно-цифрового підпису ¹.

¹ Черговий крок до запровадження онлайн-суду зроблено. URL: <https://kievskisud.od.ua/press-department/all-news/9639-chernoviy-krok-do-zaprovadzhennya-onlajn-sudu-zrobleno>

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

1. Правові засади розвитку інформаційного суспільства та нормативно-правове регулювання інформатизації судової діяльності

Формування інформаційного суспільства диктується технологічним, економічним і соціальним розвитком нашої країни та всього світу, новими можливостями, які відкривають сучасні інформаційні технології для бізнесу, населення, економіки та держави.

Одним із перших документів, що визначав стратегію становлення інформаційного суспільства, є прийнятий в 1996 році на 29-й сесії Генеральної Конференції ЮНЕСКО документ «ЮНЕСКО та Інформаційне суспільство для всіх», згідно з яким: 1) магістральним напрямом міжнародного співробітництва є побудова глобального інформаційного суспільства за особливої ролі ЮНЕСКО; 2) наголошено на забезпеченні кожній людині міжнародного співтовариства широкого та вільного доступу до інформаційних ресурсів, що є необхідним для рівноправної участі у житті нової суспільної формації; 3) відзначено, що інформація і знання мають важливе значення для подолання інформаційної нерівності та є глобальним суспільним надбанням як запорука глобальної демократії.

Завдання, цілі та напрями розвитку інформаційного суспільства в Україні було визначено ще у 2007 р., із ухваленням Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». Так, Законом передбачено, що одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя. Ці пріоритети відображено у схваленій Кабінетом Міністрів України 15 травня 2013 року Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Під інформаційним забезпеченням розуміється сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства на основі створення розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та



інформаційних технологій, побудованих на підставі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформаційне забезпечення судочинства має на меті надати судді у відповідному режимі роботи структуровану систему даних і знань стосовно кожної конкретної судової справи, законодавчі та відомчі нормативні акти, статистичні дані про розгляд справи у судах, матеріали узагальнення судової практики, інформаційні ресурси центральних органів державної влади, інформаційні ресурси органів внутрішніх справ України, прокуратури інших інституцій, що беруть участь у процесі судочинства, інформацію стосовно міжнародного права¹.

Правове регулювання відносин, пов'язаних із регулюванням інформатизації судової діяльності, здійснюється відповідно до Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довічні послуги» (цей закон замінив вже не чинний Закон України «Про електронний цифровий підпис»), «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про доступ до судових рішень», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист персональних даних», Положення про автоматизовану систему документообігу суду в редакції рішення Ради суддів України від 02.03.2018 р. та інших нормативно-правових актів.

Впровадження інформаційних технологій в роботу судів, органів та установ системи правосуддя, а також автоматизація їх діяльності, передбачені у «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки», схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276.

2012 року Державне підприємство «Інформаційні судові системи» презентувало «Концепцію електронного суду України», а Державна судова адміністрація України (далі – ДСА) розпочала реалізацію пілотного проєкту з розвитку електронного судочинства.

Концепція ґрунтується на сукупності нормативно-правових, організаційно-розпорядчих, програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, які забезпечують збір, опрацювання, накопичування, аналіз і зберігання інформації. Мета: розробка універсальної схеми побудови структур даних за наявності необхідності обміну даними між автоматизованими системами різних виробників.

Наказом ДСА від 07.09.2012 р. № 105 затверджено «Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом і учасниками судового процесу», що стало ще одним продуктивним кроком на шляху електроніфікації судового процесу.

Наказом ДСА від 30.05.2013 р. № 72 «Про реалізацію проєкту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу»

¹ Корчинський О.І. Інформаційне забезпечення судової діяльності. URL: <http://aphd.ua/publication-385/>

було запроваджено з 17.06.2013 р. у місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції порядок щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу (кримінального провадження) із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду.

Рішенням Ради суддів України № 71 від 11.12.2014 р. затверджено Стратегію розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки, за якою одним із напрямків розвитку судової системи визначено «Електронне правосуддя».

Законом України від 03.10.2017 р. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» передбачено створення та функціонування в судах *Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи*.



Відповідно до наказу ДСА від 23.03.2017 р № 367 (зі змінами від 31.05.2018 р.) «Про проведення дослідної експлуатації підсистеми *Електронний суд* в пілотних судах» можливості електронного судочинства тестувались пілотними судами. У Положенні про автоматизовану систему документообігу суду, в редакції рішення Ради суддів України від 02.03.2018 р. № 17, визначено основи роботи **підсистеми електронного суду**.

З 1 січня 2019 р. всі суди України стали пілотними щодо запровадження підсистеми *Електронний суд* (згідно з наказом ДСА від 22.12.2018 р. «Про проведення тестування підсистеми Електронний суд», зараз наказ *втрапив чинність*). Наказом ДСА № 247 від 01.06.2020 р. було запроваджено з 01.06.2020 р. дослідну експлуатацію підсистеми *Електронний суд* та *Електронний кабінет* у всіх місцевих та апеляційних судах України (крім Київського апеляційного суду) та в Касаційному адміністративному суді у складі Верховного Суду. А відповідно до Наказу ДСА № 268 від 17.06.2020 р., до переліку цих судів з 01.07.2020 р. увійшов також і Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду.

Повноцінно ЄСІТС мала запрацювати з березня 2019 року, але цього не сталося, не дивлячись на численні Стратегії і Концепції, які перелічені вище.

Таким чином, «електронізація» українського судочинства відбувається набагато повільніше, ніж розраховувалось, що дещо дискредитувало саму ідею електронного судочинства в професійних колах, але певним поштовхом до подальшого розвитку стали події кінця зими-початку весни цього року – пандемія. Розвиток електронних комунікацій із судом став необхідним для реалізації фундаментального принципу судочинства – доступу до суду.

COVID-19 став рушійною силою для прискорення запровадження електронного судочинства в Україні, про що буде йтися далі.

Висловимо загальне зауваження щодо назви модулю «*Електронний суд*». Цей термін не тільки пересічні громадяни, а й юридична спільнота розуміють як взагалі систему електронного судочинства, всю систему

ЄСІТС. Доречи в інших країнах також під E-court розуміють програми та платформи електронного судочинства. Власне системи подання документів в електронному вигляді в суд мають більш конкретні, а не абстрактні назви. Все ж таки термін «електронний суд» натякає на більш загальне значення та має універсальний характер, є словом загальновживаним у світі як поняття, що включає в себе не тільки подання документів в електронному вигляді в суд. Цей модуль можна назвати за аналогією із багатьма західними прикладами «Електронне подання».

2. Стан упровадження елементів електронного судочинства в Україні до 2017 року



«Кабінет електронних сервісів» Міністерства юстиції України станом на 2017 рік передбачав можливість:

1) оплати судового збору онлайн на офіційному вебпорталі *Судова влада України* (<http://court.gov.ua/>).



2) отримання інформації щодо стадій розгляду судових справ на офіційному вебпорталі *Судова влада України* передбачає можливість користувачів порталу перегляду/пошуку/друку інформації щодо стадій розгляду судових справ;



3) отримання інформації з Єдиного державного реєстру судових рішень (<http://reyestr.court.gov.ua/>) (Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 р.; Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2006 р. № 740 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень»). Цей реєстр являє собою автоматизовану систему збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень.

4) надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу. Мається на увазі можливість отримувати процесуальні документи в електронному вигляді паралельно з документами у паперовому вигляді. Для отримання процесуальних документів у електронному вигляді потрібно: по-перше, зареєструватися в системі обміну електронними документами між судом і учасниками судового процесу (завести поштову скриньку електронного суду), розміщеній на офіційному вебпорталі судової влади України за адресою: *mail.gov.ua*; по-друге, подати в суд заявку про отримання процесуальних документів у електронному вигляді, яку необхідно розмістити на офіційному вебпорталі судової влади України. Процесуальні документи у відповідній справі, видані після дати подання зазначеної Заявки до суду, надходять в електронному вигляді на зареєстровану електронну адресу учасника судового процесу в домені *mail.gov.ua*, зазначену в Заявці.

5) відправлення судової повістки у вигляді SMS-повідомлень;

б) отримання інформації стосовно перебування суб'єктів підприємницької діяльності (контрагентів, боржників, поручителів тощо) у процедурі банкрутства.

Для забезпечення можливості участі в судовому засіданні учасників судового процесу, які за певних об'єктивних причин не мають можливість особисто з'явитись в судові засідання, було запроваджено проведення **відеоконференції** технічними засобами в судах:

1) Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відео- конференції» від 4 липня 2012 року (було доповнено Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України);

2) «Інструкцією про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, під час судового засідання (кримінального провадження)», затв. наказом ДСА від 15.11.2012 № 15;

3) «Положенням про автоматизовану систему документообігу суду».

Відеоконференція – телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу.

Судами для проведення відеоконференції використовувалось програмне забезпечення TrueConf for Windows версія 6.5.9.

Широкого поширення у цивільному процесі використання відеозв'язку не набуло, у зв'язку із технічною неготовністю судів.

До змін у процесуальному законодавстві 2017 року, проєкт «Електронний суд» впроваджувався у пілотних судах, наприклад, з вересня 2015 року впроваджувався у Київському районному суді м. Одеси та мав на меті:

- забезпечити обмін документами в електронному вигляді між судом і сторонами процесу;
- сприяти поступовому переходу документообігу суду в електронний формат;
- прискорити проходження справ та обмін інформації в суді.

Суть електронного суду полягає в тому, що прийом позовних заяв здійснюється в електронному вигляді, і підписуються вони електронним цифровим підписом (далі – **ЕЦП**). Тобто справа одночасно формується і в паперовому, і в електронному форматах.

Для користування системою «Електронний суд» необхідно було: зареєструватися на сайті *mail.gov.ua*; ознайомитися з правилами реєстрації користувача; заповнити «Особисту інформацію»; створити електронну пошту; потім можна відправляти заяву, в тому числі й позовну до суду за адресою *el-court@ki.od.court.gov.ua*. Позовна заява повинна містити перелік документів, що додаються в електронному вигляді до заяви. Підписується позовна

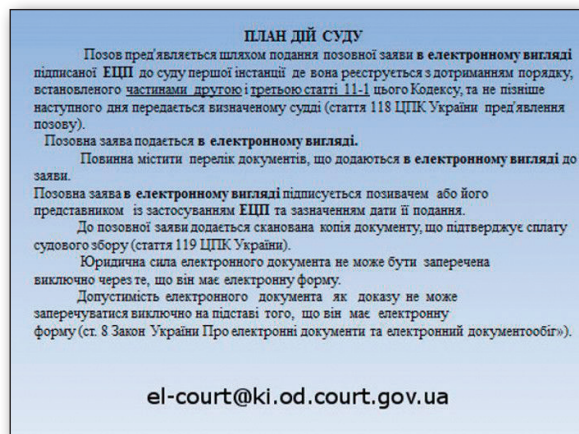
заява позивачем або представником позивача із застосуванням ЕЦП та зазначенням дати її подання. До позовної заяви додається відсканована копія документу, який підтверджує сплату судового збору.



Рис. 56. Скриншот головної сторінки сайту Київського районного суду м. Одеси

Заява реєструється співробітником суду протягом години.

Потім система автоматично відправляє відповідь на електронну скриньку. Також працює послуга SMS-сповіщення.



У Київському районному суді м. Одеси зазначають, що значною перевагою проекту є залучення інших державних органів до комунікації з судом з допомогою електронних технологій. Було налагоджено обмін інформацією з органами юстиції, міграційної служби, прокуратури, виконавчої служби,

поліції і експертними установами. Завдяки співпраці з Головним управлінням державної міграційної служби в Одеській області вдалося заощадити 91 тисячу гривень на надсилання запитів до адресно-довідкового бюро, активно використовується напрямок цивільних справ в експертні установи в електронному вигляді¹.

На кінець 2017 року в Київському районному суді м. Одеси було зареєстровано 2 130 електронних справ². Однак, це була лише одинична практика, що ще не мала поширення.

Згадані електронні справи не могли існувати виключно в електронному вигляді. Для дотримання чинного законодавства в суді були змушені дублювати всі електронні документи в звичайному паперовому вигляді для формування справи. Учасники процесу не дуже ініціативно підключались до цих новацій³. Основна причина – відсутність у ЦПК норм, які б їх впроваджували. *Перспектива все одно дублювати велику кількість документів у паперовому вигляді зводило нанівець намагання поширити «популярність» цифрових комунікацій між судом і учасниками процесу.*

Редакція ст. 74 ЦПК України (до грудня 2017 р.) не передбачала можливості повідомлення або виклику осіб, які беруть участь у справі, ні SMS-повідомленням, ні шляхом надсилання судової повістки та повідомлення електронною поштою. ЦПК України, як і інші процесуальні кодекси, не дозволяв подати позов до суду в електронному вигляді. Всі ці новації діяли в якості експериментів.

Крім того, процесуальне законодавство не регламентувало дії суду щодо формування матеріалів справи в електронному вигляді (доказів та інших документів), необхідно обов'язково формувати традиційну (паперову) справу. Наприклад, Тимчасовий регламент надіслання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального провадження, затв. наказом ДСА 07.11.2016 р. № 227, визначав порядок надіслання учасникам судового процесу і кримінального судочинства процесуальних документів у електронному вигляді паралельно з документами у паперовому вигляді, відповідно до процесуального законодавства. Тобто надсилання документів в електронному вигляді є лише дублюванням паперового надсилання (щоб відповідати процесуальним кодексам).

¹ У Київському районному суді м.Одеси відбулася презентація впровадження електронного судочинства для представників Норвегії та Боснії і Герцеговини // <https://kievskisud.od.ua/press-department/all-news/3439-u-kijivskomu-rajonnomu-sudi-m-odesi-vidbulasya-prezentatsiya-vprovadzheniya-elektronnogo-sudochinstva-dlya-predstavnikov-norvegiji-ta-bosniji-i-gertsegovini>

² Чванкин С. А. Внедрение «электронного суда» в деятельность суда первой инстанции. *Молодий вчений*. 2017. № 6. С. 124–127. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/46/>

³ Чванкин С.А. Успіхи та проблеми впровадження проекту «Електронний суд» в Київському районному суді м. Одеси /// Науково-практична конференція «Судова реформа в Україні: реальність та перспективи» (м. Київ, 18 листопада 2016 року). – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України. – С. 397–403.

Чинне на той час процесуальне законодавство не передбачало можливості направлення в суд апеляційної чи касаційної інстанції справи в електронному вигляді (навіть якщо вона все-таки існує поряд із традиційно сформованою справою).

Процесуальний закон не передбачав можливості направлення як стягувачу, так і органам виконавчої служби, виконавчого листа в електронному вигляді.

Для такого, щоб такий документообіг був системним та не потребував дублювання в паперовому вигляді, необхідні законодавчі зміни.

Повноцінна система електронного судочинства передбачена у оновленому процесуальному законодавстві України (про це у наступному підрозділі).

Таким чином, в учасників процесу були можливості використовувати переваги електронного суду, однак не всі вони були реалізовані, і не всі запущені програми широко використовувались. Так, можливість сторін і суду подавати процесуальні документи в електронній формі суттєво гальмувалось технічним оснащенням невеликих судів, а з іншого боку – неактивним отриманням ЕЦП учасниками процесу, навіть професійними, наприклад, адвокатами.

3. Новели ЦПК щодо «електронізації» судочинства

Більшість опцій *Електронного суду*, який тестувався у пілотних судах, повноцінно не працювали саме через відсутність законодавчої підтримки цієї сучасної, необхідної, економічної, ефективної новації. Все одно всі документи потрібно було дублювати у паперовому вигляді.

Повноцінна система електронного судочинства передбачена в оновленому процесуальному законодавстві України – Законі України **«Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»** від 03.10.2017 року.

У змінах ЦПК 2017 року (як в інших процесуальних кодексах) передбачена в перспективі можливість повного переходу до безпаперового формату і судочинства у віддаленому доступі (всі процесуальні дії зможуть відбуватися за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, за винятком тих, які за своєю суттю можуть бути здійснені лише безпосередньо).

Основні новели та правила

I. Забезпечить впровадження електронного судочинства, зокрема електронний документообіг між судами, між судом і учасниками судового процесу **Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система** (далі – *ЄСІТС*).

II. Передбачено розгляд справи за матеріалами судової справи в електронній формі.

Стаття 14. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

9. Суд проводить розгляд справи за матеріалами судової справи в електронній формі. Процесуальні та інші документи і докази у паперовій формі **не пізніше трьох днів** з дня їх надходження до суду переводяться в електронну форму та долучаються до матеріалів електронної судової справи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

У разі неможливості розгляду справи судом в електронній формі з технічних причин більше п'яти днів, що може перешкодити розгляду справи у строки, встановлені цим Кодексом, **справа розглядається за матеріалами в паперовій формі**, для чого всі матеріали справи невідкладно переводяться в паперову форму у порядку, встановленому Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Електронна справа як нова форма збирання та зберігання матеріалів судової справи передбачена ч. 9 ст. 14 ЦПК. Тобто має обов'язково формуватися справа в електронному вигляді. Це основна її форма. Паперова форма не буде застосовуватися, коли запрацює ЄСІТС. Зберігання справи в електронному архіві виключить можливість її втрати.

Оскільки формування електронної справи не передбачає її дублювання в паперовому вигляді, звичайно такі положення містять певні ризики щодо можливості забезпечення коректної та безперервної роботи відповідного програмного забезпечення, технічного оснащення всіх судів, але загалом – це великий крок на шляху до повноцінного «електронного судочинства».

Порівняно з Проектом змін до ЦПК станом на березень 2016 року, чинна редакція ЦПК більшою мірою реалізувала ідеї електронного суду. За Проектом ЦПК 2016 року електронне діловодство в суді мало залишитися альтернативним традиційному паперовому діловодству.

Електронна судова справа – упорядкована сукупність (реєстр) судових проваджень у суді, які містять електронні документи, що мають значення для конкретного провадження, об'єднані сукупністю спільних реквізитів, а також додаток до справи (додаток на кожне провадження). До провадження в тому числі входять: заяви, скарги, клопотання, подання, позовні заяви, докази (електронні, письмові, речові), показання свідків, висновки експертів, технічний запис судових засідань, судові рішення, інші документи, матеріали та предмети, надані суду учасниками або виготовлені судом.

Процесуальні та інші документи й докази у паперовій формі **не пізніше трьох днів** з дня їх надходження до суду переводяться в електронну форму та долучаються до матеріалів електронної судової справи. Доречи в одному з проєктів змін до ЦПК йшлося про один день, звісно це дуже стислий строк, який не враховує реальне навантаження на працівників суду.

Стаття 14. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

10. Процесуальні та інші документи і докази в паперовій формі зберігаються в додатку до справи в суді першої інстанції та у разі необхідності можуть бути оглянуті учасниками справи чи судом першої інстанції або витребувані судом апеляційної чи касаційної інстанції після надходження до них відповідної апеляційної чи касаційної скарги.

Справа розглядається за матеріалами в паперовій формі тільки у разі неможливості розгляду справи судом в електронній формі з технічних причин більше п'яти днів.

Справи, розгляд яких розпочато та не закінчено за матеріалами у паперовій формі до початку функціонування ЄСІТС, продовжують розглядатися за матеріалами у паперовій формі. За наявності технічної можливості суд може розглядати таку справу за матеріалами в електронній формі.

Учасники справи, як і раніше, будуть мати право подавати документи у паперовому вигляді, однак всі подані документи переводяться в електронну форму та приєднуються до матеріалів справи (яка має електронну форму).

У користувача власного кабінету в ЄСІТС буде доступ до електронної справи (всіх матеріалів справи) цілодобовий, але тільки до тих справ, в яких він приймає участь.

III. ЦПК вводить поняття «офіційна електронна адреса». Обмін документами в електронній формі в основному проходить за допомогою «офіційної електронної пошти».

«Офіційна електронна адреса» – це електронна адреса створена при реєстрації в **Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі (кабінет користувача).**

Згідно ч.6 ст. 14 ЦПК:

- адвокати
- нотаріуси
- приватні виконавці
- арбітражні керуючі
- судові експерти
- державні органи, органи місцевого самоврядування
- суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки реєструють офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі **в обов'язковому порядку.**

Інші особи реєструють офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі **в добровільному порядку.**

Частково новий ЦПК запозичив норму ЦПК Литви про професійних учасників судового процесу, які зобов'язані приймати документи і судові повідомлення, спрямовані їм за допомогою електронних засобів.

Нажаль професійні учасники цивільного процесу не дуже поспішають залучатися до нововведень електронного судочинства.

За приміром Литви, цей перелік можна було б доповнити страховими та банківськими установами, які є частими позивачами та відповідачами, та одночасно є професійними та потужними учасниками обороту.

Ці норми видаються не тільки справедливими, але й прогнозуємо, що саме вони стануть рушійною силою, що «примусять» до поширення «електронізації» цивільного судочинства. Адже із наявністю саме офіційної електронної пошти ЦПК пов'язує переважну більшість опцій електронного судочинства.

IV. З дня початку функціонування ЄСІТС забезпечує обмін документами:

1) між судами;

2) суд направлятиме процесуальні документи учасникам судового процесу на їх офіційні електронні адреси за умов: а) особа зареєструвала офіційну електронну адресу; б) виключно за допомогою ЄСІТС;

3) учасники судового процесу направлятимуть документи в електронній формі до суду за умов: а) особа зареєструвала офіційну електронну адресу; б) виключно за допомогою ЄСІТС; в) із використанням власного електронного цифрового підпису;

4) між учасниками судового процесу за умови, якщо інший учасник справи зареєстрований як користувач у ЄСІТС (особа, що використовує електронний кабінет).

По-перше, ЄСІТС забезпечить обмін документів між судами, тобто між судовими інстанціями (шляхом отримання доступу).

По-друге, суд направляє судові рішення, судові повістки, судові повістки-повідомлення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їхні офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням ЄСІТС (ч. 5 ст. 14 ЦПК).

Стаття 14. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

5. Суд направляє судові рішення, судові повістки, судові повістки – повідомлення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їхні офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в порядку, визначеному цим Кодексом та Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Але це не позбавляє право осіб, які зареєстрували офіційні електронні адреси, отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою (ч. 7 ст. 14 ЦПК).

Частиною 6 ст. 128 ЦПК передбачено направлення судових повісток та копій документів на офіційну електронну адресу у випадку наявності у особи офіційної адреси електронної пошти.

Стаття 128. Судові повістки

6. Судова повістка, а у випадках, встановлених цим Кодексом, разом з копіями відповідних документів надсилається на офіційну електронну адресу відповідного учасника справи, у випадку наявності у нього офіційної електронної адреси або разом із розпискою рекомендованим листом з повідомленням про вручення у випадку, якщо така адреса відсутня, або через кур'єрів за адресою, зазначеною стороною чи іншим учасником справи.

Це можна трактувати так, що сам факт відсилання судової повістки адресату на офіційну електронну адресу вважається належним повідомленням.

При цьому редакція ст. 130 ЦПК припускає, що тільки у разі відсутності у адресата офіційної електронної адреси судові повістки, адресовані фізичним особам, вручаються їм під розписку, а юридичним особам – відповідній службовій особі, яка розписується про одержання повістки.

Стаття 130. Порядок вручення судових повісток

1. У випадку відсутності в адресата офіційної електронної адреси судові повістки, адресовані фізичним особам, вручаються їм під розписку, а юридичним особам – відповідній службовій особі, яка розписується про одержання повістки.

У термінових випадках **не** засобами ЄСІТС, суд може викликати в суд інших учасників, наприклад, електронною поштою (звичайною).

Стаття 128. Судові повістки

9. Суд викликає або повідомляє свідка, експерта, перекладача, спеціаліста, а у випадках термінової необхідності, передбачених цим Кодексом, зокрема у справах про видачу обмежувального припису – також учасників справи телефонограмою, телеграмою, засобами факсимільного зв'язку, електронною поштою або повідомленням через інші засоби зв'язку (зокрема мобільного), які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику.

Згідно ч. 11 ст. 128 ЦПК відповідач, третя особа, свідок, зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, а також заінтересована особа у справах про видачу обмежувального припису викликаються до суду через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів, а у разі розгляду справи про видачу обмежувального припису – не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання. З опублікуванням оголошення про виклик особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи.

Оголошення про виклик до суду з травня 2020 року оприлюднюються автоматично – введено в дію новий функціонал на веб-порталі «Судова влада

України». Перевірити чи не викликають особу до суду можливо за посиланням: <https://bit.ly/3b8Jkil>

По-третє, особи, які зареєстрували офіційні електронні адреси в ЄСІТС, **можуть подати процесуальні, інші документи**, вчинити інші процесуальні дії в електронній формі.

Стаття 14. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
8. ...

Особи, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, можуть подати процесуальні, інші документи, вчинити інші процесуальні дії в електронній формі **виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з використанням власного електронного цифрового підпису**, прирівняного до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», якщо інше не передбачено цим Кодексом.

Далі ці правила частково дублюються. Згідно ст. 43 ЦПК документи (в тому числі процесуальні документи, письмові та електронні докази тощо) можуть подаватися до суду, а процесуальні дії вчинятися учасниками справи в електронній формі з використанням ЄСІТС, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом. Розробники змін до ЦПК фактично в цю статтю (ст. 43) помістили не властиві їй правила не тільки про права та обов'язки учасників, а й про правила надання доказів, правила подачі документів до суду. Однак, такий підхід можливий, оскільки дублювати ці положення окремо в спеціальних нормах, розробникам, певно, здалося обтяжуючим текст кодексу.

На відміну від попередньої редакції Проекту ЦПК (станом на березень 2016 року), коментовані норми передбачають, що процесуальні документи в електронній формі мають подаватися учасниками справи до суду з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи **шляхом заповнення форм процесуальних документів** відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Це дуже вірне рішення з точки зору стандартизації документів, їх «читабельності» та зручності для користувачів.

Треба зробити застереження, що у ст. 14 ЦПК згадується Закон України «Про електронний цифровий підпис», але він вже нечинний. У чинних нормах не відображені положення Закону України «Про електронні довірчі послуги».

Законом України «Про електронні довірчі послуги» передбачено три рівня електронної ідентифікації: 1) високий (використання кваліфікованих електронних підписів і печаток); 2) середній (використання вдосконалених електронних підписів і печаток); 3) низький (рівні довіри до використовуваних

засобів електронної ідентифікації. При цьому у державних установах для взаємодії з іншими юридичними та фізичними особами використовуються виключно кваліфіковані електронні довірчі послуги (ч. 2 ст. 17 Закону). Згідно перехідних положень Закону України «Про електронні довірчі послуги» ЕЦП виданий відповідно до вимог Закону України «Про електронний цифровий підпис» використовуються як кваліфікований електронний підпис до закінчення строку дії посиленого сертифіката відкритого ключа, але не пізніше двох років з дня набрання чинності цим Законом. Оскільки цей Закон набирав чинності через рік з дня його опублікування (07.11.2018), то з 07.11.2020 ЕЦП не можуть використовуватися.

Використання електронної форми подачі процесуальних документів в суд не є обов'язковою.

Стаття 14. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
8. Реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі.

Зв'язаність виключно електронною формою документообігу виникає, якщо особа подає позов, апеляційну чи касаційну скаргу в електронній формі. У цьому випадку «позивач, особа, що подала скаргу, мають подавати до суду заяви по суті справи, клопотання та письмові докази виключно в електронній формі, крім випадків, коли судом буде надано дозвіл на їх подання в паперовій формі» (ч. 9 ст. 43 ЦПК). Аналогічні правила передбачені для заяви про видачу судового наказу.

При цьому, хоч і реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі, але робить обов'язковим прийняття від суду судових повісток в електронній формі.

IV. Копії документів іншим учасникам справи.

Стаття 43. Права та обов'язки учасників справи

7. Учасник справи звільняється від обов'язку надсилати іншим учасникам справи або подавати до суду копії документів відповідно до кількості учасників справи, якщо він подає документи до суду в електронній формі. У такому разі копії відповідних документів іншим учасникам справи направляє суд. Якщо обсяг документів є надмірним, суд направляє учасникам справи тільки копії процесуальних документів та повідомлення про можливість ознайомитися з іншими матеріалами в приміщенні суду або через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

8. Якщо документи подаються учасниками справи до суду або надсилаються іншим учасникам справи в електронній формі, такі документи скріплюються електронним цифровим підписом учасника справи (його представника)...

V. Допускаються документи, що підтверджують повноваження представників, в електронній формі

Стаття 62. Документи, що підтверджують повноваження представників

3. Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

...

7. У разі подання представником заяви по суті справи в електронній формі він може додати до неї довіреність або ордер в електронній формі, підписані електронним цифровим підписом відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Тобто йдеться про те, що представник, який звертається до суду або подає до суду документи в електронній формі, в електронній формі надає підтвердження своїх повноважень (докладніше нижче).

VI. ЦПК вводиться поняття *«електронні докази»* (будь-яка інформація про обставини справи в електронній (цифровій) формі).

Кардинально змінений підхід до електронних доказів порівняно з Проектом ЦПК станом на березень 2016 року¹.

Так, згідно ст. 76 ЦПК («Докази»): «Доказами є будь-які дані Ці дані встановлюються такими засобами:

- 4) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 5) висновками експертів;
- 6) показаннями свідків».

При цьому потрібно розрізняти:

- 1) електронні копії документів, які існують у паперовому вигляді;
- 2) електронні документи-оригінали.

Згідно ст. 95 ЦПК «Письмовими доказами є документи (**крім електронних документів**), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору». Згідно ч. 3 ст. 95 ЦПК учасники справи мають право подавати письмові докази в електронних копіях, посвідчених електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до закону.

Електронні копії документів, які існують у паперовому вигляді, за задумом розробників **не відносяться** до електронних доказів.

Щодо електронних документів (та інших носіїв інформації в електронній формі), які існують тільки в електронній формі (або були створені як електронні документи) – вони названі ЦПК «електронні докази».

У сучасному «цифровому» світі все частіше документи відразу створюються в електронній формі, наприклад, платіжне доручення, підготовлену з

¹ Проект ЦПК України станом на березень 2016 року був проаналізований у наступній праці: Голубева Н.Ю. Процессуальные основы внедрения электронного суда (обзор перспективного законодательства) // Вісник Асоціації слідчих суддів України. – 2017. – № 1(2). – С. 42–48.

використанням системи «банк-клієнт». Так, при використанні «Приват24» фізична особа не підписує свої доручення банку ЄЦП, проте сам порядок входу в систему, ідентифікації клієнта, підтвердження оплати з допомогою введення пароля з висланого на заданий номер телефону пароля, говорить про використання «простого» електронного підпису. Немає підстав не визнавати такий документ доказом. Роздрукований варіант такого платіжного доручення слід вважати копією документа¹.

§ 5. Електронні докази

Стаття 100. Електронні докази

1. Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фото-графії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

У попередній редакції ЦПК такий різновид доказів не був передбачений, що викликало різні підходи в судовій практиці до вирішення питання про їх процесуальне закріплення, юридичну силу, порядок дослідження і оцінки. Хоч і на цей час багато проблем не вирішені. ЦПК містить щодо електронних доказів не цілком збалансовані правила, які неузгоджені із ЦК України щодо форми правочинів, але це тема іншого дослідження.

Доречі, за цивільним процесуальним законодавством європейських країн не виділяється такого окремого виду доказів як електронні докази, а йдеться тільки про процедури та правила подання електронних документів чи речових доказів.

VII. Змінені правила щодо позовної заяви та відзиву на позов

Згідно ст. 175 ЦПК *«позовна заява подається до суду в письмовій формі...»*. Однак це не означає, що вона не може бути подана в електронній формі. Так, із формулювання ч. 9 ст. 43 ЦПК *«якщо позов, апеляційна, касаційна скарга подані до суду в електронній формі, позивач, особа, яка подала скаргу, мають подавати до суду заяви по суті справи, клопотання та письмові докази виключно в електронній формі, крім випадків, коли судом буде надано дозвіл на їх подання в паперовій формі»* очевидно, що подати позов в електронній формі можливо.

¹ Докладніше див: Голубева Н.Ю. Електронний договір як доказ у цивільному процесі // Науково-практична конференція «Судова реформа в Україні: реалії та перспективи» (м. Київ, 18 листопада 2016 року). – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України. – С. 175–180; Голубева Н.Ю. Порядок заключення договорів в електронній формі по законодательству Украины // <http://yaizakon.com.ua/poryadok-zaklyucheniya-dogovorov-v-elektronnoj-forme-po-zakonodatelstvu-ukrainy/>

Згідно ст. 175 ЦПК позовна заява, по між іншим, повинна містити адресу електронної пошти сторін та інших учасників справи, якщо вони відомі та офіційну електронну адресу.

У відзиві на позов також має міститися офіційна електронна адреса та адреса електронної пошти відповідача, якщо такі є (ст. 178 ЦПК).

Така вказівка, звичайно, не перетворює зазначену електронну адресу в «офіційну електронну адресу». Швидше можна говорити про узгоджену електронну адресу як засіб комунікації.

VIII. Щодо форми судового рішення.

Стаття 259. Порядок ухвалення судових рішень

8. Усі судові рішення викладаються **письмово у паперовій та електронній формах.**

Судові рішення викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду – електронними цифровими підписами всіх суддів, які входять до складу колегії).

IX. Згідно ст. 14 ЦПК ЄСІТС також забезпечує також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу в судовому засіданні в режимі **відеоконференції**.

Стаття 212. Участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції

1. Учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судові засідання визнана судом обов'язковою.

2. Учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи.

3. Учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного цифрового підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

4. Під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), учасники справи можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України. *{Стаття 212 доповнено новою частиною згідно із Законом № 540-IX від 30.03.2020}*

5. Ризики технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву.

6. Суд може постановити ухвалу про участь учасника справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду, визначеному судом.

7. Свідок, перекладач, спеціаліст, експерт можуть брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно в приміщенні суду.

8. У клопотанні про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду в обов'язковому порядку зазначається суд, в якому необхідно забезпечити її проведення. Таке клопотання може бути подано не пізніше як за п'ять днів до відповідного судового засідання.

9. Копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду негайно надсилається до суду, який зобов'язаний організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

10. Суд, який забезпечує проведення відеоконференції, перевіряє явку і встановлює особи тих, хто з'явився, а також перевіряє повноваження представників.

11. Використовувані судом і учасниками судового процесу технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення та звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам судового процесу має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового засідання, ставити запитання і отримувати відповіді, здійснювати інші процесуальні права та обов'язки.

12. Відеоконференція, у якій беруть участь учасники справи, фіксується судом, який розглядає справу, за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису. Відео- та звукозапис відеоконференції зберігається в матеріалах справи.

13. Суд у порядку, передбаченому цією статтею, за власною ініціативою або за клопотанням учасника судового процесу, який тримається в установі попереднього ув'язнення або в установі виконання покарань, може постановити ухвалу про його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні такої установи. При цьому дії, передбачені частиною дев'ятою цієї статті, здійснюються службовою особою такої установи.

Проведення відеоконференцій в режимі реального часу з особами, що перебувають поза межами судових приміщень – це одна з прогресивніших норм нової редакції ЦПК, оскільки передбачає можливість проведення відеоконференції не тільки за напрямком «суд-суд», а й «суд-інше місце» (жиле приміщення, офіс тощо при наявності комп'ютера чи іншого пристрою, доступу до Інтернету та web-камери).

Учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості. Потенційно ці норми дозволяють брати участь у судовому засіданні з будь-якого приміщення. Встановлення особи учасника здійснюється відповідальними особами суду (якщо це відеоконференція «суд-суд»). Участь у судовому засіданні в режимі відеоконфе-

ренції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного цифрового підпису (ч.2 ст. 212 ЦПК) за допомогою власного електронного кабінету учасника на теперішній час неможливе, до впровадження ЄСІТС та затвердження Положення про ЄСІТС (зміни у зв'язку із пандемією коронавірусу див. нижче).

Можуть брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, за відсутності заперечень учасників справи: експерт (ч. 4 ст. 72 ЦПК), експерт з питань права (ч. 2 ст. 73 ЦПК), спеціаліст (ч.3 ст. 74 ЦПК), а також перекладач (ч. 3 ст. 75 ЦПК), свідок (ч. 2 ст. 69 ЦПК). Але щодо свідка ЦПК містить застереження, що суд може дозволити свідку брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції незалежно від заперечень учасників справи, якщо свідок не може з'явитися до суду через хворобу, похилий вік, інвалідність або з інших поважних причин.

За допомогою ЄСІТС також передбачено здійснення наступних дій:

1. Складання виконавчих листів у електронній формі з використанням ЄСІТС та внесення їх до Єдиного державного реєстру виконавчих документів (ст. 431 ЦПК).

Протягом **п'яти днів** після набрання судовим рішенням законної сили виконавчий документ, зазначений в частині третій цієї статті, вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а його копія (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого документа у Єдиному державному реєстрі виконавчих документів, надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу, або, у разі її відсутності, рекомендованим чи цінним листом.

Напевне, під «копією» виконавчого листа, який надсилається рекомендованим листом мається на увазі паперова копія електронного виконавчого листа.

2. В електронній формі може бути подано **заяву про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу** (ст. 455 ЦПК). Як правило, заява про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу подається у письмовій формі і підписується особою, яка його оскаржує, однак ч. 6 цієї статті передбачено можливість подання заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу в електронній формі, але заявник повинен до початку судового розгляду вказаної заяви надати суду документи, зазначені у цій статті.

3. В електронній формі може бути подано подання в електронній формі клопотання **про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду** (ст. 466 ЦПК).

4. В електронній формі може бути подано **про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу** (ст. 476 ЦПК),

5. В електронній формі може бути подано **про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду** (ст. 484 ЦПК).

Таким чином, використання ЄСІТС можливе за наявності ЕЦП (кваліфікованого електронного підпису за Законом України «Про електронні довірчі послуги») та офіційної електронної адреси (кабінету користувача).

Крім того, використання можливостей «електронного суду» за цими нормами є правом, а не обов'язком сторін, крім випадків:

1) якщо особа сама себе зв'язує електронним документообігом, подаючи позов, заяву в електронній формі;

2) одержання боржником, який має зареєстровану офіційну електронну адресу процесуальних документів та інших випадків, коли учасником справи, є особа зазначена в ч. 6 ст. 14 ЦПК, яка зобов'язана мати офіційну електронну пошту (адвокати, нотаріуси, державні органи тощо).

4. Сучасний стан впровадження елементів електронного судочинства в Україні

ЄСІТС мала почати функціонувати через 90 днів з дня опублікування Державною судовою адміністрацією України (яке відбулося 01.12.2018 р.) у газеті «Голос України» оголошення про її створення, тобто з 01.03.2019 р. (дослідна експлуатація системи розпочинається у складі вісьмох підсистем (модулів): Єдиний контакт-центр судової влади України; Єдина підсистема управління фінансово-господарськими процесами; Офіційна електронна адреса (Електронний кабінет); Офіційний веб-портал «Судова влада України»; Єдиний державний реєстр судових рішень; Підсистема «Електронний суд»; Модуль «Автоматизований розподіл»; Модуль «Судова статистика»).

Однак оголошення про початок роботи ЄСІТС було відкликано без зазначення нової дати початку її роботи. Тобто повноцінно ЄСІТС (майже всі модулі) мала запрацювати з березня 2019 р., але цього не сталося.

Кабінет користувача підсистеми ЄСІТС під назвою «Електронний суд» почав роботу в тестовому режимі з 01.01.2019 р.

Коли запрацює в повному обсязі ЄСІТС – вона забезпечить впровадження електронного судочинства, зокрема електронний документообіг між судами, між судом і учасниками судового процесу. Але «Положення про ЄСІТС» поки не затверджено, тому продовжує працювати *Автоматизована система документообігу суду* згідно «Положення про автоматизовану систему документообігу суду», в редакції рішення Ради суддів України від 02.03.2018 р. № 17.

На даний час *Автоматизована система діловодства суду* є основним засобом інформаційного забезпечення в судовій системі України.

Автоматизована система документообігу суду (далі – АСДС) – сукупність комп’ютерних програм і відповідних програмно-апаратних комплексів, що входять до складу Єдиної судової інформаційної системи та забезпечують виконання завдань, визначених цим Положенням, у тому числі: функціонування документообігу суду та органів системи правосуддя; обмін інформацією між ними та з іншими органами державної влади; обмін з єдиною централізованою базою даних судової влади; оприлюднення інформації за допомогою офіційного вебпорталу судової влади України; захист інформації від несанкціонованого доступу тощо.

АСДС та інші підсистеми мають в тому числі забезпечувати:

- 1) автоматизацію діловодства в судах;
- 2) реєстрацію вхідної та вихідної кореспонденції, внутрішніх документів, судових справ, матеріалів судового провадження, скарг, заяв, клопотань та інших передбачених законом процесуальних документів, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження та фіксування етапів руху інформаційних ресурсів;
- 3) викладення (формування) оригіналів електронних судових рішень, виконавчих документів, інших документів;
- 5) збереження інформаційних ресурсів у електронному архіві та їх автоматизоване надсилання (відповідно до Протоколів обміну, затверджених адміністратором) до Єдиного державного реєстру судових рішень, Єдиного державного реєстру виконавчих документів та ЦБД;
- 6) об’єктивний та неупереджений розподіл судових справ за допомогою модуля автоматизованого розподілу, за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження судових справ;
- 7) об’єктивне та неупереджене визначення присяжних за допомогою модуля автоматизованого розподілу;
- 8) надання особам інформації про стан розгляду судових справ за допомогою електронного кабінету, контакт-центру та вебпорталу у випадках, встановлених законом;
- 10) розміщення на вебпорталі оголошень про виклик в суд осіб (відповідача, третьої особи, свідка), зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи яких невідоме; оприлюднення у випадках, встановлених законом, іншої інформації на вебпорталі, вебсайтах Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- 11) видачу паперових копій судових рішень і виконавчих документів на підставі наявних у АСДС даних та інші функції.

Згідно даних ДСА, в судах немає єдиного програмного забезпечення, яке б здійснювало автоматизацію ведення діловодства. Крім найпоширеніших комп’ютерних програм «Д-3» (для загальних судів) та «Діловодство спеціалізованого суду» (для адміністративних і господарських судів), адміністрування якого здійснюється державним підприємством «Інформаційні

судові системи», окремі суди використовують інші програмні продукти. Зокрема, в Київському апеляційному суді використовується Автоматизована система електронного документообігу «Апеляція», розроблена Київським апеляційним судом; у Касаційному кримінальному суді Верховного Суду та Касаційному цивільному суді Верховного Суду – Автоматизована система діловодства Вищого спеціалізованого суду України, розроблена Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ; у Верховному Суді використовується Єдина автоматизована система діловодства Верховного Суду, розроблена Верховним Судом. Використання судами різних програмних продуктів, слабо інтегрованих між собою, не забезпечує цілісності інформації про діяльність судів, органів та установ системи правосуддя, ускладнює її узагальнення, оброблення та використання.

Інформація, що формується різними системами документообігу, не консолідується в розрізі судових справ у єдиній базі даних – центральному інформаційному сховищі, яке має стати основним інформаційним джерелом достовірної інформації для інших підсистем.

Функціонування програмних продуктів автоматизації діловодства суду («Д-3», «Діловодство спеціалізованого суду») здійснюється з використанням застарілого програмного забезпечення системи управління базами даних *Firebird 2.5*. Для фіксування судового засідання технічними засобами в судах використовуються локальні програмно-апаратні комплекси різних типів, які мають різні формати запису результатів фіксування, що ускладнює взаємодію з іншим програмним забезпеченням. Файли результатів фіксування зберігаються на оптичних дисках у кожному окремому суді, віддалений доступ до них відсутній.

Не дивлячись на ці проблеми, можна говорити про те, що *Електронний суд* вже працює і дає можливість дистанційно обмінюватись із судом та іншими учасниками процесу документами, слідкувати за станом розгляду справ і користуватись іншими електронними можливостями.

У Положенні про автоматизовану систему документообігу суду, в редакції рішення Ради суддів України від 02.03.2018 р., визначено основи роботи підсистеми *Електронного суду*.

Підсистема «Електронний суд» забезпечує обмін процесуальними документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, органами та установами системи правосуддя, між судом та учасниками судового процесу.

Доступ до сервісів *Електронного суду* забезпечується через **Електронний кабінет користувачів**. Процесуальні документи в електронній формі можуть подаватися до суду **виключно** з використанням модулю *Електронний суд*.

Реєстрація в електронному кабінеті користувача (офіційна електронна адреса) потребує наявності ключа з електронним цифровим під-

писом (далі – ЕЦП). Для реєстрації можуть бути використані ключі, видані Акредитованим центром сертифікації ключів – згідно переліку АЦСК, зазначеному на сторінці Електронного суду.

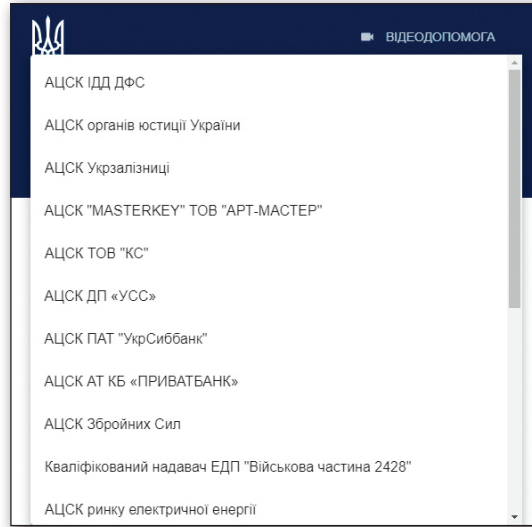


Рис. 56. Перелік допустимих електронних підписів пропонується при реєстрації на сторінці Електронного суду

Вже згадувалось, що у чинних нормах не відображені положення Закону України «Про електронні довірчі послуги».

При реєстрації в системі автоматично відображаються дані про особу з ЕЦП (електронний цифровий підпис), а саме – ПІБ та ІПН.

Потрапити до електронного кабінету можна за посиланням <https://id.court.gov.ua/authorise/eds>, або перейти до розділу «Офіційна електронна адреса» на офіційному веб-порталі Судової влади (<https://court.gov.ua/>). Детальніше з функціоналом електронного кабінету можна ознайомитися за наступним QR-кодом:



Після заповнення полів «Виберіть ЦСК», «Особистий ключ» та «Пароль захисту ключа» потрібно натиснути «Продовжити». Після зазначених дій користувачу стане доступна сторінка підтвердження таких особистих даних, як прізвище, ім'я, по батькові, індивідуальний податковий номер, номер контактної телефону, електронна адреса тощо.

Поля ПІБ та ІПН мають заповнюватись автоматично (зчитуються з ключа). Користувач вказує лише дату народження, номер контактної телефону, електронну адресу, а також встановлює позначку на згоду з умовами реєстрації.

Перед реєстрацією необхідно обов'язково перевірити працездатність електронної пошти.

Після введення номеру контактного телефону та електронної адреси система запропонує отримати коди підтвердження. Після їх введення та натискання кнопки «Підтвердити» користувач потрапить до свого Електронного кабінету.

Реєстрація Електронного кабінету юридичної особи здійснюється за допомогою електронного підпису юридичної особи або електронної печатки юридичної особи (старого – ЕЦП, або нового – КЕП). У разі відсутності електронного підпису/печатки – необхідно звернутись до Кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг (раніше – АЦСК) для їх отримання.

Під час реєстрації в Електронному кабінеті поля «Найменування юридичної особи» та «код ЕДРПОУ» будуть заповнені автоматично. Поля «Телефон» та «Електронна адреса» користувач має заповнити самостійно. На зазначені номер телефону та електронну адресу надійдуть коди авторизації, які потрібно ввести у відповідних полях. Для завершення реєстрації потрібно проставити позначку в полі «Я погоджуюсь...» та натиснути «Підтвердити». Після здійснення всіх описаних дій користувач перейде до Електронного кабінету.

Можливе також додавання юристів до електронного кабінету підприємства/фірми/державної установи. Юристи мають зареєструватись у підсистемі *Електронний суд* за допомогою власного ЕЦП/КЕП. Відповідальна особа підприємства (яка володіє електронною печаткою) надає довіреність (право, можливість бути представником) юристу.

Навіть за наявності декількох ЕЦП/КЕП користувач можете мати **лише один Електронний кабінет** (видалити який не можна). Кожному користувачеві присвоюється унікальний ідентифікатор CourtID.

Опції Електронного кабінету. Особи за допомогою зареєстрованого електронного кабінету формують проєкти процесуальних документів (створюють шляхом заповнення відповідних форм, редагують, долучають), підписують та подають до суду електронні запити, скарги, пропозиції та інші непроцесуальні звернення, що стосуються діяльності суду, а також отримують відповіді на них.

Для формування проєктів електронних документів особи використовують загальні форми, створені адміністратором, або створюють власні форми засобами електронного кабінету з можливістю їх збереження в підсистемі електронного суду та повторного використання. Адміністратор може встановлювати додаткові технічні обмеження щодо форм і змісту електронних документів (розміру, формату тощо).

Для проєкту будь-якого електронного документу, створеного в підсистемі електронного суду, на всіх стадіях його формування забезпечується конфіденційність його змісту за допомогою шифрування із використанням електронного підпису автора проєкту. Осіб, допущених до інформації, що захищається, визначає автор документу. З моменту переведення документу у стан «Оригінал» такий документ втрачає статус конфіденційного.

Всі електронні документи, що надходять до суду, автоматично розміщуються у відповідному реєстрі електронної кореспонденції АСДС. Їх реєстрація здійснюється за загальними правилами реєстрації вхідної кореспонденції, визначеними відповідними інструкціями з діловодства.

Відповідальний працівник суду перед реєстрацією документів, що надійшли в електронній формі, має переконатися в тому, що електронний документ доступний для перегляду, адресований органу та оформлений відповідно до вимог законодавства. У разі реєстрації отриманого документу його автору автоматично надсилається відповідне повідомлення. В іншому випадку автору надсилається повідомлення із зазначенням причини відмови в реєстрації документа.

Після успішної відправки учасник судового процесу може відслідковувати рух і стан розгляду свого документа в суді. Інформація про доставку документа, його реєстрацію та інші відомості надсилається до Електронного кабінету автора в автоматичному режимі. У міру проходження надісланої засобами Електронного кабінету заяви в суді, в електронний кабінет користувача приходять в автоматичному режимі повідомлення про результати авторозподілу, прийнятих судом рішень тощо.

Учасник судового процесу може сплатити судовий збір та інші платежі в режимі онлайн засобами електронного кабінету під час формування відповідного документа. У такому випадку інформація про платіж автоматично додається до документу, що відправляється.

Для стимулювання використання системи ЄСІТС передбачено (у Законі України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів») включити ч. 3 ст. 4 Закону України «Про судовий збір»: при поданні до суду процесуальних документів, передбачених ч. 2 цієї статті, в електронній формі – **застосовується коефіцієнт 0,8 для пониження відповідного розміру ставки судового збору** (але відповідні зміни не внесені у Закон, хоч вони і не зазначені у прикінцевих положеннях як такі, що вводяться в дію з дня початку функціонування ЄСІТС).

Також учасник судового процесу за допомогою сервісу Електронного суду може сформувати та надати електронне доручення іншій особі, а також додатково отримувати:

- вебпосилання на тексти всіх сформованих судом процесуальних документів за справою, в якій учасник процесу приймає участь: судові рішення, судові повістки, виклики тощо;
- інформацію про отримані та зареєстровані вхідні документи за справою разом з документами в електронному форматі;
- інформацію про отримані документи за справою від інших учасників разом з документами в електронному форматі;

- електронні документи, що спричинили зміну стану розгляду справи, протоколи автоматизованого розподілу тощо.

Судовий збір

Сума судового збору за подання заяви розраховується автоматично та зазначається напроти графі «До сплати». Якщо Ви погоджуєтесь з сумою сплати судового збору та у Вас відсутні обґрунтовані підстави для зменшення її розміру, натисніть кнопку «Сплатити».

Судовий збір

☐ Я звільнений(а) від сплати судового збору згідно статті 5 Закону України «Про судовий збір», або збір вже сплачено

Назва платіжної категорії	Вартість
1.5 відсотки ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб і не більше 350 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб	3750

Разом: 3750

☐ Я хочу сплатити іншу суму

До сплати: 3750

Сплатити

У разі, якщо Ви бажаєте сплатити іншу суму судового збору ніж та, яка автоматично запропонована системою, Ви представляєте відмітку в полі «Я хочу сплатити іншу суму» та вказуєте суму, яку буде сплачено.

Рис. 57. Для користувачів створено спеціальну Базу знань про електронний суд, з покроковими інструкціями:
<https://wiki.court.gov.ua/pages/viewpage.action?pageId=5964502>

В Електронному кабінеті учасника судового процесу відображається також календар подій за судовою справою.

Після запуску інших сервісів ЄСІТС в електронному кабінеті буде доступним перелік всіх таких сервісів і відповідне посилання для можливого їх використання.

Одночасно Електронний кабінет є офіційною електронною адресою, яка використовується судом для надсилання процесуальних документів.

Надсилання будь-яких процесуальних документів на офіційну електронну адресу учасника справи є їх належним направленням. *Наприклад, датою отримання позивачем ухвали про залишення позовної заяви без руху є дата відправлення ухвали ЄСІТС до Єдиного державного реєстру судових рішень та відповідно – електронного кабінету користувача ЄСІТС (ухвала Одеського окружного адміністративного суду від 25.02.2020 у справі № 420/471/20).*

Не дивлячись на те, що кабінет користувача підсистеми ЄСІТС працює в тестовому режимі, це не є підставою відмови у прийнятті процесуальних документів надісланих за її допомогою. Так, повертаючи апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції виходив з того, що апеляційна скарга подана з порушенням вимог КАС, оскільки Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система ще не створена і не розпочала своє функціонування, тому подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів, доказів, формування, зберігання та надсилання матеріалів справи здійснюються в папе-

ровій формі. Зазначене, на думку апеляційного суду, унеможлиблює розгляд апеляційної скарги в електронній формі без наявності власноручного підпису скаргжника. Але Верховний Суд не погодився з такою думкою, оскільки наказом ДСА України від 22 грудня 2018 року №628 запроваджено тестову експлуатацію підсистеми «Електронний суд» у всіх місцевих та апеляційних судах України. Тому надсилання процесуальних документів в електронному вигляді передбачає використання сервісу «Електронний суд», розміщеному за посиланням: [://cabinet.court.gov.ua/login](http://cabinet.court.gov.ua/login), відповідно з попередньою реєстрацією офіційної електронної адреси (Електронного кабінету) та з обов'язковим використанням власного електронного підпису. Таким чином, з 22 грудня 2018 року отримані всіма місцевими та апеляційними адміністративними судами заяви та інші процесуальні документи через підсистему «Електронний суд» мають реєструватися та розглядатися в установленому порядку. Верховний Суд дійшов висновку, що відсутність факту початку повноцінного функціонування ЄСІТС не може бути перешкодою для роботи її підсистеми «Електронний суд» та відповідно, права особи на подання процесуальних документів через цю підсистему в електронній формі.

З огляду на те, що подання документу через систему «Електронний суд» без використання власного електронного цифрового підпису неможливо, суд апеляційної інстанції дійшов безпідставного висновку, що апеляційна скарга ОСОБА_1 не містить належного підпису особи, яка її подає (постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24 жовтня 2019 року у справі №826/11548/17). Подібна правова позиція міститься у постановках Верховного Суду від 06.08.2019 у справі № 2340/4648/18, від 22.08.2019 у справі № 520/20958/18, від 10.09.2019 у справі № 640/1374/19; від 28.11.2019 року у справі №300/1332/19; від 21.12.2019 у справі № 910/12245/19.

Таким чином, до введення в дію ЄСІТС, крім звернення учасників справи до суду в паперовій формі, можливе і звернення з процесуальними документами в електронній формі шляхом подання такого документу через Електронний кабінет.

Представник в електронному судочинстві¹. У Положенні про автоматизовану систему документообігу суду в редакції рішення Ради суддів України від 02.03.2018 р. № 17 передбачено можливість подання документів у суд в електронному вигляді за допомогою представника.

Особа може здійснити всі дії, які дозволяє електронний кабінет, особисто і за допомогою представника, якщо представник є зареєстрованим користувачем. При цьому представник діє через власний електронний кабінет.

¹ Голубева Н.Ю. Представник в електронному судочинстві в Україні. Новели цивільного процесуального законодавства: представництво : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. ; до150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 року) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубевої. – Одеса : Фенікс, 2019. – 200 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/11832>

Згідно ч. 7 ст. 62 ЦПК, у разі подання представником заяви по суті справи в електронній формі, він може додати до неї довіреність або ордер в електронній формі, підписані ЕЦП відповідно до Положення про ЄСІТС.

Особа, яка отримала ключ, виданий Акредитованим центром сертифікації ключів згідно переліку АЦСК, зазначеному на сторінці Електронного суду, та зареєструвала електронний кабінет, може уповноважити представника на подання документів від свого імені або від імені довірителя шляхом формування, підписання та направлення до підсистеми *електронної довіреності* встановленої адміністратором форми (з правом передоручення або без нього).

Для того, щоб надати електронну довіреність, потрібно перейти в Електронному кабінеті в розділ «Довіреність», натиснути «Створити довіреність», ввести Реєстраційний номер облікової картки платника податків особи-представника та обрати рівень доступу (обсяг повноважень представника).

Електронні довіреності, що підтверджують повноваження підписанта, автоматично додаються підсистемою до кожного документу, ним відправленого.

Представником може бути лише інша фізична особа, що має зареєстрований Електронний кабінет.

Матеріали за справою одночасно будуть надходити як до кабінету довірителя, так і до кабінету представника.

Також електронна довіреність може бути сформована для надання іншій фізичній особі доступу до документів у судовій справі, судовому провадженні або зверненні, але в межах отриманих повноважень (наприклад, помічнику адвоката).

Електронна довіреність може бути скасована.

В Електронному кабінеті, в розділі «Довіреності», можна побачити, які повноваження надано особі як представнику. Після натиснення на *довіреність* відкривається інформаційне вікно, в якому відображено: дата видачі довіреності; права доступу (повноваження); можливість передоручення; ланцюжок довіреностей (якщо довіреностей декілька або відбувались зміни).

Для того, щоб видати довіреність від імені юридичної особи, вона має бути зареєстрована в *Електронному суді*. Для реєстрації в підсистемі *Електронний суд* вона має отримати електронну печатку.

Підписувати електронні довіреності від імені юридичної особи мають право особи, зазначені у відомостях Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань щодо такої юридичної особи у графі «Прізвище, ім'я, по батькові, дати обрання (призначення) осіб, що обираються (призначаються) до органу управління такої юридичної особи, уповноважених представляти юридичну особу у правовідносинах з третіми особами, або такі, які мають право вчиняти дії від імені юридичної особи без довіреності, у тому числі підписувати договори та дані про наявність обмежень щодо представництва від імені юридичної особи».

Але це не означає, що довірителем стає ця посадова особа. Заявником/позивачем буде підприємство, державна установа тощо.

Від імені іноземної юридичної особи електронні довіреності видаватися не можуть.

Слід окремо зазначити, що правила про надання ордеру в електронній формі, про який йдеться у ч. 7 ст. 62 ЦПК, у проаналізованих нормах не згадуються. Але відсканувавши ордер, представник має можливість прикріпити його в якості додатків при поданні відповідної позовної заяви.

Якщо у довірителя нема офіційної електронної адреси, але представник є користувачем *Електронного суду* та бажає подати позовну заяву через свій кабінет, він може це зробити. Отримавши традиційну «паперову» довіреність та відсканувавши, представник прикріплює її в якості додатків при поданні відповідної позовної заяви.

Застосування систем відеоконференцзв'язку. Згідно ст. 14 ЦПК ЄСІТС забезпечить участь учасників судового процесу в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Але на цей час регламентація проведення відеоконференції технічними засобами міститься у Положенні про автоматизовану систему документообігу суду («суд-суд»). Інформація про наявність у відповідному суді систем відеоконференцзв'язку розміщується на відповідному сайті суду. Реалізація бронювання майданчику відео конференції здійснюється через Web-програму «Бронювання систем відеоконференцзв'язку»¹. Система дозволяє адмініструвати список установ, майданчиків, користувачів системи та бронювати майданчики для відеоконференцій у режимі онлайн.

Проведення відеоконференції за напрямком «суд-інше місце» не було втілено у життя (її мала забезпечити ЄСІТС). Але події весни 2020 року змінили цю ситуацію. Зволікання із впровадженням цієї вкрай необхідної новачки в умовах пандемії не могли бути виправданими, навіть попри неготовність ЄСІТС.

В період напруженої епідеміологічної ситуації, що торкнулася усього світового співтовариства, судочинство, як і інші сфери життя, зазнало серйозних змін: це стало перевіркою на гнучкість та адаптивність процесуального законодавства, спроможності суддів та судових органів, в тому числі і тих, що відповідальні за забезпечення роботи судів, швидко реагувати на кризові ситуації. Хронологічно першою реакцією стала рекомендація Державної судової адміністрації України від 19 березня 2020 року забезпечити розгляд більшості судових справ у порядку письмового провадження (де це допускається процесуальними нормами), або у режимі відеоконференцзв'язку. Вочевидь, такі заходи не стали революційними – вищевказані можливості і до епідемії були гарантовані проце-

¹ Інструкція користувача Web-програми «Бронювання систем відеоконференцзв'язку». URL: <http://cv.msbios.com/01.vr.pdf>

суальним законодавством, тому ДСА лише акцентувала увагу суддів на спонуканні учасників судового розгляду утримуватись від відвідування будівлі суду. Проблеми спіткали суди і з проведенням відеоконференцзв'язку: навіть за наявності в більшості судів технічно обладнаних залів судових засідань реалізувати зв'язок у форматі «суд – суд» не видавалося можливим через високий попит на дистанційний розгляд справи, коли заявники просили провести відеоконференції у судових засіданнях, призначених на один й той самий час.¹

Однак вже 2 квітня 2020 року набрав чинності Закон України від 30 березня 2020 року № 540-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)», яким процесуальне законодавство було доповнено новими положеннями, що мають забезпечити відправлення правосуддя на час карантину. Перш за все, учасники справи отримали можливість брати участь у судовому засіданні в режимі *відеоконференції поза межами приміщення суду* з використанням власних технічних засобів. Відразу у професійному середовищі почалось обговорення можливості застосування програм Zoom, Skype та інших. І хоч була позитивна практика проведення судових засідань за їх допомогою, але поширення вона не набула, оскільки за їх допомогою складно забезпечити безперервність, безпечність та аутентифікацію сторін (із «застосуванням електронного підпису», за термінологією змін до ЦПК, взагалі неможливо). Не могла бути забезпечена інтеграція цих програмних продуктів з тими, що застосовується судом на підставі чинних законодавчих норм².



Згодом була названа належна програма для відеоконференцзв'язку – «**EasyCon**» у «Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду», затв. наказом ДСА № 169 від 8 квітня 2020 р.

Система відеоконференцзв'язку – комплекс технічних засобів та програмного забезпечення «EasyCon», що забезпечує проведення судових засідань в режимі відеоконференцзв'язку.

¹ Чванкін С.А. Відправлення правосуддя в умовах запровадження карантину. Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту: монографія / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, К.І. Беляков; за ред.д.юрид.н., проф. Є.О.Харитонova, д.юрид.н., проф. О.І. Харитонova, к.юрид.н, доц. К.Г. Некіт. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 404с. – С. 364.

² Чванкін С.А. Відправлення правосуддя в умовах запровадження карантину. Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту: монографія / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, К.І. Беляков; за ред.д.юрид.н., проф. Є.О.Харитонova, д.юрид.н., проф. О.І. Харитонova, к.юрид.н, доц. К.Г. Некіт. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 404с. С.369.

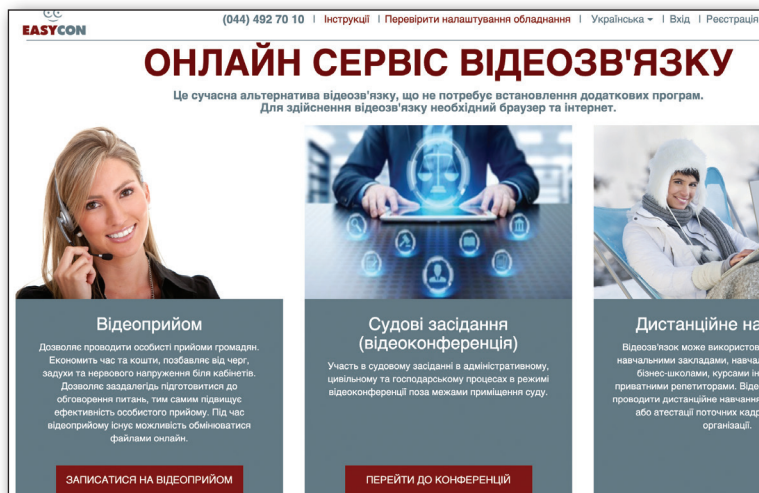


Рис. 58. Головна сторінка: «EasyCon»

Для участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції учасник справи повинен попередньо зареєструватись з використанням власного електронного підпису в Системі на офіційному веб-порталі судової влади України за адресою www.court.gov.ua¹ (вказати адресу електронної пошти та пароль для подальшої авторизації та заповнити всі поля у формі для реєстрації) та перевірити наявні у нього власні технічні засоби на відповідність технічним вимогам².

Зареєструватись можна зробити за наявності ЕЦП, при цьому не обов'язково бути користувачем Електронного кабінету.

Заява щодо участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції подається до відповідного суду **не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання** в порядку, визначеному процесуальним законодавством.

Головуючий суддя приймає рішення про можливість проведення засідання в режимі відеоконференції за умови наявності у суді відповідної технічної можливості (наявність обладнання та можливість його використання у визначений день і час) та інформує про це Модератора. Модератор інформує учасника справи засобами телефонного зв'язку (електронної пошти), вказаними у заяві, щодо технічної можливості проведення засідання в режимі відеоконференції або відсутності такої можливості.

Секретар до початку судового засідання, під час якого проводитимуться процесуальні дії у режимі відеоконференції, зобов'язаний здійснити визначе-

¹ сайт «Судової влади» в свою чергу перенаправляє на сайт vkz.court.gov.ua (розділ «Судові засідання (Відеоконференція)»)

² Див. додаток 1 до Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання у адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду

ні підготовчі дії, наприклад, активувати технічні засоби відеозапису; перевірити наявність вільного місця на внутрішньому носії відеозапису (не менше 10 Гб вільного місця) тощо.

Учасник, що бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференц'язку, зобов'язаний зайти та авторизуватися в Системі за 10 хвилин до часу судового засідання, активувати технічні засоби тощо.

Підтвердження особи учасника відбувається шляхом його авторизації в Системі із застосуванням електронного підпису. Система не дає можливості участі в судовому засіданні у режимі відеоконференції неавторизованим учасникам. На початку судового засідання учасники, що беруть участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, повинні показати свій паспорт 5 або інший документ, що посвідчує особу, в розгорнутому вигляді на сторінці з фотографією в камеру для надання можливості Секретарю підтвердити особу кожного учасника.

Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються судом, який розглядає справу, за допомогою технічних засобів відеозапису. Здійснення фіксації забезпечується секретарем та починається з моменту оголошення головуючим суддею про початок її проведення.

Чинне законодавство визначило відеоконференцію поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів як повноправну альтернативу судовому розгляду, що не завжди є ефективним та виправданим. Так, якість такого судового засідання зазвичай нижче, ніж традиційного – це і можливі технічні проблеми (затримки зображення, сторонні шуми), неможливість обміну та огляду документів, що досліджуються судом, а також безпосереднього спілкування адвоката зі стороною тощо. Доцільно було б передбачити критерії за якими суд міг би відмовити у проведенні відеоконференції, за прикладом інших країн, адже наразі суди, відмовляючи у задоволенні клопотання про проведення судового засідання у режимі відеоконференції, посилаються лише на певні процесуальні порушення (наприклад, заяву подано пізніше, ніж за 5 днів до дня судового засідання) на відсутність технічної можливості¹.

Шляхи та проблеми вдосконалення/впровадження електронного судочинства²:

1. Необхідно підвищити рівень інформованості про електронне судочинство простих користувачів, ознайомити їх із можливостями використання нових інформаційних технологій.

¹ Чванкин С.А. Осуществление правосудия в условиях введения карантина. *Я и Закон*. URL: <https://yaizakon.com.ua/otpravlenie-pravosudiya-v-usloviyah-vvedeniya-karantina/>

² Ми наголошували про це у попередніх працях, наприклад, див.: Голубева Н.Ю. Процесуальні основи впровадження електронного суду (обзор перспективного законодательства) // Вісник Асоціації слідчих суддів України. – 2017. — № 1(2). – С. 42–48.

2. Підвищити культуру електронного спілкування (нажаль в Україні розповсюджена ситуація, коли бухгалтер чи директор підприємства надає доступ до свого ЕЦП іншим особам) та належного фіксування досягнутих домовленостей в цифровому світі.

3. Враховувати взаємодію з правоохоронними органами та іншими державними органами. Державні органи повинні бути прямо зацікавлені в удосконаленні електронного судочинства, оскільки це значно заощадить державні кошти.

4. Подолати цифрову нерівність.

5. Вжити заходів щодо інформування фізичних осіб про порядок отримання електронних підписів учасниками процесу, особливо несучасно в цьому контексті виглядає відсутність таких підписів у адвокатів.

6. Працювати над програмним забезпеченням електронного правосуддя: воно має бути функціональним, безпечним, ефективним для здійснення правосуддя, і при цьому і доступним та зрозумілим для споживача послуг.

7. Вирішити проблеми обсягу інформації та переобтяження каналів зв'язку.

8. Забезпечити найвищий рівень із всіх можливих для забезпечення безпеки платформи електронного судочинства. Держава має потурбуватися про створення надійного заслону, який не дозволить доступ до електронного правосуддя для шахраїв і аферистів. Навіть розповсюдження особистої інформації щодо однієї «маленької людини», а не тільки важливої інформації щодо великих підприємств чи держави, має розглядатися як абсолютно неприпустима річ.

Електронне правосуддя повинно спиратися на базові принципи комплексності та системності розвитку, а забезпечуватися за рахунок ефективних технічних і економічних рішень.

Відзначимо також, що сьогодні Україна значно еволюціонувала в області надання онлайн-сервісів державою. Вирішуються поступово питання охоплення значної кількості українців електронним підписом, без якого більшість опцій е-уряду неможливі. На сьогодні отримано близько 4 млн ЕЦП. Вже є достатнє охоплення інтернет-банкінгом, а значить людей, які беруть участь в ньому, також операторами мобільного зв'язку пропонується Mobile-ID. Планується записувати ЕЦП (кваліфікований електронний підпис у термінології нового законодавства «Про довіріч електронні послуги») в ID-паспорт громадянина.

5. Загальна характеристика Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС)

Наразі в повному обсязі ЄСІТС не функціонує. Основним компонентом ЄСІТС, який функціонує станом на 2020 рік, є модуль «Електронний суд», що забезпечуються через *Електронний кабінет користувачів* (cabinet.court.gov.ua).

Згідно ст. 14 ЦПК, Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України. Проте, спеціальне Положення про ЄСІТС не прийнято й досі.

Існуюче програмне забезпечення та програмно-апаратні комплекси, що використовуються в судах, не можуть забезпечити виконання ряду функціональних завдань, зокрема:

- наявні ресурси сховищ даних через їх обмеженість і моральну застарілість не дозволяють забезпечити надійне зберігання та продуктивну обробку процесуальних та інших документів у судах, обмін даними між судами та центральною системою, збереження судових справ та інших документів у централізованому електронному архіві;
- існуючий функціонал автоматизованої системи документообігу суду не дає можливості спільної роботи з документами;
- розроблена підсистема *Електронний суд* потребує доопрацювання, інтеграції з іншими підсистемами ЄСІТС, у тому числі з урахуванням необхідності реєстрації офіційних електронних адрес, розмежування прав доступу на перегляд судових документів;
- наявна підсистема відеоконференцз'язку обмежена кількістю спеціально обладнаних для цього приміщень (робочих місць) і не забезпечує мобільності проведення відеоконференцій;
- програмне забезпечення відеотрансляції судових засідань та організації відеоконференцз'язку не використовує консолідований центр обробки, збереження та відтворення мультимедійної інформації;
- організація реєстрації користувачів і розподілу прав доступу до підсистеми не дозволяє її ефективного використання;
- віддалений доступ користувачів ЄСІТС до будь-якої інформації, що зберігається в електронній формі відповідно до диференційованих прав доступу, є неможливим без запровадження централізованих політик керування обліковими записами користувачів, який на даний час у системі відсутній (здійснюється на прикладному рівні для кожної окремої підсистеми);
- існуючий Єдиний державний реєстр судових рішень не підтримує можливості диференційованих прав доступу його користувачів, можливості інтеграції з іншими модулями та підсистемами, зокрема для забезпечення взаємодії з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб (підприємців і громадських формувань), а також не забезпечує належного рівня та якості знеособлення інформації;
- взаємодія систем автоматизації судів, органів та установ системи правосуддя з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами органів правопорядку, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів та установ,

здійснюється шляхом використання великої кількості окремих модулів замість використання консолідованого інформаційного вузла;

- існуючі системи автоматизації судів, органів та установ системи правосуддя не відповідають вимогам технічного захисту інформації для інформаційно-телекомунікаційних систем, де обробляється інформація з обмеженим доступом, зокрема персональні дані, таємниця слідства, медична таємниця, таємниця усиновлення, службова інформація тощо, та є вразливими щодо інформаційних загроз (див. «Концепцію побудови єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи», затв. наказом Державної судової адміністрації України від 07.11.2019 р. № 1096).

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) – це сукупність інформаційних і телекомунікаційних підсистем, які забезпечують автоматизацію визначених законодавством і Положенням про ЄСІТС процесів діяльності, включаючи загальний та процесуальний документообіг, розгляд судових справ, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС.

Розробку, технічний супровід і підтримку працездатності ЄСІТС забезпечує державне підприємство «Інформаційні судові системи», що належить до сфери управління ДСА України.

Основними складовими ЄСІТС є наступні взаємопов'язані підсистеми:

- Загальна підсистема;
- Єдина підсистема електронного діловодства судів, органів суддівського самоврядування та забезпечення;
- Єдина підсистема контакт-центру судової влади України;
- Єдина підсистема управління фінансово-господарськими процесами;
- Комплексна система захисту інформації.

2. Загальна підсистема складається з наступних модулів:

- Офіційна електронна адреса (Електронний кабінет);
- Офіційний веб-портал «Судова влада України»;
- Єдиний державний реєстр судових рішень;
- Єдиний державний реєстр виконавчих документів;
- Відкриті набори даних;
- Автоматизована взаємодія з іншими автоматизованими системами.

3. Єдина підсистема електронного діловодства судів, органів суддівського самоврядування та забезпечення:

- Електронний суд;
- Електронне діловодство;
- Автоматизований розподіл;
- Електронний архів;

- Судова статистика

4. Єдина підсистема управління фінансово-господарськими процесами в тому числі складається з наступних модулів:

- управління персоналом, фінансовим та бухгалтерським обліком;
- інші модулі з питань управління фінансово-господарською діяльністю.

Наказом Державної судової адміністрації України від 07.11.2019 р. № 1096 затверджено «Концепцію побудови єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи».

ЄСІТС має забезпечити:

- ведення електронного діловодства, в тому числі рух електронних документів у межах відповідних органів і установ та між ними, реєстрацію вхідних і вихідних документів та етапів їх руху;
- централізоване захищене зберігання судових справ, процесуальних, інших документів та інформації в єдиній базі даних;
- захищене зберігання, автоматизовану аналітичну і статистичну обробку інформації;
- збереження судових справ та інших документів у електронному архіві;
- обмін документами та інформацією (надсилання й отримання документів та інформації, спільна робота з документами) в електронній формі між судами, іншими органами системи правосуддя, учасниками судового процесу, а також проведення відеоконференцій в режимі реального часу;
- автоматизацію роботи судів, органів та установ системи правосуддя, в тому числі автоматизоване формування в режимі реального часу основних аналітичних показників діяльності; автоматизацію процесів ведення бухгалтерського, статистичного, кадрового обліку, формування та консолідації фінансової, статистичної та управлінської звітності; автоматизацію процесів планування та виконання бюджетів;
- формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) в електронній формі;
- віддалений доступ користувачів ЄСІТС до будь-якої інформації, що в ній зберігається в електронній формі, відповідно до диференційованих прав доступу;
- призначення судді (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи у порядку, визначеному процесуальним законом;
- визначення присяжних для судового розгляду з числа осіб, які внесені до списку присяжних;
- відбір кандидатури арбітражного керуючого у справах про банкрутство;
- розподіл справ у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Вищій раді правосуддя, їх органах;

- аудіо- та відеофіксацію судових засідань, засідань Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, її органів, їх транслявання в мережі Інтернет у порядку, визначеному законом;
- ведення Єдиного державного реєстру судових рішень;
- ведення Єдиного державного реєстру виконавчих документів;
- функціонування офіційного вебпорталу судової влади України, вебсайтів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- функціонування єдиного контакт-центру для управління запитами, іншими зверненнями;
- можливість автоматизованої взаємодії ЄСІТС з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами органів та установ системи правосуддя, органів правопорядку, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів і установ;
- можливість учасникам справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Основним принципом побудови ЄСІТС є гібридна розподілена хмарна технологія, що передбачає розмежування інформаційних середовищ ЄСІТС на відкрите, підключене до мережі Інтернет і захищене, де обробляється інформація з обмеженим доступом. Компоненти ЄСІТС мають функціонувати у складі захищеного та відкритого середовищ. У захищеному середовищі, фізично відокремленому від мережі Інтернет та інших незахищених мереж, циркулює інформація з обмеженим доступом (персональні дані, слідча таємниця, медична таємниця, сімейна таємниця, банківська таємниця, службова інформація тощо). Відкрите середовище ЄСІТС містить лише публічно доступні дані, в тому числі знеособлену інформацію. Доступ віддалених користувачів, у тому числі учасників судового процесу, здійснюється у відкрите середовище ЄСІТС. Подання та отримання даних, у тому числі документів судових справ у електронному вигляді, повідомлень про надходження/зміну документів тощо, здійснюється через захищений шлюз інформаційної взаємодії, який забезпечує фізичне розмежування захищеного та відкритого середовищ ЄСІТС і унеможливорює будь-які зовнішні втручання до компонентів ЄСІТС, що функціонують у захищеному середовищі ЄСІТС.

Важливо, що ЄСІТС поєднає різні інформаційні технології та платформи, які зараз забезпечують здійснення правосуддя та інші допоміжні функції. Так, до її складу перейде Єдиний державний реєстр судових рішень, документообіг суду, автоматизований розподіл справ, фіксування судового процесу, участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, єдина централізована база даних судової влади (підсистема, призначена для централізованого зберігання інформаційних ресурсів). Також до її складу ввійде створений Єдиний державний реєстр виконавчих документів.

В рамках побудови ЄСІТС Мін'юст та Державна судова адміністрація України працюють над питанням щодо обміну інформацією між наступними реєстрами: Єдиним державним реєстром судових рішень; Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; Державним реєстром обтяжень рухомого майна; Державним реєстром речових прав на нерухоме майно. Після запровадження автообміну при здійсненні реєстраційної дії, по-перше, текст судового рішення буде долучатися у реєстр автоматично; по-друге, він буде автоматично зберігатися у відповідному розділі; по-третє, вважатися отриманим з офіційного джерела.

ЄСІТС об'єднає всі органи судової влади, буде централізовано зберігати і обробляти їх бази даних, буде єдиною платформою, що автоматизуватиме не тільки діяльність з відправлення правосуддя (забезпечувати процесуальні інструменти електронного судочинства), а й адміністративну та господарську діяльність від автоматизації діловодства в судах до кадрового, бухгалтерського, фінансового та статистичного обліку.

За допомогою ЄСІТС забезпечуються численні можливості (наведені вище), але не всі з них є процесуальними діями¹.

Згідно ст. 14 ЦПК, несанкціоноване втручання в роботу *Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи* та в автоматизований розподіл справ між суддями тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Незаконне втручання в роботу ЄСІТС, в тому числі в автоматизований розподіл справ, тягне за собою відповідальність установлену законом (див. ст. 376–1 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за умисне внесення неправдивих відомостей чи несвоєчасне внесення відомостей до автоматизованої системи документообігу суду, несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в автоматизованій системі документообігу суду, чи інше втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду, вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, або іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до автоматизованої системи документообігу суду). З дня початку функціонування ЄСІТС будуть внесені зміни у зазначену статтю Кримінального кодексу України наступного змісту: «умисне внесення неправдивих відомостей чи несвоєчасне внесення відомостей до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах, несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в таких системах, чи інше втручання в роботу таких систем, вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, або іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до таких систем..» (далі без змін).

¹ Див. підрозділ 3 цієї глави

Кожна державна інформаційна система в Україні повинна бути захищена Комплексною системою захисту інформації (КСЗІ), до якої входять технічні та адміністративні заходи.

6. Правові засади використання Єдиного державного реєстру судових рішень. Порядок ведення ЄДРСР

Згідно ч. 1 ст. 8 ЦПК, ніхто не може бути позбавленим права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи або обмеженим у праві отримання в суді усної чи письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа, що не є учасником справи, має право на доступ до судових рішень у порядку, встановленому законом.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Стаття 14

1. Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. **Преса і публіка можуть не допускатися на весь судовий розгляд або частину його з міркувань моралі, громадського порядку чи державної безпеки в демократичному суспільстві, або коли того вимагають інтереси приватного життя сторін, або – в тій мірі, в якій це, на думку суду, є строго необхідним, – при особливих обставинах, коли публічність порушувала б інтереси правосуддя; однак будь-яка судова постановка в кримінальній або цивільній справі повинна бути публічною**, за винятком тих випадків, коли інтереси неповнолітніх вимагають іншого чи коли справа стосується матримоніальних спорів або опіки над дітьми.

До питання про публікацію рішень необхідно також відзначити високу значимість впровадження інформаційних технологій в діяльність судів для правозастосувачів. У цій складній галузі права як ніде важливо своєчасне і повне забезпечення юриста інформацією про хід справи, а також про стан практики розгляду справ судами. Нерідко виникають спірні питання при трактуванні тієї чи іншої правової норми, вирішити які здатне лише рішення суду щодо аналогічного питання. Розуміючи це, законодавець встановив необхідність публікації рішень суду¹.

Доступ до судових рішень для всіх без виключення осіб (а не тільки для учасників справи) спряє відкритості діяльності судів загальної юрисдикції, прогнозованості судових рішень та однакового застосуванню законодавства.

¹ Толкачева Е., Морозов Л. Публічний доступ к решениям судов. URL: <http://www.lawtrend.org/wp-content/uploads/2017/11>

Принцип публічності забезпечує не тільки публічне проголошення судової постанови, а й публікацію тексту ухвали. Тобто в інтересах громадського контролю за відправленням правосуддя судові постанови повинні бути публічно доступними кожному без обмежень, що може бути забезпечено тільки шляхом публікації судової ухвали. Оприлюднення судової ухвали, якщо це дозволяє ст. 14 Пакту, не залежить від волі сторін в процесі, тому що право на публічність судової постанови належить і широкої громадськості. Таким чином, загальновизнані принципи і норми міжнародного права досить виразно передбачають доступ громадськості до тексту судової постанови¹.

Згідно Закону України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 р., кожен має право на доступ до судових рішень у порядку, визначеному цим Законом. Усі судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання. Судові рішення також можуть публікуватися в друкованих виданнях із додержанням вимог цього Закону. Якщо судовий розгляд відбувався у закритому судовому засіданні, судові рішення оприлюднюються з виключенням інформації, яка за рішенням суду щодо розгляду справи у закритому судовому засіданні підлягає захисту від розголошення.

Для доступу до судових рішень судів загальної юрисдикції Державна судова адміністрація України забезпечує ведення *Єдиного державного реєстру судових рішень*. *Єдиний державний реєстр судових рішень* (далі – ЄДРСР) – автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень.

Сайт *Єдиного державного реєстру судових рішень* знаходиться за адресою *reyestr.court.gov.ua*.

Судові рішення, внесені до Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному вебпорталі судової влади України.

Суд загальної юрисдикції вносить до Реєстру всі судові рішення й окремі думки суддів, викладені у письмовій формі, не пізніше наступного дня після їх ухвалення або виготовлення повного тексту.

Порядок ведення Реєстру затверджується Вищою радою правосуддя (рішення Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 р. № 1200/0/15–18 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень»).

Адміністратор *Єдиного державного реєстру судових рішень* (далі – адміністратор) – адміністратор Єдиної судової інформаційної системи, державне підприємство «Інформаційні судові системи», належить до сфери управління Державної судової адміністрації України (далі – ДСА України).

¹ Manfred Nowak, U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. N.P. Engel, 1993. – р. 251–253. цит. по: Толкачева Е., Морозов Л. Публичный доступ к решениям судов. URL: <http://www.lawtrend.org/wp-content/uploads/2017/11>

Адміністратор вживає заходи, пов'язані з технічним і організаційно-технологічним забезпеченням функціонування Реєстру.

Володілець інформації *Єдиного державного реєстру судових рішень* (держатель Реєстру) – ДСА України, яка вживає організаційних заходів, пов'язаних із забезпеченням ведення Реєстру.

У розділі IX рішення Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 р. № 1200/0/15–18 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» перелічуються особи, яким надано дозвіл на повний доступ до інформаційних ресурсів Реєстру (за умови, якщо вони є авторизованими користувачами): суддям, працівникам апаратів судів, зокрема для забезпечення видачі копій судових рішень із Реєстру згідно з вимогами цього Порядку, членам та уповноваженим працівникам секретаріату Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, уповноваженим особам Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, ДСА України та її територіальних органів, працівникам адміністратора.

Особи, яким надано дозвіл на повний доступ до судових рішень, зобов'язані не допускати розголошення у будь-який спосіб інформації, що стала їм відома у зв'язку з користуванням Реєстром у режимі повного доступу.

З дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи Єдиний державний реєстр судових рішень переходить до її складу.

Судові рішення, внесені до Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному вебпорталі судової влади України.

Для реалізації права доступу до судових рішень, внесених до Реєстру, користувачу надаються можливості пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування судових рішень або їхніх частин. Для входу до реєстру необхідно ввести назву, виконати пошук і обрати запропоноване посилання.

Загальний доступ до судових рішень на офіційному веб-порталі судової влади України забезпечується з дотриманням вимог щодо знеособлення особистої інформації.

Деперсоніфікація відомостей про особу в опублікованих судових рішеннях є усталеною світовою практикою.

Згідно ч. 5 ст. 8 ЦПК, при розкритті інформації щодо справи, передбаченої чч. 3–4 цієї статті, не можуть бути оприлюднені такі відомості:

- місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, номери телефонів чи інших засобів зв'язку, адреса електронної пошти, реєстраційний номер облікової картки платника податків, реквізити документів, що посвідчують особу, унікальні номери запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;

- реєстраційні номери транспортних засобів;
- номери банківських рахунків, номери платіжних карток;
- інформація, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні.

Цей перелік є закритим.

Такі відомості замінюються літерними або цифровими позначеннями.

Знеособлення відомостей про особу відбувається в автоматичному режимі за допомогою процедури маскування в тексті електронного примірника судового рішення або окремої думки судді відомостей, що не можуть бути розголошені відповідно до вимог законодавства, за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, з подальшою вибірковою візуальною перевіркою результатів такого маскування.

Результатом процедури знеособлення є створення образу електронного документа, тобто цей документ не є оригіналом, розповсюджується для ознайомлення громадськості, головним чином правників, для забезпечення інформацією про стан практики розгляду справ судами, трактування тієї чи іншої правової норми тощо.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Завершуючи узагальнення досвіду впровадження електронного судочинства в інших країнах, відзначимо, що запровадження елементів електронного правосуддя в судочинство є загальною тенденцією розвитку та модернізації судочинства. Для багатьох країн «оцифрування» судочинства – предмет особливої гордості.

Наше дослідження дозволяє зробити висновок, що розвиток електронного судочинства, як правило, проходить наступні етапи:

- стають доступними тексти законів, бази даних і прецеденти, розвиваються пошукові системи;
- з'являється можливість отримати інформацію з суду про дату і час засідання;
- з'являється можливість подати в електронному вигляді документи в суд, формуються шаблони процесуальних документів, документообіг в суді також переходить в електронну форму, а справи формуються в електронному вигляді (чи дублюються в електронному та паперовому вигляді);
- використовується обладнання, яке дозволяє досліджувати докази, надані в електронній формі;
- відбувається інтеграція електронних систем;
- можливість судочинства у віддаленому доступі (наприклад, за допомогою відеоконференцз'язку).

Якщо в країні впроваджено всі названі вище можливості (елементи, опції), то можна говорити про впровадження повноцінного електронного судочинства.

Дослідники відзначають, що міжнародний досвід реалізації національних систем електронного судочинства не завжди закінчувався успіхом – у багатьох країнах спостерігалися випадки провалу багатомільйонних проєктів. Успішна реалізація електронного судочинства та прийнятний рівень його використання пов'язані з низкою проблем. Деякі з них випливають з недостатньої участі фактичних кінцевих користувачів (тобто адвокатів, суддів і громадян) в ході реалізації проєкту. Так, при побудові досконалої системи електронного судочинства необхідно:

- працювати і розробляти спільно з користувачами: це першочергова вимога, щоб розробка будь-якої системи електронного судочинства здійснювалася спільно з основними зацікавленими сторонами. Наприклад, система електронного судочинства Франції розроблялася в партнерстві з Радою адвокатських асоціацій, яка була фінансово заці-

кавлена в тому, щоб система була повсюдно прийнята адвокатами. У Сінгапурі система *eLitigation* також розроблялася спільно з судовою системою і адвокатами;

- уникати покладення додаткових витрат на кінцевих користувачів: додаткові витрати, які повинен буде понести користувач для з'єднання з електронною службою, є головним стримуючим фактором на шляху прийняття системи і затримує її освоєння (це явно спостерігалось в системах електронного судочинства Франції і по сей день залишається проблемою)¹;
- забезпечувати впровадження технічних інновацій відповідними змінами в законодавство: будь-яка законодавча поправка має бути прийнята до запуску системи, навіть при започаткуванні пілотного проєкту. Наприклад, Електронний суд м. Любліна (Польща), який розпочав свою роботу 4 січня 2010 року, почав діяти з повною підтримкою законодавця, на противагу українським пілотним судам 2012–2017 років, які працювали без законодавчої підтримки (до початку дії оновленого процесуального законодавства України). Зміни до українських процесуальних кодексів не було внесено, а тому пілотні суди змушені були дублювати електронні документи у паперовому вигляді (наприклад, в Київському районному суді м. Одеси, який був пілотним «електронним судом», відзначали необхідність самостійно дублювати велику кількість паперів, що зводило нанівець ініціативу електронного суду²).

Крім того, необхідно:

- просувати інновації серед користувачів: досягнення високої інтенсивності користування може потребувати значного часу, система має бути якомога простішою;
- одномоментне впровадження системи часто не спрацьовує: систему треба запроваджувати поступово і поетапно – як стосовно доступних функцій, так і охоплення різних судів;
- забезпечити необхідний рівень безпеки;
- зробити обов'язковим використання електронного судочинства, але тільки після того, як система ІКТ стане досить вдосконаленою щодо стабільності та функціональності;
- нові послуги повинні впроваджуватися повсюдно, а «паперове» провадження стати винятком;

¹ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

² Чванкин С. А. Внедрение «электронного суда» в деятельность суда первой инстанции. *Молодий вчений*. 2017. № 6. С. 124–127. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/46/>

- будувати систему в модульному вигляді, щоб її частини були досить відокремлені одна від одної та могли бути розгорнуті незалежно одна від одної ¹.

Щодо останньої тези (обов'язкове використання інструментів електронного судочинства, без права подавати документи в суд у паперовому вигляді) додатково зауважимо, що практика показала (згадаємо досвід Сінгапуру, Італії та Південної Кореї), що встановлення **обов'язкового електронного документообігу сприяє більш швидкому прогресу в зазначеній сфері**.

Зручним для суддів і учасників процесу є **стандартизація процесуальних документів** за допомогою електронних форм процесуальних документів, які передбачають лише заповнення їх користувачами, що дозволяє уникнути подання неповної інформації, а для суддів такі шаблони документи є більш зрозумілими. Вище описувалась система *eLigation* у Сінгапурі, яка відрізняється від багатьох подібних систем електронного суду, проаналізованих вище, впровадженням інтерактивних форм – *eForm* – позовних заяв та інших процесуальних документів замість відсканованих і висланих документів у форматі PDF, що значно спрощує роботу з такими документами, адже вони певним чином стандартизовані, завжди «читабельні» тощо.

Наразі впровадженню елементів електронного правосуддя велика увага приділяється не тільки в національних державних судах, а й у практиці міжнародних судових інстанцій. Так, наразі на сайті Світової організації торгівлі можна ознайомитися з інформацією про основні процесуальні документи в рамках конкретної справи, які дозволяються або вже розглянуті Органом з вирішення спорів (запит про проведення консультацій, запит про створення третейської групи, доповідь групи експертів, доповідь Апеляційного органу, рішення арбітражу і т. д.). Елементи електронного правосуддя активно застосовуються в практиці Європейського суду з прав людини. Так, у даний час в ЄСПЛ проводиться експеримент щодо подання скарг в електронному вигляді за допомогою заповнення формуляра скарги, розміщеного на офіційному сайті суду. В ЄСПЛ розроблено практичну інструкцію «Подання документів в електронному вигляді через захищений сервер», яка надає можливість державам направляти свої письмові повідомлення в ЄСПЛ в електронному вигляді та отримувати письмові повідомлення, що направляються на адресу держав Секретаріатом ЄСПЛ. Крім того, ЄСПЛ і Орган з вирішення спорів СОТ проводять інтерактивні онлайн-трансляції публічних судових слухань, які дозволяють всім бажаючим безпосередньо ознайомитися з роботою суду. Варто відзначити, що елементи електронного правосуддя застосовуються і в роботі Міжнародного Суду Організації

¹ Обзор передового международного опыта и практики по внедрению электронного судопроизводства и рекомендации по дальнейшему развитию информационной системы электронного судопроизводства «ESUD» в Узбекистане. URL: [www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20\(1\).pdf](http://www.uz.undp.org/.../un_uzb_international_experience_in_e-sud_implementation_rus%20(1).pdf)

Об'єднаних Націй, на сайті якого можна ознайомитися з відеозаписами судових засідань за конкретними справами ¹.

Міжнародний досвід використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у судочинстві дозволяє зробити висновок про **різні концепції побудування електронного судочинства:**

1. Надається можливість подання документів у суд через електронні канали зв'язку, наприклад:

- а) як опція електронного уряду: Бельгія – *e-Deposit*;
- б) як спецплатформа подання документів в суд та отримання доступу до документів інших сторін: Франція – *e-Barreau*, Чехія – *ePodatelna* (тільки для надсилання електронних заяв та їх додатків у суд), США – *Case Management/Electronic Case Files* (але отримання доступу до документів іншої сторони можливе за гіперпосиланням на PACER, надісланим електронною поштою, а не на самій платформі), Європейський Суд (Люксембург) – *e-Curia*;
- в) через спеціалізовану електронну пошту: Італія (сертифікована електронна пошта), Німеччина (через спеціальні електронні поштові скриньки – *beA*, *beBPo*, *De-Mail*, *EGVP* та комплексну реєстраційну службу – *SAFE*); Іспанія – «Електронне місце/штаб судочинства», Чехія – «електронна реєстраційна кімната», Канада – *e-filing*.

2. Платформи онлайн-розгляду окремих категорій справ, як правило, щодо грошових вимог: Польща – *Elektronicznym Postępowaniu Upominawczym* (EPU), Великобританія – *Money Claim Online*, Сингапур – *Small Claims Tribunals*.

3. Платформи з більшим чи меншим функціоналом:

- Італія – *Processo Civile Telematico*;
- Литва – *e.teismas.lt*;
- Великобританія – *CE File, Crown Court Digital Case System*;
- Південна Корея – ECFS (це не тільки комплексна система, яка дозволяє сторонам та їх адвокатам подавати й управляти справами, отримувати доступ до судової інформації та процедур в електронному вигляді, але й система електронного обігу в самому суді, в тому числі можливість суддям проводити безпаперові слухання);
- Сингапур – *Integrated Electronic Litigation System* (iELS) (автоматизує документообіг і кореспонденцію в самих судах та надає насправді широкий функціонал сторонам, точніше їх адвокатам);

¹ Корочкин А. Ю. Использование элементов электронного правосудия при рассмотрении судебных споров на пространстве содружества независимых государств : *Использование элементов электронного правосудия в деятельности Экономического Суда СНГ и национальных судов* : матер. Междунар. научно-практ. конф. / Экономический Суд СНГ. Минск, 2017. 71 с. URL: http://sudsng.org/download_files/publication/2017/conf_2017_2.pdf

- Австралія – *Electronic Court Files* (ECF), *eLoggment*, *eCourtroom* (включають електронне зберігання даних, «онлайн-засідання», систему управління судовими справами і документами тощо);
- Білорусь – *E-court* (платформа для економічних справ);
- Російська Федерація – ГАС-«Правосудие» (автоматизація робочих місць суддів, забезпечення доступу до електронних баз даних, подання процесуальних документів здійснюється в особистому кабінеті);
- Казахстан – «Судовий кабінет» (надає більше 50 видів послуг в електронному вигляді) та нова Автоматизована інформаційно-аналітична система судових органів «ТӨрелік»;
- Узбекистан – *E-Sud*.

4. Повністю віддалений суд (окремий та повністю дистанційний суд, який працює не тільки без паперових документів, а й без фізичної присутності в суді на будь-якій стадії):

- Китай – Інтернет-суд Ханчжоу, Пекіна та Гуанчжоу;
- Канада (Британська Колумбія) – Онлайн-трибунал цивільного судочинства (*Civil Resolution Tribunal – CRT*), розглядає заяви на суму до 5 000 доларів у деяких категоріях справ.

5. Спроби повністю переглянути та модернізувати судові процедури як такі: Китай – розумні судові процеси, а також унікальний проєкт – «Мобільний мікросуд» на базі міні-програми *WeChat* дозволяє «подати позов через *WeChat*», оплатити, подати докази, брати участь у судовому процесі дистанційно через мобільний мікросуд.

На рівні Європейського Союзу в цілому працює багато платформ інформаційного характеру (*EJN in civil and commercial matters*, *The European Judicial Cybercrime Network*, *The Judicial Network of the European Union*, *European Legislation Identifier* тощо), якогось «єдиного вікна» до опцій електронного судочинства немає, але існує прагнення досягнути такої мети за допомогою *The European e-Justice Portal*.

Ми бачимо, що світова практика орієнтується на впровадження інформаційних технологій у судочинство, зменшення усності та безпосередності судових процедур, при цьому кожна країна вирішує для себе проблеми економічної доцільності й ефективності подальшого впровадження цифрових технологій у судовий процес.

Отже, з розвитком інформаційних технологій, коли створення електронних документів стає більш поширеним, зростає потреба людей у більш широкому їх використанні безпосередньо, без дублювання в паперовій формі, отримання електронних документів від контрагентів і державних органів тощо. Надання таких можливостей державою задовольняє високі очікування людей.

Технології розвиваються так швидко, що спрогнозувати їх розвиток досить складно. Але судова діяльність одна з самих консервативних у світі,

тому вплив нових технологій буде більш стриманим та не має впливати на саму сутність, принципи та цілі здійснення правосуддя.

Разом з тим все більшого розвитку будуть набувати альтернативні засоби вирішення приватних спорів, які придатні для більш швидкого сприйняття нових технологій направлених на врегулювання спору за прийнятною процедурою для сторін.

Найбільш перспективним у майбутньому, думаємо, буде напрямок використання штучного інтелекту у судочинстві та при застосуванні альтернативних способів вирішення приватних спорів.

Ще в 1958 році французький вчений Люсьєн Мель запропонував інформатизувати право, шляхом розробки макетів юридичних документів, системи автоматичного пошуку справ (прецедентів), і алгоритмізації розсуду суддів, але тоді його ідеї не отримали належного визнання більшістю вчених-сучасників. Через 12 років, в 1970 році американські вчені Брюс Дж. Б'юкенен і Томас Е. Хедрік опублікували статтю «Деякі припущення про штучний інтелект і правових аргументах», яка послужила прелюдією для вивчення можливостей впровадження AI в правову аргументацію, отримала великий науковий резонанс і загальновизнано вважається відправною точкою виникнення нової дослідницької галузі – «правовий штучний інтелект» або «штучний інтелект і право». З 1980-х років в США починається активно розвиватися концепція відокремлення окремої науково-правової галузі – правового AI. Одними з піонерів в цій області вважаються Дональд Берман і Керол Хафнер, в 1987 році провели першу міжнародну наукову конференцію з питань штучного інтелекту і праву в Бостоні. У 1992 році вони створили Міжнародну асоціацію зі штучного інтелекту і праву (IAAIL), а з 1993 року почали видавати журнал «Штучний інтелект і право»¹.

Сьогодні правосуддя здійснюється людьми та обговорюється перспектива «машинного» автоматичного розгляду справ. Багато дослідників вважають, що така перспектива незначна, за винятком безперечних справ, які розглядаються судами в порядку наказного провадження. Та й тут йде мова не про правосуддя як таке, оскільки при відсутності спору доречно говорити не про правосуддя, а про якусь іншу функцію суду².

У міру розвитку технологій штучного інтелекту він, скоріше всього, виступатиме допоміжним інструментом для комунікацій учасників процесу та судом.

¹ Непейвода Н. AI: реальность и будущее отрасли юридических услуг на примере опыта КНР. URL: https://zakon.ru/blog/2019/12/05/ai_realnost_i_budushee_otrasli_yuridicheskikh_uslug_na_primere_opyta_knr

² Ганичева Е.С. Процесуально-правовые проблемы, связанные с использованием информационно-телекоммуникационных технологий в гражданском процессе : *Использование элементов электронного правосудия в деятельности Экономического Суда СНГ и национальных судов* : матер. Междунар. научно-практ. конф. / Экономический Суд СНГ. Минск, 2017. 71 с. URL: http://sudsng.org/download_files/publication/2017/conf_2017_2.pdf

Щоб реалізувати інноваційність та швидкий стрибок судової системи у оновленні правил та процедур, юридична спільнота має долучитися до широкого обговорення впливу нової моделі судових процесів на здійснення правосуддя, впливу на принципи цивільного процесу та вироблення найбільш ефективних правил судових віддалених процесів, які б відповідала вимогам цифрової епохи.

Юристи зазвичай не мають спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. Але невідворотні процеси, що відбуваються у цифрову епоху, вимагають від нас швидко і ефективно адаптуватися в нових обставинах, тому маємо надію, що наше дослідження здатне заповнити деякі прогалини у розумінні впровадження ІКТ у діяльність суду та дасть змогу використовувати їх переваги.

Карантин у зв'язку з епідемією коронавірусу COVID-19 прискорив запровадження багатьох опцій електронного судочинства в різних країнах – карантин став тим тригером, якого не вистачало раніше для переведення в електронний формат такої об'єктивно консервативної діяльності, як судочинство. Багато країн за останні місяці здійснили реальний прорив у цифровому судочинстві.

Модернізація судочинства шляхом інформатизації дозволяє вирішити чимало проблем, що накопичились у судовій системі. Впровадження інформаційних технологій в судочинство буде продовжувати змінювати діяльність судів і учасників процесу, подібно тому, як технології вплинули на іншу ділову практику в усьому світі.

Всього 20 років тому персональні комп'ютери з доступом в Інтернет були розкішшю. А сьогодні ми в кишені носимо цілий Світ у вигляді смартфона з доступом в Інтернет. Тепер там є «доступ» й в світ судочинства.

PS: Представлена на суд читача праця містить велику кількість інформації з першоджерел на різних мовах із різних куточків світу. Монографія була написана в 2017 році, але не видана, оскільки не було розпочато впровадження ЄСІТС в Україні і ми чекали Положення про неї, щоб врахувати сучасний український досвід. Положення про ЄСІТС не прийнято і досі...

Оновлюючи матеріали монографії, ми намагались перевірити інформацію, яка викладена у ній, усвідомлюючи, що зміни в інформаційній сфері стрімкі та неминучі. Якщо читачі, особливо маємо надію на ознайомлення з нею українських юристів, які практикують у інших країнах, виявлять якісь зміни, що залишилися поза нашої уваги, чи невірно було розтлумачена інформація із сайтів іноземних судів, просимо повідомити про це та допомогти зробити цю працю кращою (за електронною адресою: nelli@email.ua).

З повагою, Неллі Голубєва

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

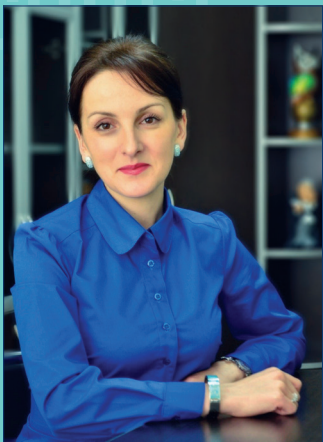
Неллі Юріївна Голубєва

**ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

Монографія

Підписано до друку 28.08.2020.
Ум-друк. арк. 16,58. Зам. № 2008-10.

Видано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com



Голубева Неллі Юріївна – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри цивільного процесу, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат

У 2005 році захистила дисертацію на отримання наукового ступеню кандидата юридичних наук за темою «Зобов'язання із публічної обіцянки винагороди». У 2013 році захистила дисертацію на отримання наукового ступеню доктора юридичних наук за темою «Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання».

З 2015 року – завідувач кафедри цивільного процесу.

Автор більше 250-ти наукових та навчально-методичних праць, у тому числі: співредактор 10-ти науково-практичних коментарів до ЦПК, ЦК, КАС, ЖК; приймала участь у написанні коментарів до СК, ГК, ГПК, підручників і посібників з цивільного, сімейного, житлового права; співредактор 16-ти підручників, посібників, монографій (в тому числі, що отримали гриф Міністерства освіти України: Цивільне та сімейне право України, 2009; Сімейне право України, 2010; Цивільний процес України, 2011); редактор декількох монографій і навчальних посібників з цивільного процесу, виконавчого провадження, нотаріату, альтернативних способів вирішення спорів, практики ЄСПЧ у цивільному процесі.

Член Науково-консультативної ради при Верховному Суді, Член науково-консультативної ради при Конституційному Суді України, член Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія»; Член спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 у Національному університеті «Одеська юридична академія», член редакційної колегії науково-практичного журналу «Часопис цивілістики»; науковий редактор науково-практичного журналу «Вісник Асоціації слідчих суддів України».

Основними науковими напрямками діяльності є питання та проблеми, пов'язані із зобов'язальним правом, правом власності, спадковим і сімейним правом, а також загальнотеоретичні проблеми цивільного права та цивільного процесу.

Викладає наступні курси: «Цивільне право» (3–4 курс), «Захист права власності» (3 курс), «Проблеми договірної права» (1 курс магістратури), «Електронне судочинство», «Європейські стандарти у сфері судочинства», «Електронна комерція» (2 курс магістратури).

Регулярно проводить майстер-класи для студентів за темами: «Електронна комерція», «Захист прав споживачів», «Електронний суд», «Судова практика щодо відшкодування збитків, стягнення неустойки», «Новели ЦПК», «Кредитні відносини: проблеми судової практики», «Позови про захист права власності», «Нетипові засоби забезпечення зобов'язання» тощо.

Волонтер «Громадського центру правосуддя» Одеської області при Київському районному суді м. Одеси; організатор модельних судових засідань за участі студентів та діючих судів в рамках унікального проекту «Зустрінемося в суді» на базі Київського районного суду м. Одеси; організатор щорічного науково-творчого марафону «Тиждень цивільного процесу».